

รายงานการวิจัย

โครงการ

“การสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง”

เรื่อง

การบริหารความขัดแย้งในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชน
ที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

คณะผู้วิจัย

ดร. อัญชลี จุฬาพิมพ์พันธ์ุ

สุรางคณา ณ นคร

30A0158859

Title: การบริหารความขัดแย้งในประเด็นต่าง ๆ

หอสมุดและศูนย์สนเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

งานวิจัยเรื่อง “การบริหารความขัดแย้งในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน” ภายได้โครงการวิจัยนิเทศศาสตร์ เรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็ง ในชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และชุมชนนวนคร จังหวัดปทุมธานี เป็นการศึกษาที่อิงการวิเคราะห์เชิงวาทกรรมเพื่อหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสหชุมชน เพื่อทำความเข้าใจถึงวิธีการจัดการบริหารความขัดแย้งของชาวบ้าน ภายได้กรอบคิดเชิงทฤษฎี ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดที่สำคัญ คือ (1) แนวคิดความขัดแย้งและการบริหารความขัดแย้ง โดยมีการผสมผสานมิติทางวัฒนธรรมไทยเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการวิเคราะห์ (2) การวิเคราะห์วาทกรรมตามกรอบแนวคิดของฟูโก เพื่อค้นหาปรากฏการณ์ของการต่อรอง ช่วงชิงอำนาจของวาทกรรมที่แสดงความเป็นตัวตนของชาวบ้าน และ (3) ทฤษฎีของกลุ่มเงียบ (Muted Group Theory) เพื่อเข้าใจที่มาของอำนาจในการต่อรองกับความขัดแย้ง

ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มองปัญหาว่าเป็นเรื่องของสังคมภายนอก เป็นเรื่องที่ไกลตัว และหลีกเลี่ยงการยอมรับประเด็นปัญหาหรือความขัดแย้งว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน เพราะนั่นหมายถึงการแสดงถึงความไม่มีประสิทธิภาพของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ รวมทั้งความรู้สึก “เสียหน้า” ชาวบ้านส่วนใหญ่ปิดปัญหาความขัดแย้งไปยังภาครัฐ ให้เป็นรับภาระ ดูแลรับผิดชอบ และมองว่า “คนนอก” คือผู้ที่ก่อปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน

ประเด็นความขัดแย้งในชุมชนทั้งสองสามารถสรุปโดยรวมได้ดังนี้

1. ความไม่พอใจในเรื่องการกระจายรายได้และความเจริญไปยังท้องถิ่นของตน
2. ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม
3. การคงไว้ซึ่งคุณภาพส่วนบุคคลและการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง
4. วาทกรรมหลักของการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งกับการสร้างและไข่ไขความหมายใหม่โดยชาวบ้าน

การบริหารความขัดแย้งของชาวบ้านมีวิธีการที่สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การบริหารความขัดแย้งผ่านกระบวนการเสียงข้างมาก (majority rule)

เสียงข้างมากเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการกับอำนาจในกรณีการความขัดแย้ง ด้วยการอ้างถึงผลประโยชน์ของคนกลุ่มใหญ่ เช่นการอ้างถึงวาทกรรมการพัฒนาเพื่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งให้กับชาวบ้าน จนทำให้กลุ่มเสียงข้างน้อยต้องยินยอมปฏิบัติตามเสียงส่วนใหญ่

เลขที่	0158859
วันที่	22 ก.พ. 2546

2. การใช้อำนาจชอบธรรมจากระบบการบริหารงานอย่างเป็นทางการ
การจัดการความขัดแย้งแบบ “ไทย ๆ” ที่อิงกับการใช้อำนาจตามระบบอย่างเป็นทางการ เพื่อควบคุมและกำหนดวาทกรรมในการคงไว้ซึ่งเสถียรภาพในชุมชน
3. หลีกเลี่ยงประเด็นปัญหา
การจัดการความขัดแย้งของชาวบ้าน คือ การผลักปัญหาภาระรับผิดชอบไปให้แก่รัฐ และ “คนนอก” โดยมองว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นปัญหาที่ “คนนอก” นำเข้ามาสู่ชุมชน และรัฐควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขดำเนินการ
4. หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าแต่อาศัยความคลุมเครือทางการสื่อสาร
การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและอาศัยความคลุมเครือทางการสื่อสารแบบไทย ๆ ไม่จัดการความขัดแย้งของชุมชน เชื้อมโยงไปถึงการที่ชาวบ้านเลือกใช้ภาษาพูดเชิงประชดประชัน และการพูดแบบเป็นนัยให้ผู้ฟังต้องตีความเอาเอง ซึ่งผลการวิจัยมีลักษณะคล้ายคลึงกับการที่ชาวบ้านใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการพูดแบบนัยและมีลักษณะประชด ประชัน เสียดสีค่อนข้างสูง
5. การจัดการความขัดแย้งโดยผ่านบุคคลที่สาม
ลักษณะการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านมักอิงผู้นำทางความคิด หรือผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเจรจาปัญหาความขัดแย้ง การพึ่งพานักกลที่สามสามารถช่วยลดความตึงเครียดของประเด็นปัญหา อีกทั้งสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความเคารพกับผู้ที่มีอาวุโสทั้งทางด้านวัยวุฒิ คุณวุฒิ จึงเกิดการยอมรับได้ง่ายขึ้น
6. การจัดการความขัดแย้งด้วยวาทกรรมทวนกระแส
ชาวบ้านมีวิธีการจัดการกับความขัดแย้งด้วยการต่อต้านกับวาทกรรมหลักของการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการ “ใช้ความเงียบ” ในการอยู่กับตัวเอง คัดปัญหาด้วยการหลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วมกับชุมชน ฟังฟังศาสนา การใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิต เช่น “อยู่กับตัวเอง” หรือ “เฉยไว้ก็ดีเอง”

บทที่ 1

การบริหารความขัดแย้งในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์และความอยู่รอดในยุคที่เศรษฐกิจโลกกำลังอยู่ในสภาวะถดถอย การปรับตัวของภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนจึงมีบทบาทสำคัญคือประเทศชาติโดยรวม การปฏิรูปทางการเมือง และการเกิดขึ้นของนโยบายต่าง ๆ ของรัฐล้วนมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาสถานะภาพ และชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมืองให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่นจากการอาศัยนโยบายของภาครัฐเป็นเครื่องมืดยทาง ซึ่งการมีส่วนร่วมของภาครัฐมักถูกชาวบ้านภาคหวังให้เป็นผู้แก้ไขปัญหาของชุมชน และนำชุมชนไปสู่การพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

กระแสการพัฒนาในประเทศไทยไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น หากแต่ขั้นตอน และวิธีการที่นำไปสู่การพัฒนานั้นได้มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม คือ การสร้างกระแสและกำนิคมในคุณค่าความเป็นไทยให้เกิดขึ้นในสำนึกของชาวบ้าน ตัวอย่างเช่นกระแสนิยมไทย การเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น การประหยัดพลังงานช่วยชาติ ฯลฯ การปลูกฝังค่านิยมจึงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิมด้วยการสร้างวาทกรรมการพัฒนาในรูปแบบของการผลักดันและส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมกระบวนการพัฒนา ชุมชนจะเข้มแข็งมีความเป็นอยู่ที่ดีได้ต้องเกิดขึ้นที่ระดับรากหญ้า มีความภูมิใจในความเป็นชุมชนที่คอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (โอภาส ปัญญา, 2542) นั่นคือ ชาวบ้านต้องเป็นผู้นำและผู้กระทำ โดยมีภาครัฐเป็นเสมือนพี่เลี้ยงคอยประคับประคองจนกระทั่งชุมชนนั้นสามารถดูแลตนเองได้

บนกระแสหลักของการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งที่มีตัวแสดงนำไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน ภาครัฐเช่นนายอำเภอฯ พัฒนาการ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือแม้แต่ภาคเอกชน ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นจากความขัดแย้งในประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนวาทกรรมหลักของกระแสการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชุดวาทกรรมย่อย ๆ ที่ช่วงชิงและเรียกร้องความเป็นธรรมจากสังคมเพื่อให้อวาทกรรมของกลุ่มตนเองได้แถลงแจ้งเกิดในบริบทของสังคมนั้น ๆ คนไทยกำลังเปลี่ยนกระบวนทัศน์โดยเริ่มจากการเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น กำลังปรับแนวคิดเรื่องความมั่นคง โดยเน้นที่ความมั่นคงจากชุมชนของคนเป็นหลักก่อน (ประเวศ วะสี, 2536) การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของคนไทยย่อม

ต้องปะทะกับความแตกต่างในบริบทอันหลากหลายของตัวคนไปๆมาๆ ความคิดเห็นที่แตกต่างไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของผลประโยชน์ วัฒนธรรมหรือความเชื่ออยู่ ก็จุดเริ่มต้นของประเด็นความขัดแย้ง

ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดในชุมชนไม่ว่าการรวมตัวกันหรืออุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง และไม่จำเป็นด้วยวิถีชีวิตที่เล่นชดเชยแต่อาจอยู่ในระยะแฝงเงาที่กำลังก่อตัวขึ้นเพื่อเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียม วันชัย วัฒนศัพท์ (2544) อธิบายถึงระยะแฝงเงาของความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน หรือประเด็นปัญหาที่อาจเป็นข้อพิพาทยังจัดอยู่ในขั้นเริ่มก่อตัวมีลักษณะของความคลุมเครือซ่อนตัวอยู่ แต่ยังไม่ได้มีการแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจน ในกรณีของชุมชนนั้น เป็นไปได้ว่าชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรงอาจไม่ตระหนักถึงประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่กำลังก่อตัวขึ้น หรืออาจไม่ได้มองว่ามีปัญหาของความขัดแย้งในสถานการณ์ที่กำลังมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นั้น มีความขัดแย้งแฝงตัวอยู่และกำลังถูกเริ่มหักทอนให้เป็นรูปธรรมทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของประเด็นความขัดแย้ง

"การหักทอนทางสังคม" ตามที่ประเวศ วะสี (2536) ได้กล่าวไว้คือการทำให้เกิดพลังงานทางสังคมที่จะสร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน บนสัมพันธภาพของสังคมที่ถูกหักทอนอย่างสลับซับซ้อน บ่มหลีกเลียงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ได้ หากแต่ความขัดแย้งนั้นเป็นเรื่องธรรมชาติ มีทั้งเหตุและผลในตัวเอง และประเด็นความขัดแย้งเรื่องหนึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งในเรื่องอื่นได้เสมอ (พัชรีศิริโรส, 2543) จึงนับได้ว่าประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและชุมชนเปรียบได้กับสีล้นที่ถูกแต่งแต้มลงบนสีน้ำ (ซึ่งก็คือชุมชน) ให้ "การหักทอนทางสังคม" นั้นมีความแปลกใหม่และน่าค้นหาอยู่เสมอ

วรรณกรรมและบทความทางวิชาการเกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้งและวิธีการจัดการความขัดแย้งมีมากมายในรูปแบบของการเจรจาต่อรองประเด็นความขัดแย้งหรือการบริหารความขัดแย้ง โดยส่วนใหญ่มักเน้นที่ขั้นตอนการดำเนินการแก้ไขความขัดแย้งที่อิงแนวคิดทฤษฎีตะวันตก (ดู เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540; WSW พุกกะพันธ์, 2542 เรียม ศรีทอง, 2542) ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบและลักษณะของความขัดแย้ง หรือขั้นตอนการบริหารความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ เป็นที่น่าสังเกตว่าการศึกษาเรื่องความขัดแย้งส่วนใหญ่ในวรรณกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในสังคมไทยหรือสังคมตะวันตกมักมุ่งเน้นวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและมุมมองความขัดแย้งที่ค่อนข้างเป็นทางการ เช่นการเจรจาต่อรองทางธุรกิจ การบริหารความขัดแย้ง หรือการมองความขัดแย้งในลักษณะของกรณีพิพาทที่มีคู่กรณีสองฝ่าย (วันชัย วัฒนศัพท์, 2545)

คนไทยบางครั้งคุ้นเคยกับการเรียนและถอดแบบตามหลักและแนวคิดแบบตะวันตก ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ผิดเพราะองค์ความรู้ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่มาจากไหนก่อนมีไปะโยชน์ในการเรียนรู้และทำความเข้าใจกับสังคมที่ตนอาศัยอยู่ หากแต่ว่าความคุ้นเคยในการใช้แนวคิดแบบตะวันตกเป็นที่ตั้งเป็นวิธีที่ง่าย

เพราะได้มีการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาไปแล้ว การที่สัวคมโยนก่อนไปตามวิธีคิดแบบตะวันตกอาจเป็นเพราะได้รับการยอมรับที่ง่ายกว่าเนื่องจากได้ผ่านขั้นตอนการพิสูจน์ความรู้และข้อเท็จจริงแล้ว อีกทั้งการอิงแนวคิดแบบตะวันตกยังได้รับคำชมว่าทันสมัย เจ็บแสบก้าวหน้า แต่สิ่งที่พึงระวังคือวิธีการคิดแบบไทย ๆ ที่ได้ถูกกลบเกลื่อน วิธีการจัดการกับปัญหาและการบริหารความขัดแย้งที่อิงบริบทของความเป็นภูมิปัญญาไทยอาจถูกมองว่าเชยและไม่ได้รับการยอมรับที่ชัดเจน (คณะทำงานวิชาการสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2536) ซึ่งก็มักว่าเป็นวิกฤตทางปัญญาอีกรูปแบบที่ได้ถูกปล่อยให้วาทกรรมตามกระแสแนวคิดแบบตะวันตกกลายเป็นวาทกรรมหลักในแวดวงวิชาการ ในขณะที่วาทกรรมตามแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน ตามวิถีคิดแบบไทยกลับแรงลงจนอาจกลายเป็นวาทกรรมย่อยในสังคมไทยเอง

ดังนั้น การศึกษาวิจัยประเด็นความขัดแย้งในบริบทของชุมชน บนความ “ไม่เป็นทางการ” (ไม่ได้มีรูปแบบหรือลักษณะเฉพาะที่เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความขัดแย้งหรือขั้นตอนการจัดการกับความขัดแย้งที่เป็นสูตรสำเร็จ) การต่อรองกับอำนาจบนความขัดแย้งในประเด็นต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตของชาวบ้านโดยชาวบ้าน จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาเพราะนอกจากจะทำให้ทราบถึงมุมมองที่ชาวบ้านมีต่อประเด็นปัญหาและความขัดแย้งในบริบทของสังคมที่คนอาศัยอยู่ ซึ่งอาจมีความแตกต่างอย่างมาจากการมองโดยรัฐ หรือนักวิชาการ และยังสามารถทำให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของปัญหาและการจัดการความขัดแย้งตามความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบ “ไทย ๆ” เนื่องจากความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องของแนวคิดทฤษฎีที่ถูกตีกรอบไว้แล้ววิธีการแก้ไขและจัดการกับความขัดแย้งอย่างเป็นทางการที่นักทฤษฎีตะวันตกหลายท่านได้นำเสนอในอดีต (Pondy, 1989) หากแต่ความขัดแย้งคือความเป็นอยู่ (“the very existence”) และเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ความขัดแย้งจึงมีพลวัตรและถูกขับเคลื่อนตลอดเวลาตามบริบทของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป

ความขัดแย้ง คือเวทีการต่อสู้ของชาวบ้านและชุมชนในการให้ความหมายชุดวาทกรรมกระแสหลักของการพัฒนา และการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเวทีเดียวกล่าวไม่ได้ถูกกำหนดทางกายภาพ หากแต่เป็นเวทีความขัดแย้งที่หมายรวมถึงแบบเกิดเพศและแบบแฝงตัว โดยสังคมไทยมักปฏิเสธปัญหาของความขัดแย้งเนื่องจากความขัดแย้งถูกมองในแง่ลบ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง (มารค ตามไท, 2536) ในหลายกรณีประเด็นความขัดแย้งได้ถูกแฝงตัวอยู่ในชุมชนซึ่งมักจะไม่ได้ถูกนำมาชี้ชัดเพื่อหาแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นมากกว่าภาพการต่อสู้ การประท้วง หรือการเจรจาต่อรองที่เปิดเผยและมีขั้นตอนเพื่อค้นหากระแสวาทกรรมหลัก หากแต่ความขัดแย้งในหลาย ๆ กรณีที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นเป็นความขัดแย้งที่แฝงตัวในรูปภาพของปัญหาที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกเสถียรภาพ ความมั่นคง และการดำรงชีวิตประจำวันของตนถูกคุกคามเนื่องจากเกิดความไม่พอดี หรือไม่ลง

ตัวในด้านของผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นการที่เห็นประเด็นความขัดแย้งในงานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการสังเคราะห์และวิเคราะห์ปัญหาที่แฝงตัวอยู่ในชุมชน และค้นหาชุดความจริงของการบริหารความขัดแย้งแบบ “ไทย ๆ” บนวาทกรรมหลักของกระแสการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งว่าชาวบ้านแท้ที่จริงแล้วมีการต่อรองกับอำนาจเพื่อสร้างให้ชุดความจริงของตนได้รับความเป็นธรรมและผ่านการยอมรับได้อย่างไร

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นที่จะทำความเข้าใจกับการมองความขัดแย้งในชุมชนเกาะเกร็ดและชุมชนนวนครตามความรู้สึกนึกคิดและการให้ความหมายกับปัญหาและความขัดแย้งตามแนวคิด และวิธีการมองปัญหาแบบชาวบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์ในการค้นหาประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นแบบเปิดเผยและแบบแอบแฝงก่อตัวอยู่ในชุมชนภายใต้เงื่อนไขวิจัยที่จำกัด หรือรวมทั้งต้องการค้นหาองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารความขัดแย้งที่เป็นแรงกระตุ้นในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งการบริหารความขัดแย้งนี้ไม่ได้หมายความว่าชุมชนจะสามารถกำจัด หรือทำให้ความขัดแย้งหมดสิ้นไปจากวิถีการดำรงชีวิตประจำวันได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความขัดแย้งจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ประเด็นความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องเป็นไปในทางลบหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพของสังคมและชุมชนเสมอไปตามทัศนะของ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2541: 33) ในทางตรงกันข้ามความขัดแย้งหากมองในมิติของเงื่อนไขเวลาและบริบทของสังคมก็คือชนวนหรือตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาและการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ขอบเขตของงานวิจัย

เป็นการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งและการบริหารความขัดแย้งบนกรอบแนวคิดที่ยึดการต่อรองกับอำนาจเพื่อสร้างวาทกรรมการพัฒนาตามนิยามของชาวบ้านที่ต้องการผลักดันให้สังคมและรัฐยอมรับและให้ความเป็นธรรมกับชุดวาทกรรมย่อยของคน โดยมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า ความขัดแย้งของชุมชนเป็นปรากฏการณ์ที่มีพลวัต มีความต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในรูปแบบของการสนทนาพูดคุยกันตามประสาชาวบ้าน การเล่าขานเรื่องราวต่าง ๆ ตู๋กันฟัง (narrative) ถึงประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน แบบปากต่อปากระหว่างการพูดคุย จุบจับ นิินทา ระหว่างชาวบ้านกันเอง หรือการต่อรองกับรัฐ ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนชุมชนเกาะเกร็ด และชุมชนนวนคร ที่มีทั้งรูปแบบเปิดเผยและแอบแฝง กอรปกับการที่ชาวบ้านมีทัศนคติที่ประเด็นปัญหาที่อิงพื้นฐานที่ใกล้ชิดตัวในระยะสั้น หมายความว่าชาวบ้านมองว่าสังคมล้อมรอบคนนั้นมีปัญหาที่เกิดขึ้นก็ต่อเมื่อปัญหานั้นเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดตัว และอาจมีผลกระทบกับความเป็นอยู่ของตนเองให้ มากกว่าการมองปัญหาแบบองค์รวม ที่ดึงเอาส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบเข้ามาวิเคราะห์และประเมิน ดังนั้นปัญหาและประเด็นความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านสร้างและให้นิยามมากกว่าการถึงบริเวณ หรือการอิงนิยามจากรัฐ

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวคิด

งานวิจัยเรื่อง “การบริหารความขัดแย้งในประเด็นต่างๆของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน” ภายใต้โครงการวิจัยนิเทศศาสตร์ ได้ใช้ทฤษฎีและกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง การบริหารความขัดแย้ง แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน และชุมชนเข้มแข็ง โดยการวิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดของมิเชล ฟูโกโมเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม และวาทกรรมกับอำนาจเป็นแนวทางในการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งและการบริหารความขัดแย้งในชุมชนเกาะเกร็ด และชุมชนนวนนล¹

ความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง หมายถึง ภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มไม่สามารถจัดการกับปัญหาหรือตัดสินใจตามที่ตนต้องการได้ ไม่สามารถหาข้อยุติให้เป็นที่น่าพอใจของทุกฝ่ายได้ อันอาจมีสาเหตุหลายประการ เช่น การติดต่อสื่อสารที่ไม่เข้าใจกัน ผลประโยชน์ที่ขัดกัน ค่านิยมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน วิธีคิดและความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ความไม่ยุติธรรม หรือแม้กระทั่งความมึนงงต่อกันอันเกิดจากความรู้สึกส่วนตัวมากกว่าการให้ความเป็นกลางกับประเด็นปัญหา (เรียบ สรียทอง, 2542; พรนพ พุกกะพันธุ์, 2540)

ความขัดแย้งในแง่จิตทางด้านจิตวิทยา หมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลถูกกระตุ้นให้มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือความคิดเห็นที่มีมากกว่าหนึ่งอย่างขึ้นไป ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมหรือความคิดเห็นที่มีความแตกต่างกันหรือแยกจากกันโดยเด็ดขาด จิกมัน ฟร็อยด์ (Sigmund Freud) อ้างว่าความผิดปกติทางจิตของมนุษย์มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความขัดแย้งและความรุนแรง トラบใจที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกัน ต้องทำงานมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน และยังคงมีความแตกต่างกันอยู่ ปัญหาความขัดแย้งก็ยังคงอยู่เป็นของคู่โลก (อ้างในวิศนา แชนมณี, 2522)

วันชัย . (2544) อธิบายว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปได้แย้งกัน ในประเด็นของค่านิยม หรือแข่งขันกันในเรื่องของอำนาจ สถานภาพ เป้าหมาย และทรัพยากรที่มีจำกัด ซึ่งสามารถแบ่งความคิดเห็นที่ได้แย้งกันออกได้เป็นสามระยะคือ 1)ระยะแฝงเร้น เมื่อกรณีพิพาทยังซ่อนตัวอยู่และยังไม่มี ความชัดเจนเพียงแต่จะเกิดการแย้งขึ้น 2)ระยะกำลังเกิดขึ้น เมื่อฝ่ายคู่

¹ ข้อมูลตั้งเจปสำหรับชุมชนเกาะเกร็ดและชุมชนนวนนล คูณยกมา จาก และภาคผนวก ข.

กรณีต่าง ๆ สามารถระบุข้อพิพาทออกมาได้ชัดเจนขึ้น และ ระยะเวลาที่ปรากฏออกมา เมื่อข้อพิพาทที่เกิดขึ้นได้เข้ามากระทบหาอย่างเต็มรูปแบบตั้งแต่การเจรจาไกล่เกลี่ย การใช้ศาลกลางในการไกล่เกลี่ย ไปจนกระทั่งถึงการเข้าสู่สถานะทางตันที่ดังกล่าวหลักกฎหมาย และกลายเป็นผู้ตัดสิน

ความขัดแย้งส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากความแตกต่างทางผลประโยชน์ ความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม การเมือง และสถานะภาพทางเศรษฐกิจที่มีความเชื่อมโยงระหว่างความรวยและความจน ความเจริญและความด้อยลง ชนชั้นทางสังคม ความไม่เท่าเทียมกัน โดยนายชวน หลีกภัย (2542) ได้ให้ทัศนะว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องของความคิดเห็นที่แตกต่าง เกิดจากทัศนคติ วัฒนธรรม และอุดมการณ์ที่ต่างกัน การมีข้อมูลที่ไม่ตรงกัน การเห็นคุณค่าและผลประโยชน์ต่างกันซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องปกติของสังคมในระบอบประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องของธรรมชาติที่แทรกอยู่ในทุกอนุของการดำรงชีวิตของมนุษย์รวมทั้งที่มนุษย์ดำเนินการติดต่อสื่อสาร มีปฏิสัมพันธ์ และต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและชุมชน ความขัดแย้งในชุมชนเกิดขึ้น เมื่อมีผู้มีส่วนได้เสียกับผลประโยชน์และได้รับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมรู้สึกว่าคุณไม่ได้รับความเป็นธรรม (วันชัย วัฒนศัพท์, 2544)

ดอนเนลลอนและคอลลีย์ (Donnellon, & Koib, 1997) มองความขัดแย้งว่าเป็นสิ่งที่หัยรักลึกและแฝงตัวพักทออย่างแยกไม่ออกอยู่ในการสื่อสารและชุมชน เพราะความขัดแย้งนั้นมีที่มาจากการมีปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในชีวิตประจำวันที่มีความแตกต่างในเรื่องของชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ และศาสนา ฮอกเกอร์และวิลมอท (Hocker & Wilmot, 1985) นิยามความขัดแย้งว่าเป็นการต่อสู้ของกลุ่มคนอย่างน้อยสองฝ่ายขึ้นไปที่มีการรับรู้ในวัตถุประสงค์และการใช้ทรัพยากรที่ไม่ตรงกัน ดังนั้นจึงเกิดความขัดแย้งที่ต้องการช่วงชิงทรัพยากรและบรรลุวัตถุประสงค์ของฝ่ายตนเป็นหลัก รากเหง้าของความขัดแย้งส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่พอใจหรือความขาดแคลนทรัพยากร ความไม่พอใจและข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับความขาดแคลนจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และถูกกำหนดขึ้นโดยสังคม (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540)

รูเบน, พรูอิท, และ คิม (Rubin, Pruitt, & Kim, 1994) ให้นิยามความหมายของความขัดแย้งว่าเป็นสถานการณ์ที่คู่กรณีสองฝ่ายมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในประเด็นความสนใจ รวมทั้งมีจุดมุ่งหมายที่ไม่สามารถนำมาเทียบเคียงกันได้เพื่อหาลู่ทางที่ไม่เต็มใจได้ทั้งสองฝ่าย คำอธิบายนี้นำเสนอลักษณะของความหมายของความขัดแย้งที่ค่อนข้างอิงไปในทางลบและ ถือถึงลักษณะของความขัดแย้งที่มีสองขั้วสองฝ่ายในเชิง “คาต่อคา ฟันต่อฟัน” และความขัดแย้งยังมีบางสิ่งบางอย่างที่คลุมเครือเหมือนเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก และไม่สามารถคาดเดาเหตุการณ์หรือผลกระทบที่จะเกิดตามมาได้

นักทฤษฎีตะวันตกหลายท่านได้เปรียบเทียบความขัดแย้งตามทัศนะแบบดั้งเดิม (traditional view) ไว้กับความคิดที่ไม่ลงตัวแบบ “ขาวและดำ” (“black and white thinking”) ที่ขาดการโอนอ่อนที่จะเปิดรับมุมมองที่แตกต่างทางความคิด (Judd, 1978; White, 1984) ซึ่งผลที่ตามมาก็คือการมองโลกในมุมที่แคบขาดเรขาคณิตทางความคิดในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง ในขณะที่แวน เดอร์ เวลิท (Van de Vliert, 1997) เปรียบเทียบความขัดแย้งไว้ว่าเป็นเสมือนทั้งเพื่อนและศัตรู (“both enemy and friend”) บนเส้นทางการสื่อสารและการติดต่อของชุมชน ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของการสื่อสารกับการมีปฏิสัมพันธ์มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเมื่อวัตถุประสงค์ส่วนตัวและพฤติกรรมมีความไม่คล้อยจองกับผู้อื่น (Robbins, 1974)

นอกเหนือจากการมองความขัดแย้งเป็นเรื่องของการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์ไม่ลงรอยกัน และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันแล้ว เดอ ดรู (De Dreu, 1997) ยังให้ทัศนะเพิ่มเติมว่าประเด็นความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่ออัตลักษณ์ของปัจเจกหรือของกลุ่มถูกท้าทายเมื่อวาทกรรมที่บอกเล่าถึงตัวตนของตนเองหรือของกลุ่มนั้นถูกเขียน และเมื่อชุมชนในหมู่ของตนนั้นไม่ได้รับความเห็นชอบจากสังคม จึงเกิดความไม่แน่นอนในเสถียรภาพของกลุ่มคน ความสั่นคลอนในเสถียรภาพจึงเป็นเรื่องธรรมชาติที่ทำให้กลุ่มดังกล่าวลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมตามความเข้าใจที่อิงกรอบแห่งการเรียนรู้และประสบการณ์ของตนเอง

เมื่อความแตกต่างเกิดขึ้นในกลุ่มที่แสดงความเป็นตัวตนของตนเองที่ขัดกับชุมชน ส่วนรวมหรือขัดต่อกระแสวาทกรรมหลัก ความขัดแย้งจะเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนหันมาแยกแยะความแตกต่างของตนเองกับผู้อื่นซึ่งถูกมองว่าเป็น “คนนอก” (“outgroup”) หรือในขณะที่ความแข็งแกร่งในการแสดงตนกับพวกพ้องเดียวกันไม่ว่าจะเป็นในลักษณะด้านวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ค่านิยม หรือความคิดเห็นที่เหมือนกันเริ่มปรากฏเด่นชัดขึ้นจากการบ่งชี้ตนเองว่าเป็น “คนใน” (“ingroup”) หรือ ความแปลกแยกนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกเปรียบเทียบระหว่าง “พวกเรา” กับ “คนอื่นหรือคนนอก” (“us” against “them”) นับเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความขัดแย้งในระยะแฝงเริ่มทวีความรุนแรงและเป็นชนวนไปสู่การต่อต้าน ทะเลาะ วาทะ หรือการต่อสู้ที่ดึงเอาเรื่องของอารมณ์และการเหมารวม (stereotype) เข้ามาใช้ในการบริหารความขัดแย้งที่ขาดการใช้เหตุผล (Deutsch, 1969; Putnam & Poole, 1987)

ศาสตราจารย์นายแพทย์วันชัย วัฒนศัพท์ (2544) ท้าทายชนิดของความขัดแย้งและการวิเคราะห์ความขัดแย้งไว้ 5 ประการด้วยกัน คือ

1. ความขัดแย้งทางด้านข้อมูล เมื่อการรับรู้ข้อมูลมีความแตกต่างกัน ไม่เท่าเทียมกัน เกิดความเข้าใจผิดในการแปลผลหรือตีความข้อมูลแตกต่างกัน รวมทั้งความแตกต่างของการเก็บข้อมูล และศึกษาข้อมูลก็มีส่วนทำให้เกิดความขัดแย้งได้
2. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ เกิดจากอารมณ์ที่รุนแรงของแต่ละฝ่าย ขาดการวิเคราะห์ที่เป็นธรรม การรับรู้ที่คลาดเคลื่อน การสื่อสารที่ผิดพลาด และการเหมารวมที่ทำให้เกิดทัศนคติตายตัวหรือเกิดความลำเอียง
3. ความขัดแย้งด้านค่านิยม เกิดจากความเชื่อที่ไม่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นจากภาพจริงหรือภาพการรับรู้ เพราะแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยม
4. ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง เป็นความขัดแย้งที่ก่อตัวจากเงื่อนไข ปัจจัยทางกายภาพที่แตกต่างกัน ทรัพยากรที่หายาก และบทบาทหน้าที่ อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน
5. ความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ ที่เกิดขึ้นได้ทั้งในค่านิยม เช่น เงินทอง ทรัพยากรที่จับต้องได้ ฯลฯ หรือ ในค่านามธรรม เช่น มุมมองในความไว้วางใจ ความยุติธรรม หรือความเคารพนับถือ เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ

การวิเคราะห์ชนิดของความขัดแย้งอย่างถ่องแท้ถึงธรรมชาติสาเหตุของความขัดแย้งจะสามารถช่วยในการตัดสินใจเลือกใช้กระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการกับความขัดแย้ง โดยโทมัส (Thomas, 1976) ได้เสนอแนวคิดลักษณะการจัดการความขัดแย้งโดยจำแนกเป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับความขัดแย้ง คือ พฤติกรรมร่วมมือ และ พฤติกรรมมุ่งเอาชนะ โดยที่มิตินำใจผู้อื่นแสดงถึงพฤติกรรมร่วมมือ และมิตินำใจตนเองแสดงถึงพฤติกรรมมุ่งเอาชนะ ซึ่งค่อมราฮิม (Rahim, 1983) ได้เสนอแบบของการจัดการความขัดแย้งที่ตั้งอยู่บนแนวคิดมิตินำใจตนเอง (concern for self) และมิตินำใจผู้อื่น (concern for others) เพื่อนำมาอธิบายรูปแบบการจัดการความขัดแย้งและสถานการณ์ที่เหมาะสมกับการใช้รูปแบบการจัดการกับความขัดแย้ง ซึ่งนักทฤษฎีชาวตะวันตกหลายคนได้ให้มุมมองที่น่าสนใจเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการความขัดแย้งในแนวคิดเดียวกันตามรูปต่อไปนี้ (ดูเพิ่มเติมใน Rahim 1983; Morill & Thomas, 1992; Daniels & Spiker, 1994; พรนพ พุกกะพันธุ์: 2542; เสริมศักดิ์ วิชาการ: 2540)

ภาพแสดงรูปแบบพฤติกรรมการจัดการความขัดแย้ง

ที่มา: R. Ross (1989). *Small groups in organizational settings*. Prentice-Hall

พฤติกรรมรูปแบบความขัดแย้งที่เกิดขึ้น 5 ลักษณะสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. แบบเอาชนะ หรือแบบก้าวร้าว (aggressive, argumentative, confrontational style) เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ มีการแสดงออกมุ่งที่การแพ้หรือชนะอย่างเด็ดขาด ไม่คำนึงถึงความรู้สึกหรือผลประโยชน์ของผู้อื่น มุ่งที่ต้องการชนะไม่ว่าจะเป็นการอาศัยอำนาจทางตำแหน่งหรือสถานการณ์อื่นๆ ที่เอื้อต่อผลประโยชน์ส่วนตน ดังนั้นการจัดการความขัดแย้งในรูปแบบนี้จึงมีพฤติกรรมความร่วมมือกับผู้อื่นอยู่ในระดับที่ต่ำ เป็นวิธีการที่เหมาะสมกับการจัดการความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือความถูกต้องทางวิชาชีพ
2. แบบร่วมมือกันแก้ปัญหา (Collaborative, problem-solving style) มีการให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มีพฤติกรรมความร่วมมือและความต้องการเอาชนะอยู่ในระดับสูงเท่า ๆ กัน มุ่งแก้ไขปัญหามาให้เกิดความพอใจกับตนเองและผู้อื่น เป็นวิธีการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่แต่ละฝ่ายได้มีโอกาแสดงอภิปราย ชี้แจงประเด็นปัญหา สาเหตุ และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหากันอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา ซึ่งไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดหากใช้วิธีการจัดการด้วยคนใดคนหนึ่ง หรือ กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

3. แบบประนีประนอม (compromising, viable-solution style) แนวจัดการความขัดแย้งในรูปแบบนี้ใช้วิธีที่ค่อนข้างเป็นกลาง หมายถึงการมีจุดยืนที่ไม่ไกลระหว่างมติดการเอาใจตนเองและมติดการเอาใจผู้อื่น เป็นลักษณะของการพหุกับครึ่งทวง โดยมีทั้งเจรจาต่อรองที่มุ่งให้แต่ละฝ่ายได้รับความพอใจในระดับหนึ่งขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะยอมเสียสละบางอย่างให้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะไม่สามารถหาบทสรุปที่ลงตัวให้กับการแก้ไขปัญหานั้นเนื่องจากยังไม่มีความคิดใดที่สามารถนำมาใช้เป็นทางออกที่สมบูรณ์แบบได้ คำนึงวิธีการที่ง่ายที่สุด และดูเหมือนเป็นธรรมชาติ ประหยัดเวลา และหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าอย่างโจ่งแจ้ง หรือ การทำให้อีกฝ่ายรู้สึกเสียหน้า คือการใช้วิธีการประนีประนอมในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งเป็นวิธีการที่เหมาะสมในกรณีที่ทรัพยากรมีจำกัด หรือประเด็นความขัดแย้งมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านจริยธรรมเนื่องจากเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวสูงและอาจเสี่ยงต่อการทำให้อีกฝ่ายเสียหน้า
4. แบบหลีกเลี่ยง (avoiding, impersonal-tolerance style) เป็นการไม่สู้ปัญหา และไม่ต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้น ไม่ต้องการมุ่งเอาชนะใคร ๆ ทั้งสิ้น ไม่สนใจความขัดแย้งที่เกิดขึ้นรอบตัว เป็นการพยายามทำตัวออกห่างจากปัญหาความขัดแย้งโดยมีความเชื่อว่าเมื่อเวลาผ่านไปปัจจัยต่าง ๆ ตามสภาวะแวดล้อมก็จะเป็นตัวเข้ามาแก้ไขปัญหาคาธรรมชาติ เป็นวิธีการที่ค่อนข้างอาศัยเวลาที่เหมาะสมเป็นเครื่องตัดสิน การจัดการความขัดแย้งในรูปแบบนี้อาจมีความเหมาะสมเมื่อความขัดแย้งก่อให้เกิดความเครียดและฝ่ายตรงข้ามใช้อารมณ์เป็นหลักในการสื่อสาร เพราะฉะนั้นการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอาจมีประโยชน์เพราะไม่ไปเป็นแรงกระตุ้นให้อีกฝ่ายเกิดความไม่พอใจและมุ่งเอาชนะอย่างไม่เป็นเหตุผลด้วยการใช้อารมณ์
5. การยอมให้ (accommodating, human accommodation style) เป็นการแสดงความร่วมมือที่อยู่ในระดับสูง โดยยอมเสียสละและไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเอง เนื่องจากไม่ต้องการให้เกิดการบาดหมางใจระหว่างกัน เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่ให้ความสำคัญกับการรักษาสัมพันธภาพในระยะยาว

หากมองโดยภาพรวมแล้วดูเหมือนว่าการจัดการความขัดแย้งของคนไทยค่อนข้างจะเข้าข่ายโน้มเอียงไปยังรูปแบบของการประนีประนอม การหลีกเลี่ยง และการยอมให้ ตามที่เสนอแนะวันคคคังที่อ้างถึงในตอนต้น แต่รูปแบบและลักษณะความขัดแย้งตามรูปแบบและแนวคิดที่ได้นำเสนอไปนั้น ยังไม่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยภายใต้

บริบทของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงพยายามค้นหาความจริงในประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนเกาะเกร็ดและชุมชนนวนคร เพื่ออธิบายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ และบริบททางสังคมที่มีความหลากหลาย ซึ่งปรากฏการณ์การจัดการความขัดแย้งในชุมชนดังกล่าวอาจนำไปสู่องค์ความรู้บนพื้นฐานการจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ

ความขัดแย้งในสังคมไทย

โดยทั่วไปแล้วสังคมส่วนใหญ่มักมอง “ความขัดแย้ง” เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ควรได้รับการแก้ไข พัทธ อีโรรส (2543) กล่าวถึงประเด็นความขัดแย้งในสังคมไทยว่ามีพื้นฐานจากโครงสร้างอำนาจนิยมในระบบอุปถัมภ์ และระบบราชการ ซึ่งเปรียบเสมือนเงื่อนไขความขัดแย้งที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยที่สังคมไทยนั้นได้เคลื่อนตัวปรับเปลี่ยนจากความขัดแย้งในรูปแบบของการแข่งขันอำนาจปกครองทางการเมืองและการปฏิวัติ มาสู่ความขัดแย้งในรูปแบบใหม่ภายใต้บริบทของการเร่งพัฒนา ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเป็นผลพวงของการแข่งขันทรัพยากรและปัญหาการจัดการกับผลกระทบของการเร่งรัดพัฒนา

สังคมไทยโดยภาพรวมแล้วมักยินดีที่จะหลบหลีกปัญหาความขัดแย้งเนื่องจากคนไทยมักจะทำอะไรก็ตามที่ทำให้คนส่วนใหญ่พอใจ ไม่อยากมีปัญหา ไม่ต้องการเผชิญหน้า และโดยมากจะอยู่กันแบบ “อยู่กัน ได้ก็อยู่กันไป” โดยไม่มีความจำเป็นที่จะล้องไว้วาย “แกว่งเท้าหาเสี้ยน” สังคมไทยโดยรวมจึงเป็นสังคมที่รักสงบ ดังนั้นในวัฒนธรรมไทยเมื่อเกิดความขัดแย้ง การแก้ปัญหาจึงเป็นไปแบบง่าย ๆ ไม่ชอบให้มีการเผชิญหน้า หรือปะทะกัน (มารค ตามไท, 2536) โดยจะเน้นวิธีการแก้ไขปัญหาคด้วยการเจรจาพูดคุย โดยฟิชเชอร์ (Fisher, 1997) กล่าวว่า การใช้บุคคลที่สามที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มสามารถบรรเทาสภาวะตึงเครียดให้คลี่คลายลงได้ เนื่องจากกลุ่มนี้ต่างก็ให้ความเคารพและยอมรับฟัง ในสถานการณ์ขัดแย้งของสังคมไทย คนไทยมักอาศัยผู้ใหญ่ที่แต่ละฝ่ายนับถือเป็นตัวกลางในการประสานความเข้าใจและมักจะยินยอมปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้นำหรือผู้ที่ทั้งสองฝ่ายให้ความไว้วางใจและความเคารพ

การบริหารความขัดแย้ง คือการใช้วิธีการหรือแนวทางในการเจรจาไกล่เกลี่ยหาจุดร่วมที่เข้ากันได้บนความแตกต่างของแต่ละฝ่าย การบริหารความขัดแย้งแบบไทย ๆ เน้นความพยายามรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีความยืดหยุ่นและความเต็มใจในการแก้ปัญหาจากแต่ละฝ่าย การบริหารความขัดแย้งแบบไทย ๆ มักใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยคนกลางที่เป็นฝ่ายที่สาม เป็นที่ยอมรับของชุมชน และไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียกับผลกระทบจากการตัดสินใจที่ตามมา คนกลางทำหน้าที่ช่วยเหลือให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมกันแก้ปัญหาด้วยความเข้าใจที่ต้องการจะบรรลุประเด็นข้อพิพาทร่วมกัน (มารค ตามไท,

2536) โดย “คนกลาง” ที่มารค ตามไท ได้กล่าวไว้ในกรนวิเสณ์ร ภาไต้ล่ดล่ด่ยปัญหาหมักจะเป็นผู้ท้ห้ตั้งสองฝ่ายให้ความเคารพนับถึอ และความเกรงใจ ซึ่อาจเป็นท้ห้ทวรค้ณวักวุฒิ คุณวุฒิ ประสพการณ้ค้าแห่งหน้าท้การทำงาน และสถานะภาพทางสังคม

นักวิชาการไทยบางกลุ่มมีท้สนะว่าความขัดแย้งในสังคมไทยเป็นประเด็นปัญหาใหญ่และเป็นเรื่งที่ไม้อาจแก้ใจตัวเองได้ด้วยวิธีง่าย ๆ เพราะจะเก้การหล่กเล่ียงการเผชิญปัญหา หรือการปิดปัญหานั้นให้พ้นตัวโดยไม่ยอมรับความขัดแย้งอาจเป็นทางออกท้ค้ในการพยายามรักษาสถานะภาพเดิมของชุมชนให้คงอยู่ไว้ ซ้ชว้ฒน์ สถาอนันท์ (2541) ได้อธิบายว่ากลุ่มท้มองความขัดแย้งในด้านลบ มักมีความกังวลและกลัวการเปลี่ยนแปลงเพราะนั่นหมายถึถึงความเส่ียวค้อเสถียรภาพของตนเองและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ในขณะที่การอยู่นิ่งและคงไว้ซึ่ถึงสถานะภาพปัจจุบันเป็นจุดยืนท้ควรดำรงไว้ ด้วยเหตุผลท้ว่าสังคมจัดตั้งอยู่ได้ด้วยระเบียบ และเมื่อใดท้ที่เกิดประเด็นความขัดแย้งขึ้นระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมท้ถูกวางไว้และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาอย่างไม่มีข้อสงสัยจะถูกสั่นคลอนและเกิดความไม่แน่นอนในภาวะความเป็นอยู่ของตน ส่วนท้สนะอีกด้านมองว่าความขัดแย้งเป็นเรื่งธรรมชาติท้ต้องมีการตรวจตรา บริหาร ปรับปรุง และแก้ใจเพื่อท้จะเก้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะภาพทางสังคมให้ค้ดีขึ้น ความขัดแย้งเป็นเรื่งของผลประ โยชน์ไปจนกระทั่งความแตกต่างท้เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนในชุมชน ดังนั้นความขัดแย้งจึงถูกมองว่าเป็นกลไกท้จะนำพาสังคมและชุมชนไปสู่การพัฒนาและสร้างชุมชนท้เข้มแข็งในท้องถิ่น

การแก้ใจหรือการบริหารความขัดแย้งแบบไทย ๆ ในบริบทสังคมท้เปลี่ยนแปลงไปมักถูกนำเสนอในรูปวาทกรรมความเส่ียวจากกรหล่กเล่ียงการเผชิญหน้า เพื่อลดความขัดแย้งและไม่ค้องการทำให้อีกฝ่ายเส่ียวหน้า กลายเป็นวาทกรรมรองท้ถูกกลบเกลื่อนหล่กเล่ียงการเผชิญปัญหา และยุติประเด็นปัญหาต่าง ๆ ด้วยเวลา (Chulacheeb Chirwanno, 1988, 54) นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) ได้ให้ความคิดเห็นเก้เกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งไว้ว่า สังคมไทยมักหล่กเล่ียงการเผชิญหน้าเพื่อร่วมกันแก้ใจปัญหาความขัดแย้งสืบเนื่องมาจากค้านิยม และวัฒนธรรมไทยท้ไม่ชลบทการเผชิญหน้าและไม่ค้องการให้เกิดอาการเส่ียวหน้า สังคมไทยจึงมักหันมาใช้วิธีการบริหารความขัดแย้งทางอ้อมด้วยวิธีการควบคุมทางสังคมผ่านการนิเทศา การใช้ระบบอุปถัมภ์เก้ล่ดประ โยชน์ถ้แทน หรือการใช้อำนาจอ้างอิงทางอ้อม

การบริหารความขัดแย้ง

ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งโดยทั่วไปแล้วมักมีแนวโน้มที่เน้นการแก้ปัญหาด้วยวิธีการแบบแพ้-ชนะ (win-lose strategy) แบบแพ้-แพ้ (lose-lose strategy) และแบบชนะ-ชนะ (win-win strategy) (ดู Fisher & Ury, 1999; Robinson, 1996; Hocker & Wilmot, 1995; Fisher, Kopelman, & Schneider, 1994) โดยยุทธศาสตร์การใช้การแก้ไขปัญหานั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ เช่น ประสบการณ์ที่แตกต่างของแต่ละบุคคล การรับรู้เกี่ยวกับอำนาจในสถานการณ์ของความขัดแย้ง สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และทักษะเฉพาะตัวในการแก้ไขปัญห (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2540)

สถานการณ์ของความขัดแย้งนั้นบ่อยครั้งเกิดขึ้นจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันและมักเป็นปัญหาคือความขัดแย้งที่มีทัศนคติแตกต่างกันทางวัฒนธรรม (วิชัย อริษะนันท์, 2543) ในขณะที่แนวคิดทางตะวันตกจะมุ่งเน้นการจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการเผชิญหน้าของคู่กรณีเพื่อช่วยกันผลักดันแก้ไขปัญหานั้นให้สามารถนำไปสู่ข้อตกลงที่มีประสิทธิภาพในรูปแบบของการบูรณาการผลประโยชน์ (integrative mutual benefits for both parties) ที่ทั้งสองฝ่ายต่างมีรูปแบบการจัดการความขัดแย้ง แบบชนะ-ชนะ (win-win strategy) (Schmidt & Tannenbaum, 1960; Robbins, 1974)

ฟิชเชอร์ (Fisher, 1997) ให้ทัศนะเกี่ยวกับวิธีการจัดการความขัดแย้งว่าเปรียบได้กับการต่อสู้ที่ต้องเรียนรู้ให้รู้จักต่อสู้อย่างยุติธรรม (learning to fight fairly) เป็นการแข่งขันเพื่อชัยชนะของแต่ละฝ่าย (competitive situation) โดยยุทธวิธีการต่อสู้กับความขัดแย้งถูกเน้นไปที่กระบวนการสื่อสารซึ่งจะต้องอยู่บนความซื่อสัตย์สุจริตที่มีให้แต่ละฝ่าย การเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา และมีความเท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านข้อมูลข่าวสาร สถานะทางสังคมของแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องไม่มีการหลอกล่ออีกฝ่ายอย่างไม่ยุติธรรม และต้องไม่มีการเหมารวม (stereotype) เกิดขึ้น (Fisher, 1995; Van Vleirt, 1997; Bach & Wyden, 1969) ทัศนคติในการจัดการความขัดแย้งนี้อาจดูเป็นเรื่องที่ง่าย แต่ในด้านการปฏิบัติอาจต้องเผชิญปัญหาอุปสรรคที่แฝงไว้โดยเฉพาะการมองข้ามในมิติทางวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์การจัดการความขัดแย้งตามแนวคิดตะวันตกดังที่ได้กล่าวถึงในเบื้องต้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาและจัดการกับปัญหาในบริบทสังคมไทยได้อย่างแท้จริง เพราะขาดการนำมิติทางวัฒนธรรม วิธีชีวิต และค่านิยมที่แตกต่างในสังคมไทยมาพิจารณาอย่างถี่ถ้วน จึงทำให้ยุทธศาสตร์การจัดการความขัดแย้งแบบตะวันตกไม่สามารถไหลลื่นปรับเปลี่ยนให้เข้ากับแนวคิดวัฒนธรรมไทย ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของชาวบ้านได้ ดังนั้นแนวคิดการจัดการความขัดแย้งแบบตะวันตกจึงมีลักษณะที่ค่อนข้างเป็นทางการ มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน และถูกยกให้เป็น “เครื่องมือ” ที่ต้อง

ดำเนินการเป็นขั้นตอนเพื่อให้ได้คำตอบอย่างมีระบบ ซึ่งเป้าหมายที่ทำได้ยากในบริบทของสังคมไทย ที่อาศัยความประนีประนอม เป็นสังคมของชาชนัน ระบอบเครือญาติ และระบอบอุปถัมภ์ รวมทั้งข้อคิดที่ คอกย้ำว่าความขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งที่มิพลวัตรและไม่สามารถคาดเดาผล หรือคาดการณ์ว่าควรลงเอย อย่างไร ได้อย่างชัดเจน

วัฒนธรรมและการบริหารความขัดแย้ง

ในการบริหารจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ นั้น นับว่าวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญในการหล่อ หลอมความคิด กำนันขม และพฤติกรรมของชาวบ้านในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง โดยวันชัย วัฒนศัพท์ (2544: 33) ได้ให้นิยามวัฒนธรรมว่า คือ แบบแผนของความคิดซึ่งต้องคำนึงถึงพื้นฐานภายในกลุ่มอย่างเจาะจง

วัฒนธรรม คือ

1. สิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ประดิษฐ์ขึ้น หรือค้นพบในการตอบสนองต่อสิ่งที่ทำลายจากการปรับตัวจาก ภายนอก และ/หรือ การผสมผสานกันภายใน
2. ที่ดำเนินไปอย่างมีเหตุผล
3. ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของกลุ่มว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องที่จะรับรู้ ที่จะคิดและรู้ สึก

ทั้งหมดนี้อาจหมายถึงลักษณะพิเศษทางโครงสร้าง ความสัมพันธ์ทางภาษา และกระบวนการตัดสินใจของกลุ่ม การให้ความสนใจกับคุณค่าของการมีตัวตนของกลุ่มอายุ เพศ หรือชาวบ้านในแต่ละ หมู่ ดังนั้นการรู้จักวัฒนธรรมของกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้เข้าใจสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและเบื้องหลังของประเด็นปัญหาความขัดแย้ง ทั้งยังช่วยให้การมองปัญหามีมุมที่ สึกไปถึงลักษณะเฉพาะของสถานการณ์ ซึ่งท้ายที่สุดอาจสามารถนำไปสู่ทางเลือกหรือทางออกที่ดี ที่สุดสำหรับสถานการณ์นั้นๆ

การสร้างหรือใช้อำนาจบนฐานความรู้ ความเชื่อเชิงวัฒนธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติ ซึ่ให้เห็น ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมคือการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนความ คิด ความเชื่อ อารมณ์ความรู้สึก ที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกสังคม วัฒนธรรมจึง เปลี่ยนแปลงยืดหยุ่นไปตามกาลเวลา ผ่านกระบวนการเรียนรู้และกลายเป็นชุดความจริงที่จะคงอยู่ใน สังคมตราบเท่าที่มีความชอบธรรมและได้ผ่านการยอมรับจากสังคม

อ้อมเดือน สดมณี (2541) ได้ทำการศึกษาแนววัฒนธรรมและบุคลิกภาพคนไทยซึ่งสามารถ สรุปผลได้ว่า คนไทยเป็นคนที่รักสนุก ชอบการตั้งสรวทที่เรริง มีจิตใจส่งทงโยน ขันเข้มแจ่มใส รัก อิสรระและไม่ชอบที่จะผูกมัดตัวเอง สามารถปรับตัวได้ค้ดักการเปลี่ยมเงาเอง มีความผูกพันรับผิชอบ

สูงต่อครอบครัวและระลอกถึงระบบหนี้บุญคุณที่เป็นพันธะทางใจสืบเนื่องมาจากความดีงามแห่งตน และประโยชน์ต่อกันและกัน คนไทยต้องการสร้างสัมพันธ์ทางที่ดีกับคนรอบตัวจึงทำให้น้ำเน่าไหล ในการหลีกเลี่ยงการเผชิญปัญหาและความขัดแย้ง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2543) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมคนไทยในยุค เทคโนโลยีข่าวสารไว้ว่า คนไทยไม่อยู่ในวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ ซึ่งหมายถึงการไม่นิยมแสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง เชื่อคนง่าย ขาดการใฝ่รู้และมักยินดีที่จะถูกกำหนดชี้ทางความเชื่อให้แก่มหาอำนาจ โดยขาดการไตร่ตรองข้อเท็จจริงอย่างละเอียดถี่ถ้วน รวมทั้งคนไทยส่วนใหญ่ยังมีความประหลาดที่ขัด ตัดกับแนวคิดที่ต้องการอยู่เพื่อปัจจุบันอย่างง่าย ๆ ไม่ชอบการฝ่าฝืนอุปสรรค ไม่เคร่งเครียด

ข้อสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมคนไทยในเบื้องต้นแสดงให้เห็นถึงค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แวดล้อมความเป็นอยู่ของชุมชน ชาวบ้านอยู่เพื่อปัจจุบันมากกว่าการมองการณ์ไกล ไปถึงอนาคตอันปลายชีวิตความเป็นอยู่แบบไม่เดือดร้อน พึ่งพาอาศัยกันได้ และไม่ต้องการที่จะสร้างปัญหา ให้กับตนเองบนคุณภาพที่มั่นคงปลอดภัยที่ตนอาศัยอยู่ในสังคม และไม่ต้องการถูกตีตราว่าเป็น “พวกนอกกรอบ” ที่มีความคิดเห็นแตกต่างกับชุมชนของคน ดังนั้นวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบ้านจึงมี ความเรียบง่าย เป็นกันเอง ขอมรับและเชื่อในสิ่งที่คนภายนอกหยิบยื่นให้ เช่นวาทกรรมการพัฒนาเพื่อ สร้างชุมชนเข้มแข็งที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนดบทบาท โดยอ้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ระดับรากหญ้า หากแต่การให้ความหมายชุมชนเข้มแข็งและตัวดัชนีชี้วัดเข้มแข็งของชุมชนกลับไม่ได้ถูกกำหนดโดย ชาวบ้านอย่างแท้จริง เนื่องจากโดยมิติทางวัฒนธรรมที่ได้นำเสนอชี้ให้เห็นประเด็นที่ขัดแย้งในเรื่อง ความสนใจของชาวบ้านที่มีต่อการสร้าง “ชุมชนเข้มแข็ง” ประเด็นความขัดแย้งนี้อยู่ที่การตีความและ การให้ความหมายที่แตกต่างระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการ และโดยเฉพาะตัวชาวบ้านเอง ที่ อาจมองการพัฒนาเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวและมีผลกระทบในระดับปัจเจกมากกว่าการมองการพัฒนาเพื่อ สร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นเรื่องของส่วนรวมในสังคมมากกว่าระดับปัจเจก ดังนั้นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น จึงเป็นการให้ความหมายที่แตกต่างกัน และเป็นการช่วงชิงอำนาจเพื่อให้วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นตาม ความเข้าใจในวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของตนเองได้รับการสถาปนาให้เป็นกระแสหลัก

สิ่งที่สนับสนุนและเสริมวิถีคิดในสังคมไทยมีปัจจัยประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย คือ สังคม “เจ้านาย” หรือ “สังคมอุปถัมภ์” และสังคม “อำนาจนิยมรวมศูนย์” ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีมาแต่ เดิม ได้ทำให้คนในสังคมไม่ต้องคิดเอง เพราะมีเจ้านายดูแล และแก้ปัญหาให้ ชาวบ้านไม่ต้องทำอะไร รอนายสั่ง และทำเพื่อนาย รอรระบบอุปถัมภ์เกือบทุกปัญหา ซึ่งคำว่า “นาย” ในที่นี้มีความหมาย กว้าง รวมถึงสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ธรรมดาในระดับชาวบ้าน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือวิถีชีวิต มนุษย์เป็นผู้ดูแล บ่อยครั้งคนไทยมักมีความเชื่อว่าอะไรที่เกิดขึ้นมีเหตุผลมาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดทั้งหมด ก็คือ มีคนอื่น ชาติอื่น หรือมีผู้ใหญ่ ผู้ยิ่งใหญ่ กำหนดชะตากรรมของวิถีชีวิตที่ทำให้คนไทยอยู่กันอย่าง

สุขมาได้ เป็นวิถีไทยที่เราอยู่มาจนทุกวันนี้ (คณะที่ปรึกษาแนว เสาหลักสภาพความมั่นคงแห่งชาติ, 2536) ดังนั้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญกับรัฐในการรับผิดชอบ คุณแลมากกว่าการเป็นหน้าที่ที่ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วม

นายชวน หลีกภัย (2536) สรุปแนวทางการแก้ไขข้อขัดแย้ง ตามลักษณะสังคมไทยไว้ดังนี้

1. ค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและอยู่ในจิตสำนึกของคนไทยว่าไม่ว่าจะอยู่ที่ใด คือ การมีความเมตตา ความเอื้ออาทร การเห็นอกเห็นใจกัน การเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของสังคมไทย สมควรสนับสนุนให้ดำรงอยู่เป็นหลักในจิตสำนึกของคนไทยในการอยู่ร่วมกัน เนื่องจากสภาวะแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จุดแข็งเป็นหลักของสังคมไทยอย่างแท้จริงนี้ก็อาจถูกเปลี่ยนแปลงไปได้ เช่น ในสังคมเมืองที่ต่างคนต่างอยู่ ดันรนช่วยเหลือตัวเองในสภาพเศรษฐกิจ แต่ด้วยจิตสำนึกก็มีความเมตตา เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ซึ่งกันและกัน สังคมไทยในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤตจึงสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยคุณลักษณะจุดแข็งของคนในสังคม เมื่อเรามีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ผลกระทบที่อาจทำให้คนว่างงานมากขึ้น คนเหล่านั้นไม่ได้ลอยเคราะห์เพราะเขายังมีครอบครัวที่ยังพร้อมจะเกื้อหนุนจนเงื้อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้

2. การมีทัศนคติที่ถูกต้องเรื่องความขัดแย้ง ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ เมื่อเราสามารถยอมรับความจริงในข้อนี้ได้ เราก็จะสามารถเผชิญกับความเป็นจริง หาวิธีการจัดการความขัดแย้ง โดยการหาข้อยุติร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง การแก้ไขปัญหาคือ ขัดแย้งจึงเริ่มต้นที่การเคารพความจริงและความมีเหตุผล ไม่เห็นแก่ได้เพื่อตัวเองจนเกินเหตุ และไม่เอาเปรียบผู้อื่น

3. หลักการสานประโยชน์ เนื่องจากทุกฝ่ายมีความต้องการที่ต่างกัน และเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการผลประโยชน์ของตนเองมากกว่า แต่ในบริบทของสังคมประชาธิปไตยที่กำลังพัฒนา จึงเป็นเรื่องที่ต้องหาวิธีการประนีประนอม ประสานประโยชน์ โดยพยายามให้ความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ตัวอย่างของปัญหาความขัดแย้งเรื่องขยะ ความเจริญของสังคม นำมาซึ่งปริมาณขยะที่มีเพิ่มมากขึ้น เมื่อขยะมากขึ้นก็คกเป็นปัญหาของเทศบาล ทศาดำบล ชาวบ้านมองว่าขยะไม่ใช่ปัญหาของพวกเขา ต้องการปกป้องสิทธิประโยชน์ในพื้นที่ของตนเอง ความขัดแย้งก็ยิ่งเพิ่มพูนทวีคูณ

คุณค่าเอกลักษณ์ของสังคมไทยเป็นทุนวัฒนธรรมที่คนไทยได้สั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน การเข้าใจสังคมตัวเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง คนไทยทุกคนต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจสังคมของตัวเอง ซึ่งนับเป็นก้าวแรกในการสร้างภูมิคุ้มกันจากปัญหาความขัดแย้ง จุดแข็งของสังคมไทยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเห็นคุณค่าของความเมตตา กรุณา เอื้ออาทร ความมีมนุษยธรรม ความเสียสละ ในลักษณะที่สามารถเป็นวิถีชีวิตของคนไทยและของสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นค่านิยมที่มีอยู่ดั้งเดิม

มารค ตามไท (2536) ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งแบบหลักปัญหาเป็นการจัดการความขัดแย้งในทัศนะที่ค่อนข้างแคบ คือการดูแลไม่ให้มีความรุนแรงเกิดขึ้นในสังคม แต่ในขณะที่ยากันก็ไม่ได้ช่วยให้มีอะไรคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น โดยมารค ตามไท ได้เสนอว่าการจัดการความขัดแย้ง น่าจะหมายรวมถึงการรวมหมดทุกอย่าง ดูแลแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการ (intergrated problem solving) จากภาพใหญ่ที่ทุกสิ่งทุกอย่างมีผลกระทบถึงกันหมด คือ การพยายามทำความเข้าใจและเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ให้เข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น กรณีที่แก้ไขปัญหาก็มองว่าเป็นการจัดการความขัดแย้งแบบหนึ่ง ซึ่งฉันทนา บรรพศิริโชติ (2543) ได้ให้ความเห็นว่าการบริหารความขัดแย้งต้องดูที่วิธีการมองปัญหาความขัดแย้งอย่างได้คุณภาพ นั่นคือการยอมรับสังคมในส่วนที่มีทั้งเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งความขัดแย้งมีพลวัตที่สามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพไปตามเงื้อมมือของสังคมได้ ดังนั้นการจัดการความขัดแย้งให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในสังคมไทยอาจหมายถึงการคำนึงถึงเงื่อนไขทางวัฒนธรรมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์

การจัดการกับสถานการณ์ที่เผชิญกับความขัดแย้งที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย อาจเป็นการใช้มิติเชิงวัฒนธรรม เช่น ความเมตตา เอื้ออาทร การเข้าใจซึ่งกันและกัน หรืออาจนำวิธีการจัดการของประเทศที่พัฒนาแล้วมาประยุกต์ใช้ รวมทั้งการใช้กฎหมาย กติกาที่สร้างขึ้นเพื่อจัดการกับปัญหาเมื่อมีความขัดแย้ง เพื่อมิให้เกิดความรุนแรง (คณะทำงานวิชาการ สำนักสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2536)

การจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยจึงไม่สามารถนำรูปแบบจากแนวคิดตามตะวันตกหรือจากต่างวัฒนธรรมมาใช้ได้ เพราะขั้นตอนที่สำคัญในการไกล่เกลี่ย เจริญ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งวางอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อว่าทุกคนมีฐานะเท่ากัน และเป็นเรื่องปกติในสังคมวัฒนธรรมตะวันตกที่จะปฏิบัติเช่นนี้ การเจริญในบางครั้งจึงเป็นการสร้างความรู้สึกรู้สึกว่าเป็นการไปสั่งสอนผู้อื่น แสดงความคิดเห็นที่ไม่คล้อยจองกับความคิดของอีกฝ่าย เมื่อมีคนมาชี้ว่าเป็นฝ่ายผิดอาจหมายถึงการฉีกหน้าซึ่งไม่สามารถทำได้ เนื่องจากสังคมไทยมีความระมัดระวังมากในการไม่ทำให้ผู้อื่นเสียหน้า สังคมไทยจึงต้องค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

ตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมที่เกาะเกร็ด และนวนคร ผู้นำชุมชนและข้าราชการฯ (เช่น อบต. หรือ นายอำเภอ) มักพูดถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน แต่ทุกครั้งที่ชาวบ้านจะออกความคิดเห็นมักต้องคำนึงเสมอว่าใครเป็นผู้นำการประชุมและเสนอความคิดเห็น เช่น ถ้าเป็นเจ้าอาวาส หรือ นายอำเภอ ความคิดเห็นของชาวบ้านจึงมักกลายเป็นการคล้อยตามการนำเสนอของผู้นำความคิด หากชาวบ้านมีความคิดเห็นที่แตกต่างชาวบ้านจะขอภัยก่อนและนำเสนอความคิดเห็นของตนเองในเชิงประนีประนอม โดยเฉพาะถ้าผู้นำกลุ่มหรือผู้นำทางความคิดเป็นผู้อาวุโสยิ่งต้องขอโทษก่อนจะแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างของตน แสดงถึงวัฒนธรรมที่ฝังลึก

มากในความคิดในเรื่องความเกรงใจ ความเคารพผู้ใหญ่และไม่ดีหมากรุกทำให้ใครเสียหน้า ซึ่งอาจเป็นปัญหาที่แทรกเข้ามาเป็นอุปสรรคในการจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ

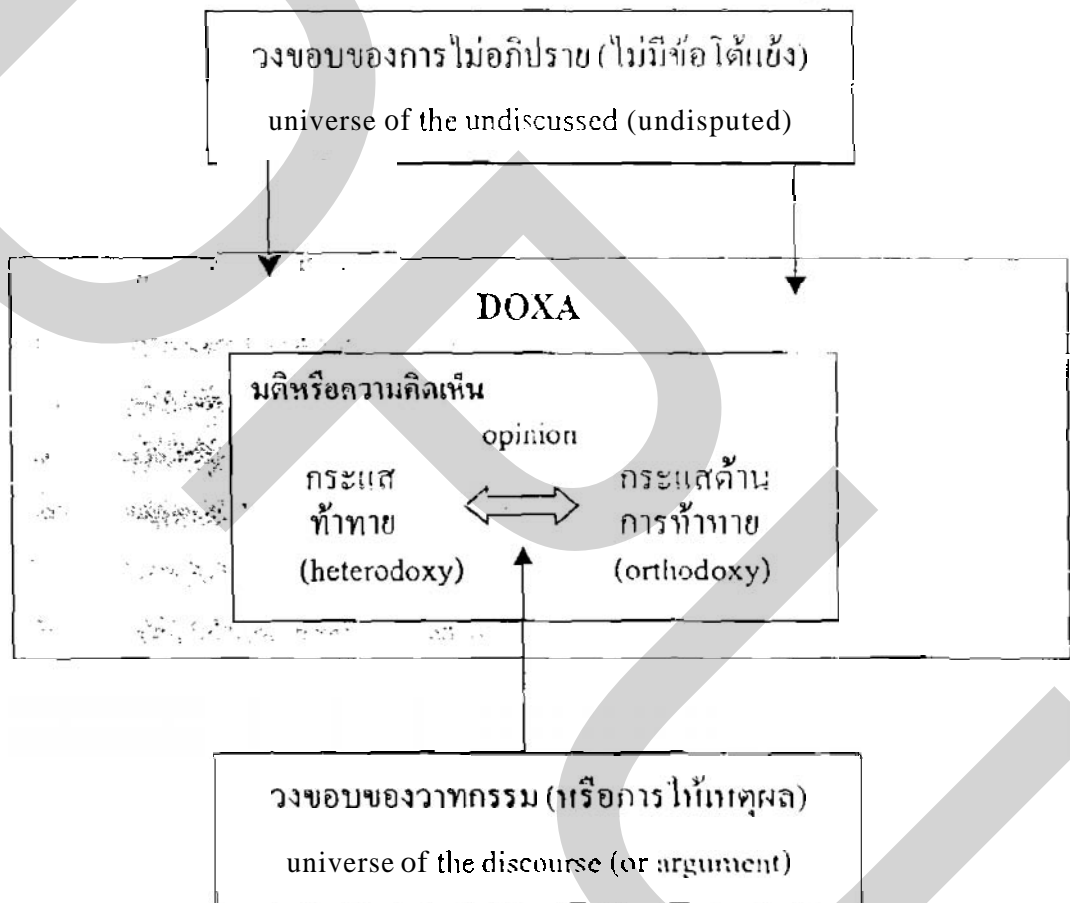
การวินิจฉัยความขัดแย้ง

ธรรมชาติของความขัดแย้งโดยทั่วไปแล้วมีสาเหตุหลักมาจากการตีความและความเข้าใจที่แตกต่างกัน มีเป้าหมาย วิธีปฏิบัติ การทำงานที่แตกต่างกัน ผลประโยชน์ที่ขัดกันจากการแย่งชิงทรัพยากรที่มีจำกัด (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540) อีกสาเหตุหนึ่งของปัญหาความขัดแย้งแบบแฝงตัวที่มักถูกมองข้าม คือ ความเคยชินกับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่คุ้นเคยในชีวิตประจำวัน ความคุ้นเคยกับสถานะภาพและเสถียรภาพลงที่ที่มนุษย์ดำรงอยู่ทำให้เรามีความรู้สึกปลอดภัย แต่เมื่อไรที่ความคุ้นเคยนั้นถูกคุกคาม สถานะการดำเนินชีวิตประจำวันถูกแกว่งให้เสียศูนย์ มนุษย์จะเริ่มรู้สึกไม่คุ้นเคย รู้สึกอยู่ในภาวะที่สับสนไม่แน่นอน และบ่อยครั้งที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้มนุษย์ตกอยู่ในภาวะการที่คนรู้สึกไม่ปลอดภัยเพราะบรรทัดฐานความเป็นอยู่ที่คุณเคยชินนั้น ได้ถูกกระทบ มนุษย์เริ่มเรียนรู้ถึงปัญหาที่เป็นภัยคุกคามกับแนวทางความคิด และการดำเนินชีวิตของตน เมื่อผลประโยชน์ส่วนตน หรืออะไรที่เกี่ยวข้องกับตัวตนของพวกเขาถูกคุกคาม เช่นความเคยชินที่มีรถขะมาเก็บขยะหน้าบ้านเราทุกเช้า เมื่อใดที่รถขะหยุดการปฏิบัติที่เป็นสภาวะปกติวิสัย คือ เก็บขยะที่บ้านเราทุกเช้าเมื่อนั้นเราก็เริ่มเรียนรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นอยู่ของเรา เพราะขะจะเริ่มส่งกลิ่นทำให้สภาพแวดล้อมมีมลภาวะ และความเคยชินได้ถูกคุกคาม เมื่อนั้นเราก็จะเริ่มเรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหา ด้วยวิธีพูดคุยบ่นถึงปัญหากับเพื่อนบ้าน เรืออาจโทรศัพท์ไปร้องเรียนเทศบาลอำเภอเมืองฯ

ปีแอร์ บูร์ดีเออร์ (Pierre Bourdieu, 1977) อธิบายว่าสิ่งที่เราประสบพบเห็นและมีประสบการณ์ร่วมในทุก ๆ วันมักเป็นที่ยอมรับกันโดยปริยายว่ามีดังเป็นของมันเช่นนั้นตามธรรมชาติ ปรัชญาการณลักษณะนี้ถือว่าเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในขอบเขตของ *doxa* ซึ่งผู้คนจะไม่ตั้งคำถามอะไรกับมันนัก ไม่คิดใจสงสัย เพราะว่าเกิดความพ้องกันระหว่างโครงสร้างของความรับรู้ซึ่งก่อรูปขึ้นในความคิดอ่านของคนกับโครงสร้างทางภาวะวิสัยของความจริงที่ปรากฏให้รับรู้ มนุษย์จะเกิดการตั้งคำถามต่อปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ก็คือเมื่อ โครงสร้างของความรับรู้ขัดแย้งกับโครงสร้างทางภาวะวิสัยที่ปรากฏ

เมื่อตระหนักว่าสิ่งหนึ่งแตกต่างจากที่เห็นและเป็นอยู่ได้ ความคิดถ่านต่อเรื่องดังกล่าวก็จะถูกผลักไสออกจากความเป็นปรากฏการณ์ที่สังกัดอยู่ในวงขอบเขตของภาวะวิสัย (ไม่มีข้อโต้แย้ง) ไปสู่วงขอบเขตของวาทกรรม (หรือการให้เหตุผล) ซึ่ง “ข้อเท็จจริง” ที่เคยยึดถือกันมันจะถูกท้าทายหรือตั้งคำถาม และในวงขอบเขตของวาทกรรมนี้เอง ที่บทวิเคราะห์ความเกิดขึ้นต่อสิ่งที่ดำรงอยู่จะแบ่งออก

เป็นสองฝ่าย ทิศทางของมติดังสองจึงมีลักษณะที่ขัดแย้งกัน ซึ่งจะเกิดการปะทะและต่อรองกันในเชิง
 วาทกรรมและสัญลักษณ์เพื่อช่วงชิงอำนาจการสถาปนาคนเยว่เป็น "สิ่งที่ถูกด้ว" โดยที่ในการช่วง
 ชิงกันนี้ ทั้งสองฝ่ายจะระดมทุนทั้งทางวัฒนธรรม ทามหรมธุรกิจ ทางการเมือง ทางสังคม และทาง
 สัญลักษณ์ที่คนมีอยู่มาใช้ในการสร้างชุดของความจริง ซึ่งเมื่อสถาปนาตนเองจนเป็นที่ยอมรับโดยทั่ว
 ไปแล้ว ก็จะกลายเป็นฝ่ายที่สามารถครอบครองความเป็นเจ้าและเป็นฝ่ายได้เปรียบทางการเมือง
 (Pierre Bourdieu, 1977. อ้างในโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์: 69)

เส้นแบ่งระหว่างวงขอบเขตของการไม่มีข้อโต้แย้ง ซึ่ง "ความจริง" เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าเป็น
 เป็นธรรมชาติเช่นนั้นเองกับวงขอบเขตของวาทกรรมซึ่ง "ความจริง" ถูกท้าทาย ไม่ได้เป็นเส้นแบ่งที่
 อยู่นิ่งกับที่และไม่ได้มีขอบเขตที่ชัดเจนอยู่ตลอดเวลา ส่วนคนที่นำมายสิ่งที่ดีวางอยู่จะถูกตั้งขึ้นที่ต่อ
 เมื่อความเคยชินถูกทำให้กลายเป็น "สิ่งที่ต้องสงสัย" และ การตั้งข้อสงสัยกับสิ่งที่เป็นมายจะอยู่ใน

อย่างนั้นมาชั่วเวลาปี มักเกิดขึ้นเมื่อมีการปะทะสังสรรค์ระหว่างผู้คนจากต่างวัฒนธรรมซึ่งคุ้นเคยกับความเป็นจริงที่ต่างกัน การปะทะสังสรรค์นั้นอาจมีผลให้สิ่งที่สถาปนาด้วยเหตุว่าเป็นความจริงด้วยตัวเองให้เห็นว่า ความจริงที่ดำรงอยู่นั้นเป็นเรื่องที่ไม่อาจจะต้องเป็นหรือไม่ใช่จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้นเสมอไปและนี่เป็นจุดเริ่มของการท้าทายความชอบธรรมของสิ่งที่ดำรงอยู่ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2546: 62)

ประเด็นความขัดแย้งและอำนาจ

ความขัดแย้งโดยทั่วไปเกิดจากภาวะที่กลุ่มต่าง ๆ มีการแข่งขันกันทางด้านผลประโยชน์และทรัพยากร ภาวะความเข้ากันไม่ได้ของแต่ละฝ่ายอาจไม่ได้เป็นเพียงเรื่องความคิดเห็น ผลประโยชน์หรืออุดมการณ์ที่ไม่ตรงกัน หากแต่เป็นความซับซ้อนแฝงอยู่ในความขัดแย้งอันเนื่องมาจากโอกาสหรืออำนาจต่อการเข้าถึงผลประโยชน์หรือทรัพยากรนั้นมีมากกว่าอีกฝ่าย ดังนั้นประเด็นของความขัดแย้งจึงยากที่จะหลีกเลี่ยงประเด็นในเรื่องของอำนาจที่มักจะมีความสัมพันธ์ควบคู่กัน

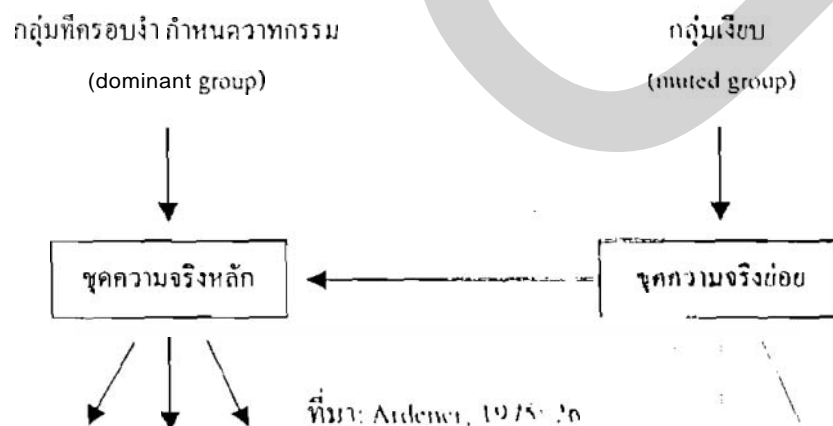
Blalock (1989) กล่าวว่าความขัดแย้งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจประเภทหนึ่ง เพราะความขัดแย้งมีเหตุมาจากพฤติกรรมความไม่สอดคล้องตามสมการของอำนาจที่แต่ละฝ่ายมีไม่เท่าเทียมกัน แต่ละฝ่ายต่างใช้อำนาจที่ตนมีในการเจรจาต่อรองให้ความหมายกับวาทกรรมของตน เพื่อที่จะให้วาทกรรมของฝ่ายตนเป็นส่วนที่มีความชอบธรรมและในที่สุดก็กลายเป็นที่ยอมรับและเป็นธรรมเนียมปฏิบัติตามธรรมชาติบรรลุเป้าหมาย ซึ่งสามารถให้ผลประโยชน์และทรัพยากรกับฝ่ายของตนได้มากที่สุด

เมื่อวาทกรรมของอีกฝ่ายถูกควบคุมให้เป็นวาทกรรมรองการกระทำดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นการเอาเปรียบและใช้วิธีการควบคุมด้วยอำนาจ ซึ่งอำนาจในที่นี้มีได้หมายถึงการใช้กำลังทางกายภาพ หากแต่เป็นการชักทอประสานอำนาจแฝงที่มีความซับซ้อนอยู่ในวาทกรรมหลัก เช่น การเอาเปรียบโดยการอ้างอิงระบบอุปถัมภ์ หรือการใช้ระบบเครือข่ายเพื่อให้ฝ่ายตนได้รับการเลือกตั้งในการบริหารงานราชการและงบประมาณแผ่นดิน การเอาเปรียบและการควบคุมระหว่างชนชั้นเมื่อข้าราชการฯ หรือผู้ทรงคุณวุฒิใช้อำนาจอ้างอิงถึงความชอบธรรมในการตัดสินใจเพราะชาวบ้านได้ให้การยอมรับบุคคลดังกล่าว และมอบอำนาจในการตัดสินใจด้วยความเต็มใจ เพราะชาวบ้านมองว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้รู้และมีความน่าเชื่อถือ ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมเป็นเพียงแค่ผู้เข้าร่วมประชุม เป็นเพียงผู้ฟัง แต่ไม่ใช่ผู้ประสานหรือ มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายใหญ่บ้านของคน ดังนั้นความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นเพราะปัญหาเรื่องผลประโยชน์โดยตรงเพียงอย่างเดียว หากแต่เพียงตัวประกอบของประเด็นที่สำคัญกว่านั้นก็คือความซับซ้อนเชิงอำนาจในการควบคุมและสร้างวาทกรรมของฝ่ายตนให้เกิดความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับแบบเวทีของ ความขัดแย้ง

อีกแง่มุมหนึ่งของความขัดแย้งเกิดขึ้นจากความไม่สามัคคีระหว่างผลประโยชน์ส่วนรวม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล ประเด็นของความขัดแย้งที่เบบบนแก้งถึงเหตุผลของผลประโยชน์ส่วนรวมว่ามีความสำคัญมากที่สุดและอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนบุคคล โดยอาศัยหลักข้ออ้างความผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่ตามหลักที่ใช้เสียงส่วนใหญ่เป็นตัวควบคุม (majority rule) ซึ่งอันที่จริงแล้วผลประโยชน์ของเสียงส่วนใหญ่ตามหลักการประชาธิปไตยมีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัวเอง สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือเสียงส่วนน้อยที่ถูกกลืนไปกับกระแสวาทกรรมหลักที่มักใช้สิทธิในการอ้างถึงผลประโยชน์ส่วนรวมและเพื่อคนส่วนใหญ่ในการพัฒนา จนทำให้เสียงส่วนน้อยกลายเป็นเสียงที่ถูกสะกดด้วยความเงียบ เป็นเพียงกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่เปรียบเสมือนไม่มีปากมีเสียงเนื่องจากมีแนวความคิดเห็นที่สวนกระแสวาทกรรมหลัก จนอาจถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่เรียกร้องสิทธิเพียงเพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล

ทฤษฎีของกลุ่มเงียบ (Muted Group Theory) ไม่ได้หมายถึงกลุ่มคนที่มีจำนวนน้อยและไม่ มีปากมีเสียงกับคนส่วนใหญ่ หากแต่คนกลุ่มเงียบนี้ที่จริงแล้วอาจเป็นกลุ่มใหญ่ที่ไม่สามารถเข้าถึง แก่นแท้ของอำนาจในการสร้างวาทกรรมหลัก จากเสียงที่แผ่วเบาทำให้คนกลุ่มเงียบนี้เปรียบได้กับ “คนชายขอบ” (marginalized) เพราะปราศจากเสียงที่จะสื่อความหมายและชุดความจริงที่แสดงความเป็นตัวตนออกมาได้อย่างชัดเจนและได้รับการยอมรับ (Cheris Kramarae, 1996)

เอ็ดวิน อาร์เดนเนอร์ (Edwin Ardener, 1975) ได้อธิบายกรอบแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีกลุ่มเงียบว่า มีรากฐานจากกลุ่มที่ครอบงำ (dominant group) และกลุ่มที่ถูกทำให้เงียบ (muted group) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับความชอบธรรมในสังคมเนื่องจากกลุ่มผู้มีอำนาจที่ควบคุมวาทกรรมจะเป็นกลุ่มที่ครอบงำแนวคิด และพฤติกรรมของกลุ่มย่อยต่าง ๆ โน้ตตั้งคมด้วยการครอบงำโลกทัศน์ (dominant worldview) ในการสร้างชุดความจริงของตนให้เป็นที่ยอมรับ ซึ่งกลุ่มย่อยที่ถูกสะกดไว้กับความเงียบจำเป็นต้องปรับวาทกรรมชุดความจริงย่อยของตนเองให้คล้อยตามชุดความจริงหลักหรือวาทกรรมหลักของกลุ่มผู้ควบคุมอำนาจ (ดูแผนภาพประกอบคำอธิบาย)

แผนภาพแสดงวาทกรรมหลักที่ถูกกำหนดขึ้นโดยกลุ่มผู้มีอำนาจ หรือกลุ่มผู้ครอบงำ ความคุม และกำหนดชุดความจริงหลักให้กับสังคม โดยมีกลุ่มต่างๆ หรือกลุ่มย่อยกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องปรับชุดความจริงย่อยของคนให้เข้ากับกระแสของวาทกรรมหลัก ตัวอย่างเช่นกลุ่มชาวบ้านที่รับฟังการพัฒนาตามกระแสหลัก เมื่อรัฐมีแนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการตั้งอิงอำนาจจากผลประโยชน์ส่วนรวมจนกลายเป็นวาทกรรมกระแสหลัก ชาวบ้านให้ใบหน้าที่ปฏิบัติตนแนวคิดที่ถูกถ่ายทอดมาจากเบื้องบน วาทกรรมการพัฒนาที่กลายเป็นกระแสหลักท้ายอำนาจทางอ้อมที่อ้างอิงถึงการสร้างภาพของ "การมีส่วนร่วม" ของชาวบ้านและครอบครัว ความคลุมเครือความคิดของชาวบ้านให้รู้สึกผิด หากปฏิบัติตนนอกกฎเกณฑ์หรือทวนวาทกรรมหลักที่ได้ผ่านการยินยอมแล้ว (Foucault, 1988) ไม่ใช่การให้อำนาจที่แท้จริงกับชาวบ้าน จนบางครั้งชาวบ้านที่ลี้ภัยโอกาสในการควบคุมอำนาจ ควบคุมวาทกรรมต้องกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนา ซึ่งเป็นปัญหาความขัดแย้งที่ก่อตัวอย่างเจ็บ ๆ อยู่ภายใต้บริบทสังคมปัจจุบัน

อำนาจและความขัดแย้ง: การช่วงชิงวาทกรรมกระแสหลัก

การพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้น หากมองให้ลึกซึ่งจะเห็นภาพของการต่อรองทางอำนาจ โดยภาครัฐหรือกลุ่มอิทธิพลที่ควบคุมผลประโยชน์ได้ใช้ชุดวาทกรรมดังกล่าวในการควบคุมชุมชนด้วยการอ้างหลักความชอบธรรมบนแนวทางของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งในความเป็นจริงชาวบ้านส่วนใหญ่มิได้ให้ความสนใจหรือมีความเข้าใจอย่างชัดเจนว่าความหมายของ "ชุมชนเข้มแข็ง" แท้ที่จริงแล้วคืออะไร ชาวบ้านให้นิยามความหมายแก่วาทกรรมชุด "ชุมชนเข้มแข็ง" ตามสภาพชีวิตหรือ วิถีประจำวันที่ตนต้องเผชิญในฐานะที่เป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งวาทกรรมมากมายหลายชุดที่เกิดขึ้นจากการให้ความหมายของชาวบ้าน ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ย่อมต้องผ่านความขัดแย้งในการให้ความหมาย และการต่อรองชุดความหมายต่าง ๆ จนกระทั่งชุดความจริงที่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจได้ผ่านการยอมรับและได้รับการสถาปนาให้กลายเป็นวาทกรรมหลัก ณ เวลาและสถานะในขณะนั้น ๆ อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เป็นชาวบ้านหรือกลุ่มแรงงานไม่ด เปรอบเข้าถึงแก่นแท้ของอำนาจในการสร้างวาทกรรมหลัก เนื่องจากเสียงที่แผ่วเบาทำให้คนเหล่านี้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีปาก ไม่มีเสียง ถูกเอารัดเอาเปรียบ และ ความไม่เป็นธรรมของการจัดสรรปัน แจก งบประมาณหรือการพัฒนา กลุ่มที่ตั้งอยู่บนความเจ็บนี้ (muted group)เปรียบได้กับ "คนชายขอบ" (marginalized) เพราะปราศจากเสียงที่จะสื่อความหมายและชุดความจริงที่แสดงออกมาเป็นคำบอกกล่าวได้กันอย่างชัดเจนและได้รับการยอมรับ อย่างเช่นกลุ่มชาวบ้านที่รับฟังการพัฒนากระแสสร้างชุมชนเข้มแข็งตามกระแสหลัก เมื่อภาครัฐหรือกลุ่มองค์กรเอกชนมีแนวทางการพัฒนา แล้วบรรดาสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการตั้งอิงอำนาจจากผล

ประโยชน์ส่วนรวมจนกลายเป็นวาทกรรมกระแสหลัก ชาวบ้านมีหน้าที่เพียงเป็นผู้อปฏิบัติตามแนวคิดที่ถูกถ่ายทอดมาจากเบื้องบน วาทกรรมการพัฒนากระแสหลักเห็นแก่แต่โครงการสร้างภาพของ “การมีส่วนร่วม” ของชาวบ้าน ไม่ใช่การให้อำนาจที่แท้จริงกับชาวบ้าน จากบางครั้งชาวบ้านที่ด้อยโอกาสในการควบคุมอำนาจ ควบคุมวาทกรรมต้องกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนา ซึ่งเป็นปัญหาความขัดแย้งที่ก่อตัวอย่างเงียบ ๆ อยู่ภายใต้บริบทสังคมปัจจุบันที่กลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือผู้มีอำนาจมักอ้างผลประโยชน์ของส่วนรวมบนความเงียบของชาวบ้านส่วนใหญ่ (muted group) ที่ด้อยโอกาส

ในงานวิจัยนี้ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นคือเสียงของชาวบ้านโดยรวมไม่ได้ถูกสื่อถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชน หากเป็นเพียงกระบอกเสียงของผู้นำชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการหรือผู้นำตามธรรมชาติ ดังนั้นประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาประกอบการหาปรากฏการณ์เกี่ยวกับความเป็นจริงของชุมชนคือ การไม่มีส่วนร่วมของชาวบ้านในนิยามชุดความจริงของ “ชุมชนเข้มแข็ง” ตามที่ภาครัฐหรือผู้ทรงคุณวุฒิได้วางกรอบไว้ คือการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของชาวบ้านในชุมชนระดับรากหญ้า

วาทกรรมหลัก อำนาจ และปัญหาความขัดแย้ง

วาทกรรม (discourse) คือก แนวความคิด การพูด และการกระทำในบริบทเฉพาะกิจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่ได้รับ การยอมรับจากสังคม จนกระทั่งกลายเป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติ ปราศจากคำถาม เพราะว่า แนวความคิด การพูด การกระทำที่เกิดขึ้น N ช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ชุดย่อย ๆ มักถูกมองข้าม และรอเวลาพุ่งฟูกอย่างช้า ๆ จนในที่สุดสามารถแผ่อิทธิพลความคิดเข้ามา มีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คน มีอิทธิพลต่อภาวะวิสัยที่มนุษย์ใช้ในการรับรู้เกี่ยวกับอะไรที่เรียกว่าเป็น “ความจริง” และชุดความจริงย่อยเหล่านี้เมื่อผ่านกาลเวลาและการยอมรับจากสังคมก็กลายเป็นชุดความจริงกระแสหลัก (Scott, 1988) วาทกรรม เป็นความหมายความเข้าใจ ของแนวคิดทฤษฎีและปรัชญา ซึ่งแตกต่างกันไปตามผู้กล่าว มักโน้มเอียงไปเพื่อประโยชน์และอำนาจของผู้พูด (โกลาส ปัญญา และ พิเศษฐ์ หนองช้าง, 2542)

ฟูโก กล่าวว่ วาทกรรม คือ การนิยามหรือกำหนดความหมายและตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น วาทกรรมกระแสหลักในสังคมมักอิงความรู้เรื่อสถาบันทางสังคมที่กำหนดว่า สิ่งต่าง ๆ ควร มีมาตรฐานอย่างไร นับตั้งแต่พฤติกรรมในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติเพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคม การใช้ภาษาในการสื่อสาร ตลอดจนการจัดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (อ้างใน โกลาส จิงเสติยทรัพย์, 2546)

ฟูโกเชื่อว่าการถ่ายทอด “ความรู้” คือกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อน และเชื่อมโยงกับโครงสร้างของอำนาจทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้นอย่างแยกไม่ออก การนำเสนอข้อมูลหรือความรู้

ผ่านการถ่ายทอดจากกระบวนการทางวัฒนธรรมและสังคม ทำให้ชุดความรู้แต่ละชุดได้รับอิทธิพลจากสังคมและผู้มีอำนาจในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่าง “ความรู้” “อำนาจ” และอิทธิพลทางวัฒนธรรมและสังคมก่อให้เกิด “ความรู้” ที่ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม มิฉะนั้น สังเคราะห์คุณภาพและประเด็นปัญหาของข้อมูล สรุปได้ว่าในทัศนะของฟูโก “ความรู้” ตามแบบตะวันตก คือ “ความจริงที่ถูกสร้างโดยสังคม” (Reality or truth is socially constructed) อมรา พงศาพิชญ์ (2545)

โครงสร้างอำนาจทางสังคมและวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญต่อความคิดและการตัดสินใจของมนุษย์ กรอบความคิดของมนุษย์ถูกกำหนดด้วยวัฒนธรรม และสังคม ซึ่งหมายถึงสภาพแวดล้อม สถานการณ์ในพื้นที่ที่มนุษย์ดำรงอยู่ในเวลาขณะหนึ่ง ดังนั้นกรอบความคิดของมนุษย์จึงมีความแตกต่างกันเมื่ออยู่ในสถานะแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมแตกต่างกัน

ปรากฏการณ์ทางสังคมสามารถอธิบายได้ด้วยชุดข้อมูลของความรู้ที่เป็นที่ยอมรับและได้รับการสถาปนาเป็นชุดความจริงในยุคสมัยหนึ่ง ๆ ซึ่งส่วนสำคัญของการถ่ายทอดชุดความรู้เกิดจากการสื่อสารความรู้นั้น ๆ ต่อกันและกัน และผู้ที่ควบคุมความรู้และข้อมูลข่าวสารคือผู้ที่มีอำนาจ ด้วยอย่างเช่น นมสดที่ในอดีตไม่ได้มีบทบาทความสำคัญต่อสุขภาพมากมายเหมือนในปัจจุบันที่นักวิทยาศาสตร์ และนักโภชนาการ ต่างยืนยันถึงความสำคัญของแคลเซียมในนมที่มีประโยชน์ต่อการทำให้กระดูกและฟันแข็งแรง ชุดวาทกรรมย่อยของการตีความเริ่มเปลี่ยนบทบาทจากการล้มเพื่อสวมอวอชไปสู่การตีความเพื่อสุขภาพและร่างกายที่แข็งแรงในปัจจุบัน เพราะแนวความคิดในเรื่องแคลเซียมในนมได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความคิดของผู้บริโภคจนได้รับการยอมรับอย่างธรรมชาติว่านมต้องมาพร้อมคุณสมบัติของแคลเซียมที่ช่วยเสริมสร้างกระดูก

วาทกรรมการพัฒนามีลักษณะการเกิดขึ้นจากการสร้างและให้ความหมายชุดความจริงเกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางของผู้ที่มีอำนาจ หรือผู้นำทางความคิดในขณะนั้น และได้กลายเป็นชุดความจริงหลักที่ชาวบ้านต่างก็ยอมรับโดยปริยายว่าการพัฒนานั้นเป็นสิ่งที่ดี และควรได้รับการสนับสนุน โดยไม่ได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาว่ารัฐหรือชุมชนต้องการพัฒนาอะไรอย่างไร และมีผลกระทบต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตในปัจจุบันมากน้อยแค่ไหน หากแต่คนส่วนใหญ่ยินดีที่จะให้การยอมรับวาทกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยปริยาย สิ่งที่เกิดขึ้นคือรัฐและนักวิชาการมีบทบาทและมีอำนาจในการสร้างวาทกรรมกระแสหลักเช่นการพัฒนาให้ได้รับความชอบธรรมจากชาวบ้านและถูกสถาปนาให้เป็นวาทกรรมหลัก ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ตั้งคำถามอาจเป็นเพราะไม่รู้จะถามอะไร แสดงให้เห็นถึง “ความรู้” ตามแนวคิดของฟูโกไม่ได้แพร่กระจายอย่างเป็นธรรมแต่กระจุกตัวอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้มีอำนาจและผู้มีอิทธิพลในการควบคุมวิธีการคิด การสื่อสารและการปฏิบัติของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านได้ทบทวนทบทวนดูทิศทางตามกระแสวาทกรรมหลักของการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชาวบ้านก็ศึกษาขบขมตามอำนาจให้ผู้นำหรือผู้มี

อิทธิพลได้สร้างชุดความจริงของกลุ่มตนเองให้ได้รับเกรงสมานเช่นเป็นวาทกรรมหลักอย่างไม่มีข้อสงสัย

การวิเคราะห์เชิงวาทกรรม (Discourse Analysis) เป็นการศึกษาชุดของ “ความจริง” ความซับซ้อนของการใช้อำนาจผ่านระบอบของการสร้างความจริง (regime of truth) โดยให้ความสนใจกับสิ่งที่ยึดถือกันว่าเป็นความจริง ว่าเบื้องหลังมีชุดความคิดและปฏิบัติการที่ถูกสร้างอย่างไร ด้วยการให้ความสนใจพยายามตรวจสอบปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เชื่อว่าชอบธรรมหรือเป็นความจริงของการพัฒนาในกระแสการสร้างสรรค์ชุมชนเข้มแข็ง (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2546; หุกชัย เจริญวงศ์, 2544; Foss, 1991)

ความจริงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นภายนอก หรือเป็นสิ่งที่เกิดจากการค้นพบของมนุษย์ หากแต่เป็นเหมือนสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นจากการสร้างและการตีความหมายความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในแต่ละสังคมหรือชุมชน ชุดของความจริงได้ผ่านกระบวนการของระบอบการสร้างความจริง ตั้งแต่การทำหน้าที่ผลิต (เช่น การผลิตสารเพื่อการสื่อสาร) แจกจ่าย (ผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ) การสร้างกฎเกณฑ์ในการผลิต รับรู้ ตีความเนื้อหาสาระของสาร หรือรวบรวมโดยเฉลยให้ความหมายกับความจริง (Foucault, 1980) ความจริงในแต่ละยุคสมัยมีลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงในกระบวนการสร้างความรู้และการควบคุมความรู้ด้วยอำนาจ

การวิเคราะห์ที่ฟูโกเสนอจึงไม่ใช่การวิเคราะห์โครงสร้างหรือการค้นหาคำหมายของ “ความจริง” แต่เป็นเรื่องของการทำความเข้าใจระบอบของปฏิบัติการในการผลิตความจริงซึ่งฟูโกเรียกว่า “วาทกรรม” (Foucault 1980: 112-113, 1981: 48-52, Dreyfus & Rabinow 1986: 49-50)

โดยปกติแล้วการวิเคราะห์วาทกรรมทางภาษาศาสตร์ (Linguistics) หรือการวิเคราะห์การตีความ (Hermeneutics) มีความแตกต่างจากการวิเคราะห์วาทกรรมตามแนวทางที่ฟูโกนำเสนอ ก็คือการวิเคราะห์วาทกรรมโดยหลักจะทั่วไปสามารถอธิบายได้จากขั้นตอนการสื่อสาร เมื่อมนุษย์มีการสื่อสาร ผู้รับสารจะต้องใช้ความพยายามเข้าใจโครงสร้างของสารว่าข่าวสารที่สื่อออกมานั้นผู้รับเข้าใจตรงกับเจตนารมณ์ของผู้สื่อหรือไม่ เพื่อให้เกิดการเข้าถึงชุดความจริงของผู้ส่งสาร ในขณะที่การวิเคราะห์การตีความแบบ Hermeneutics นั้น ชุดของความจริงไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวสารโดยตรง ดังนั้นมนุษย์จึงไม่สามารถเข้าถึงชุดของความจริงได้โดยตรงเช่นกัน เนื่องจากเนื้อหาของที่แท้จริงของสารนั้นถูกสื่อความหมายออกมาผ่านตัวบท (text) ย่อย ๆ ต่าง ๆ ในสังคม และ วาทกรรมก็เป็นเพียงองค์ประกอบของตัวบท เมื่อมีการสื่อสารเกิดขึ้น สถานการณ์ต่าง ๆ ที่แวดล้อมการสื่อสาร ณ เวลานั้นย่อมมีบทบาทในการสร้างวาทกรรมซึ่งประกอบเข้าเป็นตัวบทและสวมวาทกรรมเหตุเรณูเรณูเหล่านั้นกลับเข้ามาเป็นชุดของความจริง การเข้าใจความจริงจึงต้องเข้าใจกระบวนการแปล วาทกรรมให้กลายเป็นตัวบท และความซับซ้อนที่อยู่เบื้องหลังตัวบทเพื่อที่จะสามารถให้ความหมายแก่ชุดของความจริง

ฟูโกสนใจในบริบทที่รายล้อมด้วยบทในแต่ละช่วงเวลาแทนที่จะวิเคราะห์ความหมายจาก การเข้าถึงเจตนารมณ์ของผู้ส่งสาร บริบทที่รายล้อมด้วยบท (textuality of the text) ในแต่ละช่วงเวลา สามารถทำให้ด้วยทศานุกรการพูดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีพลังได้หรือไม่ ข้อเสนอนี้ทำให้ ประเด็นศึกษาของฟูโกมีลักษณะเคลื่อนไหวและมุ่งสู่สิ่งที่เรียกว่า “วาทกรรม” (อ้างในสุกชัย เจริญ วงศ์ 2544: 15)

วาทกรรมในทัศนะของฟูโกมีลักษณะนามกรรมฐาน (Foucault views discourse or discursive practice as highly subjective) เพราะเป็นสิ่งที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังชุดความจิวที่เดือนไหล (Foucault, 1972: 191-192) ชุดวาทกรรมตามความหมายของฟูโกคือไปแสดงอรรถกถารู้อย และสภาวะ ต่าง ๆ ที่รายล้อม ณ บริบทในขณะนั้น ที่หลากหลายในสังคม (segment) เกิดจากการจัดระเบียบและ ให้ค่าความถูกผิดแก่ถ้อยแถลงหรือสถานะของผู้พูด ว่าใครเป็นผู้พูด ว่าใครเป็นกลุ่มพูดจริงใจจริง จน เกิดชุดอธิบายที่มี “อำนาจ” และเป็น “องค์ความรู้หลักของสังคม” (episteme) ที่สามารถบอกลการ หมายในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ฉะนั้นวาทกรรมของฟูโกจึงเป็นเรื่องของการสร้างความหมาย ให้ความถูก ต้องชอบธรรมแก่สิ่งต่าง ๆ ในสังคม นั่นคือการรวมตัวของชุดความจริงย่อยที่หลากหลาย ซึ่งแต่ละ ส่วนมีอิสระในการต่อสู้ ต่อรองเพื่อแย้งชิงอำนาจในการแถลง และให้ความหมายกับวาทกรรม ซึ่ง ทำให้วาทกรรมเป็นเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม เป็นเรื่องของการต่อสู้ต่อรองทางอำนาจ ฉะนั้น “วาทกรรม” ของฟูโกจึงเป็นเรื่องของการช่วงชิงอำนาจและความสัมพันธ์ หรือที่เรียกว่า “ภาค ปฏิบัติการเชิงวาทกรรม” (Discursive practice)

ฟูโก (Foucault, M., 1981) ได้อธิบายแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมไว้อย่างน่าสนใจด้วยกัน 3 ประการคือ

1. การมีอำนาจของวาทกรรมในชุดใดชุดหนึ่งเกิดขึ้นจากการกีดกันวาทกรรมชุดอื่น ๆ ออกจากการปฏิบัติการ (principle of exclusion) วาทกรรมชุดที่มีอำนาจสามารถแบ่งส่วน และปฏิเสธชุดวาทกรรมอื่นออกจากชุดของความจริงจนถูกทำให้กลายเป็นวาทกรรมที่ ผิด (division and rejection) ตัวอย่างเช่น การแยกกลุ่มคนจนและคนรวย การแบ่งแยก คนวงนอกออกจากคนวงใน ทั้งนี้วาทกรรมชุดที่กลุ่มคนจนและคนยากจนสามารถห้ามปรามทั้ง ตัวเองและวาทกรรมอื่นไม่ให้พูดในเรื่องบางเรื่องหรือถึงบางถึง ตัวอย่างเช่น วาทกรรม ที่เกิดขึ้นในนวนคร ชาวบ้านและพนักงานบริษัทเงินเดือนไม่พอกับจะไม่ให้พูดถึงกลุ่มอิทธิ พลที่ควบคุมอยู่ในห้องที่ หรือการกล่าวถึงปัญหาแก่แพทย์และการค้าทางเพศมักถูกมอง เป็นเรื่องต้องห้ามหรือไม่ควรกล่าวถึง ฉะนั้นวาทกรรมที่กีดกันและห้ามปรามนี้ สามารถทำให้ชุดวาทกรรมหนึ่งได้รับความชอบความในกรณีไปมาขึ้นเป็นประโยชน์

แห่งความรู้ที่ถูกต้องและมีอำนาจในการแถลงความหมาย โดยกระทำผ่านสถาบันเช่น การศึกษา ศาสนา หรือจารีตประเพณี

2. ชุดวาทกรรมที่สามารถขึ้นมาได้ถึงอำนาจมีกลไกการวิจารณ์ ถิ่นเขต และควบคุม (commenting, controlling and delimiting discourse) วาทกรรมอื่นให้หมดความถูกต้อง ชุดวาทกรรมที่มีอำนาจในขณะนั้นจะได้รับเอกสิทธิ์ในการแถลงความหมายอย่างถูกต้องชอบธรรม ในขณะที่กลไกการวิพากษ์ล้วนตกอยู่ภายใต้การกำจัดและควบคุมทางวินัย ซึ่งฟูโกมองว่าเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบ หรือสร้างการยอมรับในสังคมโดยมนุษย์ จะถูกกำหนดว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรแก่การวิพากษ์ จึงนับได้ว่าบทบาทของวาทกรรมคือการกำหนดและแยกแยะว่าสิ่งใดถูกและสิ่งใดผิด ตัวอย่างเช่น นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาทกรรมการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด ได้รับสิทธิในการแถลงความหมาย กำหนด และควบคุมว่าสินค้าใดที่เหมาะสมจะวางขายได้บนเกาะเกร็ด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าที่ขายนักท่องเที่ยวควรเน้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาศัยฝีมือแรงงาน และควรเป็นสินค้าพื้นบ้าน (ซึ่งที่กล่าวมาคือชุดความจริงที่ผ่านการยอมรับและได้รับความชอบธรรม) ไม่ใช่สินค้าจากภายนอกที่มีขายทั่วไป (ชุดความจริงที่ถูกทำให้เป็นความเฉยและในที่สุดก็หมดความถูกต้อง)
3. เมื่อวาทกรรมชุดที่มีอำนาจผ่านการยอมรับจากสังคมด้วยพิธีกรรมบางอย่างที่ทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์หรือถือ เช่นวาทกรรมที่ผ่านพิธีกรรมทางศาสนา หรือวาทกรรมที่ผ่านการยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิ ชุดวาทกรรมนั้นจะสามารถดำรงตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างชอบธรรมปราศจากการวิพากษ์วิจารณ์หรือการตั้งคำถาม จึงยังทำให้ชุดวาทกรรมมีเอกสิทธิ์และมีอำนาจมากขึ้นตาม เช่น การยอมรับวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

วาทกรรมตามทัศนะของฟูโกจึงมีนัยยะที่สื่อถึงความเชื่อมโยงระหว่าง “อำนาจ” และ “ผลประโยชน์” โดยที่ “อำนาจ” หมายรวมมากกว่าการใช้อำนาจในทางลบ แต่ยังมีมิติของการผลิตและสร้างสรรค์ที่เกิดจากอำนาจในเชิงบวก เพราะกลุ่มอำนาจนี้จะเป็นตัวผลิตความรู้และให้นิยามความหมายกับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมและชุมชน

Scott (1988) กล่าวว่าไว้ว่าบุคคลจะมีการสร้างชุดความจริงตามนิยามของตนและพยายามช่วงชิงต่อรองกับอำนาจในการสถาปนาให้ชุดความจริงของตนเองเป็นที่ยอมรับ ได้รับความชอบธรรมใน

สังคม ในกระบวนการช่วงชิงเพื่อให้อุทิศความเข้มแข็ง ฯลฯ ได้รับกระแสตอบโต้ที่จะเกิดผลกระทบมายังอำนาจในการควบคุมและกีดกันชุดความเข้มแข็งชุดอื่นให้ได้รับการยอมรับ สกอตโต้ที่คณะบริหารกตัญญูก็คิดกันว่าธรรมเนียมย่อยที่มีความแตกต่างจากวาทกรรมหลักมักเกิดขึ้นได้จนความแตกต่างวาทกรรมสาเหตุที่สกัดสรุป คือ การทำร้ายขบวนการชุดความเข้มแข็งที่น้อยแต่รวมพลัง ยุทธวิธีที่ต่างกัน การขาดการรวมตัวกันอย่างชัดเจนของกลุ่มย่อย (minority group) ที่ต้องการต่อต้านวาทกรรมหลัก และความขัดแย้งที่ซ่อนตัวไม่ได้รับการแก้ไขจากสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้ไปเป็นที่มาของการเกิดโลกาสให้ผู้ที่อยู่ในอำนาจควบคุมวาทกรรมหลักพยายามที่จะกดขี่ (suppressing the peripheral discourses) ชุดความจริงย่อยต่าง ๆ ให้พ้นทางจากชุดความจริงหลักของตนเอง

ฟูโก (Foucault, 1980) อธิบายว่า ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญ เช่น นักเศรษฐศาสตร์ นักวิชาการ ฯลฯ มีพลังขับเคลื่อนให้ความรู้นั้นกลายเป็นชุดความจริงด้วยตัวเอง เพราะความรู้ดังกล่าวได้รับการสถาปนาตามกระบวนการแห่งความสัตย์จริง (regime of truth) ขึ้นมาและมีความมั่นคงอำนาจของชุดความจริงนั้นจะแทรกซึมอยู่ในทุกอนุของสังคม ในระบอบเช่นนี้ ศูนย์กลางอำนาจมีความสำคัญน้อยกว่ากระบวนการและวาทกรรมที่สืบทอดระบอบแห่งความสัตย์จริง ฟูโกจึงให้ความสำคัญต่อวาทกรรมและการขยายตัวของอำนาจโดยผ่านระบบผู้เชี่ยวชาญ ตัวอย่างเช่นอำนาจที่เป็น "ทางการ" หรือคำสอนของศาสนาซึ่งขึ้นง่ากับพฤติกรรมของผู้คน โดยเป็นคำตัดสินว่าพฤติกรรมแบบใดถูกแบบใดผิด และเมื่อระบอบแห่งความสัตย์จริงของรัฐ และราชการถูกสถาปนาขึ้นแล้ว กลไกและกระบวนการทางสังคมต่าง ๆ จะบังคับให้ผู้คนมีพฤติกรรมไปคาบปรกติฐานที่ความรู้ของรัฐ หรือผู้มีอำนาจเป็นตัวกำหนดซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ที่ฟูโกเรียกว่า การทำให้เป็นปกติ (normalization) (Dreyfus & Rabinow, 1983: 195)

ฟูโกกล่าวว่าอำนาจรัฐแท้ที่จริงนั้นอิงระบบความรู้ของผู้เชี่ยวชาญในการจัดการระดับปัจเจกบุคคล โดยที่รัฐจะสถาปนาระบบการเฝ้าระวัง คอยสอดส่อง ดูแล และตรวจสอบผู้คน (surveillance) ให้ต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ระบอบแห่งความสัตย์จริงสร้างขึ้น ถ้าบางรัฐจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการควบคุมกำกับ และมีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างภาวะยอมจำนน คนในระบอบเช่นนี้จึงถูกสร้างให้เป็นคนหัวอ่อน (docile body) ที่ต้องคล้อยตามระบอบแห่งอำนาจ (Foucault, 1979: 200-203) ซึ่งถ้าจะสอดคล้องกับความคิดเห็นของพระธรรมปิฎก (2543) ที่สรุปไปคนไทยโดยส่วนใหญ่มักไม่ได้ถูกเลี้ยงดูให้เติบโตมาในสังคมที่ต้องคิดเอง แต่พอใจที่จะถูกชักนำทางความศรัทธา

วาทกรรมการพัฒนาที่สร้างขึ้นในกระแสหลักถึงถ่วงในถ่วงควบคุมดูแลชุมชน มีระบบเฝ้าระวังตรวจตราพฤติกรรมส่วนบุคคลได้ตลอดเวลา โดยชาวบ้านโดยไม่รู้ตัวที่ถูกควบคุมดูแลจะมีความรู้สึกว่าถูกเฝ้ามองสอดส่องพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ไม่ไปประพฤติกฎเกณฑ์ใดไป พฤติกรรมที่พึงจะเป็นปรกติในสังคม และที่ไปใช้มันไม่แล้วแต่เพียง ใช้จุดอ่อนหรือจุดแข็งของมันมาต่อต้าน

ผู้กับวาทกรรมกระแสหลักของการพัฒนา ไม่กล้าที่จะทำคดกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดแนวทางไว้ให้ปฏิบัติ เพราะถ้าชาวบ้านมีพฤติกรรมที่ออกนอกกรอบ ออกนอกแนวทางที่พึงประสงค์ กระทบการสอดคล้องดูแลที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านกันเองก็จะเป็นผู้ที่ควบคุมดูแลไม่ให้มีผู้ใดปฏิบัติผิดเพี้ยนไปจากบรรทัดฐานของชุมชน กลายเป็นกลไกของสังคมและของชุมชนในการสร้างระเบียบวินัยธรรมเนียมปฏิบัติให้เกิดการยอมรับและเชื่อฟัง และไม่ขัดแย้งคดกฎเกณฑ์ที่รัฐหรือผู้เชี่ยวชาญสร้างขึ้น

มิเชล ฟูโก ให้ความคิดเห็นที่แตกต่างว่าอำนาจมีความสลับซับซ้อนมากกว่าที่มนุษย์สามารถสัมผัสได้เป็นรูปธรรม ที่มาของอำนาจมีหลายสิ่งที่แฝงตัวอำพรางอยู่อย่างแนบเนียน ฟูโกมองว่าอำนาจเป็นสิ่งที่แทรกซึมอยู่ในทุกสังคม ทุกสถานะแวดล้อม จนมนุษย์ไม่สามารถชี้ชัดได้ถึงที่มาและสาเหตุของอำนาจ วาทกรรมกระแสหลักที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานของอำนาจมีขั้นตอนการควบคุมมนุษย์อย่างแบบยล แฝงตัวอยู่ในวาทกรรมและอภิวาทกรรมเป็นตัวแทนแค้นสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปในรูปแบบที่ตนต้องการ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและความรู้ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน แต่ได้ถูกผสมกลมกลืนให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมีความพร้อมที่จะรักษาสถานะเดิม (status quo) มากกว่าการกระดุมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม โดยที่ด้านหนึ่งชาวบ้านอาจมีความรู้สึกไร้อำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรให้ดีขึ้น ส่วนอีกด้านหนึ่งมีความรู้สึกกลัวว่าการต่อต้านหรืออาการที่ไม่เห็นด้วยกับวาทกรรมหลักอาจเป็นภัยที่ถูกความมั่นคงของตนเอง และระบบการตรวจสอบของสังคม ก็จะกำหนดขอบเขตให้ชาวบ้านมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวาทกรรมหลัก (การพัฒนาและการสร้างชุมชนเข้มแข็ง) ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

1) ความเข้มแข็งชุมชน : สถานภาพความรู้ ณ ปัจจุบัน

ชุมชน (community) หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2538) สนธยา พลศรี(2545) ได้สรุปความหมายโดยรวมว่าชุมชน คือ กลุ่มทางสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

ความเป็นชุมชน หมายถึงการรวมตัวของมนุษย์ด้วยการจัดตั้งเป็นองค์กรทางสังคมใน 2 ลักษณะ ซึ่งลักษณะแรกหมายถึง การอยู่ร่วมกันคนกลุ่มคนตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ และลักษณะที่สองหมายถึง การรวมตัวของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ โครงสร้าง และเป้าหมายร่วมกันในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งสถานที่ที่มีการรวมตัวนี้อาจมีลักษณะเด่นชัดทางกายภาพ เช่น ชุมชนพุทธศาสนามีการรวมตัวที่วัด หรือมีลักษณะการรวมตัวในรูปแบบชุมชนเสมือนจริง เช่น กลุ่ม

สมาชิกที่รวมตัวกันผ่านคอมพิวเตอร์เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะกิจ ในขณะที่ โรธเซนบูลเลอร์ (Rothenbuhler, 2001) ให้ทัศนะเกี่ยวกับความเป็นชุมชนในแง่ศัพทมูลวิทยา โดยโรธเซนบูลเลอร์ อธิบายว่ามนุษย์ต้องมีสำนึก มีความรู้เสียผูกพันและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับท้องถิ่น หรือพื้นที่ที่ตนอยู่ เคย รวมทั้งอัตลักษณ์ของคนนั้นยังผูกติดอยู่กับเพื่อนหรือชุมชน ซึ่งความรู้เสียมีหลักที่รวมคนนี้เป็น องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีรูปแบบพฤติกรรมและวัฒนธรรมเฉพาะที่ถูกหล่อหลอมมาจากความผูกพันกับท้องถิ่น

อาริยา เสวลาเมอร์ (2542) ได้นิยามความหมายชุมชนว่า คือเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม และการที่ได้รู้จักคนมากขึ้นก็นำไปสู่เครือข่ายความร่วมมือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลที่กว้างมากขึ้นตามไปด้วย อาจกล่าวได้ว่าความเป็นชุมชนเกิดจากสายใยของความสัมพันธ์และพันธะทางสังคม

การรวมตัวของกลุ่มคนขึ้นเป็น “ชุมชน” มีแนวคิดหลักจากการมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และเล็งเห็นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยและการได้รับประโยชน์จากกลุ่ม โดยสังคมที่คนเห็นประโยชน์และรู้จักใช้ประโยชน์จากชุมชน รวมถึงการตอบแทนประโยชน์กลับสู่ชุมชนซึ่งก็จะเป็นผลดีกลับมามีส่วนร่วมในระดับปัจเจก ตามธรรมชาติแล้วคนในสังคมต่าง ๆ จะได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมเป็นสมาชิกชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือในบางกรณีก็เป็นการเลือกชุมชนที่เหมาะสมกับตนจากการมีความสนใจ มีแนวคิดร่วมกัน ส่งผลให้คนในสังคมใหญ่มีการรวมตัวกันจัดเป็นชุมชนเล็ก ๆ นานา และมีความหลากหลาย โดยแต่ละชุมชนมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ซึ่งจะสามารถก่อประโยชน์และส่งผลดีให้กับสังคมโดยรวม (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2537)

กฤษฎา บุญชัย (2542: 25) ได้อธิบายปรัชญาพื้นฐานของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน และการสร้าง “ชุมชนเข้มแข็ง” ว่าสังคมไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาสังคมมาจาก 2 กระแสระหว่าง แนวคิดชุมชน และแนวคิด ปึงเจกนิยมที่อยู่ภายใต้ความเชื่อในลัทธิขงจื๊อ ที่เกิดการขับเกี่ยวกันมาโดยตลอด ย้อนไปตั้งแต่ยุคสมัยที่ยุโรปเพื่อฝูงในช่วงศตวรรษที่ 17-18 ทศวรรษถึงปัจจุบัการขับเกี่ยวของความเป็นชุมชน และความเป็นปัจเจกก็ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากสังคมไทยได้รับเอาวัฒนธรรมการบริโภคบนรากฐานของระบอบทุนนิยมเข้ามาอย่างเต็มรูปแบบ ดังนั้น ทภาวะ “ปัจเจกชน” ในระบบตลาดทุนนิยม ทำให้ผู้คนต่างมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน มุ่งถอนไทย แข่งขัน และขาดการรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม และไม่มีความรับผิดชอบต่อซึ่งกันและกัน จึงทำให้สังคมไทยโดยรวมถูกคัดกร่อนเข้าสู่สภาวะเสื่อมโทรมทางศีลธรรม การทำลายวิถีเกษตรกรรมชาติ ซึ่งในสภาวะดังกล่าว กระแสการตั้ง “ความเป็นชุมชน” จึงถูกปลุกขึ้นมาเพื่อถ่วงดุลกับทภาวะ “ปัจเจกชน” ที่เน้นการบริโภคนิยมบนแนวคิดในระบบตลาดทุนนิยม ดังกับทภาวะชุมชนในบริบทไทยจึงมิให้สนใจแก่ชุมชนในรูปแบบที่เน้นอันแต่ชุมชนจนละเลยสิทธิปัจเจกชนเช่นในอดีต แต่กับเน้น “ความเป็นชุมชน” ตามทฤษฎีถึงกระบวนการก่อรูปความสัมพันธ์ที่ยึดหยุ่น ทหลากหลายในบริบทของสังคมไทย -)

ศักยภาพของความเป็นชุมชนไม่จำเป็นต้องมีการผูกมัดกับพื้นที่ที่เฉพาะตัว หากเป็นการรวมตัวที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อช่วยขับเคลื่อนความเป็นชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งที่สามารถนำไปสู่พลังและอำนาจในการต่อรองกับปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทสังคม เซลิเกแมน (Seligman, 1992 อ้างในอมรา พงศาพิชญ์) กล่าวว่าประชาสังคม (civil society) คือสังคมนอกเหนือจากประจักษ์ของชนและรัฐ เป็นกลุ่มย่อยที่มีวิสัยทัศน์ในเรื่องการพัฒนาทางสังคม โดยให้ความสำคัญกับจริยธรรมและความถูกต้องชอบธรรม สมาชิกของชุมชนอยู่ในสถานะที่เป็นทั้งปัจเจกชนและสาธารณชนในเวลาเดียวกัน ซึ่งบางครั้งปัจเจกชนก็ต้องยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนที่เป็นสาธารณะและส่วนที่เป็นปัจเจกชน ส่งผลให้สมาชิกชุมชนในฐานะสมาชิกองค์กรทางสังคมมีบทบาทในการตรวจสอบความชอบธรรมจากการทำงานของภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีการเอารัดเอาเปรียบ หรือละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เช่น การมีอำนาจที่เข้มงวดที่จะต่อสู้กับภาครัฐหรือ ภาคเอกชน ในประเด็นความขัดแย้งที่อาจทำให้ชุมชนโดยรวมได้รับความเสียหาย หรือเสียเปรียบ การรวมตัวของชาวบ้านเพื่อสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งจึงเป็นการเรียกร้องความเป็นธรรมจาก “สิทธิ” และ “เสียง” ที่คนฟังได้รับประโยชน์มากกว่าการมีหน้าที่เป็นเพียงแก่พลเมืองในสังคม หากแต่เป็นพลเมืองที่มีความรู้สึก นึกคิด มีความคิดเห็นค่อนข้างรอบคอบ และสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตนเอง

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2536) กล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่าไม่ได้หมายถึงหน่วยที่มีการยึดติดตายตัวอยู่กับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง หากแต่ความเป็นชุมชนคือความรู้สึกนึกคิด ที่เป็นอุดมการณ์อำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีทั้งความกลมกลืนและความขัดแย้งควบคู่กันไป จึงทำให้ความเป็นชุมชนมีพลวัต มีการปรับเปลี่ยน และผลิตใหม่เพื่อให้ดำรงอยู่ได้กับสภาพแวดล้อมของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

เฮิร์ช (Hirsh, 1993) กล่าวว่า ความหมายของชุมชนมีความหลากหลาย พร้อมกับความขัดแย้งในเวลาเดียวกัน จึงไม่สามารถยึดหลักที่ชัดเจนในการนิยามความหมายที่เป็นกลางเพียงความหมายเดียว อีกทั้งความเป็นชุมชนก็ไม่ได้เจาะจงลักษณะที่ต้องยึดติดกับพื้นที่ทางกายภาพ

ประเวศ วะสี (2541) ได้ให้นิยามชุมชนในเชิงเป้าหมายว่า คือ การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน พยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน พร้อม ๆ ไปกับการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการกระทำ มีการติดต่อสื่อสาร จะเห็นได้ว่า การรวมตัวของชุมชนไม่ได้ถูกนิยามแค่เฉพาะในชนบท หรือถูกผูกโยงด้วยพื้นที่ แต่นิยามของ “ความเป็นชุมชน” ในปัจจุบัน ถูกอธิบายออกมาในรูปแบบที่เป็นกระบวนการที่มีการขับเคลื่อนและไม่หยุดนิ่งเช่นในอดีต เมื่อชุมชนมีพลวัตย่อมหมายถึงการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีปัจจัยทั้งภายในและภายนอก (กฤษณา บุญชัย, 2542) เนื่องจากชุมชนไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้ด้วยตัวเอง แต่จำเป็นต้องพึ่งปัจจัยแวดล้อมในด้านต่าง ๆ

ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพารัฐ การพึ่งพาระบอบเผด็จการ การเชื่อมโยงกับระบอบการปกครอง การเมือง สังคม สิ่งนั้นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้จำเป็นจะต้องมรดกอันเหมาะสมของวิถีทางต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ประเด็นความขัดแย้ง การต่อสู้ช่วงชิงการให้ความหมายต่อความเป็นตัวตนของชาวบ้านในชุมชน และการปรับตัวของชุมชนเองที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับโครงสร้างทางสังคมโดยรวม

ความเข้มแข็งของชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวชุมชน และชุมชนก็ไม่สามารถกำหนดความเข้มแข็งของชุมชนได้เองโดยปราศจากการเกาะเกี่ยวถึงภายนอก ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกทุกเงื่อนไขล้วนมีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายและโครงสร้างของรัฐที่มีต่อชุมชน หรือหลังขับเคลื่อนระบบการตลาดที่สัมพันธ์กับชุมชนอย่างแยกไม่ออก จึงทำให้การเคลื่อนไหวใด ๆ ก็กลมในชุมชนล้วนมีบทบาทและความสำคัญกับชุมชน (กฤษฎา บุญชัย, 2542)

แนวคิดการพัฒนาสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง หรือ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน มีวัตถุประสงค์และจุดเด่นตรงที่ต้องการลดบทบาท ความสำคัญของรัฐ ลดการพึ่งพิงรัฐและระบบราชการ ด้วยการหันมาเน้นและให้ความสำคัญกับสมาชิกของชุมชน (บุษณา วรณปิติ และ สุพิลา เรืองจิต, 2542) จึงนับได้ว่าแนวคิดนี้เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่สร้างทางเลือกใหม่ให้กับสังคมไทยในปัจจุบัน

อุทัย คุลยเกษม (2540) ได้นำเสนอภาพความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งประกอบด้วยสี่มุม 7 ข้อดังนี้

1. โครงสร้างทางสังคมแนวราบ

ชุมชนที่จะมีความเข้มแข็งได้นั้น โครงสร้างทางสังคมของชุมชนจะต้องอยู่ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ อยู่ในแนวราบหรือแนวนอน เนื่องจากโครงสร้างแบบนี้ เป็นเงื่อนไขให้เกิดความร่วมมือและเกิดการมีส่วนร่วมของคนที่ทั้งหมดได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งเป็นโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้ และแสดงศักยภาพอย่างมีอิสระ อันเป็นปัจจัยหนุนให้เกิดความรักความสามัคคี ซึ่งเป็นฐานของความเข้มแข็งและพลังของส่วนรวม

2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในลักษณะพึ่งตนเอง และมุ่งตอบสนองความต้องการเพื่อการยังชีพของชุมชนเป็นหลัก ชุมชนจึงสามารถกำหนดความต้องการและวิธีการจัดการทางเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง และ การที่ไม่ต้องพึ่งพิงผู้อื่นก็มิผลให้ชุมชนมีอำนาจและความเป็นอิสระ ไม่ต้องถูกแทรกแซงผู้บังคับบัญชาให้ยอมลดความต้องการที่ผู้อื่นกำหนด

3. ค่านิยมจากศาสนาธรรม

ชุมชนจะเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด ขึ้นกับค่านิยมที่สมาชิกในชุมชนยึดถือ เพราะค่านิยมเป็นปัจจัยที่กำหนดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีค่านิยมที่จะส่งเสริมลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง คือ ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นหรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันสร้างจิตวิญญาณของความผูกพันต่อชุมชน สนับสนุนการพึ่งตนเองและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในเชิงพึ่งพา

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นกลไกหลักซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอด และพัฒนากระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมของคนในชุมชน ชุมชนจะดำรงลักษณะความเข้มแข็งไว้ได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นกับประสิทธิภาพของกระบวนการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน อย่างไรก็ตาม ความหมายของ “การศึกษา” ในที่นี้ มิใช่หมายถึงการเรียนหนังสือหรือการศึกษาในสถาบัน เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย ฯลฯ แต่หมายถึงการเรียนรู้ของบุคคล ในลักษณะของ “กระบวนการ” ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ตลอดชีวิตอย่างไม่หยุดนิ่ง เกิดขึ้นด้วยตนเองหรือด้วยการเรียนรู้จากผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ช่วยให้เกิดศักยภาพมากขึ้นในการดำรงชีวิตทุกด้าน มีทักษะของการแก้ไขจัดการปัญหา สามารถพัฒนาตนเองและสังคม

5. กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ

ในชุมชนไทยนั้น โครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบ ทำให้กลุ่มผู้นำเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมีความหลากหลายไปดามกิจกรรม แม้จะมีความสามารถและทักษะที่แตกต่างกัน แต่จะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานตามค่านิยมของชุมชน คือ มีคุณธรรม อาทิ มีความเสียสละ อดทน ซื่อสัตย์ เมตตากรุณา ฯลฯ เนื่องจากชุมชนยอมรับให้คุณธรรมเป็นแหล่งกำเนิดหรือฐานแห่งอำนาจ มากกว่าความรู้และความร่ำรวยหรือทรัพย์สิน ดังนั้นผู้มีอำนาจในการนำชุมชนจึงมักเป็นผู้นำทางศาสนา เช่น พระ อีหม่าม หมอผี เป็นต้น แม้ในบางชุมชนอาจจะถือผู้สูงอายุหรือผู้มีความรู้ให้เป็นผู้นำ แต่ในความเป็นจริงคือ ผู้สูงอายุหรือผู้มีความรู้นั้น มักเป็นบุคคลที่แสดงตนให้ชุมชนมั่นใจแล้วว่ามีความรู้ มีใจเป็นเพียงผู้อาวุโสหรือมีความรู้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

6. ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น

เป็นระบบของสังคมที่ให้ความสำคัญกับคนมากกว่าผลประโยชน์ (อำนาจ เงิน วัสดุ ฯลฯ) เป้าหมายของความสัมพันธ์อยู่ที่คน คือการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและกันด้วยความปรารถนาดี รักใคร่ มีความเอื้อเฟื้อ และเมตตาเหตุผลต่อกันในฐานะของเพื่อนมนุษย์ กระบวนการเรียนรู้ความสามัคคีในลักษณะนี้ จึงส่งเสริมการพัฒนาจิตใจให้เกิดจริยธรรม ผู้จัดการจัดความสัมพันธ์ที่ไม่เปรียบเทียบกับใครกัน อีกหนึ่งก่อให้เกิดพลังของความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ความสัมพันธ์เชิงสังคมนี้ จึงเป็นระบบความมั่นคงและสวัสดิการในแบบของชุมชน คือไม่มีรูปแบบหรือตัวสถาบันทำหน้าที่ หากแต่ความสัมพันธ์กันเองของสมาชิก คือปัจจัยสร้างความรู้สึกร่วมกันคอบกลุ่มทางจิตใจ และหลักประกันของสวัสดิภาพและสวัสดิการของกันและกัน และส่งผลต่อเนื่องในชุมชนเข้มแข็งมั่นคง ไม่ว่าจะต้องเผชิญปัญหาและอุปสรรค

7. กลไกที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์

ชุมชนจะเกิดความเข้มแข็งได้ จำเป็นจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลาระหว่างสมาชิกในชุมชน เพื่อถ่ายเทและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ ทักษะคติ และเพื่อปรึกษาหารือในปัญหาของชุมชน ฯลฯ ปัจจัยประการนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิดความเป็นปึกแผ่นและจิตวิญญาณชุมชนรวมถึงความร่วมมือภายในชุมชน

การติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ทำให้สมาชิกของชุมชนได้พบปะกัน ทำกิจกรรมด้วยกันคราวละมาก ๆ หรือทั่วทั้งชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องสร้างกิจกรรมหรือเครื่องมือเพื่อการพบปะหรือเพื่อการสื่อสารขึ้นมาโดยเฉพาะอีก การพบปะของสมาชิกในชุมชนอย่างสม่ำเสมอจึงมีส่วนช่วยทำให้คนในชุมชนจึงรู้จักกันหมด และรู้จักครอบคลุมไปถึงพ่อแม่พี่น้องเครือญาติด้วย

ชุมชนที่เข้มแข็งควรมีลักษณะที่สำคัญ คือ การมีจิตสำนึกชุมชน โดยสมาชิกมีสำนึกถึงความมีตัวตนและความเป็นเจ้าของส่วนรวมของชุมชน มีจิตวิญญาณชุมชน ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (2541) ได้เปรียบไว้ว่าเป็นเสมือนพลังเขียวชาให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนมีวิถีมรดก มีคุณธรรมรักกันดีต่อชุมชน และมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัฒนธรรม หรือเครือญาติ

ทวิศักดิ์ นพเกษร (2541) ได้อธิบายว่า ชุมชนเข้มแข็งมักหมายถึง แอเรีย โฟกัส ที่จัดตั้งโดยลับ มีจิตสำนึกร่วมกับชุมชนแล้ว เครื่องมือสื่อสารที่เชื่อมโยงระบบที่มีประสิทธิภาพ ก็ สามารถช่วยประสานความปรองดองเกาะเกี่ยวในชุมชน ทำให้เกิดการ รวมพลังกันและจัดกิจกรรม ของสมาชิก และความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิด ได้ก็ต่อเมื่อเครื่องมือสื่อสารนั้น ๆ มีผู้นำ กลุ่มที่เป็น ผู้ประสานความคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

ชุมชนเกาะเกีร็ลและชุมชนนวนครเป็นชุมชนที่มีลักษณะเกาะเกี่ยวกันชุมชนภายในลค มีองค์ ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนรวมตัวกันได้ ไม่ว่าจะเป็นด้วยลักษณะทางสภาพของพื้นที่ โครงสร้าง ของระบบความสัมพันธ์ในสังคมและการติดต่อสื่อสาร ซึ่งความเป็นชุมชนก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่อิง การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ร่วมกันแก้ไขปัญหาและพยายามเสริมสร้างความเป็นชุมชนให้มีความ แน่นแฟ้นกันมากขึ้นจากการยึดรากฐานทางวัฒนธรรมและค่านิยมที่มีคล้ายคลึงกัน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารความขัดแย้งในประเด็นค่าเช่าของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บภาพเชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ตามกรอบความคิดและทฤษฎี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเด็นความขัดแย้งในชุมชน รูปแบบหรือวิธีการบริหารความขัดแย้งที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และชุมชนนวนคร จังหวัดปทุมธานี

เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะผู้วิจัย ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาชุมชน ระยะเวลา 1 เดือน (มีนาคม 2545)

เป้าหมาย เน้นการสำรวจข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง และศึกษาสถานการณ์ทั่วไปของชุมชน ทั้ง 2 ชุมชน ในภาพรวม เพื่อค้นหาข้อมูลเบื้องต้น

มีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- 1.1 ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและบทความทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 ศึกษาจากภาคสนาม เป็นการเดินทางไปสังเกตการณ์ และถ่ายภาพ สภาพชีวิตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้ง 2 ชุมชน ทั้งลักษณะทางกายภาพ สภาพพื้นฐานลักษณะประชากร เศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ของชุมชน ภาวะผู้นำในชุมชน พื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยการสัมภาษณ์ พูดคุยกับชาวบ้านอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ถือเป็น การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนไปพร้อม ๆ กันด้วย
- 1.3 วิเคราะห์ชุมชนในเบื้องต้น จากข้อมูลเบื้องต้น (1) จัดบันทึกในสมุด วิเคราะห์ประเด็นและจัดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ อบต. และชาวบ้านพร้อมทั้งหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สามารถเชื่อมโยงประเด็นต่อไป

ระยะที่ 2

เป้าหมาย

ขั้นปฏิบัติการภาคสนาม ระยะเวลา 2 เดือน (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2545)

เป็นการทำงานที่ต่อเนื่องจากระยะแรก กล่าวคือ เป็นการเก็บข้อมูลหลายมิติผสมผสานกัน เน้นการสัมภาษณ์เจาะลึก กลุ่มคนเสี้ยวๆ ที่มี 2-3 คนชมเป้าหมายวิเคราะห์หาประเด็นความขัดแย้ง และวิธีการจัดการกับ ความขัดแย้งนั้น ลักษณะความไม่หยุดนิ่งของชุมชน (พลวัตร) รวมถึงการเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ และไม่ใช่องค์การ

มีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ (เชิงพื้นที่)

โดยทั่วไปจะเป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal interview) และมีลักษณะยืดหยุ่น เพื่อเปิดกว้างให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ กล่าวคือ เป็นไปในลักษณะของการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง เช่นที่ชุมชนบางเคอวิล พบกันที่หน้าน้ำที่พูดคุยกันที่หน้าน้ำได้ เดินไปคุยไปได้ ที่ชุมชนนวนคร พบกันในร้านอาหารหรือสนามฟุตบอล ก็พูดคุยกันได้ ไม่ต้องมีพิธีการ เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลชุมชนที่ลึกซึ้ง และเป็นจริงจากปากของคนในชุมชน ขณะเดียวกันระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะพยายามละเอียดอ่อน (Probe) เจาะลึก (In-depth interview) สอดแทรกประเด็นที่ต้องการศึกษาด้วย โดยเฉพาะการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยไม่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้ว่ากำลังถูกถาม และต้องตอบ นอกจากนี้ การสังเกตสีหน้า กิริยาท่าทาง น้ำเสียง จังหวะการพูดของผู้ถูกสัมภาษณ์ ทั้งนี้รวมถึงการเป็นผู้ฟังที่ดี ของผู้สัมภาษณ์ก็เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ สิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ช่วงเวลาที่ชาวบ้านสะดวกจะให้สัมภาษณ์ เช่น ที่เคอเคอริล ช่วงเช้าในวันธรรมดา หรือช่วงเย็นในวันเสาร์-อาทิตย์หลังเสร็จภารกิจราชการขายของ วันมอญ ช่วงเย็นหลังเปลี่ยนเวลาเลิกและก่อนเช้างานหรือวันอาทิตย์ ซึ่งในวันหยุดจะพบว่า มีกลุ่มหนุ่ม สาวชาวโรงงาน มานั่งพักก่อนที่สวนสาธารณะ ทางเข้ามอญเป็นจำนวนมาก เหล่านี้เป็นต้น และในการสัมภาษณ์บางครั้งจะมีทั้งการไปเก็บที่กักเสียดและการ จดบันทึกควบคู่กันไป บางครั้งจดบันทึกเพียงอย่างเดียว และ บางครั้ง จะจดบันทึกที่หลังการสัมภาษณ์หรือแอบบันทึกเสียดโดยไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัว เพราะถ้าทำในขณะที่สัมภาษณ์ ชาวบ้านจะไม่ให้ความร่วมมือ โดยเฉพาะ ขุนจอม มอญ

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participate observation)

วิธีการสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตทางตรงแบบมีส่วนร่วม (พินิจ) เวลา และ จก

บันทึกสิ่งที่มีมองเห็นความความเป็นจริง เช่น ที่เกาะเกร็ด ระหว่างที่มีรายการประเพณี สงกรานต์ 11-14 เมษายน 2545 ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในงาน เช่น ร่วมกิจกรรมกับ ชาวบ้านได้ชมการแสดงแสงสีเสียงชมชุมชนเกาะเกร็ดด้วย ถ้าไปก็ตั้งใจและมองเห็นภาพรวมของวิถีชีวิตความเป็นอยู่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วยตนเอง ธรรมเนียมโดยเฉพาะวัฒนธรรมไทย-มอญ มาเกี้ยวกัน เมื่อมองได้สัมผัสและเห็นรายละเอียดด้วยตนเอง เช่นเดียวกับที่ชุมชนนวนคร ทุกเย็นวันพุธ ถึงวันอาทิตย์จะมี ตลาดนัดจำหน่ายข้าวปลาอาหาร เครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ในราคาถูก เป็น ศูนย์รวมผู้ที่อาศัยอยู่ในนวนคร ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์ซ้ำๆ ขอมหลายครั้ง ภาพที่ปรากฏก็ ยิ่งทำให้ผู้วิจัยเข้าใจในวิถีชีวิตของคนในชุมชนนี้ได้ลึกซึ้งขึ้นในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยตั้งกรอบในการสังเกตไว้ 6 ประการ ตามกรอบวิธีการสังเกตการณ์ของ ลินด์ลอฟ (Linlof, 1995) คือ สังเกตจากสภาพสังคม (Social Setting) การกระทำ (Acts) ด้วยการแยแษะตัวผู้วิจัยออกจากสถานการณ์ (explicit observation) แบบแผน การกระทำ จากการสังเกตกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน ในขณะผู้วิจัยลงพื้นที่ (methodical activities) ความสัมพันธ์ (Relationship) การมีส่วนร่วม ในประสกรการณ์ที่ดำเนินอยู่ของชุมชน (Participation) และความหมาย (Meaning)

2.3 การรวบรวมข้อมูล

ทุกครั้งที่ออกปฏิบัติงานภาคสนาม ผู้วิจัยจะใช้เทปบันทึกเสียง เป็นเครื่องช่วยรวบรวมข้อมูลเพื่อเก็บรายละเอียด การจดบันทึกภาคสนาม (field notes) ในแต่ละครั้งได้แก่ การบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ รวมทั้งประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการอธิบาย สังเคราะห์ข้อมูลและวิเคราะห์รายละเอียดต่อไป นอกจากนี้ การใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อถ่ายภาพสภาพชุมชน ก็เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญ เพราะเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลอีกประเภทหนึ่งที่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระยะที่ 3 เป้าหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล ระยะเวลา 3 เดือน (ถึงพฤษภาคม พุทธศักราช 2545)
เป็นการทำงานต่อเนื่องจากระยะที่ 2 โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ คำนึงทฤษฎีแบบ มัลทิวาณู เพื่อตอบปัญหาที่วิจัย

มีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

3.1 ถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์ทุกสำเนา พร้อมเขียนจดบันทึกบทสนทนาและถอด และอ่านรายการบันทึกที่ได้จากการสังเกตประกอบ เพื่อทำการทบทวนเข้าใจกับข้อมูลที่ได้รับ ได้มา ประกอบด้วย การตีความ หากขัดแย้งและสับสน (ข้อสรุป) บรรจงแนบประเภท ข้อมูลการเปรียบเทียบลักษณะข้อมูลการหาความสัมพันธ์ โดยขอปรากฏผลการต่างๆ เพื่อการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ตามกรอบความคิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและทบทวนที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษา

3.2 กรอบคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้หลักแนวคิดที่สำคัญ 3 แนวคิด คือ

3.2.1 ศึกษาถึงประเด็นความขัดแย้งความกระตือรือร้นโดยชาวบ้าน ด้วยการวิเคราะห์การสร้างและการให้ความหมายกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชน บนความเข้าใจและการตีความของชาวบ้าน

3.2.2 การเชื่อมโยงระหว่างการเล่าเรื่อง ช่างรับฟังความจริง ระหว่างชาวบ้าน และกลุ่มผู้กุมอำนาจวาทกรรมหลัก โดยใช้แนวคิดของ มิเชล ฟูโกในเรื่องความสัมพันธ์ทางอำนาจกับวาทกรรม (Foucault, 1978) เนื่องจากวิธีการค้นหาข้อเท็จจริง หรือชุดความจริงของฟูโก มีระบบที่สืบเสาะถึงที่มาของความรู้และอำนาจ ที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของวาทกรรมในการสร้างชุดความจริงชุดใดชุดหนึ่งให้ผ่านการยอมรับจากสังคม วิธีการค้นหาความจริงของฟูโกให้มีความสนใจกับความซับซ้อนของการใช้อำนาจผ่านระบอบการสร้างความจริงว่ามีพัฒนาการมาอย่างไร มีการช่วงชิง ต่อรอง แลกอำนาจชุดความจริงของคนบางเวทีการต่อสู้ในเชิงการโต้เถียงกันอย่างไร จึงในระบอบการสร้างชุดความจริง ถึงคนจะเป็นผู้แยกแยะ ให้คุณค่า ความสำคัญกับถ้อยแถลงหรือถ้อยแถลงของผู้พูดไปใครคือผู้ที่ถูกและใครคือผู้ที่มีผิด ดังนั้นความรู้หรือชุดความจริงจึงเป็นสิ่งที่สังคมผลิตขึ้น (truth is socially constructed)

3.2.3 การบริหารความขัดแย้งในชุมชนท้องถิ่นบริบทวัฒนธรรมไทย เนื่องจากความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมที่มีกฎระเบียบที่ชัดเจน มีพลวัตในตัวเอง ดังนั้นวิถีบทวัฒนธรรมไทยจึงมีบทบาทสำคัญต่อความคิดและพฤติกรรมของคนเรา บทบาทในการจัดการความขัดแย้ง

ระยะที่ 4

การนำเสนองานวิจัย 2 เดือน (กันยายน 2545 - มกราคม 2546)

เป้าหมาย

เป็นการเขียนสรุปรายงานการทำการวิจัย นำเสนอออกมาในรูปแบบ โดยกล่าวถึงว่า ผลการวิจัยที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ความขัดแย้งแบบไทยๆ ของชุมชน

การพัฒนาที่หลากหลายยืดถือและเชื่อว่าเป็นกลาง หรืออาจบทร่วม สัมพันธ์เป็นผลผ่านกระบวนการสร้างที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง การต่อสู้ และความรุนแรง ซึ่งถือกันบทร่วมกันเป็นเจ้าหรือครอบงำเป็นวาทกรรมหลัก (สุภชัย เจริญวงศ์, 2544) การพัฒนาตามแนวคิดของรัฐ คือการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นปฏิบัติการที่เกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงภาคพื้นสังคม การเมือง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเศรษฐกิจ ที่เป็นกุญแจสำคัญในการช่วยยกสถานะการใช้เวลาความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น

วูล์ฟกัง แซค (Wolfgang Sach, 1992) ศึกษาที่มาของคำว่า “การพัฒนา” ด้วยวิธีค้นหากำเนิดของอำนาจต่าง ๆ ในคำ หรือกลุ่มความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา พบว่า วาทกรรมการพัฒนาผ่านใหญ่ถูกสร้างขึ้นเพื่อปกปิดความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมของผู้มีอำนาจกับผู้ด้อยอำนาจ ดังนั้นการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน จึงเป็นวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อกองไว้ซึ่งอำนาจของรัฐหรือ ผู้มีอำนาจในการควบคุมกำหนดพฤติกรรม และการตัดสินใจของประชาชน เมื่อวาทกรรมการพัฒนาด้วยหลักการการมีส่วนร่วมของชาวบ้านถูกโยนให้เข้าหากันอย่างมีระเบียบกรกฎให้แต่ละบุคคลอธิบายอย่างมีเหตุและมีผล ทำให้เกิดวาทกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางของรัฐที่มีอำนาจและได้รับความชอบธรรมในการแสดงความหมาย

ท่ามกลางการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนย่อมมีความขัดแย้งการปะทะทางสังคมและการประสานทางอำนาจอยู่ภายใต้ชุดความหมาย “ชุมชนเข้มแข็ง” อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การตีความหมายประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ จึงมีความเลื่อนไหลบนพื้นฐานของผลประโยชน์ และถูกนำมาคัดแปลง พลิกผันให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ส่วนตัวที่แอบแฝงไว้บนการอ้างถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นวาทกรรมหลักเพื่อให้ผ่านการยอมรับและได้รับความชอบธรรม

ชุมชนเกาะเกร็ด

การนำเสนอผลวิจัยเรื่อง “การบริหารความขัดแย้งในประเด็นต่างๆของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน” ตั้งอยู่บนสันนิษฐานของวาทกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นวาทกรรมหลักที่เกิดขึ้นในชุมชนเกาะเกร็ด บนวาทกรรมหลักนี้ตัวแสดงนำ คือ ภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วย อำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยมีตัวแสดงประกอบ คือ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และ ชาวบ้าน “นอกชุมชน” ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน

บนเวทีของสัมพันธ์ภาพที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐ และชาวบ้านภายใต้วาทกรรมหลัก คือ การพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้น วาทกรรมการท่องเทียวดูเหมืองจะเล่นแทนหรืออาจกล่าวถึงเวลาที่ถูก

สร้างให้เป็นชุดความจริงหลัก ซึ่งทั้งรัฐและชาวบ้านได้ให้ความสำคัญกับวาทกรรมการหลอมที่เข้า เพราะนั่นหมายถึงความเจริญทางด้านเศรษฐกิจทั่วไปที่กระจัดกระจายได้เพิ่มมากขึ้น ผลพวงที่ตามมา ก็คือความคาดหวังของชาวบ้านที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในแง่การท่องเที่ยว หรือการ ปรับปรุงพัฒนาสาธารณูปโภคให้ดีขึ้น เมื่อคัดการที่หาเพื่อขอมหาเกร็ด ปฏิสัมพันธ์ที่รวมตัวกันขึ้นบน กระแสวาทกรรมการพัฒนานั้น ความตั้งใจของชุมชนที่ถ่วงถ่วงทั้งแบบเอาแต่ใจและแบบเปิด เผยเพื่อช่วงชิงผลประโยชน์และทรัพยากรที่มีจำกัด ชาวบ้านได้เห็นและสามารถรู้สึกได้ถึงความแตกต่างเล็กน้อยไม่ว่าจะเป็นทางด้านการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม เช่น สาธารณูปโภค หรือการพัฒนาที่เป็น นามธรรมเช่น โครงข่ายอำนาจที่ควบคุมและกำหนดกรอบแนวคิดและแนวทางปฏิบัติของชุมชน เช่น อำนาจต่อรองที่อิงความเป็นเครือข่าย หรือความเป็นผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อสร้าง ชิงและควบคุมความเป็นวาทกรรมหลัก ผลกระทบที่ตามมาคือการบริหารความขัดแย้งในรูปแบบ ของชาวบ้านเพื่อหาช่องทางทำให้ความหมายใหม่กับการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

การพัฒนาและชุมชนเข้มแข็ง

การพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนเกาะเกร็ดอาจแยกแยะได้เป็นสองส่วนหลัก คือ หนึ่งทางด้าน การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการสร้างงานและรายได้ จากแนวความคิดที่ว่าเมื่อเศรษฐกิจเข้ม แข็งชุมชนก็จะเข้มแข็งตามไปเป็นธรรมชาติ และสองทางด้านสาธารณูปโภคซึ่งมองได้ว่าเป็นผลพวง ที่ตามมาจากการแปรเปลี่ยนพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนให้สามารถรองรับการท่องเที่ยว ใน ขณะเดียวกันก็สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับความสะดวกสบายจากความเจริญ ทางด้านวัตถุ เช่น ถนน สะพาน ประปา และไฟฟ้า

1. วาทกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวได้กลายเป็นวาทกรรมหลักที่ถูกใช้ในการอ้างอิงและต่อรองทางอำนาจระหว่าง ชาวบ้านและรัฐ

อดีตนายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช นับได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกการท่องเที่ยวและนำความเจริญมาสู่เกาะเกร็ด รวมทั้งเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพ นับถือ ไปการยอมรับและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำหรือคำสั่งของนายอำเภอ และยอมฟังเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อชุมชน ดังที่คุณลุงประจวบ สว่างเนตร กล่าวไว้ว่า “ความที่เป็นอยู่ทางวัดไทรมี เดิมเป็นแหล่งเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งกลายเป็นชื่อของเกาะเกร็ดไปแล้วทางด้านวิถีที่เฝ้าในเกษตร ทุเรียน 7 ทุเรียน 6 และหมู 1 เป็นเขตชาวอมญ ที่ปรับปรุงขึ้นมาได้ก็เพราะนายอำเภอวัชรินทร์ แต่เดิมก็ไม่ค่อยมีอะไร ส่งคนต่างอยู่ต่างคนต่างทำ ที่มีชื่อ

เสียงขึ้นมาก็เพราะนายอำเภอคนเดียว งานสงกรานต์ก็ไปที่วัดปรวมมีตา แทนที่เซ่เซ่จิดยว” (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2545)

การพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและใช้คอมพิวเตอร์ได้เร็วขึ้นเมื่อเกาะเกร็ดประสบปัญหาน้ำท่วมสวนในช่วงปี 2538 ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นความลำบากในการเดินทาง หรือรายได้ที่ขาดหายไปจากการทำสวน พันธกิจส่วนตัว รวมนิยม ได้วิเคราะห์ถึงความแตกต่างจากกรณีน้ำท่วมในสมัยก่อนกับปัจจุบันไว้ว่า “ก่อนสมัยก่อน คนคนผมเด็ก ๆ ผมไม่กลัวเรื่องน้ำท่วม พอถึงเวลาเร เขยุด เรารู้ว่าเราต้องทำของคุณไว้ถ้าขาย เพราะเรากำขายกับทางเรือ น้ำท่วมยังไม่เริ่มมันก็ต้องมา เราก็ขายได้เรารู้ว่าเดือน 11 นี้จะมาแล้ว เราก็ดูระดับกับไว้ เมาเราก็ทำโลกไว้สูง ๆ พอถึงเวลาว่าง เราก็ไปช่วยงานด้านศาสนา คนที่ทำสวน ทำนา ทำไร่ พอหยุดฤดูก็ยกก็ยกก็เข้าวัด วัฒนธรรมก็เลยอยู่ยั่งยืน แต่พอถึงยุคนี้ก็ไปทำงานโรมานออสสาหลวม ไปรับราชการกันหมด คราวนี้เดือดร้อนแล้วเรื่องน้ำท่วม มันเดินทางลำบากเพราะต้องเดินทางออกจากบ้านทุกวัน พอโดนน้ำท่วมแน่สุด พร้อมกับ *IMF* (ในช่วงที่ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจถดถอย) เข้ามารวมกันมันก็เลยแน่ เกาะเกร็ดเราก็ยังมีคนคืออยู่ที่เข้ามาช่วย นายอำเภอวัชรินทร์ ท่านเข้ามาปรึกษากับท่านเจ้าอาวาสว่ายังไง เกาะเกร็ดทำอะไรแน่ หลังน้ำท่วม เศรษฐกิจก็ไม่ได้” (สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2545) การเปลี่ยนแปลงได้มีเกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย แต่การพัฒนาที่นำความเจริญเข้ามาในปัจจุบันก็ทำให้รูปแบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงตามไป จากการที่เลขสามรถพึ่งตัวเองได้ก็กลายสภาพมาพึ่งภาครัฐและภาคเอกชนในการทำมาหาเลี้ยงชีพ

การท่องเที่ยวได้กลายเป็นวาทกรรมหลักในการพัฒนาเกาะเกร็ดตามแนวทางการพัฒนาของรัฐเพื่อสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชน และชุมชนเกาะเกร็ดก็เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่การพัฒนาได้เข้าไปถึงในรูปแบบของการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ถึงที่มาของการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด นายอำเภอวัชรินทร์ได้เล่าว่า “วันที่ 14 ตุลาคม 2539 เป็นนายอำเภอบ้านเกร็ดและได้ไปแจกของที่เกาะเกร็ด เนื่องจากเหตุการณ์น้ำท่วม และเมื่อปลายธันวาคม มาดูวิถีชีวิตชาวบ้านเกาะเกร็ดอีกครั้งแล้วจากน้ำลด ไปนั่งคุยกับชาวบ้าน พบว่าต้นไม้ตายหมด โรงปั้นต่าง ๆ ปิดตัวลง และเป็นหมื่นหมื่นปี เพราะช่วงน้ำท่วม 3 เดือน”

“เมื่อต้นปี 40 ประมาณ กุมภาพันธ์ – มีนาคม ได้มาสังเกตดูวัฒนธรรมเกาะเกร็ด ๓๓๓๓ เห็นมีฝรั่งมาเที่ยว ก็เห็นว่าสถานที่ตรงนั้นน่าจะเป็นที่ท่องเที่ยวได้ จึงเริ่มศึกษาแล้วแบบที่เกาะเกร็ดชาวบ้านประมาณ 30-40 คน ให้มาร่วมกันพัฒนา ผมก็ไม่ค่อยได้อะไร แต่กลับมาก็มาคุยกับเกาะเกร็ดหาข้อมูลเห็นว่า สภาพแวดล้อมธรรมชาติยังคงอยู่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมชาวบ้านที่เป็นแบบนั้นแบบนั้น มีสิ่งโบราณวัตถุคือมีธรรมชาติ ความเป็นเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยา มีคนมอญ และ วัฒนธรรมที่ ๖ ๗ ๘ ๙ ต่าง ๆ ไว้เยอะ จึงจุดแนวความคิดว่าเกาะเกร็ดมีประวัติยาวนาน น่าจะมีถนนเพื่อคนเดินเท้าหรือที่ตรงนี้บ้าง”

ผู้ที่ริเริ่มผสมผสานวัฒนธรรม และชวนเขาเคียวเกาะเกร็ดให้แปรสภาพเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม โดยอาศัยหลักเกณฑ์การพัฒนาที่มีชาวบ้านเป็นศูนย์กลางและสะท้อนให้เห็นภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านก็คือท่านนายอำเภอวัชรินทร์เดว ขึ้นมาได้ว่าท่านนายอำเภอเป็นทั้งผู้นำอย่างแท้จริงเพราะได้รับอำนาจอย่างชอบธรรมจากทางราชการ ผู้นำทางความคิดของชาวบ้าน และเป็นผู้ลงมือกระทำเป็นตัวอย่างให้กับชาวบ้าน ซึ่งนายอำเภอวัชรินทร์เดวเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการควบคุมและกำหนดความทรงกรมการท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมอันเป็นสัญลักษณ์ของเกาะเกร็ด

ดังนั้น สำหรับนายอำเภอวัชรินทร์เดว นิยามของการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเกาะเกร็ดอาจหมายถึงการที่ชาวบ้านเกาะเกร็ดมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งต้องเกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์วัฒนธรรม และธรรมชาติอันเป็นเสน่ห์ของการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด

ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือการสร้างและให้ความหมายการพัฒนาและวาทกรรมการท่องเที่ยวของชาวบ้านที่แตกต่างไปจากชุดความจริงหลักที่ถูกสร้างขึ้น โดยนายอำเภอวัชรินทร์เดวที่ได้ผ่านการยอมรับมาและความชอบธรรมจากสังคม เมื่อชาวบ้านเริ่มรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมของความเจริญที่กระจุกตัวอยู่เฉพาะในชุมชนหมู่บ้านมอญ (หมู่ 1, 6 และ 7) หรือแม้กระทั่งชาวบ้านผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านมอญเองก็ยิ่งรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม เนื่องจากผลประโยชน์ส่วนรวมและผลประโยชน์ส่วนตัวเกิดการปะทะกัน พร้อม ๆ กับการที่ผู้นำชุมชนในแต่ละยุคแต่ละสมัยมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในประเด็นการพัฒนา

ประเด็นความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมากับการท่องเที่ยว คือ การช่วงชิงผลประโยชน์และทรัพยากรที่มีจำกัด ชุมชนเกิดการปะทะทางสังคมเพื่อช่วงชิงอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์ส่วนตัว ช่วงชิงทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งการช่วงชิงที่เกิดขึ้นเป็นการสร้างและการให้ความหมายกับชุดความจริงย่อยของชาวบ้าน ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวล้วนอ้างถึงความสะดวกสบายและความพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหลัก ดังที่คุณเสมอเกียรติ ฤชทอง ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ที่เกาะเกร็ดตอนนี้ นักท่องเที่ยวคือพระเจ้า” จากการศึกษาได้ลงพื้นที่ทำแบบสังเกตการณ์และสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสรุปปัญหาความขัดแย้งเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมการท่องเที่ยวได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งในการแปรรูปสินค้าด้วยทุนทางวัฒนธรรม และสำห้เป็นเกิ วัตถุสทากรรม

ชุมชนมอญในเกาะเกร็ดมีความตื่นตัวและรับรู้ถึงเอกลักษณ์และคุณค่าของวัฒนธรรมมอญที่มีการสืบทอดมาช้านาน โดยฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2536) ได้ให้ทัศนะว่า สิ่งที่ทำชาวบ้านปฏิบัติและเชื่อถือมาแต่โบราณ นานเข้ากลายเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องยากจะคิดได้เสียเท่ากับก่อให้เกิดความภูมิใจที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เพราะสามารถรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติเอาไว้เข้มแข็ง

การแปรรูปทุนทางวัฒนธรรมเป็นสินค้าในปัจจุบันท่ามกลางวาทกรรมหลักของการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด จึงหมายถึง โอกาสที่ชุมชนชาวมอญสามารถนำเสนอวัฒนธรรมของตนเอาไว้เป็นที่รู้จักและสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมนี้รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบมอญ ธรรมเนียมประเพณี และสินค้าที่เป็นรูปธรรม เช่น เครื่องปั้นดินเผา ประเพณีสกราดผ้าแบบมอญและอาหารมอญ

ชาวบ้านที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้รู้จักกล่าวถึงการท่องเที่ยวเกาะเกร็ดว่าควรจะเป็นจุดยืนของความ เป็นมอญให้มากขึ้น เพราะนั่นคือจุดขายที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว “เกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าชาว ราษฎร์ เป็นจุดโฆษณา แต่ปัจจุบันไม่มีใครพูดราษฎร์ได้แล้วจากเชื้อสายดั้งเดิม เราน่าจะมีการแสดง เกี่ยวกับชาวราษฎร์ให้นักท่องเที่ยวได้ชม เช่น การรำ” (สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2545)

คุณครูดวงใจ แสงจิว เป็นอีกผู้หนึ่งที่มองการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดว่ามีเสน่ห์ที่โดดเด่นใน เรื่องของวัฒนธรรมพื้นบ้าน “พอมือเมซิ่ง² นายอำเภอวัชรินทร์ ท่านเห็นว่าน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้ ท่านก็เลยจัดอเมซิ่ง แล้วเชิญชาวบ้านมาค้าขาย แล้วมันก็ดีขึ้นเรื่อยๆ ทำให้คนในเกาะมีอาชีพมากขึ้น อยากให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเยอะๆ ... มาชื่นชมการแสดง ศิลปะพื้นบ้าน แล้วก็น่าจะมีนักเทศน์ น้อยอะไรพวกนี้ ขบวนประเพณีต่าง ๆ คามเทศบาล ดอนสงกรานต์ก็มีแม่น้ำหวาน แก้วข้าวแซ่ -หาบัก ท่องเที่ยวไปเที่ยว หรือโรงเรียนอื่นมาเที่ยวก็ให้เด็กที่นี่พาไปเที่ยว ก็น่าจะได้” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

นอกเหนือจากทุนทางวัฒนธรรมทางด้านประเพณี วัฒนธรรมชาวมอญที่ถูกนำมาเป็นจุดขาย ของเกาะเกร็ดแล้ว สินค้าที่สร้างความภาคภูมิใจและแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนชาวมอญได้อย่าง ชัดเจน จนบางครั้งกลายเป็นเอกลักษณ์ของเกาะเกร็ดก็คือเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญ ดังเช่นคุณลุง ประจวบได้ให้ความเห็นว่า “ความเป็นอยู่ทางวัดปรมย์ เดิมเป็นแก่งเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งกลายเป็น LOGO ของเกาะเกร็ดไปแล้ว” (สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2545)

² วาทกรรมการท่องเที่ยวที่ได้รับนโยบายจากรัฐบาลสมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ที่ให้แก่นโยบายเขตการท่องเที่ยว ภายได้ชื่อ “อเมซิ่งไทยแลนด์” และกลายเป็นการใช้เหมารวมถึงอเมซิ่งเกาะเกร็ด

ความภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นตัวกระตุ้นให้ชาวบ้านส่งเสริม หักลดกรรมพื้นบ้านมาเป็นจุดขายได้อย่างมีความเข้มข้นมากขึ้น เมื่อคุณชัยยุทธ เหมวัด ชาวบ้านหมู่ 6 ที่มีอาชีพอยู่กับการค้าขายเครื่องปั้นดินเผาให้กับนักท่องเที่ยวมาแล้วว่า "...สินค้าจากลำปาง จากที่อื่นมาขาย ถูกใจเขาก็ซื้อ แต่ที่นี้มาขายเขาก็ไม่ซื้อ เพราะมันไม่ใช่ของท้องถิ่น อย่างตอนนี้ผมขายโคมไฟแก้ว ๆ ขายดี เมาไม่ทัน อันเล็ก ๆ ผมขาย 500 บาท เขาก็ซื้อ ผมถามที่ร้านค้าแถบวัดปรมย์ฯ ก็มีขายทำไมไม่ซื้อ เขาบอกเห็นที่นั่งทำอยู่ ทำเองก็เลยมาซื้อตรงนี่ เขาซื้อเพราะตรงนี้ว่าเราทำเอง แต่ที่ขายที่อื่นเขาไม่รู้ว่าทำตรงไหน คนส่วนใหญ่จะซื้อเพราะลายสวย ลายไทย ลายมอญ" (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545)

พันเอกชาติวัตรเล่าถึงการเติบโตศิลปกรรมมอญในเรื่องเครื่องปั้นดินเผาไว้ว่า "เดี๋ยวนี้สมัยก่อนเขา ปั้นโอ่ง ปั้นขวด ปั้นหม้อ มันเป็นอุตสาหกรรมพื้นบ้าน สมัยปู่ย่า ดายายี่ทำมา ตั้งแต่อยู่เมืองมอญ" อุตสาหกรรมพื้นบ้านดังกล่าวก็เป็นตัวที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านอาชีพ และรายได้ โดยเฉพาะในหมู่บ้านชาวมอญ คือ หมู่ 1 หมู่ 6 และหมู่ 7 ที่สามารถเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งได้จากการท่องเที่ยว นายอำเภอวัชรินทร์ให้ความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่า "คนส่วนใหญ่ที่อยู่ก็ทำงานบ้าน พวกที่ทำงานก็ไปข้างนอก แต่ก่อนที่เคยพากันไปข้างนอกในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ก็ไปซื้อปิ้ง(จับจ่ายซื้อของ) เดี๋ยวนี้พอถึงวันหยุด ก็มาช่วยกันขายของ มีกิจกรรมทำกันขึ้นมา คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ที่นี่ก็มีกิจกรรม ลูกหลานที่เคยอยู่นอกเกาะก็มาช่วยกันทำกิจกรรมในวันเสาร์-อาทิตย์ ขายขนมบ้าง ขายของบ้าง" (สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2545)

กำนันเรวัตติ เป็นผู้นำชุมชนอีกท่านหนึ่งที่มองว่าการท่องเที่ยวช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนมีเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ดีขึ้น "คนส่วนใหญ่ที่หมู่ 1 กับหมู่ 7 มีรายได้จากการขายของตลอด พวกนั้นเขาจะมุงเครื่องปั้น มุงอเมซึ่ง ผมชอบนะไว้ลูกบ้านผมรวย" (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

ภัสชล หนายเดิม สมาชิกหมู่ 6 เดิบโคและเรียนหนังสือระดับชั้นประถมที่โรงเรียนวัดปรมย์ฯ จนกระทั่งปัจจุบันมีอาชีพรับจ้างทำงานอยู่ในเขตกรุงเทพฯ ก็ยังมีความผูกพันกับเกาะเกร็ดเนื่องจากทางครอบครัวอาศัยอยู่บนเกาะเกร็ด และมักกลับมาเยี่ยมบ้านในช่วงวันหยุดเสาร์และอาทิตย์ ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับภัสชล ซึ่งได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว "อเมซึ่งเกาะเกร็ด" ไว้ที่น่าสนใจว่า "มัน (หมายถึงการท่องเที่ยว) ได้ใน 2 แ่ง ส่วนที่ดี ก็คือทำให้คนในเกาะมีรายได้เพิ่มขึ้น จากเดิมแต่ก่อนทำกันแต่เรื่องของเครื่องปั้นดินเผา ก็จะมีโรงกระดางค่อนข้างเยอะ ตอนที่เศรษฐกิจมีปัญหาโรงกระดางก็ปิดไปเยอะ คนตัวมากก็มีอาชีพแบกดิน ปั้นกระดางเจาะรู อะไรที่เกี่ยวกับกระดาง พอปิดโรงกระดาง รายได้เขาก็หมดไป ตรงนี้ก็คิดในส่วนที่ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ไม่ต้องคิ่นรนออกไปข้างนอก" (สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2545)

ถึงแม้การท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดรายได้และสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นโดยรวม ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวก็เป็นผลพวงที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ เช่นความขัดแย้งที่แฝงตัวอยู่ในเรื่องสำ

ค้าที่นำมาขายนักท่องเที่ยว การช่วงชิงพื้นที่ค้าขายเขาบริเวณหน้าวัดผาไผ่ที่เ็นเสมือนศูนย์กลางการ
ท่องเที่ยว การกระจุกตัวของรายได้ในหมู่บ้านมอญ และ การแบ่งแยกที่ชัดเจนระหว่าง “คนใน” และ
“คนนอก”

วาทกรรมทวนกระแสการท่องเที่ยวที่เน้นวัฒนธรรมชุมชน (มอญ)

นายอำเภอวัชรินทร์ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ในฐานะนายอำเภอเกาะเกร็ดตามตำแหน่ง
และผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ (โดยเฉพาะชุมชนมอญ) เพราะปัจจุบันท่านเป็นอดีตนายอำเภอ
เกาะเกร็ด และเป็นผู้ที่สร้างให้เกิดการท่องเที่ยวกลายเป็นวาทกรรมหลักที่ได้ผ่านการยอมรับและ
สถาปนาขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจ (จากการท่องเที่ยว) เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งมีวิถี
การควบคุมอำนาจและกำหนดตัวบทที่ควรใช้เป็นแนวทางการท่องเที่ยวสำหรับเกาะเกร็ด ที่เน้นการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม(มอญ) และธรรมชาติซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเกาะเกร็ดเนื่องจากมีพื้นที่
ที่ยังเป็นสวนล้อมรอบด้วยน้ำ มีความเป็นชนบทอยู่ในตัวเอง พร้อม ๆ ไปด้วยบรรยากาศที่ใกล้ตัวเมือง
นนทบุรี และกรุงเทพฯ

ในตัวบริบทของวาทกรรมหลักที่ควบคุมวิธีการและแนวคิดของชาวบ้านที่ดำเนินอยู่ก็คือ การ
ให้ความชอบธรรมกับผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของความเป็น “มอญ” ดังที่ได้กล่าว
ไว้เบื้องต้น เช่น เครื่องปั้นดินเผาแบบมอญ ที่ชูจุดขายของลวดลายสีลปะมอญและการปั้นแกะสลักจาก
ฝีมือชาวบ้าน บ่งบอกถึงคุณค่าที่ควรอนุรักษ์ไว้คู่กับเกาะเกร็ด อย่างไรก็ตามการแปรรูปสินค้าเชิงวัฒน
ธรรมย่อมขัดต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อหวังผลกำไรเป็นกอบเป็นกำที่จะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจให้ดีขึ้นใน
ระยะเวลาอันสั้นและอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัญหานี้ทางนายอำเภอวัชรินทร์เองก็ได้สังเกตเห็นความสำคัญของ
การผลิตสินค้าในเชิงอนุรักษ์ที่อุปทาน (จำนวนผลิตที่มีน้อยชิ้นและในราคาแพง) มักขัดกับอุปสงค์
(เมื่อนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและความต้องการสินค้าในราคาที่ถูกลงและมีปริมาณที่เพิ่มมาก
ขึ้น) โดยนายอำเภอวัชรินทร์ได้เสนอว่า “ตอนหลังผมก็มองว่าเราจะลงทุนใหม่ แต่ของเกาะเกร็ดเพียง
อย่างเดียว เครื่องปั้นดินเผาอย่างเดียวคงไม่ได้ ผมจึงเปิดกว้างให้มีสินค้าอื่น ๆ มาขายให้เกิดความ
หลากหลายต่อผู้ซื้อ นิสัยคนไทยชอบซื้อ” (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2545)

ในเวลาต่อมาเมื่อผู้วิจัยมีโอกาสได้เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในฐานะผู้
สังเกตการณ์ โดยมีนายอำเภอวัชรินทร์เป็นผู้ให้ความคิด แนะนำให้ชาวบ้านรู้จักกับคณะทำงานจาก
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งได้จัดสรรงบประมาณลงพื้นที่เกาะเกร็ด รายละเอียดโดย
รวมสรุปได้ว่าทาง ททท. มี โครงการปรับปรุงทัศนียภาพเกาะเกร็ด โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นแหล่งที่
เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวให้มีภูมิทัศน์สวยงามและปลอดภัย โดยเริ่มจากการติดตั้งเสาไฟริมถนน

เพื่อความสะดวกและปลอดภัยของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งปรับปรุงพื้นที่สาธารณะและหน้าลานวัดให้
ดูเรียบร้อย ซึ่งในตอนท้ายของที่ประชุม นายอำเภอวัชรินทร์ได้กล่าวถึงปัญหาที่มีจำนวนนักท่องเที่ยว
ลดลง และการที่ร้านค้าบนเกาะเกร็ดบางแห่งมีเสียดหรือถล่มร้านค้าของที่ระลึกซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถ
หาได้ทั่วไปจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ มาขายบนเกาะ ก่อให้เกิดการเสียคุณภาพในการช้อปปิ้งวัฒนธรรม
ท้องถิ่นและการแปรรูปสินค้าจากทุนวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ข้อสังเกตที่ผู้วิจัยสรุปได้มี 2 ประเด็นหลักด้วยกัน คือในเรื่องของการใช้อำนาจชอบธรรมที่
แฝงตัวอยู่ จากการที่ชาวบ้านยอมรับฟัง เคารพ และยอมรับปฏิบัติตามคำแนะนำของนายอำเภอวัชรินทร์
เพราะถูกมองว่าเป็น “ผู้มีพระคุณ” ในการฟื้นฟูเกาะเกร็ดและทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึง
ทำให้นายอำเภอวัชรินทร์ผู้ซึ่งมีอำนาจในการควบคุมความคิดและวาทกรรมหลัก สามารถกำหนดว่า
สินค้าใดและผลิตภัณฑ์ใดที่คู่ควรขายบนเกาะเกร็ด ประเด็นที่สองคือเรื่องของบทบาทของ ททท. ซึ่ง
ได้งบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดก็ยังคงมีความจำเป็นต้องอาศัยนายอำเภอวัชรินทร์
เป็นผู้แนะนำ และสนับสนุนโครงการฯ ดังกล่าวให้เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน หากมองในมิติความ
ชอบธรรมที่นายอำเภอวัชรินทร์ได้รับนั้น เป็นความชอบธรรมที่ชาวบ้าน (ในทางกลับกัน) เป็นผู้มอบ
อำนาจ และสถาปนาความชอบธรรมให้กับนายอำเภอเป็นผู้ควบคุม กำหนดชุดความจริงหลักให้กับ
? ~ ~ เนื่องจากในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ เวลานั้นผู้ที่ควรมีบทบาทอย่างเป็นทางการในการมีปฏิ
สัมพันธ์กับชาวบ้าน และสร้างการยอมรับให้กับ ททท. ควรจะต้องเป็นท่านนายอำเภอคนปัจจุบันมาก
กว่า

สิ่งที่นายอำเภอวัชรินทร์นำเสนอกับชาวบ้านในเรื่องโครงการฯ ของ ททท. ได้รับการ
สถาปนาให้ได้รับความชอบธรรม การดำเนินการของ ททท. จึงเปรียบเสมือนว่าได้ผ่านกระบวนการ
ประชาพิจารณ์ เรียบร้อยแล้วด้วยการอ้างอิงอำนาจที่ชาวบ้านมอบให้กับนายอำเภอวัชรินทร์ ดังนั้น
การก่อสร้างเสไฟฟ้า หรือการปรับภูมิทัศน์ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด nio โรงเรียน จึงไม่จำเป็นต้องผ่าน
การปรึกษาหารือกับผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มย่อย ต่าง ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือความไม่พอใจของ
ชาวบ้าน ที่กลายเป็นเสียงที่เงียบเพราะไม่ได้เกิดการต่อต้าน หรือ การคัดค้านในที่ประชุม หรืออาจเป็น
เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้มีโอกาสทราบข่าวดังกล่าวเนื่องจากไม่ได้มาเข้าร่วมประชุม ดังเช่น
คุณชัยยุทธ์ได้เล่าถึงโครงการที่ ททท. ได้เข้ามาดำเนินการที่หน้าวัดเสาธงทองว่า “อย่าง ททท. เองบ
ลงมาท่อมที่ทำแดงหน้าวัดนั้นก็เพื่อวิสัยทัศน์ ผมก็เห็นด้วยทำแล้วมันดี แต่ว่าวิธีการจริง ๆ แล้ว อย่าง
หน้าวัดเสาธงทอง ผมจะยกตัวอย่างไฟฟ้ เติมแท่นปั่นปูนที่ต่ำกว่าถนน แทนที่เขาจะเอาดินออกแล้ว
ปลูกต้นไม้ปลูกหญ้าเขาก็ไม่เอาเขาจะทุบปูน 2-3 เมตร ไว้ล่องนึ่ง แล้วเอาดินถม ปลูกหญ้าไม่เท่าไร
แต่ถ้าเป็นคันขบารากมันจะลง พอรากกับลงมันก็โปกงปูนแล้วมันจะไปไหน มันก็ต้องตาย ตายแล้ว
ทางวัดจะจัดเหรอกรับ หรือ ททท. จะส่งเจ้าหน้าที่มาดูแลตลอดไป ท่านยังค้ำอยู่เลย ผมก็บอก

อาจารย์ ๆ ก็ให้เขาทำไปเถอะ คิดว่าไม่ได้ทำ เพราะคอนนี้มันเป็นสถานที่ ๆ ไม่ปลอดภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเราจะยึดหลักรัฐบาลก็คือ ส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยว ถ้าเราไม่ยอมเสียเขาจะหาว่าเราไม่ให้ความร่วมมือ เราก็ต้องยอม มันก็มองกันคนละมุม” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545)

วิธีการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของท่านเจ้าอาวาสวัดเสาชิงช้าและคุณชัยยุทธ์ ก็คือการเน้นเล่าขานเรื่องราวให้บุคคลที่สาม หรือชาวบ้านด้วยกันฟังเป็นการระบาย ในขณะที่วิธีการด้านของท่านเจ้าอาวาสฯ คือการยินยอมปล่อยให้ ททท. ดำเนินการไป บนแนวคิดแบบไทย ๆ ที่ว่า “ก็ปล่อยให้เขาทำไปเถอะ คิดว่าไม่ทำ...” ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ากระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวที่กลายเป็นวาทกรรมหลัก ได้มีอำนาจกดขี่ (suppress) วาทกรรมย่อยอื่น ๆ อย่างชอบธรรม และมีอำนาจในการควบคุมทำให้ชาวบ้านที่มีวาทกรรมทวนกระแส หรือที่ต้องการต่อต้านด้วยการสร้างชุดความจริงย่อยเกิดความรู้สึกผิด เช่น การที่คุณชัยยุทธ์หรือท่านเจ้าอาวาสวัดเสาชิงช้า เกิดความคิดที่ว่า “(หาก) เราไม่ยอมเสียเขาจะหาว่าเราไม่ให้ความร่วมมือ เราก็ต้องยอม”

ความร่วมมือของชาวบ้านรวมไปถึงการยอมรับและปฏิบัติตามคำขอร้องของผู้มา เช่น นายอำเภอวิชรินทร์ในการร่วมมือขายสินค้าที่มีเอกลักษณ์และคงความเป็นตัวตนของเกาะเกร็ดเอาไว้ ในขณะที่ชุดความจริงย่อยหลายชุดถูกสร้างขึ้นเพื่อพยายามช่วงชิงการควบคุมแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและให้ทันสมัยกับการท่องเที่ยวเพื่อเศรษฐกิจที่แตกต่ากัน ตัวอย่างเช่นท่านนายอำเภอวัฒนาเลิศเทวี ซึ่งเป็นนายอำเภอคนปัจจุบันได้ให้ทัศนะในเรื่องการแปรรูปทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของสินค้าและของฝากจากเกาะเกร็ดไว้ว่า “มันมีบางอย่างที่ทำผลิตภัณฑ์เป็นราชินี ซึ่งมันไม่เหมาะกับยุคปัจจุบัน แนวความคิดปัจจุบัน คือ พอเรามาดู เราสามารถส่ง เขาทำได้เลย 100 ชิ้น ไปดูบ้านของคุณจันทร์หอม (นามสมมติ) หรือเปล่า ที่เขาทำอันล้นหลายหมื่น ซึ่งมันจะไม่เสียประโยชน์อะไร แต่เขาภูมิใจที่สามารถโชว์ได้ในเรื่องวัฒนธรรมได้ แต่จริง ๆ มันไม่เหมาะสมกับแนวคิดปัจจุบัน เพราะแนวคิดนี้คือ ถ้าเราชวนนักท่องเที่ยวเข้ามาดู ถ้าเขาสั่ง 100 ชิ้น แบบนั้น ขึ้นมา 100 ชิ้น เราก็ต้องทำให้เขาได้ ไม่ใช่ที่เราทำขึ้นชิ้นเดียว แล้วมาขึ้นชมยินดี ได้ 1 ชิ้น แล้วจะขายใคร ทำไว้ในพิพิธภัณฑ์ได้ แล้วใครจะซื้อ ระยะเวลามันหมด เพราะมันไม่พอกับการดำรงชีพ” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545) ซึ่งทัศนะของนายอำเภอวัฒนามองการแปรรูปสินค้าจากทุนทางวัฒนธรรมนั้นควรจะมีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบันที่เน้นการผลิตในรูปแบบของปริมาณและเข้ากับการตลาดในระบบทุนนิยม มีความสำคัญกับการเจริญของเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้านในจำนวนมากขึ้นและเร็วขึ้น

สำหรับนายอำเภอวัฒนา การพัฒนาอาจหมายถึงการส่งเสริมการกระแสรายได้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งต้องเน้นการผลิตเชิงอุตสาหกรรมที่ผสมผสานรูปแบบของศิลปวัฒนธรรมได้อย่างลงตัว ทำให้ผลิตภัณฑ์เกิดประโยชน์ใช้สอย มากกว่าเป็นเพียงการประคองประคองขึ้นมาขายใน

ระยะเวลาการผลิตต่อชิ้นที่ยาวนานและทำให้มีราคาสูง ซึ่งท้ายสุดผมเห็นคุณค่าแห่งการตั้งโชว์ไว้ใน “พิพิธภัณฑ์” โดยนายอำเภอวัฒนาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาส่วนร่วมผลิตภัณฑ์บนเกาะเกร็ดไว้ว่า “อย่างเรื่องของเกาะเกร็ดจริง ๆ แล้วเราอยากส่งเสริม เรื่องผลิตภัณฑ์มากกว่าความเป็นอยู่ บางที่เขาไม่ค่อยเข้าใจ ความเป็นอยู่จริง ๆ เป็นคุณภาพชีวิตซึ่งต้องพัฒนาขึ้น ไม่ใช่เราว่าเกาะเกร็ดคือให้เขาอยู่นอนนิ่ง คนรามัญ นี่เขาไม่อยาก...สิ่งที่เรากำลังจะทำคือไป คือ การสร้างลาน คือใช้บม หนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลกำลังสร้างลานอเนกประสงค์ ที่จะเอาผลไม้มาขาย หรือทางเทศบาลฝั่งนี้ ก็ได้สร้างอาคารอเนกประสงค์ที่จะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ มันก็อาจจะเป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ ทั้งเครื่องปั้นดินเผาผลไม้ หรือว่ากลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มข้าวหมากก็เอามาวางขายได้” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545)

การปะทะของทัศนะที่แตกต่างกัน บนประเด็นการพัฒนาและวาทกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ระหว่างนายอำเภอวารินธรและนายอำเภอวัฒนา ซึ่งเป็นนายอำเภอคนปัจจุบันของเกาะเกร็ด ประเด็นความขัดแย้งที่ควรนำขึ้นมพิจารณาให้ชัดเจน เนื่องจากบุคคลทั้งสองมีบทบาทความสำคัญต่อทิศทางการพัฒนาของเกาะเกร็ดที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ การพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะแรก ถึงแม้จะประสบผลสำเร็จทำให้เกาะเกร็ดเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวก็ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมากมายทั้งจากภายในชุมชนเกาะเกร็ดเอง และจากแรงขับเคลื่อนจากภายนอก ดังนั้นวาทกรรมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นกระแสหลักจึงอยู่ในช่วงที่เกิดการปรับเปลี่ยนมีพลวัตที่ถูกขับเคลื่อนจากฝ่ายที่ยังคงต้องการให้เกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม กับฝ่ายที่ต้องการให้เกาะเกร็ดมีการพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและเพิ่มผลผลิตที่จะทำให้เศรษฐกิจของเกาะมีความมั่นคงยิ่งขึ้น วาทกรรมหลักจึงถูกกระทบกระเทือนจากวาทกรรมทวนกระแส หรือวาทกรรมชุดความจริงย่อย ๆ ทั้งหลายที่พยายามช่วงชิงอำนาจในการควบคุมและกำหนดแนวทางการพัฒนา

นายอำเภอวารินธรแสดงความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดต้องคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของความเป็นมอญ และวิถีชีวิตของท้องถิ่นไว้ในรูปแบบเดิม ๆ เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว “เรื่องที่น่าห่วงก็คือ คนที่มาเที่ยว เขาต้องการวิถีชีวิตของคนมอญจริง ๆ คนมอญสมัยก่อนเขาถอดเสื้อเดินสบาย ๆ นุ่งเตี๋ย... มีศาลาทรงเก่า ๆ ที่สร้างมา 100 กว่าปี คนเขาอยากดู ก็มาเปลี่ยนแปลงไป เช่น วัดไผ่ล้อมขณะนี้ ซึ่งผมคิดว่าไม่ถูกต้อง ผมต่อต้านไปพักหนึ่ง แล้วก็กลายเป็นรูปแบบสวนสาธารณะ ซึ่งผมก็คิดว่ามันไม่ใช่ บางทีผมก็อยากไปดูวิถีชีวิตธรรมชาติของเขา ผมก็ไม่รู้ว่าใครมาเปลี่ยนแปลง พวกททท. หรือใครก็ไม่รู้ ผมว่าไม่ถูก ควรให้เหลือไว้ในสิ่งเหล่านั้น ถ้างั้นวัดไผ่ล้อมที่ผมนำไปขอไม้โรงเลื่อยมา ห้อยน้ำผมก็สร้างแต่ให้คงสภาพเดิมๆรูปแบบเดิมๆ” (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2545)

ในขณะที่ ภูมณีย์วินิจ แจ่มจิต สมาชิก อบต. หมู่ 7 ได้สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่มาพร้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยว นั่นก็คือวิถีชีวิต แบบดั้งเดิมของชุมชนถูกควบคุมด้วยชุดความ

จริงของการท่องเที่ยวที่ถูกสร้างใหม่ เช่น เมื่อก่อนที่ผู้สูงอายุเขานั่งเกาะสามารถเดินไปมาโดยนั่ง
ทางกงขาสั้นเพียงตัวเดียวได้ ก็ต้องปรับเปลี่ยนแปลงมาใส่เก้าอี้ให้ดูเรียบร้อยเพื่อนำเสนอภาพความมี
ระเบียบเรียบร้อยของเกาะ “อย่างแต่ก่อนชาวบ้านจะนั่งคุยกันหน้าบ้าน กินเหล้า แต่ตอนนี้ทำไม่ได้
เพราะต้องรักษาความเป็นระเบียบ แต่ก็มีที่ไม้ได้ค้าขาย ก็ให้ไปกินข้างในอย่ากินตามข้างทาง (ผู้วิจัย
ถามล่อว่าสังคมเกาะเกร็ดเปลี่ยนไปไหม) ... เปลี่ยนครับ มีการแข่งขันกันเยอะ กลายเป็นเห็นผล
ประโยชน์ส่วนตัวเยอะ ไม่เหมือนเมื่อก่อน อย่างวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ จะกลายเป็นว่าต่างคนต่างทำ
มาค้าขายไม่ค่อยได้มีโอกาสนั่งคุยกัน ถ้าจะคุยส่วนใหญ่เป็นวันธรรมดา เทศกาลสงกรานต์ วันพระ ก็จะ
ออกไปคุยกัน ‘ไม่ค่อยได้คุยกันเหมือนก่อน’ (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545) -

ชุมชนเกาะเกร็ด โดยเฉพาะในชุมชนมอญอาจสร้างความเข้มแข็งขึ้นได้จากการรองรับนัก
ท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้และสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่ดูเหมือนมีความเข้มแข็งในภาพ
รวม อย่างไรก็ตามบนความเข้มแข็งที่ถูกสถาปนาขึ้นมาโดยรัฐและผู้นำชุมชน ก็มีอาจรักษาสถานภาพ
ดั้งเดิมของวัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่ได้ ในอีกแง่มุมหนึ่งการปะทะทางเศรษฐกิจ (จากกระแสการ
พัฒนาการท่องเที่ยว) กับทางสังคม (จากรูปแบบการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงตามบริบท
ของสังคม) ไม่ได้ทำให้เกิดผลลัพธ์ในเชิง “ชนะ-ชนะ” (win-win situation) ที่เป็นเสมือนสมการสูตร
สำเร็จเสมอไป

ความตั้งใจที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งซึ่งเป็นวาทกรรมที่ครอบงำชาวบ้านอยู่นั้น มี
(dilemma) การปะทะที่ขัดแย้งในตัวเอง คือ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่ระดับรากหญ้าด้วยการผลักดัน
ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาที่รวมไปถึงการตัดสินใจด้วยนั้น กลับเป็นการถูก
กำหนดและควบคุมโดยผู้นำทางความคิดที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และจากผู้นำทางภาครัฐเอง
ดังนั้นวาทกรรมการพัฒนาจึงมักถูกตีกรอบด้วยมุมมองที่มีปากมีเสียงของผู้นำ มากกว่าการรับฟัง
ความคิดเห็นจากชาวบ้าน เนื่องจากหลายครั้งที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจและคลุกคลีสังเกตว่าการประชุม
หรือการมีปฏิสัมพันธ์ของชาวบ้านนั้นจะเป็นไปในลักษณะที่ให้ความเคารพ เกรงใจผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณ
วุฒิ วิทยุฒิ และผู้นำกลุ่ม ดังนั้นความคิดเห็นที่แปลกแยกของชาวบ้านมักไม่ได้ถูกให้เสียงในการนำ
เสนอบนเวทีความคิดเห็น เมื่อเกิดเป็นความเจ็บ บทสรุปก็คือการเห็นพ้องต่อแนวคิดที่ถูกนำเสนอ

ชุดความจริงที่นายอำเภอวัฒนานำเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาเกาะเกร็ดอาจกลายเป็นวาทกรรม
รองที่พยายามต่อสู้กับวาทกรรมหลักของการท่องเที่ยว ที่มีผู้นำทางความคิดอย่างเช่นนายอำเภอ
วัชรินทร์หรือ ท่านเจ้าอาวาสวัดปรมัยฯ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเป็นผู้ควบคุมชุดความจริง
หลักในขณะนั้นอยู่ ส่วนนายอำเภอวัฒนากลับมีมุมมองเกาะเกร็ดที่ค่อนข้างแตกต่างจากกระแสหลัก
เช่นกรณีที่นายอำเภอกล่าวถึงการพัฒนากวาทท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด “บางคนไม่รู้จัก (เกาะเกร็ด) ก็
อยากจะมา เพราะมีความรู้สึกว่ามันแปลกดี ถ้าเกาะนี้จัดเว ไม้ค่อยไปเที่ยวเกาะทะเล เกาะภูเก็ต มัน

มีความรู้สึกอยากมา พอมาเสร็จแล้วก็เกิดความไม่รู้สึกประทับใจ มันแหละ ๆ คอยง ยังไม่ก้าวไปถึงในระดับที่จะเชิญชวนชาวต่างประเทศได้ ยังมีข้อจำกัดजूณอยู่ ... ค่ายค้เวือถ้าทวงสะฮาค เน้นมาก ๆ เรื่องผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ส่วนฝีมือเขาคืออยู่แล้ว คุณภาพของเครื่องปั้นดินเผา และเรื่องภูมิทัศน์ที่ต้องปรับ เรื่องการคมนาคมรอบ ๆ เกาะ กาอ่เวโรเกาะเกร็ดจะเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้ทั่ว เรียกว่าจัดทัวร์เป็นแบบครบวงจรได้ ... เราทำที่พักผ่อนควงนี้ ไม่ต้องตบแต่งดีเอาบ้านของชาวบ้าน แต่ภายในมันต้องดีหน่อย ทำแบบ “โฮมสเตย์” (home stay) ค้ย การจัด โปรแกรม ต้องรู้ว่าพักที่ไหน ไปไหนได้บ้าง” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545)

ในขณะที่ชาวบ้านในชุมชนเกาะเกร็ดอีกหลายคนได้พูดคุยให้ผู้วิจัยฟังถึงความภูมิใจกับการที่เกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ชาวบ้านในชุมชนนอญบางกลุ่มก็ยังไม่เห็นด้วยกับการทำให้บ้านของคนนั้นเป็นที่พักเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบ “โฮมสเตย์” ฟ้าสุนันท์ ดิษสง่า ผู้นำกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผากล่าวว่า “มีนักท่องเที่ยวมาเยอะก็ดี ป้าและสมาชิกในกลุ่มก็ขายของได้ดี มีการจัดแสดงโชว์ขั้นตอนการปั้นเครื่องปั้นดินเผาให้ดูด้วยถ้ามาเป็นกลุ่ม .. ให้มีแต่นักท่องเที่ยวเข้าไปเขีนกกลับก็พอไม่ต้องมค้่างที่บนเกาะหรือค” (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2545)

ชุดความจริงที่ช่วงชิงอำนาจในการพัฒนาหลายชุดที่เกิดขึ้น ล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นชุดความจริงหลักจากนายอำเภอวัชรินทร์ หรือชุดความจริงข้อยจากนายอำเภอวัฒนา แต่สิ่งที่ถูกมองข้ามคือความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านในชุมชน เช่น การพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบ “โฮมสเตย์” หรือ การขายสินค้าที่ถูกจำกัดรูปแบบที่เน้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นจุดขาย คำถามที่ไม่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อแสวงหาชุดความจริงข้อยๆ ของชาวบ้านก็คือความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านคืออะไร หากแต่ความเจ็บบอันเกิดจากพื้นฐานความเกรงใจแบบไทย ๆ ที่ไม่ต้องการขัดกับแนวคิดของท่านนายอำเภอ ผู้นำทางความคิดที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านหรือ การไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการพัฒนา จึงอาจเป็นจุดแปรเปลี่ยนที่ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดการขูดนอกรอบในแวงควงผู้คู้้นเขกกันเองว่าไม่ต้องการให้มี “โฮมสเตย์” หรือ การที่สถานะภาพความเป็นอยู่การใช้ชีวิตแบบเดิม ๆ ต้องถูกจำกัดขอบเขต เช่น ร้านค้าของคมาจะตั้งขายแต่สินค้าที่เช็ดชูอนุรักษวัฒนธรรมมอญ ซึ่งจะไม่ให้ร้านของคนแตกต่างจากร้านของเพือมบ้าน เพราะค่างก็ถูกกำหนดคองงเป็นนัยว่าต้องขายของที่มีพื้นฐานจากทุนวัฒนธรรมที่เหมือนกัน

2. ความขัดแย้งในประเด็นการช่วงชิงพื้นที่ค้าขาย

เมื่อการท่องเที่ยวเกาะเกร็ดมีความเจริญและประสบผลสำเร็จ สิ่งทีเลมมมาก็คือพื้นที่สำหรับขายของให้นักท่องเที่ยวซึ่งแต่เดิม ในอดีตทางวัดปรวมย์อิกาวาส (วัดปรวงษา) ให้อาณาเขตให้ชาวบ้านในพื้นที่

ที่เกาะเกร็ด สามารถใช้พื้นที่หน้าลานวัดปรมัยฯ ขายหาได้โดยไม่มีเกรงใจกับค่าเช่าแต่อย่างใด แต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือกับชาวบ้านในช่วงแรกและไม่มีใครให้ความสนใจจากพื้นที่ขายของ ต่อมาเมื่อนายอำเภอวัชรินทร์ได้ทำให้เกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งก่อให้เกิดการค้าเงินธุรกรรมต่างๆ กับนักท่องเที่ยว เช่น การของที่ระลึก พื้นที่ร้านค้าหน้าวัดปรมัยฯ จึงกลายเป็นแหล่งทำเลทองที่ชาวบ้านทั้งในและนอกเกาะเกร็ดต้องการจับจองขายของ ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อทรัพยากร (ซึ่งในที่นี้ก็คือพื้นที่ที่มีก่อนข้างจำกัดหน้าลานวัดปรมัยฯ) ได้ถูกช่วงชิงชุดความจริงย่อยต่าง ๆ ที่ถูกสร้างและให้ความหมายโดยจากชาวบ้านจึงส่งเสียงขึ้น ช่วงชิงอำนาจในการครอบครองพื้นที่ ซึ่งจากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการต่อรองช่วงชิงอำนาจชุดความจริงของชาวบ้านในประเด็นความไม่พอใจในการจัดสรรพื้นที่ขายของ เป็นไปอย่างลอบ ๆ และคลุมเครือ เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความรับผิดชอบในสิ่งที่คนพูด หรือกล่าวหาตึง เพื่อต่อรองและเรียกร้องอำนาจความชอบธรรมในการได้สิทธิขายของบริเวณหน้าวัดปรมัยฯ

การช่วงชิงพื้นที่ค้าขายได้ถูกให้ความหมายเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัว ที่ชาวบ้านรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรม เจ้าของร้านค้าที่อยู่ในระแวกปลายหมู่ 7 คุณแก้วใจ แสงศรี (นามสมมติ) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเกาะเกร็ดจริง ๆ แล้วเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทั้งหมดแหละที่... ใจก็อยากไปขายหน้าวัดปรมัยฯ เพราะนั่นเป็นที่นักท่องเที่ยวลงเยอะที่สุด แต่พื้นที่ก็ถูกจับจองเต็มหมดแล้ว บางคนมีที่ขายก็ต้องการแบ่งเช่า แต่เราไม่พร้อม...” (สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2545)

คุณภัสชล ทรายเค็ม ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นข้อจำกัดของพื้นที่ค้าขายบนเกาะไว้ว่า “ถ้าถามว่าอยากไปขายหรือไม่ ก็อยากไป เพราะการค้าขายมันขึ้นอยู่กับทำเล และก็มีมือ แต่คราวนี้ส่วนตรงนั้นพื้นที่ค่อนข้างเต็ม เขาจะจัดสรรให้พวกที่อยู่ก่อนแล้ว เค็มทีตรงวัดปรมัยฯ ร้านไหนจะตั้งก็ตั้งไป ไม่เป็นระเบียบ ช่วงหลังก็มีการจัดให้เป็นโซนว่าค้าขายยังงี้ เป็นลักษณะไหน แล้วเราก็เพิ่งมาเปิดทีหลัง ก็คือตรงพื้นที่ส่วนนั้นเต็มแล้ว ก็เลยมาเปิดแถวนี้ การค้าขายก็ลงทุนเอง ที่เป็นของวัดเสาชงทอง” (สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2545)

จากการสังเกตของผู้วิจัย ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนพร้อมที่จะเล่าให้ผู้วิจัยได้ฟังความคับข้องใจเกี่ยวกับความรู้สึกที่ตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือเมื่อชาวบ้านมีความรู้สึกที่ผลประโชยน์ส่วนตัวถูกคุกคาม การเล่าขานเรื่องราวเป็นไปในลักษณะของการคัดค้านว่า มากกว่าการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อต่อต้าน หรือ ประท้วงการกระทำที่ตนรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม ตัวอย่างเช่น เมื่อชาวบ้านเล่าถึงความไม่พอใจที่มีต่อกรรมการวัดปรมัยฯ ชาวบ้านมักจะขอให้สงวนการเอ่ยชื่ออ้างอิง โดยกล่าวว่า “อย่าเอาไปเขียนนะ หรือ อย่าบอกชื่อที่ไปนะ” เป็นต้น

คุณดำรง อิมอุทัย(นามสมมติ) มองว่าเรื่องการจัดแบ่งพื้นที่หน้าลานวัดปรมัยฯ ให้ชาวบ้านคคอยู่ภายใต้อำนาจการดูแล และควบคุมของกรรมการวัดฯ ซึ่งมักจะไปโต้แย้งจัดสรรพื้นที่ให้กับพวก

ของตนเองก่อน “เรื่องกรรมการวัด ถ้าเราจะมีร้านขายของ เรา ก็ต้องทำกรรมการ อย่างนี้แม่ค้าก็ต้องรู้จักกับกรรมการ มีอยู่เจ้าหนึ่งป้าเขาบอกว่าไม่มาขายเป็นไปแล้ว เขา (กรรวมเวร วัด) ก็ยังหักท่ไว้ให้ ทั้งที่คนอื่นจะมาขาย ก็ไม่ให้ น่าจะถือว่าสละสิทธิ์ไปแล้ว แต่เขาก็ไม่ให้ เราก็ไม่เข้าใจว่าเพราะอะไร” (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2545)

ในขณะที่นายอำเภอวัชรินทร์ได้ให้มุมมองที่น่าสนใจไว้เกี่ยวกับพื้นที่ขายของหน้าวัด “ผมไม่สนใจมีการแข่งที่ขายของกัน ก๋วยเตี๋ยวแทนที่จะขาย 15 บาท ก็เป็น 25 -30 บาท ขณะที่บ้านค้อย (ชาวมอญหมู่ 6) ทำขายเอง 15 บาท ซึ่งเป็นคนของเกาะเกร็ดเอง ในขณะที่คนจากที่อื่นขาย 30 บาท ไม่ใช่คนเกาะเกร็ดเป็นคนจากลาดพร้าว บางกะปิ แน่นอนเขาขายไม่ได้ ในที่สุพรรณเขาก็ขายไม่ได้เอง เขาก็ไปเอง ที่เลขเค็ดร่อนก็เป็นเรื่องของการแข่งพื้นที่ค้าขาย ซึ่งก็เป็นอยู่พักหนึ่ง” ทิศนะของนายอำเภอขึ้นชั้นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ระหว่างความสมดุลของอุปทานและอุปสงค์ จะเป็นตัวกำหนดความอยู่รอดของการตลาดและการค้าขายเอง โดยที่ลักษณะทางกายภาพและค่าใช้จ่ายจะเอื้อให้กับคนในพื้นที่มากกว่า

พื้นที่ขายของหน้าลานวัดปรมัยฯ ในมุมมองของว่าเป็นพื้นที่สำหรับชาวบ้านชุมชนมอญเสียส่วนใหญ่และมีบางส่วนที่ถูกแบ่งเช่าให้กับคนนอกพื้นที่ ชาวสวนบนเกาะเกร็ดบางกลุ่มมองตนเองว่าเป็นกลุ่มเล็กที่ไม่มีส่วนในการได้รับการจัดสรรพื้นที่ ภาพของชาวสวนส่วนใหญ่จึงเป็นการเข็นรถมาขายของเป็นครั้งคราวในลักษณะของร้านค้าขายจร แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีความรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้รับความเป็นธรรม จากการประชุมที่จัดขึ้นโดยกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่เรียกตัวเองว่าเป็น “ชมรมคลังสมอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้านเพื่อนำไปปรับปรุง พัฒนาเกาะเกร็ด ซึ่งผู้วิจัยมีโอกาสได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุม โดยประเด็นเรื่องพื้นที่ขายของได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดอย่างกว้าง ๆ เช่น “แม่ค้าที่มาขายของขจร ไม่ได้มีร้านประจำ บอกว่าวางที่ดั่งขายของได้ยากมากเข็นรถมาแล้วก็ขายไม่ได้ อยากให้ อบต. หรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือ สำหรับผู้ที่ไม่มียานขายดั่งประจำ ช่วยหาพื้นที่ดั่งขายให้สะดวกด้วย ไปที่ไหนก็ขายไม่สะดวกมีคามาคุ้มครองพื้นที่”

“อยากให้ทางชุมชนจัดระบบให้ดีกว่านี้ ทั้งระบบร้านค้า ระนาบชุมชน เป็นการค้าที่เป็นการขายประจำ คนจรไม่มีที่ตั้ง ที่วัดปรมัยฯ มีการจัดร้านค้าแบบประจำ ส่วนแม่เจ้าหรือร้านค้าจร ที่มีผลิตภัณฑ์ผลทางการเกษตรมาขายก็เข็นมาจอดขาย ทางเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเกาะเกาะทางเดิน จอดหน้าร้านใครก็บอกว่าบังหน้าร้านเขา รถเข็นที่มาขายชั่วคราวถูกรังเกียจไม่ให้เข้ามาขาย”

ผู้วิจัยสังเกตจากการสื่อสารที่เกิดขึ้นจากตัวอย่างข้างต้น เป็นไปในรูปแบบที่ผู้พูดกล่าวหา ตัด do คำว่า นำเสนอความคิดเห็นอย่างคลุมเคลือบการอ้างถึงบุคคลอื่นที่ไม่มีตัวตนชัดเจน เช่น “แม่ค้าขจร” “ผู้ที่เกี่ยวข้อง” “ขายไม่สะดวก” (เพราะมีคนมาคุ้มครองพื้นที่) หรือ “อยากให้ทางชุมชน” ทั้งนี้

อาจเกิดจากการป้องกันตัวเองจากการเผชิญหน้า และการทะเลาะเบาะแว้ง แม้จะแยกการกล่าวหา หรือ แสดงความไม่พอใจในสิ่งที่เกิดขึ้น ในสังคมไทยโดยรวมแล้ว อาจกลายเป็นประเด็นที่มีทรมานและเยียด อ่อน ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงการทำให้ผู้ถูกกล่าวหา รู้สึกเหมือนถูกตีหน้า หรือเพื่อเป็นการป้องกันตนเองจากการโต้แย้งที่อาจก่อให้เกิดอารมณ์รุนแรงจากการต้อง “ใส่หน้า” สิ่งที่เกิดขึ้นคือการเสนอความคิดเห็นที่กำกวม เป็นกลาง และไร้ผู้รับผิดชอบโดยตรง

คุณสุรจักร ชยากร ซึ่งเป็นหนึ่งในกรรมการวัดปรวมฯและเป็นผู้ที่เข้าร่วมประชุมได้ลุกขึ้นมาโต้แย้งอธิบายข้อข้องใจของชาวบ้านในเรื่องพื้นที่ขายของหน้าวัดปรวมฯ อย่างมีอารมณ์ในน้ำเสียง และการใช้คำพูด “ร้านค้าในวัดมีผู้แจ้งว่ามีเจ้าที่เยอะจริง ๆ แล้วไม่มี มีผม กับนายทองมีชน 2 คน ซึ่งได้รับอำนาจจากท่านเจ้าอาวาสให้ดูแล ปกติเราให้ขายอย่างอิสระ แต่เรานั้นว่าให้เป็นของจากประชาชนชาวเกาะเกร็ด พอมีการท่องเที่ยวขึ้นมา พ่อค้า แม่ค้านอกเกาะก็นำของเข้ามาขายเราก็ไม่อนุญาต แม้กระทั่งรถเข็นก็นำมาเงินขายหน้าวัด ซึ่งการท่องเที่ยวนี้ ถ้ามีขอมมาขายบลังกลานที่ ควมสวยงานก็หมดไป เราก็ไม่ให้ ส่วนที่ขอเป็นระเบียบและเราทำเป็นกำหนดการออกมา โดยมีประวัติทุกคนที่ขอตั้งแต่ที่แรกก่อนเป็นแหล่งท่องเที่ยวบอกให้มาขายที่วัด ที่วัดให้ขายฟรี ไม่มีคนมา บอกว่าจะขายได้ยังไง ไม่มีใครเอา จนกระทั่งท่านนายอำเภอวัชรินทร์ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ตอนนั้นก็เลยมีผู้ฉาบฉวย แอะ ฉาบฉวยผลงาน แม้กระทั่งเรื่องการขายของ ร้านค้าที่ขายอยู่แล้วและไปชวนคนภายนอกเข้ามา โดยบอกว่าหาที่ขายของให้ ซึ่งเราไม่อนุญาตให้ขาย แม้กระทั่งรถเข็นที่ทำให้เสียบรรยากาศ เรามีการปรับพื้นที่วัดอย่างสวยงามมีการจัดระเบียบร้านค้าใหม่ ซึ่งเราจะไม่ยอมให้มีการฉาบฉวยกันขึ้นมา ผมอยู่ที่นี้ไม่เคยไปเรียกเก็บเงินร้านค้า แม้แต่ไปขอของกินฟรีก็ไม่เคย ผมเอาเกียรติผมเป็นประกัน” (สังเกตการณ์ชมรมคลังสมองเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2545)

คำพูดที่คุณสุรจักรใช้เช่น “...มีผู้แจ้งว่ามีเจ้าที่เยอะ...” นัยยะสำคัญของการใช้คำว่า “เจ้าที่” สื่อถึงความมีอำนาจในการควบคุมดูแล ซึ่งคุณสุรจักรได้ปฏิเสธ พร้อมกับถึงทำข่าว่า “ผมเอาเกียรติผมเป็นประกัน” เป็นประโยคที่ค่อนข้างคุ้นหูกับความเป็นไทย ที่เรื่อง “ชื่อเสียงเกียรติยศ” เป็นเรื่องสำคัญที่สุดโดยเฉพาะการลั่นวาจาออกไปแล้ว ก็สื่อถึงความนับว่าแก่นความศักดิ์จริงจนสามารถทำทนายผู้ฟังด้วยการ “เอาเกียรติเป็นประกัน” พร้อม ๆ ไปด้วยการปลุกฝังค่านิยมแบบไทยที่ว่า “เสียซึ่งอย่าเสียศักดิ์” เพราะฉะนั้นผู้ฟังสามารถให้ความเชื่อถือในวาจาของผู้พูดได้ เพราะผู้พูดยอมถึงขนาดเอาเกียรติยศอันทรงค่าของวงศ์ตระกูลมาเป็นประกัน ซึ่งนับได้ว่าเป็นการจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ ที่ใช้คำพูดกำกวม มีนัยที่แอบแฝงความหมายซ่อนเร้นทางวัฒนธรรม

3. ความขัดแย้งระหว่าง “คนใน” และ “คนนอก”

เรื่องของผลประโยชน์อาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่ “ไม่เข้าใครออกใคร” ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนเกาะเกร็ดแฝงตัวอยู่ในรูปแบบของการรวมกลุ่มความมั่งคั่ง “ในเกาะ” ที่ถูกคุกคามจากคน “นอกเกาะ” ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องผลประโยชน์ของการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว หรือ ความเสื่อมโทรมของสังคม ชาวบ้านได้อาศัยชุดความจริงชุดย่อย ๆ ของตนเองที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อครอบครอง ชิดพื้นที่ทางสังคม และกุมอำนาจไม่ให้ชุดความจริงของ “คนนอก” เข้ามากระทบภายในชุมชนอย่างง่ายดาย แต่หากวิเคราะห์เพิ่มเติมจะเห็นภาพของ “คนนอก” ที่ไม่มีตัวตนที่ชัดเจน จำต้องเป็นรูปธรรม ชัดชัดไม่ได้ เนื่องจากการใช้ชุดวาทกรรมย่อยของชาวบ้านถูกสร้างขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ คือ การผลักภาระความรับผิดชอบ หรือปัญหาในชุมชนไปยัง “คนนอก”

วาทกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวที่ชี้ชัดถึงความขัดแย้งระหว่าง “คนใน” และ “คนนอก” บนเส้นทางของผลประโยชน์ คุณชัยยุทธวิเคราะห์ปัญหาการท่องเที่ยวเกาะเกร็ดที่ขบเขาลงว่า “ตอนนี้ (นักท่องเที่ยว) ก็ไม่ค่อยมาแล้วนะ มันอาจจะอึมครึมก็ได้ แล้วอีกอย่างสภาพโดยรวม ขอยกตัวอย่างให้ฟัง วัดสนามฝั่งโน้น นักท่องเที่ยวจะเข้ามาวัดปรมีฯ เขาก็ค้นหาที่จอดรถ พอเห็นลานวัดเขาก็มาจอด ทางวัดก็ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวอะไรด้วย พอมีรถมาจอดเยอะ ๆ ก็มีคนหัวใสมาคิดค้อเจ้าอาวาสวัดสนามเหนือว่าผมเทปูนให้ แล้วปักป้ายเลข พอจอดรถก็มีคนมาเก็บเงิน 30 บาท ตรงนี้หนัก แล้วอีกอย่างพวกเรือเรือประจำทางวิ่งมาขึ้นบ้านผม 6 บาท วัดสนามเหนือฯ 2 บาท แต่ถ้าคุณลงท่าเทศบาลตรงนั้นเข้ามา เกาะเกร็ดก็เอาเขา 60, 80, 100 บาท แทนที่จะแนะนำนักท่องเที่ยวให้ไปข้ามที่ถูกต้อง ๆ ก็ไปลุยโอกาสก็กระจายข่าวกันออกไป” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545)

“คนนอก” ค่านิยมของคุณชัยยุทธคือพวกที่เอาเปรียบนักท่องเที่ยว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ทำลายภาพพจน์ของเกาะเกร็ด ซึ่งคนที่กล่าวมาไม่ใช่คนพื้นที่เกาะเกร็ด แต่เป็นคนนอกพื้นที่ที่ทำให้การท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดเผชิญกับสภาวะขบเขาล คุณภัสสร ทนายเคิม (สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2545) มองว่า “คนนอก” มีส่วนทำให้เกาะเกร็ดเสียภาพพจน์ที่ดี “ส่วนที่ไม่ค่อยชอบใจ คือ คนนอกพื้นที่เกาะเข้ามาค้าขาย แต่เขาเข้ามาใช้คำว่าคนเกาะ และจะพูดจาไม่ดีกับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวก็จะไม่เข้าใจว่าคนเกาะที่นี้ทำไมเป็นแบบนี้ เคยได้ยินมากับหู เช่นนักท่องเที่ยวถามว่า ซิมของได้ไหม เขาพูดว่า อยากจะซิมก็ซิมเลยละ มีแต่เงินค่าเรือข้ามฟากเข้ามา ซิมไปร้านละมิดละแบ่งย่อยก็อึมแล้ว ฟังแล้วไม่ชอบใจที่เขาทำกริยาแบบนี้กับนักท่องเที่ยว ถ้าคุณไม่ชอบใจที่จะค้าขายก็อย่าค้าขายดีกว่า”

การช่วงชิงผลประโยชน์จากการหารายได้กับนักท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมอง “คนนอก” ว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหา และในเวลาเดียวกันเมื่อชาวบ้านรู้สึกว่ามีปัญหาขึ้น ผู้นำของชุมชนกลายเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการปรองดองบ่งบอกถึงตัวตนของคนในกลุ่มที่เกาะเกี่ยวกันด้วยวัฒนธรรม

คำนิยม และความผูกพันที่เหมือนกัน จึงเกิดไปมาระบายไปมารวมๆ ให้กับคนพวกห้องเดียวกันซึ่งก็คือ “คนในพื้นที่เกาะเกร็ด” และแยกแยะคนนอกพื้นที่ว่าไปไหนมาไหนทำลายความเป็นเกาะเกร็ด ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของ ปรีชา สุวิมลพันธ์ (, ในเรื่องความเป็นชุมชนเกิดขึ้นจากการรวมพลังของชาวบ้านบนพื้นฐานของความต้องการที่เหมือนเรียกว่าค้ำชูเพื่อความเป็นธรรมของตน

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ นายอำเภอวัชรินทร์ต้องการให้คนในพื้นที่เกาะเกร็ด ได้มีส่วนร่วมในการขายของ คุณปาริชาติ ถังขิม แม่ค้าขายกล้วยไม้หน้าลานวัดปรมัยฯ ให้ทัศนะว่า “แต่เดิมนักคนข้างนอกมาขายมากกว่าคนบนเกาะ (ผู้วิจัยถามคือว่าเวลาคนข้างนอกมาขายเราจะรู้ไหม)...จะรู้เลย เพราะคนบนเกาะเป็นสังคมแคบ ๆ รู้จักกันหมด ถ้าคนที่อื่นมาก็จะรู้ว่าเขาจะมาเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ นายอำเภอก็บอกว่าอยากให้คนที่เกาะ ทำตรงนี้ อยากให้เกาะเจริญ นายอำเภอเป็นคนบุกเบิกตรงนี้ อยากให้ชาวเกาะมีอาชีพ มีรายได้ คนเกาะเกร็ดจะรักกัน แต่ถ้าพูดในแง่เศรษฐกิจแล้วทุกคนมีสิทธิ์ ถ้าคนนอกเข้ามาแล้วคิดว่าเขาเป็นคนเกาะเกร็ดคนหนึ่ง รักที่นั่นมันก็ไม่มีปัญหา” (สัมภาษณ์ 7 มิถุนายน 2545)

บทสรุปจากความพยายามสร้างและให้ความหมายกับชุดความจริงย่อยๆ ของชาวบ้านเพื่อคัดกรองในประเด็นเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นจากการถูกช่วงชิงผลประโยชน์จากคนนอกเกาะเกิดขึ้นในที่ประชุมที่จัดโดยชมรมคลังสมอง เมื่อมีชาวบ้านที่ร่วมประชุมผู้หนึ่งแสดงทัศนะว่า “เราขอดำเนินการธุรกิจด้วยชาวบ้านเกาะเกร็ดเอง เพราะธุรกิจทุกอย่างที่ดำเนินโดยชาวบ้านนั้น ทุกอย่างเป็นไปโดยธรรมชาติ เพราะชาวบ้านไม่ใช่นักธุรกิจ จริงใจอย่างไรก็ออกขายอย่างนั้น บางทีซื้อของไม่มีเงินทองเราก็ให้กันไปเลย เราเคยเจอแบงค์ 500 ปลอม ที่หน้าวัดไผ่ล้อม พอเราเห็นว่าเป็นแบงค์ ปลอมก็ขอแลกเป็นแบงค์อื่น เขาบอกไม่มี ไม่มีเราก็ให้คุณกินฟรีไปเลย ...เราไม่ขอให้เอกชนใด ๆ เข้ามาดำเนินธุรกิจบนเกาะเกร็ด หรือคนนอกเกาะ เราอยู่อย่างวัฒนธรรมที่คนภายนอกหรือต่างประเทศรู้จัก ก็คือ เครื่องปั้น แต่ว่ามีสิ่งที่มีมันไม่ใช่มายอยู่บนเกาะเกร็ด โดยนักธุรกิจหรือคนนอกนำมา นำสิ่งที่มีมันไม่ใช่มายขาย เราก็เลยไม่รู้ว่าจะเกาะเกร็ดคืออะไร คนซื้อก็ไม่รู้ว่าผลิตภัณฑ์อะไรแน่เป็นของเกาะเกร็ด เราก็เลยฝากให้ชาวบ้านที่ให้คนอื่นเช่าพื้นที่เพื่อที่จะขาย ขดไปใหญ่สัญญาไว้ละเอียดด้วยว่า เขาเอาไปให้คนอื่นเช่าช่วงอีกก็เจ้า ยอมหรือไม่ยอม” (สังเกตการณ์ชมรมคลังสมอง 10 มิถุนายน 2545)

เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านผู้ที่แสดงความกึกก้องและใจกว้างมาเกี่ยวกับ “คนนอก” ใช้สรรพนามว่า “เรา” ซึ่งมีนัยยะสื่อถึงการผนึกกำลังรวมกันของ “คนใน” เพื่อต่อต้านและช่วงชิงอำนาจจากการแสวงหาผลประโยชน์ของ “คนนอก” บนพื้นที่ทางกายภาพ (เกาะเกร็ด) และทางสังคม (วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน) ด้วยการอ้างถึงกฎเกณฑ์ของวัฒนธรรมและสำนึกร่วมของชาวบ้าน การจัดการความขัดแย้งในประเด็น “คนนอก” จึงเป็นวิถีการรวมกลุ่มเพื่อแสดงถึงอำนาจและตัวตนของกลุ่มที่ได้รับความชอบธรรมและการยกย่อง โดยการไปไกลความหมายชุดความจริงในสังคมของ

คน ดังเช่นที่ฟอสส์ (Foss, 1991) อธิบายว่า อำนาจเกิดขึ้นจากพื้นที่ฐานของความแตกต่างหรือความไม่อยู่เหนือความ เป็นสามัญ (power is domination over commonality)

ผู้นำชุมชนเช่นนายอำเภอวัชรินทร์อาจมีบทบาทค่อนข้างมากในการสร้างชุดความจริงเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่าง “คนใน” และ “คนนอก” เกาะเกร็ด เมื่อนายอำเภอวัชรินทร์กล่าวถึงเรื่องเรือท่องเที่ยวรอบเกาะไว้ว่า “การเก็บค่าข้ามเรือแต่ก่อนเก็บ 1 บาท พอเดี๋ยวนี้มีการพัฒนาเข้ามา ก็มีรายได้เพิ่ม พอมีรายได้คนก็เริ่มเข้ามาแทรก ต้องมีการพัฒนา คนพวกนี้เขาทำมาตั้งแต่เดิม พอเงินมีรายได้ ก็มีคนจะมาคิดแทรกแซง เปลี่ยนแปลง ถ้าพวกนั้นคิดจะพัฒนา เกาะเกร็ดมีมาตั้งแต่ 200 กว่าปี ถ้าไม่ไม่ทำ มาทำตอนที่เจริญแล้ว...อย่างเรือเที่ยวรอบเกาะ 40 บาท เมื่อก่อนไม่มีใครกล้าทำ มีไต้ตั้ง หรือคุณสมบัติ สุขทอง (เจ้าของกิจการทำเรือข้ามฟากและเรือท่องเที่ยวหน้าวัดปรวมย์ฯ) หน้าวัดปรวมย์ มันกล้าทำ พอทำได้ดี คนก็เยอะ ก็มีคนมาอีกแล้วมาลดราคาทำเรือ 30 บาท ครงวัดไผ่ล้อม ผมก็บอกไม่ได้ ทำอย่างนี้เดี๋ยวก็ตีกันตาย ฆ่ากันตาย ผมใช้อำนาจบังคับ ทำไม่ได้ คุณต้องเคารพกติกา แทนที่จะ สวมกันตีกันก็กลายเป็นทะเลาะกัน เราก็ต้องเข้าไปแก้ปัญหาครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนนอกพื้นที่ ที่ ชอบเข้ามาแทรก พวกหาผลประโยชน์ นักการเมืองก็มี นักการเมืองจะเข้ามาตั้งบ่อนก็มี ผมไม่ให้ตั้ง” (สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2545) การจัดการความขัดแย้งของนายอำเภอวัชรินทร์ในสถานการณ์คือนั้น คือการใช้อำนาจอย่างเป็นทางการในการบังคับ “ผมใช้อำนาจบังคับ เรียกร้องให้ชาวบ้านปรองดอง และเคารพกติกา” และมองว่าผลประโยชน์ของเกาะเกร็ดมักถูก “คนนอกเกาะ” คุกคามอยู่เสมอมา

4. “ขยะ” กับ “คนนอก”

สิ่งที่ตามมากับการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดก็คือจำนวนปริมาณขยะที่เพิ่มสูงขึ้น และกลายเป็นปัญหาของชุมชน ซึ่งจากการสังเกตผู้วิจัยพบว่าปัญหาประเด็นนี้ได้ถูกผลกระทบ ความรับผิดชอบไปให้ “คนนอก” หรือ คนนอกเกาะที่เข้ามาค้าขายในพื้นที่เกาะเกร็ดช่วงวันหยุด ในขณะที่นักท่องเที่ยวเองซึ่งเป็นผู้ผลิตกองขยะรายใหญ่ได้ถูกชาวบ้านละเว้นจากความรับผิดชอบ ซึ่งก็ ตรงตรงกับคำกล่าวของคุณสมเกียรติในช่วงแรกของการรายงานผลการวิจัยว่า “นักท่องเที่ยวคือ พระเจ้า” คังนั้นไม่มีอะไรที่นักท่องเที่ยวทำแล้วเป็นสิ่งผิด คราบโศกที่การท่องเที่ยวยังคงเป็นแหล่งรายได้หลักสำหรับเศรษฐกิจชุมชน

คุณณัชวิณี แจ่มจิต สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หมู่ 7 เล่าถึงปัญหาเกี่ยวกับเรื่อง ขยะว่า “ก็มีปัญหาอยู่ จำนวนขยะเยอะ แต่มีคนเก็บค่าขยะน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นคนข้างนอก เสาร์- อาทิตย์มาขายของ ขยะก็ตามมา บางทีที่แปลงหนึ่งมีทะเลทราย แต่ทิ้งเงินค่าขยะให้ร้านเดียว แต่ถ้า เป็นชาวบ้านแถวนี้ก็จะให้ เดือนละ 35 บ. บางร้านให้แค่กะว่า 15 บาท บางร้านนอกขายเครื่องปั้นดินเผาไม่มีขยะ” ในขณะที่ภรรยาของคุณณัชวิณีช่วยเสริมในประโยคเต็มนี้ว่า “ตรงหันโพธิ์ขายข้าวแช่

ชายปากหม้อ ส่วนใหญ่แม่ค้าหน้าวัดจะขายกับ (แต่เก็บขยะ) ส่วนที่เป็นบ้านก็จะเสียด่างหาก แต่คนนอกพื้นที่จะพยายามหลีกเลี่ยง แคมป์ไว้ด่างหาก กะทิกจะยกบโทยอย่างเดี๋ยว” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545) ซึ่งเป็นทักษะที่แสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกกลุ่ม พรรคพวกของตนเองออกอย่างชัดเจนจาก “คนนอก”

5. นักท่องเที่ยว คือพระเจ้า

นักท่องเที่ยวเปรียบเสมือนลูกค้าอันเป็นเหตุจูงใจสำคัญที่นำไปสู่การกระจายรายได้ ลูกค้านักท่องเที่ยวชาวเกาะเกร็ดก็เข้าข่ายคำพูดที่ว่า “ลูกค้ามาก่อน และถูกค้าถูกเสมอ” (customer comes first and customer is always right) ตามหลักการขาย พฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับการท่องเที่ยวก็คือการที่ชาวบ้านมักยึดหลักการให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ที่ประทับใจ ได้รับความสะดวกสบาย รู้สึกปลอดภัย ไม่เกิดความเบียดเบียนระหว่างการท่องเที่ยวไม่ถูกเอาเปรียบ และพร้อมที่จะกลับไปแนะนำญาติหรือเพื่อนฝูงใ้มาเที่ยวเกาะเกร็ดแบบ “ปากต่อปาก”

การได้สัมผัสกับประสบการณ์ที่ประทับใจของเกาะเกร็ดรวมไปถึงการนำเสนอรูปแบบการดำเนินชีวิตพื้นบ้านของชุมชน ความเป็นอยู่ของท้องถิ่นที่มีระเบียบ ดังนั้นการตั้งวงดื่มเหล้า จัดงานสังสรรค์ในหมู่ชาวบ้านบนทางเดิน หรือการเดินทางไปมาของผู้ชายสูงอายุโดยสวมใส่แค่เพียงกางเกงขาสั้นจึงไม่ได้รับการยอมรับ จะเห็นได้ว่าวาทกรรมหลักที่มีนักท่องเที่ยวเป็นตัวเอก ได้กำหนดบทบาทของวิถีชีวิตชาวบ้านให้กลายเป็นชุดความจริงย่อย ที่ไม่ได้ผ่านการยอมรับจากผู้นำทางความคิดและสังคมโดยรวมเพราะนั่นอาจหมายถึงการสูญเสียภาพลักษณ์ที่ผู้นำชุมชนพยายามสร้างให้เกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีการจัดระเบียบอย่างดีและมีความปลอดภัย

ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมกับชมรมคลังสมองมีข้อเสนอแนะว่า “อยากให้ช่วยดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเกาะเกร็ด คงเป็นหน้าที่ของ อบต. หรือทางอำเภอ...และควรกำหนดว่าในวันเสาร์และอาทิตย์มอเตอร์ไซค์ห้ามวิ่งเพราะมีนักท่องเที่ยวมาเยอะ จะไปชน เป็นอันตรายสร้างความลำบากให้กับนักท่องเที่ยว”(สังเกตการณ์ชมรมคลังสมอง วันที่ 10 มิถุนายน 2545)

“อยากให้ควบคุมมอเตอร์ไซค์อย่างเคร่งครัด ทยต. เก็บควบคุมว่า ไม่ให้มอเตอร์ไซค์เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยว ที่มีนักท่องเที่ยวอยู่ ใน 3 หมู่ ในวันหยุดราชการ เขาตีความว่าเสาร์-อาทิตย์ แต่จริง ๆ รวมนักชัตตฤกษ์ด้วย ดังนั้นเราควรดกตงกัวมอเตอร์ไซค์ก็ได้ ๆ ว่า ในวันหยุดราชการนับหมายถึงวันนักชัตตฤกษ์ด้วย” ซึ่งคุณครูดวงใจ แสงจิว ก็ไปไขความแค้นจากการสัมภาษณ์เจาะลึกในประเด็นเดียวกันว่า “เรื่องมอเตอร์ไซค์เดี๋ยวนี้อะไรจะเยอะ เวลาเดินดกตงกัวมอเตอร์ไซค์วิ่งมาข้างหน้า ยิ่งว่าก็เหมือนแกล้ง” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

หากมองในทัศนะที่ต่างกันจะเห็นว่ากลุ่มผู้มีรายได้อาจการรับจ้างเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้บนเกาะ กลายเป็นผู้ถูกกดขี่ทางอำนาจจากวาทกรรมหลัก และค่อนข้างขัดกับกระบวนทัศน์ที่กระจายรายได้สู่ ชุมชน เมื่อการกระจายรายได้นั้นถูกกำหนดขอบเขต กฎเกณฑ์ขึ้นด้วยวาทกรรมหลัก ผู้รับจ้างเขียน โปรแกรมคอมพิวเตอร์จึงตกอยู่ในสถานะจำยอมถึงแม้การกระจายรายได้และการพัฒนาจะดูเหมือนไม่ได้ให้ ความเป็นธรรมกับกลุ่มของตนเนื่องจากวาทกรรมหลักได้อย่างอำนาจความชอบธรรมจากเสียงส่วน รวม ความจริงข้อของของกลุ่มผู้เขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ต้องการสร้างรายได้จึงถูกทำให้ยับ เพื่อตอบสนอง ความต้องการของส่วนรวมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและความปลอดภัย

ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นเรื่องสำคัญที่เป็นหน้าเป็นตาของเกาะเกร็ด เพราะถ้าหาก นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความปลอดภัยสิ่งที่ตามมาจะเป็นการแพร่กระจายของข่าวความไม่ปลอดภัย บนเกาะเกร็ดและท้ายสุดก็จะทำให้ผู้คนไม่มาสนใจท่องเที่ยวบนเกาะ ในการประชุมของชมรมคลัง สมอง ประเด็นเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดอย่างมีนัยสำคัญกับ สักปทานท่าเรือ เมื่อผู้นำทางความคิดกลุ่มหนึ่งได้ใช้เรื่องความปลอดภัยมาจุดประกายการร่างชุด ความจริงข้อ ชุดใหม่ผ่านการอ้างอิงถึงความปลอดภัยของเรือโดยสาร

“เรือบางลำไม่มีมาตรฐานที่ดี ไม่มีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขึ้นเรือเที่ยวรอบเกาะ อยากให้ป้องกัน ก่อนเกิดเรื่อง รวมถึงทางขึ้น-ลง เรือ ที่บังแดดในเรือ นักท่องเที่ยวพอแดดร้อนก็หนี ไปนั่งอีกฝั่งของเรือ อาจทำให้เรือพลิกคว่ำ”

“เรื่องเรือที่ยังไม่ทำการป้องกัน ถ้าเรือล้นขึ้นมาคนจะหายหมดเลยนะ ถ้าเกิดขึ้นแล้วขึ้นหน้า กบี่ (หนังสือพิมพ์) คนไม่มาเลยนะ เราก็ต้องหาวิธีป้องกันล่วงหน้าเรื่องเรือที่ยังไม่ทำการป้องกัน” (ชมรมคลังสมอง, 10 มิถุนายน 2545)

แม้กระทั่งการกล่าวอ้างถึงความไม่ปลอดภัยของเรือ ผู้วิจัยสังเกตรูปแบบการนำเสนอด้วย สรรพนามเช่น “เรือบางลำไม่มีมาตรฐาน หรือ เรื่องเรือที่ยังไม่ทำการป้องกัน” ล้วนเป็นการแสดง ความคิดเห็นแบบไม่เจาะจง สร้างความคลุมเครือให้ผู้ฟังสามารถตีความไปได้มากมาย เช่น ผู้พูดอาจ หมายถึงเรือของคนนอกเกาะที่จัดการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มให้กับหมู่เกาะท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่าง ชาติ หรืออาจหมายถึงเรือท่องเที่ยว เรือโดยสารที่เจ้าของได้รับอนุญาตให้ดำเนินธุรกิจบนท่าเทียบเรือ หน้าวัดปรมีฯ อย่างไรก็ตามความคิดเห็นที่ถูกนำเสนอในเรื่องความปลอดภัยของเรือน่าจะสื่อถึง ความไม่พอใจเกี่ยวกับบริการด้านความปลอดภัยของเรือที่มีเจ้าของเรือเป็นในพื้นที่เกาะ เนื่องจาก โครงการพัฒนาที่จัดประชุมขึ้นโดยชมรมคลังสมอง เป็นการเชิญชาวไปบนพื้นที่เท่านั้นมาร่วม เสวนา จึงไม่มีเหตุผลเพียงพอในการต่อว่าการละเลยเรื่องความปลอดภัยของเรือที่ดำเนินธุรกิจจากคน ภายนอก

การสื่อสารตามแบบ “ไทยๆ” ในประเด็นความขัดแย้งในอีวาทที่ละเอียดอ่อน และต้องอาศัยความระมัดระวังอย่างมาก เนื่องจากการให้ความหมายชุดความหมายของผู้กล่าวหาอาจมีความเข้าใจที่แตกต่างอันมีสาเหตุจากการตีความของผู้ฟังที่มีพื้นฐานและประสบการณ์อันถึงการรับรู้ที่แตกต่างกัน ประเด็นความขัดแย้งในเรื่องความปลอดภัยของเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ตที่สามารถอธิบายถึงแก่นแท้ของความขัดแย้งที่มีสาเหตุจากการสื่อสารได้ค่อนข้างดี เมื่อคุณทวี สุขทอง ได้ได้ตอบด้วยคำพูดที่ผสมกับอารมณ์ในที่ประชุมของชมรมคลังสมองว่า “สมัยก่อนมีนายอำเภอวัชรินทร์มาอยู่ คนก็อยากจะได้ทำเหียบเรือ... ผมเริ่มทำตั้งแต่สมัยหลวงปู่ยังอยู่ หลวงปู่ขอความกรุณาให้ผมมาช่วยทำ ว่าให้ใช้เรือใหญ่เพื่อความปลอดภัยของผู้ใช้บริการ ผมก็ทำตาม ผมลงทุนไปตั้งที่ถ้ำ คุณลองคิดซิ แล้วผมต้องพูดในที่ประชุมอย่างนี้ คุณอาจจะว่าผมดี หรือไม่ดี ก็ได้เพราะผมทำในสิ่งที่ถูกต้อง และการบริการของผมขาดบกพร่องอย่างไรก็บอกผมได้ เก็บค่าบริการแค่นี้ ก็คือไม่แพงปัจจุบันนี้ ผมถามจริง ๆ ว่าในตลาดปากเกร็ดมีใครใช้เรือใหญ่เท่ากับผม บรรทุกคนได้ 100 คน 70-80 คน มีใครกล้าทำอย่างผม ความดีของผมเห็นกันบ้างไหม ไม่เคยเห็น ไม่เคยเหลียวเลว่าเขาทำเพื่อประโยชน์ของผู้ใช้บริการ ผมคิดว่าไม่ถูก ไอ้พวกฉาบฉวย ผมคิดว่าไม่ควรจะอยู่ในสังคมที่เลวร้าย สังคมเขาดีอยู่แล้ว ไอ้คนเลวมันเกิดขึ้นมานี้ มันเป็นคนที่ไม่ได้ ไม่ใช่เอาภูมิปัญญาของตัวเองมาเอาดั่งว่า ฉันทำมันดีแล้ว มันถูกต้องแล้วบางอย่างมันไม่ถูกต้อง ผมต้องกราบขออภัยด้วยครับ”

การใช้อารมณ์ในการตอบโต้ของคุณทวี สุขทอง แผงวิธีการจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ ในลักษณะการใช้คำพูดเชิงประชดประชัน เสียดสี แสดงอารมณ์รุนแรงได้อย่างชัดเจน ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ต้องการให้เกิดการเผชิญหน้าเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยตรง เมื่อการกล่าวหาของคุณทวี สุขทองเป็นลักษณะของการโต้กลับ ค่ะว่าแบบไม่ชี้เฉพาะบุคคลด้วยการอ้าง “ความอยากได้ของบุคคลบางกลุ่ม บางจำพวก” ซึ่งผู้ที่อยู่ในที่ประชุมคงต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัวและประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ที่มีมาก่อนหน้าการประชุม เป็นเกณฑ์การกันหาว่าคือผู้ใด และด้วยวัฒนธรรมไทยที่มีจุดเด่นเฉพาะในเรื่องการให้อภัย คุณทวี สุขทองจึงสามารถต่อต้านชุดความจริงของฝ่ายตรงข้ามได้ด้วยการจบวาทะของคนลงด้วยการขอลอภัยจากผู้ฟัง “ผมต้องกราบขออภัยด้วยครับ” เพื่อเป็นการรักษาหน้าตาของผู้เข้าร่วมประชุมและเพื่อไม่ให้วงเวทีถกการโต้กลับมีระดับความรุนแรงของอารมณ์ลดลง

ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

เมื่อเกาะเกร็ดได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ช่วยนำพาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจเข้ามาสู่ชุมชน โดยเฉพาะชุมชนมอญ หมู่ 1, 6 และ 7 ที่ความเจริญแผ่ขยายตัวไปอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นสาธารณูปโภค หรือ ความสะดวกสบาย จึงทำให้ชาวบ้านบางกลุ่มในหมู่บ้านอื่น ๆ นำไปเปรียบเทียบกับความเจริญที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนจึงเกิดการต่อรองสร้างชุดความจริงเพื่อช่วงชิงการยอมรับจากสังคม เพื่อให้ชุดความจริงขบถเกี่ยวกับความรู้สึกของชาวบ้านในเรื่องความไม่เป็นธรรม หรือความไม่เท่าเทียม ที่ถูกควบคุมจากวาทกรรมการพัฒนาซึ่งเป็นวาทกรรมหลักให้มีโอกาสได้รับการรับฟังผ่านการยอมรับและท้ายสุดได้รับความเป็นธรรม

ข้อเปรียบเทียบที่เด่นชัดคงจะเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวระหว่างชาวสวนในหมู่ 2, 3, 4 และ 5 กับชาวมอญในหมู่ 1, 6 และ 7 กำนันเรวัติ สุขทอง ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อแตกต่างในประเด็นนี้ว่า “มันพอ ๆ กัน แต่หมู่ 2, 3, 4, 5 อากั๊พ ไม่มีเมะซิง มีแต่สวนต้องเลี้ยงตัวเอง หรือรับจ้างบ้าง แต่ก็แล้วแล้วกัน บางคนที่ชอบบรรยากาศแบบนี้ แต่คนส่วนใหญ่มาแล้วมุ่งเครื่องปั้น รุ่งอเมซิง ผมชอบนะให้อูกบ้านผมรวย เพราะมันจะไม่มีขโมย มีแต่คนมีฐานะ หมู่ 1 กับ หมู่ 7 มีรายได้จากการขายของตลอด .. ก็คือเขาจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์... อเมซิงก็มี หมู่ 1 กับ หมู่ 7 หมู่ 2, 3, 4 ก็ได้แต่เอาผักเอาหญ้าไปขาย” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

ความรู้สึกว่า หมู่ 2, 3, 4, และ 5 เป็นหมู่ที่ “อากั๊พ” ไม่ได้มีแค่กำนันเรวัติเพียงคนเดียว ลุงสมจตร กลิ่นคำ ชาวบ้านมุสลิมหมู่ 2 ได้กล่าวว่าการกระจายรายได้ของเกาะเกร็ดต้องเริ่มที่ความเจริญทางด้านสาธารณูปโภคที่ควบคู่กันไป แล้วในที่สุดการท่องเที่ยวก็จะนำพารายได้ไปสู่ชาวบ้านได้อย่างทั่วถึง “อยากได้ถนน การสื่อสาร การติดต่อ สำคัญที่สุด จะทำอะไร จะขายอะไร มีคนเดินมา มันก็ทำได้ จะมีคนมาเที่ยวริมน้ำด้านนี้บ้างก็มาได้ เที่ยวรอบเกาะได้ ไม่ใช่ไปเที่ยวกระจุกกันอยู่แถว หมู่ 5 หมู่ 6 หมู่ 7 มีถนนก็ต้องมีนักท่องเที่ยวเข้ามาได้ ไม่ว่าจะกันถือว่าเป็นความเจริญของเกาะ คู่อ่างภูเก็ต เขาทำถนนรอบเกาะ แล้วมีคนเข้าไปเที่ยว นั่นแหละคือความเจริญของเกาะ” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

นายอำเภอวัชรินทร์ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนและผู้ริเริ่มโครงการ “อเมซิงเกาะเกร็ด” ก็ยังถึงเห็นถึงปัญหาที่ชาวบ้านมีความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้และความเจริญ นอกเหนือจากพื้นที่ในชุมชนมอญ โดยที่ท่านนายอำเภอวัชรินทร์ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “ชาวสวนก็กตัญญูที่มองว่ายังไม่มียาได้ คนเขามองว่าทำไมมาบูม (เจริญ) ทางนี้ อยู่แถบเดียว อีกแถบไม่บูม (เจริญ) ผมเคยเสนอว่าทำไมไม่จัด Family Working Street (ถนนสำหรับครอบครัวเดินเที่ยว) พอมีครอบครัวมา เขาก็มีสำนักงานไว้ที่วัดปรมัยฯ อย่างครอบครัวละ 5 กบ ขอ 100 บาท ให้จัดไปเดินเที่ยวเกาะเกาะ ในระแวกทาง

เราก็ทำเป็นเพิ่งขึ้นมาแล้วให้ชาวบ้านเอาผลไม้มาคั่งขาย มีน้ำขุ่นๆขุ่นๆคั่งไว้ แล้วเขาก็นั่งคั่งกัน ชม นกชมไม้ ซื่อผลไม้ชาวบ้านมากิน ทำไว้ 2-3 จุด เขาก็เดินรอบเกาะ” (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2545)

ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมกับชมรมคลังสมองก็ทำได้แสดงความรู้สึกเดิมๆของการกระจาย รายได้ระหว่างหมู่บ้านที่มีอาชีพจากการเกษตร และหมู่บ้านชาวมอญ โดยได้แสดงความคิดเห็นในที่ ประชุมไว้ว่า “มันจะต้องกระจายความเจริญให้ได้ทุกหมู่บ้าน ไม่ใช่กระจุกอยู่ที่เดียว (หมายถึงเกาะชุมชน มอญในย่านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว) เกาะเกร็ดยังมีความยากจนอยู่ เรามีเครื่องปั้นดินเผา มีอาชีพนี้ ขึ้นมาและถูกพื้นฟูอย่างเห็น ได้ชัด แต่อีกอาชีพหนึ่งของคนบนเกาะคือการเกษตร ผมเองเป็นลูกเกษตรกร โดยกำเนิด ผมเห็นว่ารัฐ ปล่อยปละละเลย” (สังเกตการณ์ชมรมคลังสมอง, 10 มิถุนายน 2545)

นางอำเภอดอนนาได้ให้ทัศนะในเรื่องความรู้สึกไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้าน โดยเฉพาะในชุมชนไทย และชุมชนมอญไว้ว่า “หมู่บ้าน 2, 3, 4, 5 เขาเคยเกิดความรู้สึก (จากการที่ชาวบ้านไม่ ได้รับการกระจายรายได้และความเจริญที่เท่าเทียมกัน) ผมก็บอกอีกอย่างนั้นมันไม่ได้ เราต้องคิดว่าเรา ก็เกาะเกร็ด อย่าไปคิดว่า ใช้นั้นคือของคนที่นั่นร่ำรวยไม่ได้...ต้องอนุรักษ์ในเรื่องจุดขายของเกาะ เกร็ด ถ้าจุดขายของพื้นที่นั่นร่ำรวยได้ เราก็ต้องสนับสนุนเขา ตอนหลังโครงการต่าง ๆ เขาก็ช่วย มัน เป็นเรื่องธรรมดา เรียงเฉพาะรายคน ที่รู้สึกว่าจะ เอ๊ะ ทำไมส่งเสริมแต่ร่ำรวย” (สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2545)

ความรู้สึกแปลกแยกไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะชาวสวนและชาวมอญเท่านั้น แม้กระทั่งชาวบ้านใน หมู่ 6 ที่ส่วนใหญ่มีเชื้อสายมอญ ก็ยังรู้สึกได้ถึงความไม่เท่าเทียม เช่นคุณบุญศรี โห้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ อาวุโสและเป็นพี่เลี้ยงของชาวเกาะเกร็ด ได้พูดคุยกับผู้วิจัยฟังว่าอยากให้มีชมรมเครื่องปั้นดิน เเผาที่เป็นรูปเป็นร่างชัดเจนเหมือนหมู่บ้าน 1 ที่มีป่าสุโขทัย คิชสง่า เป็นประธานชมรม เพื่อที่จะสามารถของบ จากรัฐมาดำเนินการเพื่อหมู่บ้านของคนได้ “ทำยังไงหมู่บ้าน 6 เราถึงจะมีกลุ่มเหมือนกับหมู่บ้าน 1 เขาบ้าง มี เคาไฟฟ้า...จะมีอะไรอย่างนี้ ก็เลยจับกลุ่มกันขึ้นมา แล้วก็ขอความช่วยเหลือเข้าไปทางอำเภอ” (สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2545)

สิ่งที่ชาวบ้านพยายามเรียกร้องจากรัฐ คือความเจริญที่ควรจะเข้าถึงหมู่บ้านของตนเองด้วย ไม่ ใช่ว่าไปเน้นอยู่ในส่วนของหมู่บ้านชาวมอญเท่านั้น และวิธีการเรียกร้องของชาวบ้านเปรียบได้กับการ พยายามสร้างชุดความจริงย่อของตนเอง (ความรู้สึกที่ว่าไม่ได้วิงวอนความเป็นธรรม จากการกระจายรายได้ และความเจริญที่ไม่เท่าเทียมกัน) ให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้างขึ้นและพยายามเรียกร้องความชอบ ธรรม ไม่ว่าจะด้วยวิธีการบ่น พูดคุยกันเองในกลุ่มคนสนิท ไปจนถึงกระทั่งถึงการรวมตัวในชุมชนหมู่บ้าน ของตนเองเพื่อเรียกร้องสิทธิที่พึงได้รับ เช่นการรวมตัวของชาวมอญในหมู่บ้าน 6 เพื่อให้ได้รับสิทธิ และงบประมาณสนับสนุนจากรัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวไปไม่ควมเท่าถึงไปยังหมู่บ้าน 6

วาทกรรมการพัฒนา: ระบบสาธารณูปโภค

การพัฒนาเกาะเกร็ดให้มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจขั้นต้นยกเหนือของการเน้นการพัฒนาทางด้าน การท่องเที่ยวแล้ว การพัฒนาชุมชนยังหมายถึงความเจริญและความสะดวกสบายทางด้าน สาธารณูปโภคที่สมาชิกในชุมชนพึงได้รับ การพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคมีความคู่ไปกับการพัฒนา ทางด้านการท่องเที่ยว อีกนัยหนึ่งการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคได้เกิดขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ดังนั้น ความเจริญทางด้านสาธารณูปโภคส่วนใหญ่จึงเห็นได้ชัดเจนในหมู่บ้านชุมชนมอญ (หมู่ 1, 6 และ 7) และเนื่องจากการจัดสรรงบประมาณที่มีจำกัดเพื่อก่อสร้าง ซ่อมแซม บำรุงสาธารณสมบัติเช่น ถนน ทางเดินเท้า หรือ เสาไฟ จึงทำให้องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ต้องรับภาระหน้าที่หนักใน การจัดสรรแบ่งงบการก่อสร้างให้เป็นธรรม ในขณะที่ชาวบ้าน (กลุ่มที่ยังไม่ได้รับผลประโยชน์ สาธารณะอย่างเต็มรูปแบบ) กลับมองว่า อบต. มีความลำเอียงและต้องการที่จะพัฒนาความเจริญไปยัง หมู่บ้านของประธานและสมาชิก อบต. เองมากกว่าสนใจผลประโยชน์โดยรวมของชาวบ้าน

1. ความขัดแย้งในประเด็นเรื่องทางเดินเท้าและถนน

จากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า ชาวบ้านหมู่ 2 มีความรู้ สึกว่าหมู่บ้านของตนเองนั้นเป็นหมู่ที่ได้รับการพัฒนาน้อยที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องถนน ทางเดิน และ แสงสว่างริมทางเดินเพื่อความปลอดภัย การพยายามสร้างชุดความจริงของตนเองเกี่ยวกับความลำบาก ในการเดินทาง การติดต่อสื่อสารที่เกี่ยวพันกับความไม่สะดวกในการเดินทางไม่มาหาสู่กันระหว่าง หมู่บ้าน หรือการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้านซึ่งชาวมุสลิมมักจะไม่มีส่วนร่วมในการประชุมหมู่บ้านโดย อังการเดินทางที่ไม่สะดวก รวมทั้งยังไม่มีความปลอดภัย เนื่องจากการประชุมหมู่บ้านมักเริ่มในช่วง เย็นหลังจากกลับจากที่ทำงาน เมื่อประชุมเสร็จก็มืดค่ำ การเดินทางกลับจึงไม่สะดวก เพราะไม่มีถนน เข้าถึงเขตชุมชนบ้านมุสลิม และไม่ปลอดภัยเพราะไม่มีไฟฟ้าให้แสงสว่างตามทางเดิน ดังนั้นการมี ปฏิสัมพันธ์ของชาวมุสลิมบนเกาะเกร็ดกับหมู่บ้านอื่น ๆ หรือชาวบ้านกลุ่มคนไทย หรือ คนมอญ จึงมีน้อย ด้วยเหตุผลของความปลอดภัยและการคมนาคมที่ไม่เอื้อต่อการติดต่อ ดังนั้น ความคิดเห็นของชาว บ้านในหมู่ 2 เกี่ยวกับเรื่องการสร้างถนนให้กับหมู่ 2 จึงมีลักษณะออกมาในเชิงคำพูดประชดประชัน สู่ถึงความน้อยเนื้อต่ำใจ และมักจะนำประเด็นเรื่องถนนไปเกาะเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และ การจัดสรรงบประมาณของ อบต. สำหรับสาธารณูปโภค

คุณสมจิตน์ กลิ่นคำ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเกาะท่องเที่ยวเกาะเกร็ดว่ามีส่วนที่คิดที่ช่วยนำ รายได้มาสู่ชาวบ้าน โดยเฉพาะในส่วนชุมชนมอญ ในขณะที่คุณสมจิตน์มองว่า ถนนเปรียบเสมือนตัว นำพาความเจริญและเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมาสู่ท้องถิ่น และจะเป็นการช่วยเพิ่มศักยภาพให้กับการท่องเที่ยว บนเกาะเกร็ด ในท่อนหนึ่งของการสัมภาษณ์คุณสมจิตน์ได้กล่าวถึงกรอเอาไปชุมชนมุสลิมของตน

เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยเพื่อที่จะช่วยสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและผู้ชมชมของคุณลุง เมื่อผู้วิจัยถามว่าการท่องเที่ยวที่คุณลุงสมจินต์มองว่าควรจะเป็นไปในรูปแบบใด ซึ่งลุงสมจินต์ก็ได้ให้ทัศนะว่า “คิดไว้เหมือนกันว่าอยากให้คุณนักท่องเที่ยวมาแถวนี้ แต่ตอนนี้ยังไม่ออก ให้ถนนมันมาก่อนแล้วถึงคิดออก ความคิดมันจะตามมาหลัง การท่องเที่ยวแบบมุสลิมเขามีอาหารมุสลิม ข้าวหมกไก่ โรตีสานมะละกอได้เก็บ ได้หวาน และผมนี่แหละจะทำเอง ... เราจะทำขายเฉพาะวันเสาร์ อาทิตย์ พวกกล้วยเดี่ยวแกลง เขาเรียกกล้วยเดี่ยว “ขาวอ” เดี่ยวนี้ทำกินยาก ถ้ามีมา (ลุงหมายถึงถนนมาถึงหมู่ 2 และชุมชนมุสลิม) ผลประโยชน์สำหรับเกาะเกร็ดมันก็เยอะขึ้น ทางด้านนี้มีซูเปอร์ มีข้าวหมกเขาเดินขึ้นทางโน้น ออกทางนี้ได้ มันก็ดี” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

ลุงประจวบ สว่างเนตร ชาวไทยหมู่ 2 ก็มีความกังวลที่สอดคล้องกับลุงสมจินต์ เพราะสำหรับคุณลุง หรือชาวบ้านหมู่ 2 ส่วนใหญ่แล้ว ถนน หมายถึงความเจริญที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ (ท่องเที่ยว) และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งลุงประจวบมองการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดเกี่ยวข้องกับถนนว่า “(การท่องเที่ยว) มันอยู่ที่ระบบการจัดทัวร์ของเขาเนาะ ถ้ามาทางนี้แล้ว (หมู่ 2) ไม่มีอะไรให้นักท่องเที่ยวดู เขาก็ไม่มา คือถ้าออกทางด้านทิศเหนือ ต้องผ่านหมู่ 7 หมู่ 6 เข้าหมู่ 5 หมู่ 4 หมู่ 3 แล้วถึงมาเข้าหมู่ 2 ถ้าจะขึ้นจากนี้ก็ผ่านหมู่ 2 แล้วไปหมู่ 3 ถนนที่นี้มันก็ผ่ากลาง ก็คือว่า ทางโน้นถนนหนทางใช้ได้แล้ว ที่นี้ริมนี้ที่จะมีที่จะขึ้นไปหาถนนไม่มี ที่อื่นเขามีแต่ที่นี้ไม่มี” (สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2545 ,

สำหรับชาวบ้านหมู่ 2 ถนนเปรียบได้กับเส้นทางที่นำพาความเจริญและความปลอดภัยมาสู่ท้องถิ่น การเรียกร้องสิทธิของชาวบ้านจึงเป็นการเรียกร้องความเป็นธรรมของความเจริญ ความมีอิสระจากการถูกควบคุมด้วยวาทกรรมการพัฒนาที่เน้นการท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งชาวบ้านหมู่ 2 มองว่าคือความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในชุมชนเกาะเกร็ด และมองว่ามันคือปัญหาเพราะเมื่อนำการพัฒนาของหมู่บ้านตนไปเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่น ๆ แล้ว การระบายความรู้สึกอัดอั้นข้องใจของชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาการล่าช้าในการสร้างถนน จึงถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างความไม่พอใจและความน้อยใจ เช่น เมื่อลุงสมจินต์กล่าวว่า “เราอยากได้ถนนกันจะตาย บางทีก็คิดน้อยใจมากก็ดี ไม่น่าก็ดี” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545) ความวิตกกังวลของคุณสมจินต์เผยถึงการสื่อสารที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมไทย เช่นเมื่อไม่สามารถต่อสู้ให้ได้ในสิ่งที่ตนต้องการได้ ก็เลือกที่จะยอมรับและคงสภาพเดิมด้วยการปลอบใจตัวเอง เช่น “ไม่เป็นไร” “มันก็ดี ไม่น่าก็ดี” แทนการเผชิญหน้าหรือการเรียกร้องแบบก้าวร้าว ซึ่งไม่ใช่ลักษณะที่เป็นที่ยอมรับในวัฒนธรรมไทย

เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านจะไม่เต็มใจที่จะเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือ อบต. เพื่อหาแนวทางร่วมแก้ไขปัญหาดังนั้น การสื่อสารที่เกิดขึ้นเองนับได้ว่ามีความ “แข็งแกร่ง” เนื่องจากไม่ได้มีการติดต่อสื่อสารเพื่อประสานความเข้าใจ วิกฤตแตกแยกกันเองแท้จริงจากทั้งสองฝ่าย คือ ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ (OUR. ส่วนใหญ่) แต่จะกลับไปในรูปแบบของการสร้างชุดความจริงชุดย่อย ๆ

ของตนเองให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงที่ใกล้ชิด ตามความเข้าใจของตนเอง การตัดพ้อต่อว่า สื่อความรู้สึกที่น้อยใจ ความไม่พอใจที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจึงเป็นการแสดงออก เพื่อตอบโต้กับวาทกรรมการพัฒนาที่ถูกกำหนดและควบคุมโดยรัฐและอบต. โดยเฉพาะชาวบ้านที่เข้าใจว่างบประมาณถูกนำไปสร้างถนนในที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ส่วนหมู่บ้านของตนถูกมองข้ามแผนการพัฒนาและสร้างความเจริญให้ท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่

ลุงประจวบ กล่าวว่า “เขา (หมู่ 1, 6 ๗: 7 ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว) ก็เป็นอย่างนี้ ถนนก็กว้าง อย่างที่เราเห็นอยู่ แต่เมื่อ 2-3 ปีที่แล้ว เขาได้เงินของการเคหะมาทำให้มันดีขึ้นทำถนนให้สูงขึ้นมา เพราะมันขยายออกไปไม่ได้ แล้วก็ซ่อมส่วนที่ไม่ดี จากวัดไผ่ล้อมจนถึงบ้านเกร็ดตระการ คือที่ๆ คืออยู่ แล้วเขาก็ทำ ที่ที่มันแย่ ๆ เขา (อบต.) ก็ไม่ทำให้ดีขึ้น เขาก็บอกไม่มีงบ แต่ที่เขาทำเป็นงบของการเคหะ ส่วนถนนที่กว้าง 6 เมตร เป็นงบของกระทรวงมหาดไทย” (สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2545)

ลุงสมจินต์ กล่าวว่า “ทางโน้นเขามีถนน ถนนริมแม่น้ำ ถนนปูน ทาง sun. เขาทำทางให้หมู่ 3 เลี้ยววัดศาลาลูกไปหน่อย หมู่ 2 มีช่วงบ้านเลขที่ 1-5 มีถนนหลังบ้านบ้าง แต่ที่นี่ ไม่มีเลย งบประมาณมาก็ไปทางอื่นหมด เขาบอกว่ามุสลิมรวย” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

วาทกรรมการพัฒนาถูกควบคุมโดยผู้มีอำนาจ คือ สมาชิกสภาขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งเป็นผู้จัดสรรและดูแลงบประมาณการก่อสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ จึงถูกมองในแง่ลบ และอาจเป็นสาเหตุจากความไม่พอใจที่ชาวบ้านสะสมมาในอดีตทำให้เกิดเป็นการพาดพิงถึงอย่าง ก่อนข้างมีอารมณ์ เมื่อคุณสมจินต์กล่าวว่า อบต. ในเชิงประชดประชันว่า “ไม่รู้จะทำยังไงแล้ว บอกว่าจะลงถนนกัน เราก็เซ็นให้ยินยอมให้ใช้พื้นที่ นานแล้วจนลายเซ็นเลอะเลือนไปหมดแล้ว คนเซ็น คายไปหมดแล้ว ตั้งแต่มี อบต. ไม่เอาไหนเลย พอได้งบประมาณเขาก็เอาไปทำที่ หมู่ 3 หมู่ 4 หมู่ 5 หมู่ 5 หมู่ 7 เขาเจริญหมด หมู่ 2 เป็นอะไรก็ไม่รู้” ในขณะที่คำกล่าวเชิงประชดของคุณป้าวิวรรณ สุขทอง ก็ช่วยเสริมในประเด็นเรื่องการบริหารความขัดแย้งแบบไทย ๆ ในรูปแบบการตัดพ้อต่อว่า ประชดประชัน เช่น “หมู่ 2 ต้องการถนนอย่างเดียว ถ้ามีถนนเราจะมีมิตรเพิ่มอีกเยอะแยะเลย มิตรจะ มากี่มาไม่ได้ เขาจะมาประชุม มาขอแรงก็มาไม่ได้ เราจะออกเงินเช่าเรือให้พวกเขามากันก็ไม่ได้ เคี้ยวเขาจะหาว่าซื้อเสียง” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545) การตัดพ้อต่อว่าเชิงประชดประชัน เช่น “เขา บอกว่ามุสลิมรวย” นio “ถ้ามีถนนเราจะมีมิตรเพิ่มขึ้นเยอะ” เป็นลักษณะการสื่อสารแบบไทยๆ ที่ชอบ การใช้คำพูดเชิงประชดประชัน มีความกำกวม สามารถตีความได้หลายแง่พร้อมๆ กับการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า

สำหรับชาวบ้านหมู่ 2 การพัฒนาหมายถึงความเจริญที่อยู่ใกล้ตัว เป็นรูปธรรม และสามารถสร้างความปลอดภัยให้กับผู้อยู่อาศัยได้ คุณป้าวิวรรณ ประชดแบบกลุ่มแม่บ้านแดงจะยกมหรพพ์หมู่ 2 เล่าถึงปัญหาทางด้านสาธารณูปโภคที่ก่อให้เกิดเหตุร้าย (ข่มขืนและฆาตกรรมหญิงสาวในพื้นที่) ขึ้น

เมื่อก่อนปี 2253 ว่า “อยากเห็นความเจริญ ทางด้านวัตถุ ถนน ถนนทาง กว้างที่ป่าอยู่มีแสงสว่างแล้ว แต่ทางเขา ตรงหมู่ 2 ที่ จะไปหมู่ 3 ไม่มีแสงสว่าง เด็กต้องตายรู้หรือเปล่า เหตุเกิดที่หมู่ 2 เกิดจากความมืด และถนนหนทาง ถ้าเรามีถนนเราก็วิ่งแล้ว แต่ที่เป็นคันไม้ เป็นป่า จะท่วมแล้วไฟฟ้ายังไม่มี พุดถึงเรื่องความปลอดภัยไม่มี แหงดกไปเลย. นอกนั้นเรื่องทำมาหากินก็เป็นเรื่องตัวของพวกเขากันเอง” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

คำกล่าวของชาวบ้านอย่างป้าวิวรรณมีนัยสำคัญที่สื่อออกมาในลักษณะที่ว่า รัฐควรจัดการบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ดีในเรื่องการดูแลให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีเสถียรภาพที่มั่นคง จากการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยเฉพาะทางด้านสาธารณสุขไปโลก ส่วนเรื่องการทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องนั้นควรปล่อยให้เป็นที่ของชาวบ้านในการดูแลตนเอง

ในขณะที่คุณชัยยุทธ์ เหมริด ได้ให้ทัศนะที่แตกต่างในเรื่องการสร้างทางเดินและถนนไว้ว่า “ถ้าจะเอาความเจริญจริง ๆ แล้ว ให้ อบต. จัดสร้างทางเดินไปหมู่บ้านต่าง ๆ เขาก็ต้องสำรวจว่าทำขอยนี้จากถนนเมน (ถนนหลัก) ลงไปแม่น้ำกิโลครึ่งมีบ้าน 4 หลังต้องลงทุนเจ็ดหมื่น จะลงทุนไปทำไม ก็ต้องทน จะทำอะไรก็ไม่ได้” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545) เนื่องจากในบางพื้นที่ที่จะลงทุนก่อสร้าง ก็ต้องศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการและประโยชน์ที่คนจำนวนมากที่สุดจะได้รับ จึงอาจเป็นเหตุผลอธิบายโครงการสาธารณสุขโลกต่างๆที่ดำเนินการไปแล้ว และกำลังดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านชุมชนมอญ เพราะเป็นที่ที่มีคนจำนวนมาก เป็นเสี่ยงส่วนมากที่อาจเป็นผลกระทบสูงสุดจากการพัฒนา

ชาวบ้านพยายามสร้างชุดความจริงชุดย่อยต่าง ๆ เพื่อให้ประโยชน์กับวาทกรรมย่อยของตนในเรื่องการสร้างถนนให้ได้รับความเห็นใจและการยอมรับ เพื่อเป็นการค้านอำนาจกับชุดวาทกรรมหลัก คือการพัฒนา (ซึ่งชาวบ้านหมู่ 2 อาจมีความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม) ในทางตรงกันข้าม อบต. ก็ให้ความหมายกับวาทกรรมการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป เมื่อการสร้างถนนจะตั้งค้ำนั่งถึงงบประมาณ ผลประโยชน์ที่คนส่วนรวมจำนวนมากจะได้รับ หากเทียบกับระหว่างความเดือดร้อนของชาวบ้านเพียงไม่กี่หลังคาเรือนในแถบชุมชนมุสลิม กับชาวบ้านที่อยู่กันค่อนข้างแออัด มีจำนวนที่มากกว่าในชุมชนมอญ การให้ลำดับความสำคัญกับการพัฒนาในมุมมองของ อบต. จึงเน้นที่ปริมาณของผู้คนที่ได้รับประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คุณสมชาย ทัดขัง ประธาน อบต. เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2545)

2. สะพานเป็นตัวเชื่อมความเจริญหรือมาพาคความเสื่อมโทรม

นอกเหนือจากปัญหาเรื่องถนนที่เป็นประเด็นสำคัญในหมู่ 2 แล้ว แนวความคิดการสร้างสะพานมาเชื่อมระหว่างแผ่นดินกับเกาะเกร็ดก็เป็นกระแสที่ถูกสร้างขึ้นมา โดยชาวบ้านแต่ละกลุ่มที่

จะมีการให้ความหมายการสร้างสะพานในชุดความจริงย่อยของตนเองที่แตกต่างกันออกไป บางกลุ่ม โดยเฉพาะในกลุ่มคนไทยการสร้างสะพานหมายถึงความสะดวกสบาย การถ่วงตัวในการเดินทาง และความเจริญ ในขณะที่กลุ่มชาวมอญให้ความหมายการสร้างสะพานว่าคือการทำลายสภาพแวดล้อม และสังคมเชิงอนุรักษ์ที่ดำรงอยู่ เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ผนวกกับวัตถุนิยมจะเลื้อยตัวเข้ามาครอบงำความคิด และรูปแบบการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งอาจทำให้ชุมชนเกาะเกร็ดตกอยู่ภายใต้อำนาจกระแสวัฒนธรรมวัตถุนิยม และสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ที่จะตามมากับการมีสะพาน

คุณจตุร สุว่างเนตร ซึ่งเป็นชาวไทยที่อาศัยอยู่หมู่ 5 ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีสะพานมาเชื่อว่า "มีคนถามเยอะมากว่าถ้ามีสะพานแล้วดีไหม ก็ถ้ามีแล้วความเจริญเข้ามาก็คงดี แต่กับเราจะทำให้บรรยากาศและทัศนียภาพความเป็นเกาะที่เคยมีหายไปบ้าง... ส่วนทางชาวมอญเขาก็คงไม่อยากจะให้มีหรอก เขามีที่น้อยขายที่ไปก็ไม่ได้อะไร แต่ผมอยากให้มี มันจะได้เดินทางสะดวก มีไร้งมาเกิด..." (สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2545)

ลุงสมจิตน์ ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีสะพานว่าจะช่วยทำให้การคมนาคมของคนบนเกาะมีความสะดวกมากขึ้น "เราอยากได้สะพาน จะได้ชุมชนกัน ได้สื่อสารกันได้ทั่วเวลานี้ไม่สะดวก การสัญจรไปมาไม่สะดวก ต้องนั่งเรือกัน การเดินทางขนส่งสัญจรสมัยก่อนมันเดินได้ สมัยก่อนน้ำมันแห้ง ถนนที่เดินก็ถนนคันสวนเดินได้ เดินผ่านกลางเกาะ แต่ตอนนี้มันเดินไม่ได้ กลางเกาะมันก็ทรุดลงไป การสัญจรลำบาก เจ็บ ไข้ได้ป่วยก็ต้องไปกันทางเรือ" (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545) เช่นเดียวกันกับที่ก้านันเรวดีเคยต้องประสบกับเหตุการณ์ที่ต้องสูญเสียคุณพ่อเนื่องจากความไม่สะดวกในการเดินทางเข้าตัวเมืองยามฉุกเฉิน "เรือกับแพ พอดีกเข้าเรียมอนามัยก็จริง แต่ช่วยได้แก่เบื้องต้น คุณพ่อผมเองไม่สบาย นั่งรอเรือตรงนี้เป็นชั่วโมง พ่อเสียชีวิต" (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

จากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านผู้วิจัยพบว่า กลุ่มคนที่ต้องการให้มีสะพานส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านในหมู่ 2, 3, 4, และ 5 ซึ่งเป็นชุมชนไทยและมุสลิม ในขณะที่ชุมชนชาวมอญในหมู่ 1, 6 และ 7 ค่อนข้างต่อต้านการมีสะพานเนื่องจากมีความเชื่อว่าสะพานจะเป็นตัวที่นำการเปลี่ยนแปลงในทางลบมาสู่ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาเสพติด มลภาวะและสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษ รวมทั้งสังคมที่จะต้องถูกเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับความเจริญทางด้านวัตถุและการบริโภค

คุณนัยวินิจ แจ้งจิต สมาชิก กนท. หมู่ 7 ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องสะพานว่า "ไม่เห็นด้วย tau แต่พอมีข่าวว่ามีสะพาน ก็มีคนกลุ่มหนึ่งไปกว้านซื้อที่ชาวบ้านมาทำที่จัดสรร เพื่อก่อกำไร via บ้านก็เลวรวมตัวกันไม่ต้องการ สะพานก็เลวตกไป...เพราะถ้ามีสะพานความวุ่นวายจะเกิดขึ้นแน่ ๆ (ผู้วิจัยถามต่อว่าความวุ่นวายอะไรคะ) so คนข้างนอกจะเข้ามาอยู่ ใหญ่หาต่าง ๆ ใหญ่แ่ง ๆ" - (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545) ซึ่งคุณนัยวินิจมองว่าปัญหาที่มาพร้อมกับสะพานคือปัญหาที่ถนนถล่มใญ่นำเข้ามา

นายอำเภอวัชรินทร์เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประเด็นเรื่องสะพานซึ่งท่านนายอำเภอได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “(ผู้มีอิทธิพลทางการเมืองในยุคนั้น) ครั้งหนึ่งก็คิดที่จะทำสะพานข้ามเกาะจากฝั่งโน้นมาฝั่งนี้ แม้แต่พยายามที่จะผลักดันเท่าที่คืนให้นักการเมืองผู้ยิ่งใหญ่อยู่ก็มีเยอะแยะ เพื่อต้องการที่จะสร้างถนน ทำสะพาน เขามีที่ตรงกลางเกาะ เลยต้องการให้ตรงนั้นเป็นที่อะไรสักอย่าง....ผมเคยไปบรรยายที่สภาศึกษา เขาเคยตั้งคำถามผมว่า ถ้าพวกนี้เข้ามาทำ ผมจะทำได้ยังไง ผมบอกผมจะปลูกชาวบ้านให้ชาวบ้านรู้ว่ากำลังเสียผลประโยชน์ ปลูกให้รู้ว่าถ้าพวกนี้เข้ามาพวกเขาจะได้อะไร ถ้าสะพานเข้ามาแล้วสิ่งที่จะตามมามีเยอะแยะ เช่น สิ่งเสพติด การพนัน ชุมชนจะมีความสุขใหม่ ชีวิตเขาจะดีขึ้นไหม”

“ผมก็ต้องถามชาวบ้านว่าถ้ามีสะพานข้ามมาพวกคุณได้อะไร ความมีเสน่ห์ของที่นี่ก็คือความ เป็นเกาะ เกาะแบบนี้กลางแม่น้ำเจ้าพระยาหาที่ไหนได้ เป็นธรรมชาติแบบนี้หาที่ไหนได้ ชาวบ้านเองเขาก็รู้เรื่องข้ามสะพาน พวกเขาต่อต้าน เขารู้ก่อนที่ผมจะมาเสียอีก เพราะวิถีชีวิตความเป็นเกาะเขา ถ่วงหนึ่งคือ การทำเรือรับจ้าง ไหว้รับจ้างข้ามฝั่งอย่างเฉยวันะ รับจ้างด้วยเรือหัว ๆ ไร่ ถ้ามีสะพาน พวกเขาก็ทำอาชีพไม่ได้ใช้ไหม” (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2545)

ชาวบ้านจากชุมชนมอญได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องสะพานไว้อย่างชัดเจนในที่ประชุมชมรม คลังสมองว่า “มีคนพูดว่า เราแบ่งบ้านมอญบ้านไทย ซึ่งจริง ๆ เราไม่อยากจะแบ่ง แต่เราอยากแบ่งชัดเจน คอนกรีตเรื่องจะสร้างสะพานข้ามเกาะเถิด พวกที่อยากได้สะพาน ก็คือพวกที่จะได้ผลประโยชน์จาก สะพาน แต่ทางกลุ่มบ้านมอญไม่อยากจะสะพาน จริง ที่ความเจริญมาจริง แต่สิ่งที่ติดมากับความเจริญ ก็จะต้องติดกับสะพานก็คือ ความเลวร้าย จะเป็นอะไรไม่ทราบ ถึงขนาดที่คนแก่บางคนบอกว่า ให้ฉันตายไปก่อนได้ไหมถึงสร้างสะพานกัน” (ชมรมคลังสมอง, 10 มิถุนายน 2545)

กระแสการสร้างสะพานได้เป็นแรงผลักดันให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัว (อย่างไม่เป็นทางการ) ทั้งเพื่อต่อต้านกับวาทกรรมนี้ และเพื่อตอบรับสนับสนุนให้กระแสการสร้างสะพานผ่านการยอมรับ เป็นวาทกรรมหลัก ซึ่งอาจเปรียบเทียบสะพานในจินตนาการที่ยังไม่เกิดขึ้นนี้ได้กับสะพานแขวนด้วย เส้นเชือกที่ค่อนข้างประหลาด มีการดึงชักระยะระหว่างสองฝั่ง จนทำให้สะพานสั้นคลอนไม่อาจ หุดมึงอยู่กับที่ได้ เช่นเดียวกับเสถียรภาพความเป็นอยู่แบบเดิม ๆ ของกลุ่มอนุรักษ์ที่กำลังถูกสั้น คลอนด้วยกระแสความต้องการสร้างสะพาน ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านที่สนับสนุนการมีสะพานคือกลุ่ม ที่พยายามทำให้เสถียรภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ และนี่อาจเป็นหนึ่งในประเด็นความขัดแย้งที่แสงสว่างวันที่จะปะทุขึ้นมาอีกครั้ง

3. ความขัดแย้งบนกองขยะ

ด้วยลักษณะพื้นที่ทางกายภาพบนเกาะเกร็ดที่ค่อนข้างจำกัดและด้วยธรรมชาติของปัญหาเรื่อง การกำจัดขยะจึงนับได้ว่าเป็นปัญหาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คุณครูดวงใจ แสงวีระ วัฒนภักดิ์ วิทยุหาขยะบน เกาะจากคำบอกเล่าของคุณครูที่ว่า “ไม่ค่อยสะอาด ทิ้งกันไม่แยะในระแวกชุมชนเดิมถ้า วันหยุดจะเก็บกวาด จะกำจัด” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545) และเมื่อเกาะเกร็ดกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปริมาณขยะก็เกิด มากขึ้นเป็นเงาตามตัว การจัดการปัญหาขยะชาวบ้านมองว่าเป็นปัญหาของรัฐ และ อบต. ที่จะต้องเป็น ผู้เข้ามาจัดการดูแล ในขณะที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกชาวเกาะเกร็ดพิจารณาว่าเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ นำพาปัญหาขยะมา แต่กลับมองว่าปัญหาขยะเกิดจาก “คนนอก” พื้นที่ซึ่งมาขายของบนเกาะเกร็ดเป็น ผู้นำขยะมาทิ้งและ ไม่มีความรับผิดชอบ

นายอำเภอวัชรินทร์ ได้เล็งเห็นถึงปัญหาขยะที่ตามมาพร้อมกับการท่องเที่ยวและได้เล่าให้ผู้ วิจัยฟังถึงการจัดการระบบขยะในเบื้องต้นว่า “ขยะของเกาะเกร็ดก็หอบคนมาทิ้งมากขึ้น ส่วนใหญ่จะ เก็บแล้วก็ข้ามมาฝั่งเทศบาล โดยฝากให้เทศบาลนครปากเกร็ดนำไปทิ้งที่ไทรน้อย แรก ๆ เขาก็ทิ้งให้ ฟรี ค่อยๆมีเรือ กบ. มีเรือ ผมก็เสนอให้ใส่ถุงวางไว้ที่โป๊ะแล้วเขาจะมาเก็บ ปัญหาที่มีวางวางไว้ เลขเวลาก็เก็บไม่ได้ แต่มันเป็นระบบขึ้น ซึ่งแต่ก่อนชาวบ้านต้องนำขยะข้ามเรือมาทิ้งข้ามฝั่ง แต่พอไม่ มีใครเห็นก็ปล่อยกลางน้ำ” (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2545)

แม้กระทั่งในปัจจุบันการทิ้งขยะลงน้ำก็ยังมิให้เห็นอยู่บ้างตามที่คุณลุงประจวบได้บอกเล่าว่า “ขยะ ตอนนี้ บ้านผมก็จัดการกันเอง ถ้าเขตริมถนน อบต. เขาจัดการ เขาเก็บบ้านละ 35 บาท แต่ทางนี้ เขาไม่สามารถมาเก็บได้ เขาเดินทางเข้ามาไม่ได้ เขตนี้ก็ต้องดำเนินการกันเอง กำจัดเอง เผาตัวเอง หรือใครยังโยนทิ้งน้ำกันบ้างก็ช่วยไม่ได้” (สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2545)เช่นเดียวกับกับที่คุณลุงสม จิตน์ได้เล่าถึงวิธีการกำจัดขยะในพื้นที่ของตนให้ฟังว่า “ขยะก็เผาตัวเอง บ้านใครบ้านมันก็เผาตัวเอง อบต. เขาไม่มาเก็บ เขามีเรือ ก็เอาถังมาตั้งตามโป๊ะ ก็ไม่มา เก็บเงินค่าขยะก็ไม่เห็นมีใครมาติดคอ มัน เหมือนทุกอย่างต้องช่วยตัวเองหมด ทั้งพวกเขาไม่ได้หรอก” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

ทั้งนี้คำบอกเล่าของคุณลุงประจวบ และคุณลุงสมจิตน์เป็นที่สังเกตได้ว่าเกินไปในลักษณะคิด พ้อ ต่อว่า แสดงให้เห็นถึงผลที่ตามมาของการไม่มีถนนเข้าถึงหมู่บ้านจึงทำให้ กบ. ไม่สามารถเข้ามา จัดเก็บขยะได้ ดังนั้นสิ่งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ในระแวกนั้นทำได้ก็คือการใช้วิธีกำจัดขยะกันเอง ซึ่งท้าย ที่สุดอาจก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษโดยรวมไม่ว่าจะเป็นจากการเผาขยะ หรือการทิ้งลงน้ำ ทั้งนี้คุณลุง ทั้งสองรวมถึงชาวบ้านบริเวณที่ถนนยังไม่ถึงต่างก็ไม่ได้มีความรู้สึกลับ หรือมีความจำเป็นที่จะต้อง รับผิดชอบในภาระนี้เนื่องจากชาวบ้านกลุ่มนี้มองว่านั่นคือหน้าที่ของรัฐที่ควร จะ ห้มเข้ามาจัดการ กับสาธารณประโยชน์เพื่อชุมชน

ในขณะที่ชาวบ้านชุมชนมอญซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงได้กล่าวถึงประเด็นปัญหาขยะว่า “เกาะเกร็ดมีขยะล้นเกาะ เกาะมีถนนรอบเกาะ นักท่องเที่ยวบางคนนำริมหาดช่วยทิ้งขยะเป็นที่เป็นที่ทาง” (ชาติชาย นามสมมุติ, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545) ซึ่งนายคุณนัยวินิจ แจ่มจิต ให้ทัศนะว่า “ก็มีปัญหาอยู่ จำนวนขยะเยอะ แต่มีคนเสียค่าขยะได้เยอะ ส่วนใหญ่จะเป็นคนข้างนอก เสาร์-อาทิตย์มาจากของ ขยะก็เข้ามา บางที่ที่แปลงหนึ่งมีหลายร้าน แต่ก็จ่ายเงินค่าขยะให้ร้านเดียว” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545) ในมุมมองของชาวบ้านที่ผลประโยชน์ส่วนตัวมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับนักท่องเที่ยว ปัญหาขยะจึงถูกมองว่าเป็นปัญหาที่ “คนนอก” ไม่ให้ความร่วมมือ มากกว่าการมองว่าคนเกาะเกร็ด คนในพื้นที่หรือแม้กระทั่งนักท่องเที่ยวเองก็มีส่วนที่ทำให้ปัญหาขยะมีจำนวนล้นเกาะ

คุณสมเกียรติ สุขทอง อดีตประธาน อบต. ได้อธิบายถึงที่มาของความขัดแย้งในเรื่องขยะบนเกาะเกร็ดไว้อย่างละเอียดและน่าสนใจว่า “ถ้าเก็บขยะที่เราจะเก็บกันแล้วแต่แรก เราก็ยังไม่เก็บ รอให้ชาวบ้านเลี้ยงตัวกันเองให้รอค่อน แล้วค่อยเรียกชาวบ้านมาประชุม มาอธิบายว่า อบต. เองต้องรับภาระอะไรบ้าง มีรายจ่ายสูง งบประมาณก็มีน้อย ขอให้ชาวบ้านช่วยกันบ้าง อธิบายให้ฟังว่า ทุกบาททุกสตางค์ที่เราได้มาก็เอามาพัฒนาหมู่บ้าน หมู่บ้านไหนที่โครงการมาก ที่ล่าช้ากว่าหมู่บ้านอื่นมากก็จะได้รับการพัฒนา ก่อน แล้วก็จัดสรรให้ตามงบประมาณที่มี”

“จากนั้นต่อมา เราก็เริ่มมีการเรียกเก็บค่าขยะจากชาวบ้าน เราจัดเก็บภายในตำบลและไปส่งที่ฝั่งวัดกลาง และเทศบาลก็เอารถขนไปทิ้งที่ไทรน้อยเราก็เสียค่าใช้จ่ายให้เทศบาลเดือนละ 12,000 บาท โดยที่เก็บจากชาวบ้านหลังจากหลัง 15 บาท โดยขาดทุนมาโดยตลอด เกี่ยวกับเรื่องบริหารด้านขยะต้องขาดทุน อย่างต่ำ 15,000 บาท” (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2545)

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้งบนกองขยะเกิดขึ้นเมื่อชาวบ้าน และ อบต. ต่างรู้สึกถึงความเอาเปรียบของแต่ละฝ่ายในเรื่องผลประโยชน์ จากความเป็นอยู่ดั้งเดิมที่ชาวบ้านเคยชินถูกคุกคามด้วยอำนาจของการจัดระเบียบสังคม เช่น การจัดการระบบขยะ เสถียรภาพเดิม ๆ ที่ชาวบ้านเคยชินกับความเป็นอยู่ที่ไม่จำเป็นต้องเสียค่าจัดเก็บขยะ สามารถโยนทิ้งน้ำหรือทิ้งที่ไหนก็ได้ตามใจชอบ มาถูกกำหนดด้วยวาทกรรมหลักเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะ ซึ่งมี อบต. เปรียบเสมือนผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการควบคุม กำหนดวาทกรรม เช่น การจัดระบบให้ชาวบ้านต้องจ่ายค่าจัดเก็บขยะ ทำให้ชาวบ้านบางกลุ่มมีความรู้สึกเหมือนถูกลิดรอนสิทธิ์ ถูกบังคับโดยไม่สมัครใจให้จ่ายเงินค่าเก็บขยะ และที่สำคัญก็คือปัญหาการเรียกเก็บค่าขยะทำให้ชาวบ้านรู้สึกเสียเสถียรภาพ สูญเสียคุณภาพในการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ปกติ ชาวบ้านบางกลุ่มจึงใช้ความพยายามแทนถ่วงของวาทกรรมหลักด้วยการต่อต้าน ร้องเรียก รวมไปถึงการประท้วงการเรียกเก็บค่าขยะ ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของคุณสมเกียรติ

“ชาวบ้านก็มีการเดินขบวน ผมจึงเรียกชาวบ้านที่มาชุมนุมที่วัดไผ่ล้อม ตามว่ามาเดินขบวนกันเพื่ออะไรชาวบ้านบอกอ.บ.ค. เก็บค่าถังขยะไปทำไม ผมก็บอกเพราะชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ ก็อธิบายให้ชาวบ้านฟังถึงความจำเป็นที่ อ.บ.ค.ต้องใช้จ่าย ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าเก็บค่าถังขยะกันไปทำไม คิดว่า อ.บ.ค. เก็บเอาไปใช้จ่ายกันเอง ผมก็อธิบายว่าถ้าชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือกับ อ.บ.ค. ไม่ช่วยเหลือกัน หั๋งๆ ที่เราเป็นแหล่งท่องเที่ยว ถ้าชาวบ้านไม่ช่วยเรา ทางเดินที่ต้องการก็จะไม่ได้ เพราะไม่มีเงิน ซึ่งชาวบ้านก็เข้าใจ ซึ่งคนที่เดินขบวนก็เห็นคนที่เห็นแก่ตัว มองไม่เห็นถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ผู้นำขบวนมักเป็นชาวบ้านที่หัวแข็ง ชอบเอาเปรียบคนอื่นอยู่ตลอด การบริหารชาวบ้านเป็นเรื่องน่าปวดหัว เรื่องนี้เกิดขึ้นประมาณปี 2543 แต่ในปัจจุบันพวกเขาก็ให้ความร่วมมือกันดี ”

“เป็นเรื่องที่รู้ทำไม่ถึงถึงการณ์เท่านั้นเอง ที่ชาวบ้านประท้วง คือ ค่าเก็บขยะ สงสัยกันว่า ทำไมบ้านนี้เสีย บ้านนี้ไม่เสีย พวกเขาเก็บไม่เสียบ้าง แล้วเป็น ไปปากล่อปาก หอคนที่เคยเสียอยู่ รู้เข้าก็ไม่ยอมเสียบ้าง หอคนไม่เสีย ไม่จ่าย มันก็เป็นเรื่องตลกหนักที่ อ.บ.ค. ต้องรับภาระ ผมก็เลยสั่งพนักงานทุกคนว่า ให้หยุดช่วงนี้ไม่ต้องเอาถังขยะไปตั้ง ชาวบ้านถึงว่าทำไม ผมไม่เอาถังขยะมาตั้ง ผมก็ว่า ถ้าผมเอามาตั้งแล้วพวกคุณมาทิ้งแล้วผมจะเอางบประมาณที่ไหนมาจ้างเรือขนขยะ ชาวบ้านก็เลยไปฟ้องร้องที่อำเภอ ผู้ใหญ่บ้านก็เลยโทรมาที่ อ.บ.ค. ว่าชาวบ้านเขาจะไปฟ้องเอาถ่านแล้วนะ ผมถามไปเรื่องอะไร เขาก็บอกไปเรื่องขยะ ผมก็เลยแนะนำให้เขามารถไปหาท่านผู้ว่าจังหวัดเลย อย่าไปแก้อำเภอ มันจะได้ลงข่าวไปเลย ว่าคนเกาะเกร็ดกำลังเล่นอะไรกันอยู่ ท่านผู้ว่าจะได้มาคุย แล้วผมจะได้ชี้แจงเองว่า มันเรื่องอะไรกัน ผลสุดท้ายเขาก็ไม่ไป นายอำเภอคนเก่าเขาก็มา นายอำเภอครุฑชิต เขาก็เรียกผม ผมก็เรียกชาวบ้านประชุม แล้วชาวบ้านก็เสนอเรื่องกันให้ยุ่งเลย ผมก็เลยต้องชี้แจงงบประมาณ เอาสมุดบัญชีให้เขาดู เขาถึงได้ยอม แล้วเรื่องก็จบ” (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2545)

การต่อรองและการช่วงชิงการให้ความหมายชุดความจริงเกี่ยวกับปัญหาขยะ ต่างคนต่างมีมุมมองที่แตกต่างในการสร้างชุดความจริงย่อยของตนเอง ผู้วิจัยได้สังเกตว่าสาเหตุหลักของความขัดแย้งคือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อย่างเช่นที่คุณสมบัติได้กล่าว หรือการแบ่งปันการรับรู้ข้อมูลข่าวสารยังไม่สามารถกระจายไปได้อย่างทั่วถึงในช่วงเวลา สถานการณ์ และบริบทของสังคมในช่วงนั้น จึงอาจเป็นต้นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิดจากแต่ละฝ่าย ชาวบ้านต่อรองให้ชุดความจริงในเรื่องขยะจากทัศนคติของตนเองให้ได้รับความเป็นธรรม โดยมองว่าบางบ้านก็จ่าย บางบ้านก็ไม่ต้องจ่าย และหากมองย้อนไปในอดีตที่ชาวบ้านไม่เลยต้องจ่ายค่าขยะ คุณภาพความแปรปรวนอยู่ที่เคยมีมาแต่ในอดีตของพวกเขา ก็กำลังถูกสั่งคลอนด้วยอำนาจจากรัฐ หรือ อ.บ.ค. ที่เป็นผู้กำหนด กฎหมาย ให้ความหมายชุดความจริงหลักเกี่ยวกับประเด็นขยะว่า การพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลง การจัดระบบไปสู่สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งนั่นรวมถึงการจัดระบบขยะที่มีการเรียกเก็บเงินอย่างเป็นธรรมและเอื้ออำนวยผลประโยชน์ให้กับชาวบ้านอย่างเต็มที่

อดีตประธาน อบต. 1 หักสนธิแตกต่างจากกลุ่มชาวบ้านและผู้เฝ้าท่า เมื่อบมวิเศษยกย่องกลุ่มที่ถูก ขึ้นมาคัดค้าน และประท้วงเรื่องขยะคือผู้ที่เห็นแก่ได้และผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม วัตถุประสงค์ของการจัดเก็บค่าขยะคงอยู่ได้ด้วยการสร้างชุดความจงรักภักดีให้ได้รับการยอมรับจากคนหมู่มาก และสถาปนาขึ้นเป็นวาทกรรมหลักได้ด้วยการอ้างถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ในทางกลับกันชาวบ้านผู้นำกลุ่มที่มีปากมีเสียงลุกขึ้นมาเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐการจัดเก็บค่าขยะ อาจมองว่า พวกคนยอมเสียสละเวลาไปประท้วง เจริญต่อรองกับ อบต. หรือรัฐ คัดค้านวาทกรรม และการกระทำที่ไม่ชอบธรรมของรัฐ ยอมเสียสละเวลาทั้งหมดก็เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมให้กับชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ไม่มีปากไม่มีเสียงมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว

ถึงแม้ในปัจจุบัน อบต. ม มองว่าชาวบ้านได้มีการให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการแก้ไขปัญหาขยะ อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังมองว่าความร่วมมือจาก อบต. ให้กับชาวบ้านในทางกลับกัน ยังสามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้ เช่น ชาวบ้านผู้หนึ่งในที่ประชุม ชมรมคลังสมองได้ท้วงติงในที่ประชุมว่า “เรื่องทิ้งขยะ และพนักงานเก็บขยะ ยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะแหล่งชุมชนที่วัดปรมัยฯ ยังมีที่ที่ทิ้งขยะไม่เพียงพอ อยากให้มีถังขยะเพิ่มมากขึ้น เรื่องที่ อบต. จัดเรือเก็บขยะนั้น ก็ยังอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ ยังไม่ทั่วถึง” (ชมรมคลังสมอง, 10 มิถุนายน 2545) รวมทั้งเจ้าของร้านค้าในหมู่ 7 คุณสายสมร สุขดี (นามสมมุติ) ได้กล่าวในประเด็นขยะไว้ว่า “คิดว่าทาง อบต. เขาม่าจะโปร โหมท(ส่งเสริม)ยังไร อย่างถังขยะน่าจะเก็บทุกวัน อย่างวันหยุดก็ให้โอทีเขาสิ (ให้ค่าแรงเพิ่ม) วันเสาร์ถังขยะใช้ได้ แต่วันอาทิตย์ต้องเพิ่มเป็นภูเขา อบต. น่าจะจัดบให้ก็ตรงนี้ ถังขยะมีน้อยมาก อย่างของฝั่งโน้น เขาก็จะหาที่ทิ้งเอง แต่ฝั่งนี้ยังจัดการไม่ได้” (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2545)

ดังนั้น ปัญหาขยะก็จะยังคงเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องควบคู่ไปกับสังคมการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด ทรายไคที่ชาวบ้านและ อบต. มีการสร้างและการให้ความหมายในประเด็นเรื่องขยะที่แตกต่างกันออกไป เมื่อข้อมูลที่ชาวบ้านได้รับมีความแตกต่างจากข้อมูลที่ อบต. สื่อและตีความ ความเข้าใจผิดถึงถิ่น สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเงาตามตัวเช่นถัน เมื่อชาวบ้านบางกลุ่มมองเห็นปัญหาเรื่องขยะว่าเป็นหน้าที่ของ อบต. ก หรือรัฐมากกว่าความรับผิดชอบของคน (ทั้งๆ ที่ตนเองนั้นเป็นผู้ผลิตขยะดังกล่าว) และเมื่อ อบต. หรือรัฐ มองว่าความไม่รับผิดชอบของชาวบ้านคือความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการยอมเสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม ความขัดแย้งในประเด็นปัญหาขยะจึงถึงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

4. เรื่องจันทมา

สุนัขก็นับว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดจิตแบบขะในวราไซยา "จันทมา" ในอดีตก่อนที่จะมีการพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว บนเกาะเกร็ดจะมีสุนัขมากมายมากกั้นที่อยู่กับเกาะมาแต่เดิมและที่มีผู้เอามาถึง นายอำเภอวัชรินทร์ได้กล่าวถึงเรื่องสุนัขว่า "ช่วงนั้นเกาะเกร็ดนี้ขะเยอะมาก เพราะคนจากที่อื่นนำหมามาปล่อย จันทมาก็เยอะ ส่วนคนไม่รู้จักทำอะไร ก็ตั้งวงกินเหล้า... ผมเริ่มคิดถึงจุดขายที่ตัวเองบที่ทางอำเภอมี มาซื้อค่านไม้ที่วางอยู่บนล้งเจดีย์ เริ่มแรกผมทำอยู่หนึ่ง มาปรับปรุง รื้อของต่าง ๆ แล้วตรงค่านหลังค่านโพธิ์ สมัยก่อนเป็นที่ทิ้งขยะของคนเกาะเกร็ด ผมก็เอาคนไปเคลียร์พื้นที่ ไม่มีใครเชื่อว่าผมจะทำจริง ใจนี้ เดี่ยวมาแล้วเดี่ยวก็ค่าน เราจึงเห็น ถึงคิดว่าต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่างแล้วเขาก็จะเชื่อเอง...คือต้องทำเป็นตัวอย่าง ผมเอาพวกไปทำช่วยกันลอกถ่ายมีถนนแค ๆ นายอดันไม้ผม, บอกว่าจะไปปลูก หลังค่านโพธิ์ที่เป็นขยะ ผมก็ใจเย็นมีแนวร่วม... ผมก็ไม่ขะขุดค่านนั้น มาคิดว่าจะทำให้จันทมาหมดได้อย่างไร ก็เลยบอก อบต. ใช้บารมีในฐานะนายอำเภอ ซื้อค่านไม้ ค่านเพื่องฟ้าวางไว้หน้าบ้านชาวบ้านทุก ๆ หลังคา ค่านค่านหมู่ที่ 1 ถึงหมู่ 7 แล้วบอกยกให้ชาวบ้าน แต่ช่วยคูดันไม้ให้ผมด้วย นอกจากค่านไม้ก็ช่วยคูดันหน้าบ้านให้ด้วย" (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2545)

"พอความจนจันทมาหมด ก็ดูว่าหมาวัดทำอย่างไร ก็บอกไปว่าจะใช้วิธีมาตุกรรมหมาที่วัด เจ้าอาวาสก็ไม่ยอม เอาจิ้วรมาผูกคอตหมาทุกตัว บอกห้ามฆ่า หมาของวัด เราก็ฆ่าไม่ลง เลยเปลี่ยนมาเป็นจับหมาตอนหมด" (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2545)

เมื่อถามถึงปัญหาของเกาะเกร็ด คุณครูดวงใจ แสงจิว ชาวไทยที่อาศัยอยู่ที่หมู่ 7 ใต้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า "ขยะ แล้วก็สุนัขเยอะ มันถ่ายไว้ไม่สะอาดเขาจะมาปล่อยที่วัดค้ะ เมื่อก่อนทางอนามัยเคยจะมาขออนุญาตเจ้าอาวาสฯ ผลิตยากำจัด แต่เจ้าอาวาสฯ สงสารก็เลยเอาจิ้วรมาผูกไว้ เขาก็เลยไม่กล้าถ้าไม่บอกก็คงได้กำจัด แต่พอบอกท่านก็ให้กำจัดไม่ได้" (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

ผู้วิจัยได้สังเกตว่า ถึงแม้ปัญหาสุนัข หรือปัญหา "จันทมา" ที่เกิดขึ้นจะไม่ใช่ประเด็นใหญ่ในเรื่องความขัดแย้ง แต่จุดที่น่าสังเกตก็คือการต่อรองที่เกิดขึ้นระหว่างท่านเจ้าอาวาสวัดปริมฯ นายอำเภอวัชรินทร์ และชาวบ้าน เจ้าอาวาสฯ ในฐานะที่เป็นผู้นำทางความคิด โดยเฉพาะในกลุ่มชุมชนมอญ เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เมื่อเจ้าอาวาสวัดปริมฯ ได้ขอร้องถึงเรื่องการสะวันการฆ่าสุนัข โดยใช้วิธีต่อรองกับกระแสวาทกรรมการพัฒนาให้ชุมชนสุขหรือวิถีที่เป็นระเบียบมากกว่าด้วยวิธีการแบบพื้นบ้าน คือการอาศัยจิ้วรมาผูกไว้กับสุนัข เป้าประสงค์ถึงกรรมศักดิ์ของศาสนา จิ้วรเปรียบเสมือนการแสดงความเป็นเจ้าของสุนัข การจมาคกรรมสุนัขที่ผูกกับวาทกรรมถึงการไม่ให้เกียรติเจ้าอาวาสฯ ด้วยการใช้จิ้วรเป็นสัญลักษณ์ในการตีความเป้าหมายของสุนัข เพื่อเป็นการเรียกร้องชีวิตสุนัข

ทางอ้อมโดยการอิงบารมีของเจ้าอาวาสฯเอง และด้วยการนำเอาศาสนาธรรมะไปมาแลกในการช่วงชิงการให้ความหมายชุดความจริงในเรื่องการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

ชุดความจริงที่ท่านเจ้าอาวาสฯ ใค้ส ร้างขึ้น สามารถผ่านการยอมรับและได้รับอำนาจจากชาวบ้านเนื่องจากความเคารพนับถือและความเกรงใจที่มีต่อสถาบันศาสนาตามวิถีชีวิตแบบไทย ๆ ถึงแม้การตอนสุนัขจะไม่ใช่ทางออกที่ดีที่สุดสำหรับชาวบ้านบางกลุ่ม แต่ชาวบ้านและรัฐก็ยินยอมทำความแทนการฆาตกรรมสุนัข เพื่อเห็นแก่ค่าของเจ้าอาวาส เสด็จรภาพทางความเชื่อของชาวบ้าน โดยเฉพาะเมื่อความเชื่อและความศรัทธานั้นมีวัฒนธรรมและศาสนาเข้ามาผูกพันอยู่ด้วยจะไม่สามารถถูกสั่นคลอนได้อย่างง่ายดาย เห็นได้จากการที่ชาวบ้าน อบต. หรือนายอำเภอ ไม่ได้มีการล่อรอง หรือคัดค้านท่านเจ้าอาวาสฯ ในประเด็นการผูกจิวรให้กับสุนัขแก่ประถารไล แล่งจะเป็นการยอมรับและปฏิบัติตามคำขออย่างประนีประนอม

5. วัดกับชุมชน

วัดและเจ้าอาวาสฯนับว่ามีบทบาทและความเกี่ยวข้องกับชุมชน วัดและเจ้าอาวาสฯ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสวัดปรมีฯฯ จึงได้รับการสถาปนาอำนาจอย่างไม่เป็นทางการด้วยการที่ชาวบ้านเต็มใจมอบความยินยอม และอำนาจให้ท่านเจ้าอาวาสฯเป็นทั้งผู้นำทางศาสนาให้กับชุมชนพร้อม ๆ ไปด้วยไปกับการเป็นผู้นำทางความคิดและวางแนวทางการปฏิบัติตนให้กับชาวบ้านในชุมชนมอญที่เกาะเกร็ดด้วย

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นศูนย์รวมจิตใจของหมู่บ้าน (พรพิไล ๒๕๒๓) กลุ่มชาวบ้านมอญจะไปวัดมอญโดยเฉพาะวัดปรมีฯฯ...เพื่อร่วมพิธีกรรมทางศาสนาและทำบุญ โดยมีเจ้าอาวาสฯเป็นชาวมอญและสวดภาษามอญ ในขณะที่กลุ่มชาวบ้าน ชาวสวนที่เป็นคนไทยก็จะไปทำบุญและร่วมคัวที่วัดไทยในพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนั้นจึงนับได้ว่าวัดเป็นตัวแทนและเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน มีบทบาทในการพัฒนาและสร้างชุมชนเข้มแข็งเพราะวัดจะเป็นศูนย์รวมตัวของชาวบ้านในการจัดงาน จัดประชุม หรือเป็นเวทีของการโต้แย้งต่อรองความไม่เป็นธรรมที่ชาวบ้านได้รับ การไปวัดจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถแสดงถึงความเป็นตัวตนของกลุ่ม ซึ่งในกลุ่มชาวบ้านไทยจะแสดงออกถึงความรู้สึกที่ว่า เราไม่ไปวัดมอญ หรือวัดปรมีฯฯ เพราะเราฟังเทศน์เป็นภาษามอญไม่รู้เรื่อง วัดมอญก็เป็นศูนย์รวมเฉพาะของกลุ่มชาวบ้านมอญ วัดไทยก็เป็นศูนย์รวมของกลุ่มชาวสวนและชาวไทย ความแตกต่างทางกายภาพของวัดจึงเป็นเส้นแบ่งที่ค่อนข้างชัดเจนระหว่าง “ความแท้มอญ” และ “ความเป็นไทย” หรือแม้กระทั่ง “ความเป็นอิสลาม” ที่ข้ามฝากไปมัสยิด

วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางการรวมตัวของชาวบ้านได้ส่งให้เห็นภาพที่สลับซับซ้อนในมุมมองกันว่าวัดก็เป็นศูนย์กลางที่แบ่งแยกความเป็นตัวตนของชุมชนค่อนข้างชัดเจน ตัวอย่างเช่น การจัดงานวันสงกรานต์กลุ่มชาวบ้านมอญมีความภูมิใจนำเสนองานประเพณี วัฒนธรรมชาวมอญผู้ดูแลแยกพื้นที่ของ

เกี่ยวข้องกับรูปแบบของการจัดแสดง แสง สี เสียง ขึ้นหน้าเล่น วิกิปรวิทย์ฯ ขกการสัมภาณชาวบ้านในหมู่
อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชาวอมญ ชาวบ้านบางส่วนบอกเล่าว่าได้ไปรับมวณ โนษณะที่ชาวบ้านบางส่วนอ้างว่า
พวกเราก้จัดงานสงกรานค้ของเราเองที่ "วัดไทย" ซ้่มว แต่จัดมณแณรชองมามีประเพณีแบบไทย ๆ มี
การทำบุญ ตกบาคร จัดตั้งเครื่องเสียงชุดใหญ่เพราะพวกวิทยุรุ่นของมณเด้นว

สาเหตุที่ชาวบ้านแบ่งแยกกันไป "วัดไทย" หรือ "วัดอมญ" นอกเหนือจากเรื่องการเดินทาง
หรือเส้นทางภาษาภาษาแล้ว การไปวัดเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความป็นตัวตนของชาวบ้าน (Utong,
1993) ความรู้สึกที่ถูกกีดกันหรือแบ่งแยกกลับเป็นตัวเร่งให้ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านหรือแต่ละชาติพันธุ์มี
ความเข้มแข็งมากขึ้นในความเป็นกลุ่มเดียวกันกับพวกท้อของตนเอง

ช่วงที่ท่านนายอำเภอวัชรินทร์ ริเริ่มโครงการจัดทำเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยมีการ
จัดการประเพณีวันสงครานค้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน นายอำเภอวัชรินทร์ไม่ได้ร้อที่จะเชิญ
ท่านเจ้าอาวาสวัดปรมย์ฯ เป็นประธานในโครงการ "มณจัลระบบงานสงครานค้ บอกว่าไม่ต้องเชิญใคร
ทำกินเอง มณเรียกประชุมเล่งตั้งให้ท่านพระครูเป็นประธาน มณจัดให้คนเป็นฝ่ายนี้ ฝ่ายนั้น วัดเปิด
มณไปใช้คนเปิด มณเป็นแขก" (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2545)

เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำกลุ่มบางท่านได้เสนอความคิดในการแปรรูปโบราณสถานของ
วัดให้เป็นจุดขายในการท่องเที่ยว โดยเห็นว่าการที่นักท่องเที่ยวมาเกาะเกร็ดส่วนใหญ่สิ่งแรกที่ทำก็คือ
การเข้าไปกราบไหว้องค์พระนทมนินทร์ ท่านนายอำเภอเห็นถึงความมีเสน่ห์ที่เห็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว
ที่ล้สำคัญ จึงต้องการพัฒนาให้วัดนำเสนอ ของมีค่าทางโบราณคดีเพื่อการเรียนรู้ของประชาชนทั่ว
ไป และเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว เช่น "นี่ถึงวัดปรมย์คุยกับหลวงพ้อต้องเอาพิธิธกัณค้มาโจว
เมื่อก่อนปิดไม่เปิด เพราะกลัวของหาย"

"ตรงกุฎิกลางที่ท่านเปิดให้ดู ที่คู่พระโคตรปีฎกทรงกลาง ช้างบนเป็นคู่พระโคตรปีฎก ภาษา
มณญ อันแรกของประเทศไทย สงส้ขจะมีแห่งเดียว ผู้เน้นท่านก็เก็บไว้อยู่ ตรงนี้ก็เป็นจุดขายได้ มันเป็น
วัฒนธรรม โบราณคดี ท่านขอ "ไม่ยอกให้ใครเห็น ไม่ยอกให้ใครรู้ มันก็ขยอยู่ตรงนี้" (จากการ
สัมภาษณ์คุณ ไซยา นามสมมติ, 28 พฤษภาคม 2545)

ประเด็นที่ตามมาก็คือ ท่านเจ้าอาวาสวัดปรมย์ฯ ไม่ได้เห็นด้วยหรือยอมรับให้มีการนำเสนอ
โบราณวัตถุทางศาสนาให้เป็นจุดขาย เนื่องจากในแง่มุมมองหนึ่งศาสนาหรือโบราณวัตถุไม่ควรถูกนำมา
เกี่ยวพันโดยตรงกับวาทกรรมการท่องเที่ยว ที่ถูกกำหนดแต่ละกะจะยกให้เป็นวาทกรรมหลักและมีอิทธิ
พลต่อแนวคิดของชาวบ้าน จนอาจทำให้การมองคุณค่าทางศาสนา หรือโบราณวัตถุมีค่าเพียงเป็นจุด
ขายเพื่อการท่องเที่ยว ในหลาย ๆกรณีทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถถูกตีค่าและแปรรูปให้เป็นสินค้า
เพื่อการท่องเที่ยวได้หมดทุกอย่าง สิ่งที่น่าวิตกก็คือเมื่อวาทกรรมหลักของการพัฒนาและการท่องเที่ยว
กลายเป็นความมั่นคงทางเสถียรภาพ จุดความจริงชุดย่อย ๆ หรือวาทกรรมย่อยๆทั้งหลายที่ถูกกดทับ

ไว้จึงมีโอกาสถูกรอปรำด้วยวาทกรรมหลักได้ยกย่องว่า *we have* และ ได้รับยอมรับเป็นธรรมเนียมในการสถาปนาอำนาจ เช่น การนำเสนออัตตวิธานให้เด่นชัดเชื่อมโยงในชุมชนโดยการนำคุณนิกท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมและโบราณสถานต่าง ๆ ได้ถูกพยายามตีให้กลายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว (the commodification of culture and religion for the purpose of tourism and development) และเมื่อวาทกรรมการท่องเที่ยวกลายเป็นวาทกรรมหลักแนวคิดการแปรรูปวัฒนธรรมและศาสนาจึงไม่ได้ถูกตระหนักว่าเป็นเรื่องที่สั้นลตอนเสถียรภาพทางศาสนา หากแต่ในทวารตรงกันข้าม เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดลดลง กระบวนการ “การกล่าวโทษซึ่งกันและกัน” (the blaming process) ก็อาจจะกล่าวโทษว่าชาวบ้านเองไม่ได้พยายามทำให้เกาะเกร็ดมีจุดขาย ซึ่งวัดและโบราณวัตถุเองก็ควรได้รับการยอมรับให้เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวแต่กลับถูกขัดขวาง เมื่อนั้นชาวบ้านอาจกลับเข้าสู่สภาวะไร้เสถียรภาพเอกระลอกเมื่อเศรษฐกิจ และความเจริญจากการท่องเที่ยวที่คนเริ่มรู้สึกเคยชินและได้รับจากการกระจายรายได้ต้องถูกสั้นลตอน เมื่อคุณภาพทางเศรษฐกิจจากรายได้ถูกกระทบจากปริมาณที่ลดลงของนักท่องเที่ยว

การช่วงชิงอำนาจในการสถาปนาชุดความจริงเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวไม่อาจตัดสินได้ว่าใครคือผู้ถูก หรือใครคือผู้ผิด แต่สิ่งที่เกิดขึ้น หรือกำลังก่อตัวขึ้นก็คือความขัดแย้งที่แฝงตัวอยู่ในรูปของทุนวัฒนธรรมที่ถูกแปรสภาพให้กลายเป็นการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ได้รับการยอมรับและความชอบธรรมจากเสียงส่วนใหญ่

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านและเรื่องของผลประโยชน์

ความเข้มแข็งของชุมชนอาจหมายถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมต่าง ๆ ที่รวมถึงนโยบายรัฐ และผลประโยชน์ส่วนรวม การท่องเที่ยวเป็นคิวแปรที่ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งจากเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง ในขณะที่เดียวกันวาทกรรมการพัฒนาที่เน้นการท่องเที่ยวก็เป็นตัวจุดความเข้มแข็งของชุมชนเนื่องจากชาวบ้านต่างก็ตั้งหน้าตั้งตารอมาที่เขายกนักท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวจนไม่มีเวลา หรืออ้างการ ไม่มีเวลาไปเข้าร่วมประชุม หรือร่วมแสดงความคิดเห็นในนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ เมื่อนโยบายการบริหารบางอย่างได้ถูกนำไปปฏิบัติและเมื่อชาวบ้านเริ่มได้สัมผัสกับผลกระทบของนโยบายนั้น ๆ ชาวบ้านบางส่วนก็เริ่มที่จะถาม เกิดความไม่พอใจที่ทำไมตนไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ของรัฐสู่ชุมชนของตน โขยติมส์เบ็งถึงประเด็นที่ว่าคนนั้นไม่ได้เข้าร่วมประชุมจึงไม่ได้รับทราบข้อมูล หรือข้อมูลถูกถูกถ่ายเทแต่ละทีคนมาให้ผิดแปลกไปจากวัตถุประสงค์จากการบอกเล่าปากต่อปากของผู้ที่เข้าร่วมประชุม ไปถึงผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม

ค่านิยมในเรื่องการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดจากรวมกันของปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ชุมชนเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังมาจากวัฒนธรรมไทย และได้รับการคลอเคล้าจนกระทั่งคิดว่า เมื่ออยู่ในชุมชนด้วยกัน นาย

อำเภอวัชรินทร์กล่าวถึงประเด็นความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนที่เกิดขึ้นบนเกาะเกร็ดว่า “ผมพยายามปลุกฝังค่านิยมว่าเราจะเป็นองค์กร (ชุมชนมกญเพื่อเกษตรกรไทย) ที่ยึดเหนี่ยวและเข้มแข็งได้ เราต้องสามัคคีกัน อย่ารวยคนเดียว เช่น บริษัททัวร์พาเที่ยวแล้วผูกมัดอยู่กับแต่ร้าน นาย ก. ขายของแล้วกินเปอร์เซ็นต์อย่างนั้นผมไม่ยอม ไม่ได้ต้องไปยกมือไหว้”

บทบาทกรรมของนายอำเภอที่พูดถึงเรื่อง “...ต้องไปยกมือไหว้” มาพร้อมกับการสร้างและตีความหมายที่สื่อถึงความไม่เป็นอิสระของชาวบ้านเนื่องจากบทบาทและความคิดของชาวบ้านได้ถูกกำหนดด้วยผู้มีอำนาจและบารมีเช่นนายอำเภอวัชรินทร์ ว่าการขายของนั้นชาวบ้านไม่มีอิสระพอที่จะไปผูกมัดอยู่กับบริษัททัวร์เจ้าเดียว เพราะนั่นหมายถึง ความไม่โปร่งใส ไม่สามัคคีในหมู่ชุมชนมกญ และจะเป็นตัวทำลายความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งนายอำเภอวัชรินทร์มองว่าเป็นสิ่งที่ทำ “ยอมไม่ไหว” หากอำนาจในการสร้างและให้ความหมายความจริงในชุดการท่องเที่ยวเป็นวาทกรรมหลักตามนิยามของนายอำเภอ ชุดความจริงย่อย ๆ ของชาวบ้านที่คัดค้านผูกขาดสินค้ากับกลุ่มบริษัททัวร์จึงกลายเป็นเสมือนวาทกรรม “ขายขอม” ถูกไม่สามารถผ่านกรรขรรค์รับจากสังคมได้เพราะนั่นหมายถึงผลประโยชน์ที่ทำเพื่อตนเองโดยไม่ได้อิच्छาร่วมกันสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นหลัก ชุดความจริงย่อยนี้ในที่สุดก็จะกลายเป็นวาทกรรมรองความจริงของชาวบ้านเพียงบางกลุ่มที่ถูกรองจากชาวบ้านที่เป็นกระบอกเสียงส่วนรวมกับวาทกรรมหลักว่าไม่ควรได้รับการสถาปนาให้เป็นชุดความจริง

ความสามัคคีถูกสร้างเป็นกระแสนับสนุนวาทกรรมการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งมีความหมายในทวิลักษณ์ (dualism) ด้วยตัวเองหากมองจากมิติของเวลา เช่นความสามัคคีเป็นวัฒนธรรมที่เกาะเกี่ยวชุมชนในอดีตได้อย่างดีเพราะเงื่อนไขของเวลาไม่ได้ถูกจำกัดด้วยความเร่งรีบในการค้าขาย หรือการปรับตัวให้เข้ากับโลกาภิวัตน์ของสังคมปัจจุบัน แต่บริบทของสังคมในอดีตเป็นสังคมที่มีความจำเป็นต้องพึ่งพากัน ตัวอย่างเช่นการลงแขก การร่วมกันจัดงมหอประเพณี ในขณะที่สังคมปัจจุบันชาวบ้านถูกรายล้อมด้วยวัตถุนิยมและผลประโยชน์ต่าง ๆ รอบตัว การสร้างชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานความสามัคคีจึงเป็นการบอกกล่าวถึงอดีตมากกว่าความเป็นไปได้ในปัจจุบัน เพราะความแตกแยกของสังคมที่มีเพิ่มมากขึ้นและผลประโยชน์ที่ต้องช่วงชิงกันก็มีมากขึ้น เวลาที่ชาวบ้านมีจึงหมดไปกับการทำมาค้าขาย มากกว่าการรวมตัว เข้าร่วมประชุมหรือความด้งการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างผลประโยชน์ส่วนรวม

ในการประชุมศูนย์องค์กรเพื่อการพัฒนา (ศอพ.) มีผู้ให้คอมเม้นท์ไว้ว่า “อยากให้มีความสามัคคีในชุมชน อันนี้หมายถึงชุมชนเข้มแข็ง อันนี้ขอยกอย่างเค็มไปก กทมเดิมเราสามัคคีเหนียวแน่นมาก แต่มีสิ่งที่ทำให้ความสามัคคีหดหายไป นั่นก็คือผลประโยชน์ ผลประโยชน์จะนำไปไหนเกาะเกร็ดหมดความสามัคคีไปบ้าง” (ผู้เข้าร่วมประชุม ศอพ. 7 พฤษภาคม 2545)

ความสามัคคีเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมในหลาย ๆ กรณีไม่สามารถถูกแยกแยะออกได้อย่างชัดเจนจากผลประโยชน์ส่วนตัว อย่างเช่นคุณภักดิ์ชด หนองเค็ม ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “อย่างงานวันเฉลิมคนก็ออกมาร่วมงานน้อย การออกมาพัฒนาชุมชน เช่นแรกรถหนุ่ย คนก็ออกมาช่วยกันน้อยอยู่ กิจกรรมเรื่องพวกนี้ยังน้อย คนส่วนใหญ่ก็ยังใช้เวลาอยู่กับเรื่องของตัวเองมากกว่า” (สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2545) ถึงแม้ว่าโดยรวมแล้วชาวเกาะเกร็ดจะไม่ได้มีปัญหาขัดแย้งกันในเรื่องเชื้อชาติ ไม่ว่าจะเป็นไทย มอญ หรือ มุสลิม สิ่งที่น่าขบถาคัดค้านให้ประเด็นไว้อย่างน่าสนใจถึงความผูกพันระหว่างเชื้อชาติ หรือความเชื่อที่ต่างกันเกิดขึ้นได้เพราะมีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกันและมาร่วมเดียวกันในเรื่องผลประโยชน์ “เขาก็ไม่เห็นยกพวกตีกัน พวกมุสลิมก็มาขายของในวัด ผมเคยนึกถึงสำเพ็ง แยกพูดภาษาจีนได้ คนจีนก็พูดแขกได้ ผมเคยฟังกับหู มันถูกผูกพันด้วยผลประโยชน์มากกว่าเชื้อชาติ ศาสนา เดียวนี้เราผูกพันด้วยผลประโยชน์” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545)

ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นคือการผสมผสานระหว่างผลประโยชน์ส่วนรวมและผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งทางรัฐและผู้นำท้องถิ่นให้ความหมายกับผลประโยชน์ส่วนรวม ก็คือการมีส่วนร่วมของประชาชนบนความสามัคคีเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในขณะที่ชาวบ้านให้ความหมายชุมชนเข้มแข็งว่าเป็นการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองในระดับพื้นฐานนั้นต้องแข็งแรงเสียก่อนจึงจะเกิดการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมได้ ปัญหาก็คือความเข้มแข็งในระดับปัจเจกมีเพียงแต่ความพอใจส่วนตัวของแต่ละบุคคลเป็นตัววัด ดังนั้นเมื่อมีการเรียกประชุมหมู่บ้านหากชาวบ้านบางคนมองว่าสถานะภาพทางเศรษฐกิจของตนยังไม่ได้รับการดูแลเป็นที่พอใจได้ ก็พร้อมที่จะสละประโยชน์ส่วนรวมเพื่อประโยชน์ส่วนตัวก่อน เช่นการอยู่บ้านทำงานส่วนตัวหรือการเปิดร้านขายของแทนการสละเวลาเข้าร่วมประชุม

“ปัญหาเยอะ คนไม่ค่อยมาประชุม มันเดินทางกันมาลำบาก ที่หมู่บ้าน 2 มี 140 มาตั้งแต่ 80 คน เวลาลงคะแนนเสียงเขาก็ไม่ให้ผ่าน กลุ่มที่มากกันไม่ค่อยได้ก็เป็นกลุ่มมุสลิม พวกกันไม่ค่อยจำนวน ก็ต้องล้มประชุม ประชุมกันไม่ได้ แล้วหมู่บ้านเราก็เหมือนหมู่บ้านใหญ่ ตั้ง 140 คน มาประชุมกันน้อย” (สัมภาษณ์ กุศลเมตต์ เคื้อกนาน, 14 เมษายน 2545) การไม่เข้าร่วมประชุมของชาวมุสลิมอาจตีความได้ว่าหมายถึงการไม่ให้ความร่วมมือ หรือการประท้วง การไม่ยอมเสียสละเวลาเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม ไม่ได้มารับรู้ข้อมูลต่าง ๆ แต่พอถึงเวลามีปัญหาที่มักโทษว่าไม่เคยได้รับความสนใจและไม่เคยได้รับข้อมูลใด ๆ เท่าที่ควรเกี่ยวกับหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่

ในขณะที่ชุมชนมุสลิมอาจมีการสร้างใหม่ของชุดความทรงจำของชุมชน โดยให้ความหมายการไม่เข้าร่วมประชุมว่าเกิดจากความไม่สะดวกในการเดินทาง เพราะไม่มีถนน ไม่มีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านในละแวกของตน การคมนาคมจึงทำได้แต่เพียงทางน้ำซึ่งก่อกวนขังไม่สะดวก ดังนั้นการที่ชาวมุสลิมไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้อาจเป็นความเสียหายแก่ กทศ. ทวีตวิฐที่ไม่ได้ให้ความเป็นธรรมใน

การจัดสรรงบประมาณดำเนินการสร้างถนนเข้าไปสู่แกชวมุสลิม และทั้งหมดนี้ไม่ได้เกี่ยวกับประเด็นเรื่องการให้ความหมายของชาวมุสลิมบนเกาะเกร็ด

คุณครูดวงใจ แสงจีวรวงว่าใจจู้กันชาวบ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ไม่ค่อยอยากมีส่วนร่วมกับการประชุมหมู่บ้านเพราะเป็นการเสียเวลาทำมาหากิน ด้วยนั้นกลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมจึงมักเป็นหน้าเดิม ๆ ซึ่งอาจมีเวลาว่างมากกว่าในการสนใจเรื่องภารกิจของส่วนรวม “บางอย่างชาวบ้านก็ไม่ค่อยร่วมมือกัน เพราะเขาต้องทำมาหากิน ว่ากันไม่ได้ ขอความร่วมมือไม่ค่อยได้ เป็นธุรกิจไปหมดสมัยก่อนโน้นช่วยกัน แต่เดี๋ยวนี้อะไร ๆ ก็จะขายขอเวลาทำมา” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545) ในอีกแง่มุมหนึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจชุมชนอาจหมายถึงการแลกเปลี่ยนความเป็นอยู่แบบไทย ๆ ที่พึ่งพากันในลัทธิมาสู่บริบทสังคมปัจจุบันที่คั่งคั่งผู้ฉ้อฉลเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวก่อนผลประโยชน์ส่วนรวม “ก็คือต้องเสียสละเวลาบ้างเวลาที่เรากำลังต้องการให้เกาะของเราเจริญรุ่งเรือง อย่างเวลาประชุม แล้วไม่ไปร่วมแล้วว่าเขาจัด พอเขาตกลงกันก็เห็นว่าเพราะไม่รู้ปัญหาที่ประชุม ...มีบางคน บางคนก็เอ้อออตาม ส่วนใหญ่จะประชุมหน้าเดิม ๆ” (ครูดวงใจ แสงจีว, 9 มิถุนายน 2545)

การลงคะแนนเสียงและการควบคุมกำหนดบทบาทวาทกรรมหลักของการพัฒนาและการท่องเที่ยวเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งจึงเต็มไปด้วยแบบเดิม ๆ ด้วยกลุ่มเดิม ๆ ที่ยอมสละเวลาเข้าร่วมประชุม ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการรวมตัวกันจัดเจนเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมหรือเพื่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง สิ่งที่เกิดขึ้นคือเสียงส่วนใหญ่เลือกที่จะเป็นเสียงเงียบ เพราะค่อนข้างพอใจและต้องการใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบคุณภาพเดิมของตนไม่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ หรือความจำเป็นที่จะต้องกระตือรือร้นเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากที่เป็นอยู่ เพราะนั่นหมายถึงผลกระทบที่จะเกิดกับเสถียรภาพปัจจุบันที่ตนพอใจ เมื่อผู้วิจัยได้มีโอกาสถามแม่ค้าขายผลไม้ซึ่งเป็นชาวบ้านหมู่ 4 เกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องชุมชนเข้มแข็ง ก็ได้คำตอบว่า “ตอนนี้เหมือนกับค้างคนต่างอยู่ ต่างหารายได้เข้าครอบครัวของตัวเอง เอาตัวรอดให้ได้ก่อน ยังไม่มีเวลาคิดถึงชุมชนเข้มแข็งหรอก” (สัมภาษณ์แม่ค้าขายผลไม้หมู่ 4, 6 มิถุนายน 2545)

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านเกิดขึ้นในวงแคบเฉพาะกลุ่ม “หน้าเดิม ๆ” มากกว่าการมีส่วนร่วมในระดับกว้าง ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจัดทำกิจกรรมจึงไม่ใช่เรื่องที่ทำไปได้ง่าย ๆ ตามแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยชุมชนเข้มแข็ง คุณชัยยุทธ์ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงปัญหาการรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อสร้างธุรกิจกรรมต่าง ๆ ว่า “มันมีปัญหาทุกหมู่ ไม่ใช่แค่ หมู่ 6 เหมือนกับวันนั้นที่ผมคุยกับอาจารย์ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) ในที่ประชุมว่า ชาวไทยเขาขาดความร่วมมือ ด้วยเหตุผลอะไรไม่รู้ ถ้าเราอยากกระตุ้นเขา เราต้องแก้ที่พี่ (กระตือรือร้น) มานะว่านี่ วางโครงการนี้ขึ้นมา คุยกะเขา (ชาวบ้าน) บ่อย ๆ เขาก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ให้เค้าร่วมมือ แต่ด้าลำพังอย่างกองทุนหมู่บ้านเข้ามา ตอนที่หาสมาชิกก็จะมีการพูดว่าเงินจะเข้าเมื่อก่อนไหม ในเมื่อก่อนหาประธานกลุ่มไม่ได้ ไม่รู้

ใครเป็นประธาน เงินก็ไม่เข้ามา เพราะไม่มีบัญชีรองรับ” (เว็บบล็อก, 10 มิถุนายน 2545) อาจเป็นเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมจึงไม่ได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน หรืออาจเป็นเพราะชาวบ้านไม่ต้องการมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวเพราะมันอาจหมายถึงการเสียสละเวลา การต้องเข้าร่วมประชุม และภาระที่ต้องรับหน้าที่จัดการกับกองทุน ดังนั้นหากชาวบ้านมีความพอใจในสถานะเป็นอยู่ของตนเองในบริบทสังคมปัจจุบันและไม่ได้มีความเดือดร้อนมากมาย ชาวบ้านส่วนใหญ่อาจเลือกที่จะไม่ต้องการมีส่วนร่วม

หากมองให้ลึกซึ้ง ผู้วิจัยสังเกตว่าการมีส่วนร่วม ตามตัวบทจริง ๆ แล้วคือหนึ่งในชุดความจริงของวาทกรรมหลักการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง “การมีส่วนร่วม” เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐและผู้มีอำนาจในชุมชน เป็นกิจกรรม หรือการกระทำที่ได้ผ่านการยอมรับและสถาปนาว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่สมาชิกในชุมชนซึ่งต้องมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ตามแนวคิดฟูโก (Foucault, 1980) การมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวก็เปรียบได้กับการที่ชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนนั้นถูกบังคับด้วยอำนาจแฝงจากวาทกรรมหลัก บนความเป็นอิสระ และเสรีภาพที่พึงมีของแต่ละบุคคลในระบอบประชาธิปไตย ชาวบ้านในชุมชนควรมีสิทธิที่จะเลือกว่าต้องการจะมีส่วนร่วม หรือไม่ต้องการจะมีส่วนร่วม หากแต่การกระทำการใช้สิทธิดังกล่าวหมายถึงการท้าทายวาทกรรมหลักของการพัฒนา เพราะชุมชนจะเข้มแข็งได้อย่างไรหากประชาชนเลือกที่จะใช้สิทธิในความต้องการที่จะไม่มีส่วนร่วม ดังนั้นความรู้สึกผิดจึงเป็นชุดความจริงอีกชุดที่ถูกสร้างขึ้นอยู่ภายใต้วาทกรรมหลัก เมื่อชาวบ้านเลือกที่จะไม่มีส่วนร่วม การกระทำดังกล่าวจะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยรวม จนเกิดเป็นกระแสที่ลดทอนชุดความจริงย่อยที่ทวนวาทกรรมหลักดังกล่าว เมื่อชาวบ้านเลือกที่จะไม่มีส่วนร่วมจึงมักถูกให้ความหมายว่าเป็นกลุ่มที่ไม่ยอมสละเวลาให้ชุมชน คือกลุ่มที่เห็นผลประโยชน์ส่วนตัวสำคัญกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม หรือคือกลุ่มที่ไม่ให้ความร่วมมือกับชุมชนในการช่วยสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง คำถามจึงเกิดขึ้นว่าชาวบ้านควรจะต้องรู้สึกผิดไหม หากการสร้างชุดความจริงของตน คือการเลือกที่จะดำเนินชีวิตแบบ “ตัวใครตัวมัน” และเลือกที่จะ “ไม่มีส่วนร่วม”

รัฐและความเกี่ยวข้องกับชุมชน

1. บทบาทของนายอำเภอ

นายอำเภอนับว่าเป็นผู้นำชุมชนที่ได้รับอำนาจในการบริหารอย่างชอบธรรม แต่การที่ชาวบ้านจะยอมรับและให้ความนับถือกับตัวนายอำเภอขึ้นอยู่กับความรู้สึกลึกซึ้งที่ชาวบ้านมีต่อนายอำเภอแต่ละยุคแต่ละสมัย รวมทั้งการสะสมบารมีให้เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน นายอำเภอวัชรินทร์ นับว่าเป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเกาะเกร็ดให้มีความเข้มแข็ง ห่วงใยและสร้างการยอมรับจากชาวบ้านได้อย่างชัดเจนที่สุด

จากการสังเกตที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมผัสกับชาวบ้านในชุมชนเกาะเกร็ด ชุมชนมอญนับว่าเป็นกลุ่มชาวบ้านที่ให้ความเคารพนับถือในตัวนายอำเภอมากที่สุด เนื่องจากนายอำเภอวัชรินทร์คือผู้นำความเจริญเข้ามาสู่ชุมชนมอญตามนิยามของชาวบ้าน เพราะนายอำเภอวัชรินทร์เป็นผู้ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มชาวบ้านด้วยความเป็นกันเอง เช่นการทิ้งไปโคลกคล่กับชาวบ้านอย่างเป็นทางการก็สามารถสร้างความไว้วางใจและความนับถือจากชาวบ้านได้อย่างดี “ผมว่าเราทำงานต้องมีใจให้เขา (ชาวบ้าน) ด้วย ผมไปนอกเรื่องแบบ แบบข้าราชการผมไม่ชอบ เวลาผมไปผมก็พยายามสอนเขา ล่าสุดก่อนผมย้ายผมจัดระบบงานสงกรานต์บอกว่าไม่ต้องเชิญใคร ทำกันเอง”

นายอำเภอได้ใช้พื้นฐานของวัฒนธรรมไทยในเรื่องความมีจิตใจเมตตาปราณี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเป็นกันเองเป็นมิตร ในขณะที่ตัวกันนายอำเภอวัชรินทร์ก็ได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นจริง ๆ เพื่อนำมาช่วยพัฒนาชุมชนนั้น ๆ โดยที่นายอำเภอวัชรินทร์ได้กล่าวว่า “ผมเป็นเพียงแค่ผู้จุดประกาย เท่านั้นเอง ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นได้จากคนบนเกาะ ผมบอกแหล่งท่องเที่ยวมันไม่จริงจังมันเป็นเพราะว่าเราไปคิดแทนเขา ไปคิดแทนความรู้สึกของชาวบ้าน” (สัมภาษณ์.11 เมษายน 2545)

ปัญหาการพัฒนาชุมชนจากภาครัฐในหลาย ๆ ครั้งเกิดขึ้นตั้งแต่ระดับนโยบายที่รัฐข้าราชการหรือผู้นำ มักจะช่วยคิดแทนชาวบ้าน มากกว่าการที่เข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และเข้าใจความต้องการของชาวบ้านในแบบของชาวบ้านเอง ในกรณีการบริหารงานและการพัฒนาเกาะเกร็ดเป็นทั้งแบบที่มีนายอำเภอเป็นผู้นำทางความคิด มีการร่วมด้วยช่วยกันกับชาวบ้าน พร้อม ๆ กับการผลอไปคิดแทนชาวบ้านในบางครั้งเนื่องจากความหวังดีที่ต้องการพัฒนาชุมชน และจากการที่ได้คลุกคลีเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ดังที่ท่านนายอำเภอได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “คนไทยที่เป็นชาวสวนที่นี่ แต่ทำงานรับจ้างฝั่งโน้นเป็นส่วนใหญ่ เราก็นึกว่าถ้ามันชุมชนมอญเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วเขาจะรู้สึกอย่างไร ผมไปคิดแทนเขา ลานป่าฝ้าย ผมทำเป็นลานค้าชุมชนครั้งแรก เพื่อให้คนในแถบนี้มาก้าขาย แต่ความเป็นจริงชาวบ้านเขาไม่เคียดร้อน”

การคิดแทนชาวบ้านในบางครั้งก็อาจเป็นสิ่งที่จำเป็นเมื่อชุมชนในระยะเริ่มแรกต้องการผู้นำที่จะเป็นผู้ช่วยชี้แนะแนวทางให้กับชาวบ้าน นายอำเภอวัชรินทร์จึงมีบทบาทในการสร้างชุดความจริงหลักให้กับเกาะเกร็ดจนกลายเป็นวาทกรรมการพัฒนาที่เน้นการท่องเที่ยวเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยที่นายอำเภอเป็นผู้ที่กำหนดบทบาทและแนวทางการพัฒนาไว้ค่อนข้างชัดเจน ตัวอย่างเช่นการจัดระเบียบของพื้นที่และของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว “ผมเริ่มงกเทโกไม้ปติภของป่าไม้มาเขียนว่าเป็น ‘ศูนย์เครื่องปั้นดินเผาประจำหมู่บ้าน’ แล้วปิดไว้ที่โรงปั้นซึ่งตอนนั้นมันปิด แล้วก็ประชุมถามชาวบ้านว่าเอาไหม ใครจะทำบ้าง นักท่องเที่ยวเขาจะได้รู้ ชาวบ้านก็ไม่เอาเก็บ เจ้าของเครื่องปั้นดินเผาก็ไม่เอา ผมก็เลยใช้คำสั่งว่านายอำเภอให้มาคิด ห้ามเอาออก ถ้าเอาออกมันจะ”

“ทำเรือวัดปรมข มีเรือข้ามฝาก ผมทำเขาจัดเป็นที่ท่องเที่ยวแบบ 30 นาที เขาก็ว่าใครจะมาเที่ยว ผมก็ตีไปว่าต้องจัด บังคับให้จัดไปเลย 9 โมง 10 โมง แล้วให้แวะแสดงขนมหวานด้วย คุณสมชายรอรับอยู่ คุณแฉ่วนี้มาทีหลัง”

“พอร้านเกิดขึ้นมาผมก็ตั้งระบบ สมัยก่อนมีการประชุมทุกเดือน วางกฎเกณฑ์ บอกว่าให้อุรุรักษ์ไว้ให้ได้ เป็นเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ไม่ให้ล้มเหลวเหมือนเกาะล้าน หรือเกาะพีพี ผมพยายามปลูกฝังค่านิยมว่า 1. เราจะเป็นองค์กรที่ขึ้นหลักและเข้มแข็งได้ เราต้องสามัคคีกัน อย่างรวกคนเดียว เช่น บริษัททัวร์พาฝรั่งมาเที่ยว แล้วก็ผูกมัดอยู่กับแฉ่วร้าน นาย ก. นาย ข ของแฉ่วกินเปอร์เซ็นต์ อย่างนั้นผมไม่ยอม ไม่ได้ต้องปล่อยอิสระ ผมถูกพวกกรุ๊ปทัวร์ล่อลวงหาว่ารังเกียจ แต่ผมต้องการให้มีการกระจายรายได้ 2. ปลูกฝังให้เป็นดินแดนอุรุรักษ์ อย่างมาคังการาโอเกาะ ผมไม่ยอม ตั้งได้ผมก็จับได้ทุกวัน ผมว่าอยากเที่ยวให้ไปเที่ยวฝั่งโน้น ไปฝั่งไทเกร็ด มีเป็นร้อยร้าน” (สัมภาษณ์นายอำเภอวัชรินทร์, 11 เมษายน 2545)

ในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาชุมชน นายอำเภอวัชรินทร์ต้องเผชิญกับกระแสการต่อต้าน ในรูปความขัดแย้งแบบแอบแฝง เช่น การไม่เข้าร่วมประชุม หรือการไม่ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านว่าจะช่วยพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจัง ความไม่เต็มใจมีส่วนร่วมของชาวบ้านในระยะแรกอาจเป็นจุดที่ทำให้ นายอำเภอจำเป็นต้องใช้การปกครองด้วยการใช้อำนาจอย่างเป็นทางการ เพื่อลดกระแสการต่อต้านและกำหนดทิศทางให้ชาวบ้านต้องปฏิบัติตาม เช่น การใช้คำสั่งให้ติดป้าย “ศูนย์เครื่องปั้นดินเผาประจำหมู่บ้าน” การบังคับให้มีการจัดการท่องเที่ยวทางเรือตามเวลาที่กำหนด หรือแม้แต่การกำหนดเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอุรุรักษ์ นับว่าการจัดการความขัดแย้งของนายอำเภอด้วยการใช้อำนาจอย่างเป็นทางการมีส่วนช่วยให้การดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวเกาะเกร็ดประสบความสำเร็จเนื่องจากนายอำเภอมีข้อได้เปรียบว่าด้วยตำแหน่ง หน้าที่ การงาน สถานภาพทางสังคม และได้รับความเกรงใจจากชาวบ้าน

อำนาจในการสร้างและให้ความหมายกับสัญลักษณ์จริงแท้ กับการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ได้กลายเป็นวาทกรรมหลักที่ได้ผ่านกระบวนการยอมรับและได้รับการสถาปนาอย่างชอบธรรมบนการอ้างอิงผลประโยชน์เพื่อส่วนรวมและเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง การใช้อำนาจในการต่อรองอัตตลักษณ์ใหม่และสร้างความหมายใหม่ให้กับชุมชนเกาะเกร็ดให้กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงอุรุรักษ์ ได้ซึมลึกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นการสร้างและตีความหมายใหม่ (redefine) ให้กับเสถียรภาพในรูปแบบใหม่ที่ชาวบ้านรู้สึกเคยชินกับการพึ่งพาการท่องเที่ยวได้หลัก การที่เสถียรภาพของชาวบ้านถูกสั่นคลอนได้ในปัจจุบันก็สืบเนื่องจากระบบนิเวศการท่องเที่ยวที่มีผลประโยชน์ลดลงและกระแสการสร้างใหม่ของชุมชนแนวทวิวัฒนธรรมที่แผ่กว้าง

นายอำเภอพัฒนาเล็งเห็นถึงสภาวะดกดอยของเกษตรกรที่ชาวเกาะเกร็ด อันอาจสืบเนื่องมาจาก การอึดตัวของนักท่องเที่ยว หรือจากการที่เกาะเกร็ดมีชาว เมาเจ เป็นด้วยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจุดใหม่ ๆ ให้เป็นที่น่าสนใจ และต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับสภาพความเจริญในปัจจุบัน เช่นเดียวกับที่นาย คำเกษตรวิชรินทร์ได้กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเกาะเกร็ดดีไหม... แรก ๆ โยคงต้องประสบปัญหาคนไม่รู้จัก เกาะ ดอนปี 39, 40 ก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ ปี 43, 44 ก่อนข้างเวียงอาจจะเป็นเพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวเริ่มขึ้น หรือเป็นจุดอึดตัวใหม่ แต่สำหรับตัวเองคิดว่าไม่ใช่ เพราะเกาะเกร็ดมีอะไรให้นำศึกษาอีกเยอะ แต่ที่นี้ มันอยู่ที่ว่ารัฐบาล กับคนของเราเองช่วยกันรักษาตราบนี้แค่นั้น ถ้าคนเห็นแก่ตัว เอาแต่ได้ การท่องเที่ยวของเกาะนี้ต้องชนเขาลงแน่” (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2545)

การที่เกาะเกร็ดมีอะไรที่น่าศึกษาอีกมากมายก็จำเป็นจะต้อง มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เป็น รูปธรรม ดังเช่นที่นายอำเภอพัฒนาได้ให้ความเห็นไว้ว่า “ศิลปะสำเนียงถึงความสะอาด เน้นมาก ๆ เรื่อง ผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ส่วนฝีมือเขาดีอยู่แล้ว คุณภาพของเครื่องปั้นดินเผา เรื่องภูมิทัศน์ที่ต้องปรับ เรื่องการคมนาคมรอบ ๆ เกาะ ทำอย่างไรเกาะเกร็ดจะเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้ทั่ว เรียกว่าจัดทัวร์เป็นแบบครบวงจรได้” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545)

บทบาทของนายอำเภอกับการพัฒนาเพื่อช่วยเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งให้กับชาวบ้าน อาจถือ ได้ว่าเป็นการสร้างชุดความจริงจากการให้ความหมายและถูกกำหนดโดยผู้นำกลุ่มที่เป็นทางการ เช่น นายอำเภอที่มีบทบาทในการกำหนดและให้ความหมายกับชุดความจริง การต่อต้านจากชุดความจริง ย่อย ๆ ต่างๆ ที่อาจเป็นกลายเป็นวาทกรรมทวนกระแสต่อต้านการให้ความหมายกับการพัฒนาตาม แนวทางของรัฐ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ องค์การบริหารส่วนตำบลจึงนับว่าเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนที่มี ส่วนร่วมในการสร้างชุดความจริงให้กับวาทกรรมหลักของการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งให้ได้ รับการสถาปนาขึ้นในชุมชนเกาะเกร็ดอย่างชอบธรรม เนื่องจากผู้นำกลุ่มดังกล่าวล้วนมีความเกี่ยวข้อง ใกล้เคียงกับชาวบ้านที่มีอิทธิพลทางความคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ

เมื่อชาวบ้านมีปัญหากำหนดให้เสถียรภาพความเป็นอยู่ของตนเองต้องถูกหักเห บุคคลที่ชาวบ้าน มักนำเรื่องราวไปปรับทุกข์และเรียกร้องความเป็นธรรมนอกเหนือจากคนครอบครัวและคนสนิทแล้ว ก็คือกำนันและผู้ใหญ่บ้าน คุณชัยยุทธกล่าวว่า “ถ้าเรื่องเกี่ยวกับหมู่บ้านผมก็คุยตรง ๆ กับผู้ใหญ่บ้าน เพราะผู้ใหญ่บ้านอาวุโสหน่อยกว่า คล้าย ๆ สอน เบนะนี่ เมาจะเจ็หรือไม่ว่า ให้ได้พูดไว้ก่อน เช่น กรณีพิพาทผมก็จะแนะนำว่าเออมันอย่างนี้ ๆ นะ บางทีทำเองบ้างไม่ทำตามบ้าง บางทีลับหลังก็ไป ว่าเรากับคนอื่น ตอนนี้มีปัญหาผมก็จะอยู่กับตัวเอง อยู่กับบรรพบุรุษ อ่านหนังสือธรรมะ” (สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2545) จะเห็นได้ว่า การบริหารจัดการความขัดแย้งตามแบบไทย ๆ ที่คุณ ชัยยุทธได้นำมาปฏิบัติก็คือ การยึดหลักศาสนาซึ่งนำความที่เป็นปัจเจกบุคคลและการหลีกเลี่ยงที่จะไม่ ต้องการยุ่งเกี่ยวกับทางโลก หรือเรื่องของผู้ถิ่น ดังแนวปฏิบัติที่นับแต่บรรพบุรุษและการนั่งสมาธิเพื่อให้

จิตใจสงบ เช่นเดียวกับการที่ชาวบ้านชุมชนมอญให้เวลาแก่เรา นักเขียนเล่มพ่อวัดปรมย์ฯ และถือว่าท่านเป็นเสาหลักของชุมชน เนื่องจากโดยพื้นฐานจิตใจแล้วชาวบ้านให้ความศรัทธากับศาสนาอย่างเต็มรูปแบบ โดยยึดถือวัดและหลวงพ่อก็คือศูนย์กลางทางศาสนา และเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้นเมื่อนายอำเภอพัฒนาต้องการความร่วมมือจากชาวบ้านผู้นำชุมชนท่านเอ๋อแมะ วัฒนาต้องเข้าไปหาก่อนก็คือเจ้าอาวาสวัดปรมย์ฯ “ส่วนมากผมก็จะเชิญผู้นำท้องถิ่นขอเขา ถัดมาคือว่า ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. ประธานกลุ่ม เขาก็จะมีประธานกลุ่มอย่างกลุ่มหัตถกรรม โดยเฉพาะผู้เฒ่าทางศาสนา หลวงพ่อวัดปรมย์ฯ ท่านเป็นเสาหลัก ผมยังพูดบ่อย ๆ ว่าท่านเป็นเสาหลักขอท่าน ถ้าอาศัยความร่วมมือต้องดูตรงนั้นก่อน” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545)

นอกจากท่านเจ้าอาวาสวัดปรมย์ฯ ที่เปรียบเสมือนเป็น “เสาหลัก” ของชุมชนแล้ว ผู้ใหญ่บ้านกำนัน และ อบต. ก็อาจเปรียบเสมือนเป็น “เสาหลัก” บ่อย ๆ อีกหลายคนที่เป็นแรงคอบสนับสนุนให้ชุมชนขับเคลื่อนไปในแนวทางการพัฒนาตามนโยบายของรัฐ

กำนันเรวัติ สุขทอง ได้เล่าถึงบทบาทหน้าที่การบริหารช่วยเหลือและขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความสามัคคีไว้ว่า “ผมลงเลือกตั้ง อบต. ผู้ใหญ่บ้าน เป็น อบต. 2 สมัย ฝ่ายบริหาร แล้วถึงสมัครอีกก่อนข้างจะ โชคดี ที่บอกว่าจะไปไกลเกลี่ยเป็นกรณีย่อย ๆ แล้วด้านองการบริหาร 7 หมู่บ้าน จาก 7 หมู่บ้าน ผมจะให้ผู้ใหญ่บ้านดูว่าถนนหนทางตรงไหน เพราะพวกเราไม่มีอำนาจไปนั่งตรงนั้นแล้วผมเคยนั่งตรงนั้นมาก่อน เราก็เอาถนนหนทางไปบอก อบต. ให้ อบต. เป็นคนทำ FUR. ก็จะรับเรื่องจากเราไป อย่างอาทิตย์ที่แล้วหมู่ 2 ผมโคคไปวัดเองเลย 70 เมตรก่อนถึงชุมชนมุสลิมแล้วเรียก อบต. เจ้าของพื้นที่มาดูว่ามุสลิมลำบากไม่มีถนนหนทาง เอาเรื่องเข้าสภา สภาอนุมัติอีก 70 เมตร นี่คือการปกครองของผม แต่เดี๋ยวนี้ไม่เหมือนเมื่อก่อน กำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ได้ไล่หมวก 2 ใบ” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

นัยยะสำคัญที่สื่อถึงหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่เปรียบเสมือนเป็นกระบอกเสียงให้กับชาวบ้านในการร้องเรียน ปรับทุกข์ ความไม่พอใจเกี่ยวกับความเกินอยู่ปัจจุบัน เช่นการสร้างถนนที่ยังเข้าไปไม่ถึง รวมทั้งยังเป็นผู้ประสานงานไกลเกลี่ยระหว่างรัฐและชาวบ้าน หรือแม้กระทั่งการที่ต้องเป็นเสมือนกรรมการตัดสินข้อขัดแย้งและช่วยแนะนำชาวโตน “ผู้ใหญ่ปกครองแค่หมู่บ้านเดียวแต่กำนันปกครองทั้งตำบล ผู้ใหญ่มีเรื่อง ชาวบ้านมีเรื่อง เขาจะมาหาผมก่อน ก่อนถึงตำรวจ เราก็ต้องไกลเกลี่ยให้ดี ทีนี้เราไปไกลเกลี่ยต่างหมู่บ้านที่ไม่ใช่ถิ่นเรา ผมไม่มีลูกน้อง ไม่มีมือไม้เราก็ต้องพูดกับเขาให้เข้าใจว่าหลักการทำงานเป็นแบบนี้จะ เชื่อไม่เชื่อก็ตกใจ เพราะผู้ใหญ่บ้านบอกมาแล้ว” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

การแก้ปัญหาความขัดแย้งของกำนันให้กับชาวบ้านมีเทคนิคการพูดคุยและพยายามสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน รวมทั้งการใช้คำพูดที่แอบแฝงช่วยกันมองไปปฏิบัติ เช่น “จะเชื่อไม่เชื่อก็ตาม

ใจ” ซึ่งสื่อถึงการเรียกร้องความเกรงใจ และทวงไว้วิงวอนขอใจ นับเนื่องจากชาวบ้านในเชิงประชดประชัน การโกล่เกลี่ยที่เกิดขึ้นอาจทำให้ชาวบ้านแยกคิดไม่ได้ว่า ถ้าพวกเขาไม่เชื่อแล้วอะไรจะเกิดขึ้นตามมา

ลงค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

ความไม่ชัดเจนในบทบาทและหน้าที่ของ อบต. ทำให้ความคิดเห็นของชาวบ้านที่มีต่อ อบต. สื่อออกมาในลักษณะที่มีทัศนคติในทางลบ นโยบายของรัฐในการจัดตั้ง อบต. คือการเปิดโอกาสให้การบริหารงานท้องถิ่นเป็นจากระดับล่างขึ้นบน โดยมีชาวบ้านเองเป็นผู้เลือกสมาชิก อบต. เป็นตัวแทนของชาวบ้าน เป็นกระบอกเสียงให้กับตนเอง ตามแนวทางนี้หากคิดแบบนโยบายรัฐก็ดูจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุดในการปฏิรูปการปกครองที่เน้นการบริหารและการวางนโยบายที่เริ่มจากระดับรากหญ้า เป็นตัวแทนของความเป็นอธิปไตยที่ชาวบ้านมีโอกาสได้ใช้สิทธิและเสียงในการเลือกตัวแทนของตนเข้ามาทำหน้าที่บริหารงานท้องถิ่นและเป็นผู้ประสานงานระหว่างชาวบ้านและรัฐ ซึ่งต่างจากในอดีตที่กำนัน และผู้ใหญ่บ้านมาจากการแต่งตั้งของรัฐสามารถอยู่ในหน้าที่และวาระการงานแบบถาวรจนเกษียณ การแต่งตั้งมาจกความเป็นผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านเชื่อและนับถือมากกว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน ได้มีสิทธิเลือกผู้นำของตนเอง

บทบาทและหน้าที่ของ อบต. มีความไม่ชัดเจนเนื่องจากถูกชาวบ้านมองว่าเป็นตัวแทนของรัฐหรือเป็น “ราชการไปแล้ว” ดังที่ชาวบ้านหมู่ 5 ได้กล่าวว่า “สมาชิก อบต. เขาเป็นพนักงานประจำไปแล้ว มีสี ใส่เครื่องแบบเดียวกัน เป็นทีมงานของเขา” มากกว่าการเป็นตัวแทนของชาวบ้านจริง ๆ การมีเครื่องแบบนี้ว่าเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ที่สื่อถึงการได้มาของอำนาจอย่างชอบธรรม พูโก(1980) ได้อธิบายว่า กฎ ระเบียบ และการปฏิบัติตนตามแนวทางที่สังคมได้กำหนดไว้ให้เป็นตัวแทนของการใช้อำนาจแบบแอบแฝง สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ระบบ กฎเกณฑ์ และระเบียบการต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรมหลักจะเป็นตัวกำหนดบทบาท หน้าที่ และควบคุมความเป็นไปของชุดความจริงต่าง ๆ ให้ดำเนินไปตามนโยบายหรือชุดความจริงหลัก ดังเช่นที่ สมาชิก อบต. มีเครื่องแบบจากทางราชการ ซึ่งมีนัยยะสำคัญเป็นตัวหมายที่สื่อให้เห็นสถานะภาพที่แตกต่างจากชาวบ้าน ในการได้รับการสถาปนาอย่างชอบธรรมจากภาครัฐด้วยเครื่องแบบและยศ มากกว่าความรู้สึกที่ว่าตนได้รับการสถาปนาอย่างชอบธรรมจากการเลือกตั้งของชาวบ้าน ดังนั้นความรู้สึกที่ว่า ท.ต. มีความเกรงใจจากชาวบ้านก็เป็นผลกระทบที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

คุณครูดวงใจ แสงจิว ฝากให้ อบต. เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาปรับปรุงโรงเรียนบนเกาะเกร็ด ซึ่งคุณครูดวงใจ มองว่าควรจะไปบนที่ที่ อบต. มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ดูแล และครูดวงใจก็ได้พยายามเรียกร้องให้ อบต. มีส่วนร่วมมากขึ้น “พูดตรง ๆ นะ เหมือมเขา (อบต.) ไม่ได้ดูแลอะไร

เลข ถ้าเมื่อ อนาคต เข้มแข็งก็จะดี เขาน่าจะมาดูแล แต่เขาไม่ม เจ (ทบทวีโรเวีย) ก็เชิญเขา เขาก็น่าจะมารับรู้ว่าโรงเรียนเป็นอย่างไร อยากให้เขาเข้ามามีส่วนร่วม ๑ ดูแลแล้วเรา ใคร นี่เหมือนกับห่างกันไปเลย ขออะไรเข้าไปก็ยังไม่ให้” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545) เป็นที่น่าสังเกตว่า บทบาทของอนาคต นั้นมีหน้าที่ช่วยและเป็นผู้ประสานงานกับรัฐในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง แต่ อนาคต กลับถูกมองจากชาวบ้านว่าขาดความเข้มแข็งในตัวเอง เนื่องจากการสร้างสัมพันธ์ภาพ และการสื่อสารระหว่าง ชาวบ้านและอนาคต เป็นไปในรูปแบบที่ค่อนข้างห่างเหินขาดหวั่นของชาวบ้าน หรือแม้กระทั่งจากเจ้าหน้าที่รัฐเอง

ท่านผู้อำนวยการบ้านเกร็ดตระการ ซึ่งท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้รับความร่วมมือจาก อนาคต ไว้ว่า “...แต่เรามีพยายามทำหนังสือไปหา อนาคต แล้วเราก็พยายามไปหาเขาถึงที่ แต่เขาไม่เห็นมาหาเราเลย แต่เขาก็เคยคุย บังเอิญวันที่เราไปเขาขายที่ทำงาน แล้วก็ย้ายคนเปลี่ยน คนเก่า สัมพันธ์ไมตรีกำลังจะมาแล้ว เขาก็ย้ายพอดี คนมาใหม่เราก็ทำหนังสือไป ไม่ช้าก็ขงอินดี ที่จะทำร่วมกัน แต่ปัจจุบันนี้ยังไม่มาเลย แต่เราเคยไปหาเขามาที่แล้ว เขาไม่มา ภาระกิจของเขามันเยอะ แล้วอีกอย่างงานเขามันมาก แล้วเขาไม่มาสนใจเรื่องงานสังคมซึ่งมันต้องเสียสละ แต่งานที่เขาจะไปทำมันเป็นเรื่องของงบประมาณ ความเป็นอยู่ เรื่องก่อสร้างต่างๆ มากกว่า”

ผู้วิจัยได้สังเกตว่าคำพูดของผู้ผู้อำนวยการบ้านเกร็ดตระการ เพื่อจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับการไปได้รับการยอมรับ หรือการช่วยเหลือจาก อนาคต ด้วยการใช้วิธีอธิบายสาเหตุของการไม่ได้รับความร่วมมือว่า อนาคต อาจไม่มีเวลา เพราะคงต้องมีภาระกิจยุ่งมากกับการบริหารจัดการงบประมาณมากกว่าการยอมเสียเวลาเกี่ยวกับสังคมที่ต้องการความเสียสละ การที่ผู้อำนวยการบ้านเกร็ดตระการได้สร้างความหมายอธิบายความจริงชุดย่อยนี้อาจสื่อถึงนัยยะแฝง เป็นการพูดและให้ความคิดเห็นที่สามารถทำให้ผู้ฟังตีความได้ในหลายแง่ เช่น ๑ . อาจตีความการกิจและไม่มีเวลาจริง ๆ หรืออาจสื่อถึงการที่ อนาคต เ็นความสำคัญเรื่องการจัดสรรงบประมาณมากกว่าการช่วยเหลือสังคมหรือการช่วยเหลือชาวบ้าน

ความห่างเหินในการมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารกับชาวบ้านเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้รับฟังจากความคิดเห็นของชาวบ้านค่อนข้างมากเกี่ยวกับ กบค. ตัวอย่างเช่น คุณชัยยงก์ เหมริศ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “เมื่อเดือนเมษายนที่ผ่านมา (ปี 2545) มีนายอำเภอเก่า (วัชรินทร์ วัฒนพเม็ช) ที่ย้ายมาจากอ่างทองแล้วเข้ามา อ.เมือง ก็ลงมาทำแสง สี เสียง วัดปรมย์ ชาวบ้าน ถกทบทวนถึงเด็กเซี่ยงหนาน อปค. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่ ก็ไม่เคยเห็น อนาคต. อาจจะเป็นเพราะว่าไม่ใช่เรื่องของ กบค. เป็นเรื่องของชาวบ้าน วัด ตัวผมเองผมยังอยากจะไปร่วมงานครั้งนั้นเลย แต่เราไม่มีบทบาท ให้แค่บ่งฟัง” (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2545)

การปฏิรูปการปกครองสู่ท้องถิ่นกับการบริหารงานที่เข้มข้มขึ้น

ความรู้สึกแตกต่างของทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายสมัชชก อบต. ที่มีก อบต.กำลังบนความเป็นตัวแทนชาวบ้านและความเป็นตัวแทนรัฐหรือผู้ประสานงานให้แก่วรัฐ กับฝ่ายชาวบ้านที่มีความรู้สึกที่ค่อนข้างไม่เป็นกลางกับ อบต. เนื่องจากการมอบสิทธิเสียงขอคนให้สมัชชก อบต. ควรจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนมากกว่าการปฏิบัติหน้าที่เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของรัฐ เช่น ills; เครื่องแบบซึ่งแสดงถึง สถานภาพที่แตกต่างจากชาวบ้านว่า “ไม่ได้เป็นพวกเดียวกัน” ซึ่งทำให้การดำเนินการบริหารปกครอง จัดสรรงบประมาณมีความซับซ้อนมากกว่าที่เคยเป็นมาก่อน

ความคิดเห็นของคุณลุงประจวบซึ่งเป็นชาวบ้านหมู่ 2 กล่าวว่ “มี อบต. ทำเรื่องให้ยุ่งยากเข้าไปอีก มันเพิ่มการบริหาร ปกครองขึ้นมา แล้วการปกครองก็เป็นผู้ใหญ่บ้าน ถ้านั้น เมื่อก่อนทำอะไรก็อยู่ที่ ผู้ใหญ่บ้าน ถ้านั้นหมด เดียวนี้ก็ต้องเป็น อบต. มันก็เพิ่มระบบงานขึ้นมา ถ้าจะถามว่าได้ผลไหมผมว่ารัฐบาลก็เสียงบประมาณเปล่า ถ้ามี ๑๗๗ แล้ว ก็ยกเลิกถ้านั้น ผู้ใหญ่บ้านไปเลยก็จบ มันจะได้ไม่ซ้ำซ้อนกัน ตอนนี้นั้นเกิดผลซ้ำซ้อนกัน” (สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2545) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลอาจหมายถึงการลดขั้นตอนการบริหารงาน และลดอำนาจผูกขาดของกลุ่มผู้นำชุมชนหรือกลุ่มอิทธิพลต่างๆ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ชาวบ้านรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับ: อบต. กลับมีทัศนคติทวนกระแสแนวความคิดนโยบายของรัฐ เนื่องจาก หมายถึงการเพิ่มขึ้นขั้นตอนการทำงานและการบริหารงานจากที่เคยเป็นอยู่

กำนันเรวัต สุขทอง ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมี ๑๗๗ ว่า “เดี๋ยวนี้มันไม่เหมือนเมื่อก่อน (ซึ่งไม่มี อบต.) ถ้านั้น ผู้ใหญ่บ้านไม่ได้สวมหมวก 2 ๑ ๒ อะไรๆ มันก็ซับซ้อนมากขึ้น” (สัมภาษณ์, ๑ มิถุนายน 2.145) การทำงานที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นอาจหมายถึงเวลาและขั้นตอนในการดำเนินเรื่องและอนุมัติงบประมาณที่ยืดเยื้อ พร้อม ๆ กับการต่อรองทางอำนาจเพื่อให้ชุดความจริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสร้างถนน การอนุมัติงบประมาณต่าง ๆ เป็นไปตามนิยามที่แต่ละฝ่ายต้องการ ดังนั้นการช่วงชิงการสร้างควมหมายให้ชุดความจริงของคนกลายเป็นชุดความจริงแท้และได้รับการสถาปนาจึงเกิดขึ้นระหว่าง อบต. กลุ่มผู้นำทางความคิด และชาวบ้านเอง

คุณชัยยุทธ เหมริด ก็ได้ให้ทัศนคติสอดคล้องกับกำนันเรวัตและคุณลุงประจวบว่า “ถ้าสมมุติว่าตัวแทนแต่ละหมู่บ้านที่เป็น อบต. ได้รู้เห็นอะไรเกี่ยวกับ อบต. ๑๗๗ เรื่อยๆผู้ใหญ่บ้านแต่ละกลุ่มเข้ามานั่งคุยก็จะ ได้ผล แต่ตอนนี้ไม่ใช่...ตอนนี้ประชุม อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนไม่รู้เรื่อง ซึ่งจริง ๆ มันน่าจะรู้เรื่อง แต่กำนันจะไปยุ่งกับประธาน อบต. ไม่ได้ ยกตัวอย่าง คณะเถร็ด ก็มีผู้ที่มีประสบการณ์ มีความต้องการ มีความพยายามที่จะให้ชุมชนบูมใหม่เรื่องการท่องเที่ยว การสร้างงาน ก็จะมีผู้ที่วิสัยทัศน์ลงมาทำ ๆ ๆ แต่ อบต. ไม่เปิดให้ทำ ทั้ง ๆ ที่เขาเป็นผู้บริหารเกี่ยวกับการเงินของตำบล (สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2545)

ชาวบ้านบางกลุ่มมองว่าการมี อบต. คือความซ้ำซ้อนขอกรมการบริหารงานท้องถิ่นที่ได้มาพร้อม ๆ กับอำนาจชอบธรรมที่มอบให้โดยรัฐในการผ่านเรื่อง ยื่นเสนอ และจัดสรรงบประมาณต่าง ๆ ซึ่งคุณป้ารวีวรรณ สุขทอง ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ อบต. ไว้ว่า “ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ของป้า เขาก็ไม่ค่อยถูกกันกับ อบต. ไม่ถูกกันเรื่องงาน ไม่ใช่เรื่องส่วนตัว เป็นเรื่องเหมือนการเมือง เช่น อบต. ไปทำให้หมู่อื่น ไม่มาทำให้หมู่ 2 ผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ชอบ ทำให้มีเรื่องขัดกันหลายเรื่อง แต่ก็เป็นเรื่องงาน”

“ความเห็นอยู่ที่ อบต. มันก็เลขเหมือนมีสิทธิขาด มีอำนาจเต็มที่ ใครทำอะไรก็ต้องไปฟังค่อนนี้ของสาธารณสุขก็ต้องผ่าน อบต. ของพัฒนาชุมชน ก็ต้องลงที่ อบต. ของเรากลุ่มสตรี จะทำอะไรก็ต้องเขียนโครงการไป ผ่าน อบต. หมลเลย”

“ตอนนี้ทางราชการกำลังให้เราแทรกแซง ให้กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน เข้าไปแทรกแซงแต่ไม่มีสิทธิ ยกมือได้ แต่ก็ต้องรู้ว่าพวกเขาทำอะไรกัน ป้าเองก็ไม่ได้เข้าร่วม เพราะป้าเองก็ไม่ชอบ เขาไม่เต็มใจให้เราเข้าร่วม ป้าก็ไปทางอื่นของเรา ไปเล็บโตทางอื่น เมื่อก่อนเราไม่มี อบต. เราเข้าได้ เราก็ไปได้ พอมี อบต. เขาบอกตอนนี้เราเข้าไม่ได้แล้วนะ เพราะว่ามันเป็น อบต. แต่จริง ๆ ตอนที่เราไปอบรมมา เขาก็บอกให้เราเข้าไปแทรกอยู่ได้ แต่เรารู้ว่าเขาไม่พัฒนา” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

อบต. ซึ่งควรมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนกลับถูกชาวบ้านอย่างเช่น ป้ารวีวรรณ มองว่าตัว อบต. เองนั้นยังไม่สามารถพัฒนาตัวเองได้ดีพอ หรือมีศักยภาพที่จะพัฒนาท้องถิ่นได้ “คิดว่าเขา (อบต.) พัฒนากันไม่เป็น เขาพัฒนาไม่ได้ คือ อบต. ที่มาเป็น เขาไม่เคยได้ทำงานด้านพัฒนามาก่อน ไม่เคยทำงาน อยู่ ๆ ก็ไปจับมาเป็น เขาเป็นคนว่างงาน อยู่ว่าง ๆ ไม่เคยมีจิตใจด้านการพัฒนา อยู่จับมาเป็นแล้วก็เอาไปอบรม ถ้าเขาเข้าใจ ชอบช่วยเหลือคน ชอบพัฒนาเป็นพื้นฐาน มันก็จะดีกว่า” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545) ข้อคิดเห็นของคุณป้ารวีวรรณในฐานะชาวบ้านคนหนึ่งอาจชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนของอบต. ที่ ควรปรับปรุงและได้รับการแก้ไขตั้งแต่ขั้นตอนและวิธีการเลือกตั้งให้มีประสิทธิภาพ เพื่อที่ชาวบ้านจะสามารถเลือกผู้ที่มี “จิตสาธารณะ” หรือต้องการทำเพื่อชุมชนจริง ๆ ซึ่งก็น่าจะสอดคล้องกับนโยบายของรัฐในการสรรหาผู้แทนชาวบ้านที่มีคุณภาพดังกล่าว หากแต่ปัญหามักเกิดขึ้นเป็นปมที่แก้ไขได้ยากเมื่อการเลือกตั้งต้องเผชิญกับการซื้อเสียง การเล่นพรรคเล่นพวก หรือแม้กระทั่งการเข้าสู่ระบบอุปถัมภ์ หรือระบบเครือญาติที่ตัวชาวบ้านเองยึดและเต็มใจที่จะเลือกพรรคพวก เครือญาติของตนเอง และผู้มีพระคุณ กลายเป็นอำนาจที่กำแนบชุดความจริงหลักให้กับสังคมนั้นๆ ซึ่งในหลาย ๆ ครั้งได้กลายเป็นวัฒนธรรมการเลือกตั้งที่แฝงอยู่ในชุมชน ดังนั้นโอกาสที่จะได้ผู้ที่เป็นตัวแทนชาวบ้านอย่างแท้จริงและต้องการทำเพื่อประโยชน์สาธารณะอาจจะเป็นเส้นทางที่ทั้งรัฐและชาวบ้านต้องร่วมกันต่อสู้ยาวนาน

วัฒนธรรมการเลือกตั้งที่แฝงตัวอยู่ในรูปแบบของระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ อาจทำให้ชาวบ้านมีส่วนในการเลือกตัวแทนจากหมู่บ้านของตนแทนที่การควมเฝ้าถือ ความคุ้นเคย และ

ความเชื่อในตัวบุคคล มากกว่าการพิจารณาวิถึงัยถึงสัมมาพหุในทวารวิหเวรปกครองท้องถิ่น คุณจรัญสว่างเนตรได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า “ชาวบ้านมีความเชื่อในบุคคลมากกว่า บ้านเลขเก้าเงิน ตอนนี้เวลาจะทำอะไรก็ต้องเรียกประชุม เมื่อก่อนใช้การเคาะระฆังเรียกประชุม คนในหมู่บ้านนี้ คำบสนี้ก็ประชุมกัน ชาวบ้านจะเอาอย่างไร เห็นด้วยไหม” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

วาทกรรมการปกครองที่ยึดหลัก “เสียงส่วนมาก” หรือ (majority vote) เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ส่วนรวมมากที่สุด อาจไม่ได้หมายถึงทางออกที่ดีที่สุดทางด้านการปกครองหรือการบริหาร เนื่องจาก การได้มาซึ่งเสียงของชาวบ้านอาจหมายถึงความไว้นึกเชื่อใจที่ชาวบ้านมอบให้ หรือความนับถือที่ชาวบ้านมีให้กับผู้นำในระบบอุปถัมภ์ หรือแม้กระทั่งการใช้เงินเพื่อให้ได้มาซึ่งเสียงส่วนใหญ่ ดังนั้น “เสียงส่วนใหญ่” ที่ชาวบ้านมอบให้ตัวแทนจึงเป็นการมอบอำนาจอย่างชอบธรรมให้กับกลุ่มตัวแทนส่วนน้อยในการสร้างชุดความจริงของคนให้กลายเป็นชุดวาทกรรมหลัก และพยายามกดทับ (suppress) ชุดความจริงย่อย ๆ ต่างๆ จากชาวบ้านที่เป็นเสียงส่วนน้อยให้กลายเป็นเสียงที่เงียบ หวดโอกาสที่จะได้รับการรับฟัง หรือผ่านกระบวนการคัดเลือกสรรหาข้อเท็จจริง

ลุงสมจิตร ได้เล่าให้ผู้วิจัยรับทราบถึงความคับข้องใจที่ทำให้กลุ่มย่อยของคนกลายเป็นเสียงที่ถูกสะกดให้เงียบว่า “มันสู้เขาไม่ได้ เสียงเราส่วนน้อย บอกตรงๆ เลย การซื้อเสียงเราไม่เอา แต่มีคนหมู่ 2 มีผู้ใหญ่เก่าสมัคร เป็น สมาชิก อบต. อยู่ฝ่ายค้าน ผู้รัฐบาลเขาไม่ได้ พวกเขามากกว่า มันพูดลำบาก ส่วนมากเขาจะไม่ยอมรับ ฝ่ายประธาน กกค. เขาไม่ยอมรับศาสนาพุทธเขาไม่ยอมรับ กลัวจะไปรู้อะไรมากที่พวกเขาทำกัน ไว้ชาวบ้านมุสลิมก็อยากเป็นกันจะตาย แต่จะไปขัดอะไรพวกเขา เขาไม่ยอม ผมรู้อะไรสัก ๆ ก็สู้ สร้างได้โน่น สร้างได้นี่ เอาเงินที่น่าจะใช้ให้เป็นประโยชน์ มาใช้แบบไม่เป็นประโยชน์” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

คุณป้ารวีวรรณ สุขทอง ระบายความอัดอั้นใจเกี่ยวกับประเด็นการทำงานของ อบต. ที่อิงหลักเสียงส่วนมากกว่า “อยู่ที่ อบต. สิ เวลาเขายกมือยกไม้กัน อบต. เขาก็เห็นความสำคัญตรงนี้ค่อยลงไป เขาอยู่หมู่ 3 เคยเป็นประธาน มีอำนาจต่อกัน ก็ต้องเห็นความสำคัญหมู่ของเขามาก่อน ถนนก็ไปทำ แถวหมู่ 3 ก่อน หมู่ 2 ต้องการแค่นี้ไม่ได้ ทำให้ไม่ได้” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

แม้กระทั่งคุณนัชวินิจ แจ่มจิต ซึ่งเป็นสมาชิก อบต. เป็นตัวแทนงาหมู่ 7 ยังให้ทัศนะเกี่ยวกับ “เสียงส่วนมาก” ไว้ว่า “ตอนนี้มันจะมีปัญหาคือ ฝ่ายบริหารเขาจะเอาไปลงพื้นที่เขาเยอะกว่า มันคล้ายเสียงข้างมากข้างนอก (ฝ่ายบริหารอยู่ไหนคะ) หมู่ 3 (เขามีคนมากกว่าหรือคะ) เขามีสมาชิกที่เห็นด้วยเยอะกว่า (แล้วของเรามีสมาชิกกี่คนคะ) หมู่ละ 2 คน แต่คนที่เห็นด้วยกับเรามีน้อยกว่า (เราก็เลยต้องยอมเขาไปก่อน) ครับ มันต้องสู้ด้วยเสียงข้างมากในสภา... ไม่ชตาแนวทวงปฏิวัติ เรื่องระเบียบ เสียงส่วนมากส่วนน้อย มันทำให้เหมือนว่า ถ้ามีเสียงข้างมากจะทำอะไรก็ได้ ระบอบมันยังไม่ดีพอใน อบต. ด้านบริหาร” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

ชาวบ้านให้ความหมายกับเสียงข้างมากในสภาบริหาร อบต. หมายถึงชนบทผู้มีดีโครงการต่าง ๆ ที่ถือผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตน ในขณะที่เสียงส่วนน้อย (minority voice) ของกลุ่มย่อย ๆ ต้องพยายามดิ้นรนต่อสู้ให้ชุดความจริงย่อยของกลุ่มตนเองได้รับความยอมรับรวมไว้ว่าจะเกินไปด้วยวิธีการบริหารความขัดแย้งนี้จากการพูดคุยกันเองภายในกลุ่ม หรือการเรียกร้องภายนอกเป็นกรรมด้วยการพูดคุยให้คนนอกกลุ่มในฐานะบุคคลที่สาม หรือบุคคลภายนอกได้ฟัง ซึ่งอย่ามองขงแว้งกันก็มองว่าเป็นการระบายความอัดอั้นใจ และให้ความคิดเห็นของตัวเองมีสิทธิและเสรีภาพในการรับฟังจากคนรอบข้าง แทนการเรียกร้องอย่างเป็นทางการด้วยการประท้วง หรือต่อต้านการดำเนินการของ กนท. เพราะอาจเป็นสิ่งที่เข้าข่ายคำพูดที่ว่า “กลืนไม่เข้าคายไม่ออก” เนื่องจากสมาชิกใน อบต. ก็คือกลุ่มชาวบ้านกันเองที่ตนคุ้นเคยและก็เป็นชาวบ้านเองอีกนั่นแหละที่ เป็นผู้เลือกคนกลุ่มนี้เข้ามาบริหารท้องถิ่นของตน ดังนั้นสิ่งที่ชาวบ้านจัดการกับการกระทำและความขัดแย้งที่ตัวเองเป็นคู่กรณีก็คือการบ่นระบาย พูดคุย ล้อว่า และวิจารณ์การทำงานของ อบต. ซึ่งบางครั้งก็อาจมีประเด็นสำคัญที่ กนท. สามารถนำไปปรับปรุงการทำงานได้ แต่ในบางครั้งก็ อบต. ก็เป็นเสมือน “แพะรับบาป” ให้กับชุมชนกลายเป็นชุดความทรงจำที่สร้างขึ้นเกี่ยวกับ กนท. โดยรวมอย่างไม่มีรูปธรรมที่ชัดเจนและไม่ได้มีการชี้เฉพาะเจาะจงถึงตัวบุคคล

จากการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสสอบถามชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้วิจัยได้สังเกตว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มักคิดว่าตนเองนั้นไม่มีปัญหา ความเป็นอยู่ที่ดี “มีกิน มีงาน มีเงินใช้” แต่หากให้กล่าวถึงปัญหาที่เป็นของผู้อื่น หรือปัญหาของสังคมเกาะเกร็ดส่วนใหญ่มักกล่าวถึงปัญหาเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ และปัญหาเสพติด ส่วนที่ชาวบ้านมองว่าเป็นปัญหาของสังคมมักจะมี การนำประเด็นการทำงานของ กนท. เข้ามาเกี่ยวโยงด้วยในลักษณะที่ต้องการให้ อบต. มีส่วนร่วมกับชาวบ้านมากขึ้น และต้องการให้การทำงานของ อบต. มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การปรับปรุงให้การทำงานของ อบต. มีประสิทธิภาพอาจต้องเริ่มต้นที่ตัวสมาชิก อบต. เองซึ่งคุณสมบัติ สุขทอง ในฐานะที่เป็นอดีตประธาน อบต. และมีประสบการณ์ทำงานคลุกคลีอยู่กับการบริหารปกครองท้องถิ่น ได้มองเห็นความสำคัญของการศึกษาของสมาชิก อบต. ที่ ควรได้รับการพิจารณามากกว่าแค่การมองเพียงวัสดุ เนื่องจากชาวบ้านมักเลือกสรรผู้ที่ตนเองให้ความนับถือ ซึ่งส่วนใหญ่ก็หมายถึงผู้ที่เป็นผู้ใหญ่หรือผู้นำทางความคิดที่ชาวบ้านให้ความเคารพ “ถ้าไม่การทำงานบางที สิ่งที่สมาชิกเขาไม่รู้บางทีเขาก็ยกมือ คือเขาไม่รู้ การศึกษามันมีหลากหลายที่เขาจะมา ป.4 ป.6 ก็มีความรู้มันแตกต่างกัน พื้นฐานแตกต่างกัน บางคนที่เขาตั้งใจมาทำงานก็มีขัดแย้งกันบ้าง มันเหมือนล้นกับพื้น แบบฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล”

“การที่จะให้ท้องถิ่นดูแลด้วยตัวเอง ควรจะปรับปรุงตั้งแต่กฎหมายระเบียบ มติกฎมายมาลงใน เรื่องของการศึกษาก่อน คือการจำกัดเรื่องของระดับการศึกษา เพราะถ้าเขาเขา มไม่รู้เขาไม่สามารถ

คามรัฐบาลได้เลข เรื่องทุกอย่างมาให้ อบต. รับ กับเร็วเกินไป เรื่องคอร์รัปชันมันก็ยังสูงมาก” (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2545)

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือความขัดแย้งในปัจจัยระหว่างวิถีวุฒิ และคุณวุฒิ ในขณะที่ความรู้ ความคิดอ่านของสมาชิก อบต. มีความสำคัญ แต่ประสบการณ์ที่สั่งสมมาจากอดีตไม่ว่าจะเป็นด้วย ความนับถือ บารมี หรือการทำงาน ก็มีผลกับการได้รับคะแนนเสียงจากชาวบ้าน ซึ่งคุณนัยวินิจ แจ่มจิต ได้ประสบปัญหานี้กับตัวเองเมื่อได้ถูกรับเลือกเข้าไปในฐานะสมาชิก อบต. ของหมู่ 7 “ตอนที่ผมได้ รับเลือกเข้าไปนี่ผมเด็กสุดเลยครับ ตอนนี้อายุ 32 ปีแล้วครับ (ผู้วิจัยถามว่านี่ข้อจำกัดอะไรบ้างไหม จากการเป็นสมาชิก อบต.) ข้อเสียก็คือผมมีประสบการณ์น้อยกว่าคนอื่น ๆ ครับ พวกเขาก็เลยไม่ค่อย ฟัง ผมเองก็เกรงใจ แต่ข้อดีก็คือว่าเราอยากเข้าไปทำงานมากกว่า เรามีมุมมองต่างกับพวกเขา (สมาชิก อบต. ท่านอื่น)” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545) เช่นเดียวกับกับที่คุณสมเกียรติกล่าวว่า “จำนวนอบต. ในที่ประชุมคิดไม่เหมือนกันหรือ คนเราขีดความสามารถ ความรู้ การศึกษาไม่เท่าเทียมกัน เพียงแต่ คนเราจะเข้าใจอะไรแบบไหนคิดกันไปได้นาน้อยแต่ไหน .. อย่างบางเรื่องที่ผมกล้าพูด (ในที่ประชุม อบต.) เพราะผมรู้ระเบียบ บางคนที่ไม่พูดเพราะเขาไม่รู้เรื่อง เขามาใหม่มากซึ่งกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มาตรฐานต่าง ๆ ก็ไม่รู้” (สัมภาษณ์, 13 เมษายน 2545)

คุณสมเกียรติ ให้ความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่า “สมาชิก อบต. มีตั้งแต่อายุ 70 กว่า ๆ ไปจน กระทั่ง 30 ต้นๆ มีหลายคน ผมว่าไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นมากเท่าไร อายุเป็นตามมาตรฐานอยู่แล้ว ผมว่า การศึกษาสำคัญ อย่างเด็กรุ่นใหม่ ๆ อายุ น้อย ๆ ชาวบ้านเขาก็ไม่เลือกเพราะว่าไม่มีประสบการณ์ การ ศึกษาดี ผมว่าสิ่งดี ๆ มันจะตามมาเยอะเลย การทำงานที่ต้องอ่านกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ดีความแตก มันจะทำให้งานเดินไปในแนวทางที่ชัดเจนมากขึ้น สมาชิกปัจจุบัน มส.5 ก็มี เขายังดีความมาตราไม่ ถูกเลข แล้วถ้าไม่ยอมปรับปรุงตัวเองเลข ผมว่าจะอยู่ไม่รอด แล้วถ้าทำกันแบบผิด ๆ อย่างนี้ รัฐบาลจะ เกิดอะไรขึ้นในอนาคต การเข้ามาโกงกิน บนชั้นล่างเลข มันก็ทำให้ไม่เจริญ” (สัมภาษณ์ , 12 เมษายน 2545)

เรื่องของ “การเข้ามาโกงกิน” หรือเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าคอร์รัปชัน เป็นพฤติกรรมที่คุณสม เกียรติให้ความคิดเห็นว่าความรู้และคุณสมบัตินี้โดยรวมของผู้ไปสมาชิก OUR. มีส่วนสำคัญในการ หล่อหลอมแนวความคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสมาชิกใหม่ถูกหล่อหลอมให้มีความเป็นหนึ่งกับวัฒนธรรมองค์กรบริหารส่วนตำบล ที่เสี่ยงข้างมากคือตัวคิดติงมาประมาดต่าง ๆ หรือประสบการณ์ที่ยังมี มากก็ยิ่งเป็นที่ขึ้นขึ้นน้ำหนักและความคิดเห็นใจให้สมาชิกส่วนมากคล้ายตามได้มากกว่า เนื่องจากผู้ที่ มี ประสบการณ์มากจะสามารถใช้วิถีวุฒิและความเกรงใจที่ใส่ไว้จากสมาชิก อบต. คนอื่น เป็นอำนาจต่อ รองและชักนำการตัดสินใจในที่ประชุมมากกว่าผู้ที่ออกมาประ เสนอแนวอย่างคุณนัยวินิจ ผู้นำความคิดที่ ส่วนใหญ่ผู้มักมีอาวุโสมากด้วยประสบการณ์ มักใช้ถ้อยแถลงที่ถึงถึงการทำงานเพื่อควบคุมอำนาจ

เปิดเสรีในการตัดสินใจ การกำหนดวาทกรรมการพัฒนาว่าควรเดินไปไหนแนวทางใด และควรจัดสรรงบประมาณไปลงที่ใดก่อน ก็จะเป็นผู้ที่สร้างชุดความจริงขมขื่นหรือพวกห้องตนเองให้เป็นชุดความจริงหลักที่ได้ผ่านการยอมรับ (จากเสียงข้างมาก) จากชาวบ้านและในที่สุดก็ได้รับการสถาปนาให้ได้รับความชอบธรรม เมื่อนั้นสิ่งที่อาจเป็นอันตรายต่อสังคมก็ถอยแนวติดตามวาทกรรมหลักที่ถูกกำหนดขึ้นด้วยกลุ่มคนจำนวนน้อยเพียงบางกลุ่มที่อ้างความชอบธรรมจากเสียงส่วนมากหรือจากประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานในอดีต จนชาวบ้าน หรือแม้กระทั่งสมาชิก อบต. เองก็เกิดความเคยชินกับวาทกรรมหลักและวัฒนธรรมการทำงานที่ถูกควบคุมไว้ด้วยกลุ่มผู้มีอำนาจ เมื่อนั้นเสถียรภาพความมั่นคงที่แท้จริงของชาวบ้านก็อาจถูกคดบังด้วยการกระทำที่ไม่ถูกทำนองคลองธรรมแต่กลับได้รับการสถาปนาให้เป็นที่ยอมรับว่าสิ่งที่กระทำอยู่คือพฤติกรรมที่ชอบธรรม และกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ เช่นการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือ การคอร์รัปชันนั่นเอง

คอร์รัปชัน: ธรรมเนียมปฏิบัติที่ชอบธรรม?

ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลบางส่วนที่ค่อนข้างมีความละเอียดอ่อน เนื่องจากข้อเท็จจริงเป็นเพียงคำบอกเล่าจากประสบการณ์ของชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกของเกาะเกร็ด และได้ขอให้ผู้วิจัยละเว้นจากการอ้างอิงถึงบุคคลเหล่านี้ เช่น “อย่าเอาไปอ้างนะ” “อย่าพูดไปนะเดี๋ยวมันจะสะเทือนใจคนหลายคน” “เล่าให้ฟังแล้วอย่าเอาไปเขียนนะ” ซึ่งคำขอร้องเหล่านี้นับว่าสร้างความลำบากใจให้กับผู้ฟังในฐานะที่เป็นผู้วิจัย ประเด็นความขัดแย้งบนเส้นทางผลประโยชน์ ขั้นตอนการชักออกเงินหลวง หรืองบประมาณแผ่นดิน ได้มีการบอกเล่าถึงประสบการณ์จากหลายท่านให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ ซึ่งหากผู้วิจัยเลือกที่จะเมินเฉยกับเหตุการณ์เหล่านี้โดยไม่ได้หยิบยกขึ้นมาพูดก็อาจจะเข้าข่ายการเป็นผู้ฟังที่อยู่ในความเงียบ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ฟังแล้วก็เฉยไว้คงทำอะไรไม่ได้มากมาย อย่างไรก็ตามในสภาวะที่ผู้วิจัยได้รับปากที่จะไม่อ้างอิงถึงบุคคลดังกล่าวที่ได้บอกเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ให้ผู้วิจัยได้รับทราบ ประเด็นความขัดแย้งที่ผู้วิจัยจะนำมารายงานในตอนต่อไปจึงจำเป็นต้องใช้นามสมมติในบางกรณีที่มีการพาดพิง หรือการที่ผู้ไปสัมภาษณ์ได้ขอร้องเอาไว้ เพื่อไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่งจนกลายเป็นความขัดแย้งที่อาจค่อยๆ ลอยหายไปในเวลาข้างหน้า (ซึ่งนี่ก็อาจถือเป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้งตามแบบไทย ๆ ที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเอามาใช้กับตัวเองสำหรับงานวิจัยนี้)

ในช่วงที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการตัดสินใจอนาคตของศูนย์เด็กเล็กของเกาะเกร็ดซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ 5 ปัญหาความต้องการย้ายศูนย์เด็กเล็กไปอยู่ในความควบคุมดูแลของ อบต. จึงเป็นเรื่องที่ขัดแย้งระหว่างผู้บริหารศูนย์เด็กเล็ก ชาวบ้าน และ อบต. ในความคิดเห็นของกำนันเรวัติ

ศูนย์เด็กเล็กควรจะย้ายไปอยู่ในความดูแลของ อบต. “ตอนนี้ศูนย์เด็กเล็กทุกประเภทอะไร เครื่องมือสื่อสารก็ไม่มี พวกครูพวกพี่เลี้ยงถ้าโอนเข้า อบต. เขาจะได้เงินเดือนที่มากขึ้น มีกฎระเบียบ ผมประชุมผมก็เสนอความคิดนี้ เขาก็บอกเขายังไม่พร้อม ไม่เป็นไร แต่ให้คิดดูให้ดีๆ เด็กมีความกินอยู่แบบนี้ อบต. จัดงบเข้ามา มันก็ดีขึ้น ตอนนี้วัดเสาชางกำลังรื้อมาเสียความมาก ทำไมไม่เอาเด็กเล็ก ๆ ทั้งที่วัดปรมัยยิกายู่รวมกัน มีคนเห็นด้วยกับผมเยอะเลย บางคนบอกอยู่ดูรวไหมก็ได้ แต่ขอให้มียุติภาพ ก็มีปัญหากันมานิด ๆ หน่อย ๆ ถ้าศูนย์เด็กเข้า อบต. งงก็ไม่ได้มองผ่านใครเลย บางคนก็คิดอย่างโบราณ แต่ศูนย์ก็มีสิทธิอยู่ได้เหมือนกัน ถ้ามีเด็กไม่ครบตามจำนวน มีเจ้าหน้าที่มาตรวจหลายรอบแล้วเหมือนกัน เขาก็บอกเด็กไม่ครบ เราก็ขอเขาว่าอย่ารายงาน เขาก็รับปาก แต่เด็กต้องมีความเป็นอยู่ดีกว่านี้ มันก็เลยวิ่งเต้นให้เข้าไปอยู่ในส่วนของ อบต. เด็กจะได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น คราวที่แล้วผมไปประชุมที่ศูนย์เด็กก็ยังไม่ยอมโอนให้” (สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2545)

นายทองดี นามสมมติ (สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2546) กล่าวว่า “ศูนย์เด็ก น. 5 ทรอ มันมีปัญหาจากกรรมการชุดเก่าของเขา เงินกองทุนมันหายไปเรื่อย อบต. สนับสนุนเรื่องอาหารกลางวันนมที่ให้เด็กก็มีปัญหาทุจริตภายในของเขา อบต. คิดว่าจะยุบ แล้วเอามาทำเอง ให้คณะกรรมการชุดปัจจุบันเป็นถนุดูแล ก็รอดูไปก็แล้วกัน”

“พัฒนากร อำเภอกิ่ง ๆ เหมือนกัน เวลาไปตรวจเด็กเท่านี้ ๆ แต่เวลาเบิกเท่านี้ ๆ คิดเอาเองแล้วกัน บริหารโดยที่ใช้เงิน อบต. กับเงินจังหวัด อันไหนจะเร็วกว่ากัน อบต. โกงแค่เอี๋ยม ตอนนี้ เขาก็มองว่าศูนย์ยังเลี้ยงตัวเองได้อยู่ แต่จริง ๆ แล้วไม่ได้” (สัมภาษณ์คุณสินใจ นามสมมติ, 18 มิถุนายน 2545)

ตามลักษณะแนวทางการสื่อสารแบบไทย ๆ ที่มีความกำกวม มีนัยยะแฝง (ดูเพิ่มเติม Mulder, 2000 ดิยู ศรีนราวัฒน์, 2544) การตีความประโยคที่ว่าให้ผู้ฟัง “ไปคิดเอาเองก็แล้วกัน” ดูค่อนข้างจะเป็นการสร้างชุดความจริงข้อยให้ผู้ฟังได้ตีความหมายที่อิงบริบทของกรอบประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ซึ่งอาจหมายถึงการตีความว่าศูนย์เด็กเล็กมีภารกิจดำเนินงานที่ไร้ประสิทธิภาพ และเกิดการชักยอกเงิน หรืออาจหมายถึงการที่ศูนย์เด็กเล็กควรอยู่ในความดูแลของ อบต. มากกว่า เพราะการของบประมาณจะได้มากกว่าและสะดวกกว่าการไปขออนุมัติเงินจากจังหวัด อย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญในการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์เด็กเล็กก็เพื่อต้องการสื่อให้เห็นถึงการจัดการกับความขัดแย้งที่เป็นไปในรูปแบบที่ไม่นิยมการเผชิญหน้าของแต่ละฝ่าย หากแต่เป็นการต่อรองและพยายามให้ความหมายใหม่กับชุดความจริงของคนเอง ในขณะที่เด็กก็สื่อถึงความตั้งใจส่งสารที่เกิดขึ้นจากการเลือกใช้ภาษาที่กำกวม หลีกเลี่ยงจากการชี้แจง เจาะจงไปถึงตัวบุคคล เลือกใช้วิธีการดอกขี้ไก่ให้ผู้รับสาร (ผู้ฟัง) ควรใช้วิจารณญาณในการตีความแทนเอง ทั้งนี้ก็เพราะเข้าใจผิดหรือเข้าใจถูกไม่ได้เป็นภาระหน้าที่ของผู้ส่งสาร ซึ่งเท่ากับเป็นการผลักภาระ วิเคราะห์แทนให้ผู้รับสาร

การดำเนินงานของรัฐ หรือ อบต. ในหลายครั้งก็ได้รับทราบประเมินต่อว่าจากชาวบ้านอย่าง
ลอบ ๆ ด้วยการสร้างชุดความจริงย่อย ๆ ต่าง ๆ ที่นำเสนอภาพ ывด. ในสถานะภาพที่โกงกิน มีความ
ไม่ซื่อตรง หากแต่การวิพากษ์เป็นไปในรูปแบบที่ต้องการเรียกร้องความชอบธรรมให้กับชุดความจริง
ที่ชาวบ้านสร้างขึ้น ซึ่งหนึ่งในชุดความจริงชุดย่อยอันหลากหลาย ที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้รับฟังและเลือกที่
จะนำเสนอก็คือเรื่อง การคอร์รัปชัน เนื่องจากเป็นชุดความจริงย่อย ที่ชาวบ้านได้มีการพูดคุยให้ผู้วิจัย
ฟังในต่างวาระ ต่างสถานการณ์ และผู้ให้ข้อมูลที่ต่างกันแต่มีประเด็นของชุดความจริงที่คล้ายคลึงกัน

ประเด็นความขัดแย้งและผลประโยชน์เกี่ยวกับปัญหาการคอร์รัปชันที่ผู้วิจัยเลือกที่จะนำเสนอใน
รายวิจัยชุดนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสูงกับการต่อรองระหว่างอำนาจกับความชอบธรรมในตัวเอง และ
เป็นการบริหารความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้กับทุก ๆ คนในสถานการณ์ที่ปัจเจกบุคคลต้องต่อรองกับ
สำนึกของตัวเองถึงการล้อยตามเป็นธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างการ “อยู่เฉย ๆ” เจ็บไว้จะดีเอง และ
การต่อรองกับความรู้สึกสำนึกรับผิดชอบ หลักศีลธรรม จริยธรรมและหน้าที่พลเมือง

นายธีรพันธ์ นวมสมมติ ในฐานะที่เคยมีประสบการณ์ร่วมงานกับ อบต. และได้มีโอกาสคลุก
คลีกับระบบราชการและภาคเอกชนได้อธิบายขั้นตอนการทำงาน การจัดสรรแบ่งปันงบประมาณต่าง
ๆ ของ อบต. ทัว ๆ ไปให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า “กรณีของประมูลสัมปทานก่อสร้างต่าง ๆ บางทีก็มียา
ชื่อหลายบริษัท เช่นอาจมี 10 บริษัท แต่จริง ๆ มีอยู่แค่ 2 บริษัทที่ตั้งใจทำงานจริง อีก 8 บริษัทที่เข้ามา
ต้องการกินค่าหัว ชื่อแบบประมูลมาแล้วหรือกินค่าหัว” ผู้วิจัยได้ถามเพิ่มเติมเพื่อพยายามทำความเข้าใจ
ใจกับการให้ความหมายของ “ค่าหัว” โดยที่ผู้วิจัยได้ถามต่อไปว่า “ค่าหัวคืออะไร” ซึ่งนายธีรพันธ์ก็ได้
อธิบายด้วยการยกตัวอย่างว่า “สมมติชื่อแบบ (แบบก่อสร้างจากทางราชการ) 3,000 (บาท) พอถึงวัน
ยื่นแบบ 10 บริษัท บริษัทที่คิดการทำงานจริง ๆ ผมกินค่าแบบให้ 3,000 (บาท) แล้วคุณไม่ต้องมา
ยื่นซองประมูล ผมให้ไปอีก 5,000 บาท ฟรีๆ เท่ากับได้ 8,000 บาททันที บางทีก็ได้กันเป็นหมื่น ก็
เท่ากับได้เงินไปฟรี ๆ นี้เรียกว่าการหัว แล้วผมถามว่ามีบริษัทไหนบ้างที่ซื้อคนอื่น 9 บริษัท สมมติ
บริษัทละ 1 หมื่น เป็น 9 หมื่น(บาท) เสียไปแล้ว 9 หมื่น โครงการก่อสร้างสมมติรับมา 4 แสน(บาท)
มันก็ต้องหัก 9 หมื่น แล้วจ่าย อบต. ๒10 เปอร์เซนต์ จ่ายภาษี ด้วยประมาณ 10 เปอร์เซนต์ ค่าวัสดุ ค่า
แรงอีก 30-35 เปอร์เซนต์ มันจะเหลืออะไร” (สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2545)

สำหรับคนจำนวนหนึ่งที่ตกกสิอยู่ในวงการผลประโยชน์นี้ เรื่องที่เล่าถึงคงไม่ใช่เรื่องแปลก
แต่กลับเป็นเรื่องปรกติ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่อาจจะเป็นที่รู้ๆ กันอยู่ ประเด็นความขัดแย้งในระดับ
ปัจเจกที่เกิดขึ้นก็คือ การยอมรับชุดความจริงเกี่ยวกับการ “หัวกัน” ที่ถูกสร้างและให้ความหมายโดย
คนเพียงบางกลุ่มอาจได้รับความเห็นชอบผ่านการยอมรับจากสังคมจนกลายเป็นเรื่อง “ธรรมดาที่ไม่
ธรรมดา” ที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติและกลายเป็นวาทกรรมหลักที่เอื้อให้วังเวงสถาปนาให้ได้รับความ
ชอบธรรมเพราะกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ชาวบ้านหรือกลุ่มคนที่ตกต่ำในชุดความจริงนี้ จึงอาจกลายเป็น

เป็นกลุ่มที่เรียกร้องความชอบธรรมแท้ที่เป็น “วาทกรรมทวงพระแสง” ที่ไปครอบงำนิยามปฏิบัติของสังคมอย่างเงียบๆ และในที่สุดชาวบ้านกลุ่มที่ต่อต้าน อาจกลายเป็นกลุ่มเสียงข้างน้อยที่ถูกกำหนดให้อยู่ในความเงียบ เนื่องจากความหวาดกลัวต่ออิทธิพลหรืออารมย์ที่ทนายระบอบตนเองเป็นเสียงข้างน้อย ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวหาเรื่องใส่ตัว

เมื่อใดที่เสถียรภาพของชาวบ้านยังคงดำเนินไปตามปรกติแม้จะอยู่บนเส้นก้ำกึ่งของ “ธรรมเนียมปฏิบัติ” ในเรื่องการ “ฮั้วกัน” ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็อาจแสดงความจำนงด้วยความเงียบ ด้วยการ “เอาหูไปนาเอาตาไปไร่” ซึ่งก็เข้าช่วยความไม่ต้องการเผชิญหน้า หรือหลีกเลี่ยงการหาเรื่องใส่ตัว ที่เป็นวิถีชีวิตและแนวลึบในการจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ ความโล่งที่ปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ไกลตัวและไม่ได้เกี่ยวข้องกับตนเองโดยตรง ก็ไม่มีเหตุผลใดที่สมควรเรียกร้อง คัดค้าน หรือต่อสู้เพื่อคุณธรรมซึ่งไม่ได้มีผลกระทบหรือส่วนร่วมกับเสถียรภาพหรือการดำรงชีวิตของชาวบ้านโดยลรว

นายมานิต นามสมมติ เป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งได้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตเกี่ยวกับความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ให้ผู้วิจัยฟังว่า “มีบางสมัยที่ผมเคยเป็นสมาชิก อบต. ปลัดก็ย้าย ช่างก็ย้าย มีบางคนที่ตั้งกรรมการกลุ่มขึ้นมาเรียกร้องเก็บเงินชาวบ้าน เช่นพอมีชาวบ้านขอปลูกบ้านซัดหลังก็ไปเรียกเอาเงินเขา หลังละ 7,000-9,000 บาทชาวบ้านก็ไม่รู้คิดว่าเป็น กฎระเบียบของทางราชการ หรือบางทีก็มีงานก่อสร้างบางทีมาดู มาอดแบบดู บางที สร้างสะพาน อุประณ์บางตัวไม่จำเป็นต้องใช้แต่เขาก็ใช้มาได้เหมือนกัน บางทีเราอยากให้ตัดงบประมาณส่วนที่เกินออกไปจะได้ไปใช้อย่างอื่น”

“เรื่องนม มีคนมาเล่นว่าประธานเขาก็เปอร์เซ็นต์ ตอนนั้นราคามาตรฐานเขาส่งมาเท่าไร ก็ต้องเท่านั้น แต่ประธานคนเก่าบอกไม่เอาเปอร์เซ็นต์ ..อย่างอบต. อื่นเขาเรียกร้องเพราะว่ามันเป็นธรรมเนียม” (สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2545)

สิ่งที่เห็นเหมือน “ธรรมเนียมปฏิบัติ” จึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างปรกติและมีสูตรสำเร็จในการคำนวณหารายได้เสริม นับได้ว่าเป็นการสร้างชุดความจริงในแวดวงการทำงานที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณแผ่นดินไว้อย่างชัดเจน เมื่อนายไพศาล นามสมมติ ได้จัดระเบียบขั้นตอนการแบ่งรายได้ให้ผู้วิจัยฟังว่า “การรับเปอร์เซ็นต์ 10 เปอร์เซ็นต์ ของทุกโครงการ เราแบ่ง 5 % เข้ากองกลาง แล้วนำงบตัวนี้จัดประชุมสัมมนา คัดสรรรับแขกที่มาเที่ยว อีก 5 % ให้ลูกน้อง เช่น กบพินท์งาน คนอยู่สำนักงาน คนตรวจงาน คนละ 500 บาทบ้าง 1,000 บาทบ้าง หรือบางทีเหลือน้อยก็จะแบ่งสะสมไว้ แล้วพาไปกินเลี้ยงบ้าง ไปกินข้าวบ้าง”

“สมมติว่า 10 เปอร์เซ็นต์ ได้ 4 หมื่นบาท 2 หมื่นบาท เข้ากองกลาง อีก 2 หมื่นบาท เก็บไว้แบ่งจ่ายเบี้ยเลี้ยงพนักงาน หรือไปเลี้ยงกัน เป็นที่รู้จักทั่วประเทศ เป็นเรื่องปกติ เป็นมาตรฐาน บางแห่ง เก็บ 15 เปอร์เซ็นต์ บางแห่งผู้บริหารเป็นเจ้าของบริษัทก่อสร้างเอง ปล่อยให้เขาเอง ก็ตั้งราคาขึ้น

มาเอง ถ้าใครที่รับเอง โครงการบางที่ งบ 3 แสน ที่ทำได้ แล้วบอกเข้าไปอีก 1.5 แสน ที่เป็นการกินเปล่า แล้ว เป็นกำไรแล้ว”

“มันเป็นกันอย่างนี้เป็นธรรมเนียม ทำกันทั่วประเทศแล้วไม่มีใคร ๆ ก็รู้กันอยู่ อย่างผมทำงานที่ต้องติดต่อกับราชการ เช่น สั่งกระดาษเก็บวีเอ็ม ๆ ราคากระดาษ 95 บาทต่อวัน แล้วเขาตั้งงบมาต้องการซื้อกระดาษ ในราคา 3 หมื่นบาท แล้วถ้าเรากำหนดรวมเนี่ยผมเข้าไปอีก 10 เปอร์เซ็นต์ เป็น 3 พันบาท ไม่ว่าจะได้อะไรหรือขาดทุน ผมก็ต่อแถว 3 พันบาทให้เขา เป็นอย่างนี้ทุกหน่วยงาน ทั้ง อบต. พวก ส.ส. ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างอะไร ค่าหีบ ค่าทราย เขารับเงินกันทั้งนั้น ต่างจังหวัดที่เขาชิงกัน เพราะอยากเป็น อบต. เพราะมีผลประโยชน์กันนี่” (สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2545)

ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมก็คือ การยอมรับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจแบบเป็นสูตรสำเร็จว่าเป็น “ธรรมเนียมปฏิบัติ” ที่กลายเป็นชุดความจริงหลักที่ได้รับการสถาปนาให้ได้รับความชอบธรรม เป็น “ธรรมเนียมปฏิบัติ” ที่เปรียบเสมือนเป็นเสถียรภาพ หรือเป็นอภิสิทธิ์ที่มีเฉพาะบุคคลบางกลุ่มที่ควบคุมอำนาจไม่ว่าจะเป็นจากการควบคุมฐานเสียงของชาวบ้าน คิทธิพลทางการเงิน หรือการเมืองท้องถิ่น สิ่งที่เกิดเป็นความ “ไม่ปรกติ” กลับกลายเป็นวาทกรรมทวนกระแสของชาวบ้าน จากชุดความจริงย่อย อันหลากหลายที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเพื่อต่อสู้กับวาทกรรม “ธรรมเนียมปฏิบัติ” ซึ่งเสียเปรียบของชาวบ้านกับการไม่ยอมรับหรือไม่เห็นด้วยในเรื่อง “ค่าหัว” หรือ “การคอร์รัปชัน” ต้องถูกเก็บกดให้อยู่กับความเงียบและยอมรับสิ่งที่เป็น “ธรรมเนียมปฏิบัติ” ให้คงไว้ซึ่งเสถียรภาพแห่งอำนาจ

จากการสังเกตของผู้วิจัย การบริหารประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเรื่องของการช่วงชิงทรัพยากรหรือผลประโยชน์นี้ เป็นเรื่องที่ชาวบ้านมักใช้ความระมัดระวังในการพูดคุยเพื่อไม่ให้เกิดการพาดพิง การบริหารความขัดแย้งในประเด็นนี้จึงเต็มไปด้วยลักษณะที่หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า “เอาหูไปนาเอาตาไปไร่” トラบใจที่ปัญหานี้ไม่ใช่สิ่งที่ใกล้ตัวชาวบ้าน และตราบใจที่คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านยังคงดำเนินไปได้อย่างปรกติสุข อะไรที่ดูเสมือนเป็น “ธรรมเนียมปฏิบัติ” ก็จะมีอยู่ได้ด้วยความชอบธรรมบนความเงียบของชาวบ้าน

ความคิดแบบไทย ๆ ตามภาษาชาวบ้านยังคงเน้นความเคลงว้างกันอยู่ที่ความสุจริตของผู้ปกครองท้องถิ่นเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันเมื่อไม่อาจมั่นใจในความซื่อสัตย์สุจริตของผู้ปกครอง ก็ยอมลดความคาดหวังมาเป็นประเภทกินตามน้ำอยู่บ่อยครั้ง “กินได้ก็กินไป ขอให้ทำประโยชน์ให้กับสังคมบ้างก็แล้วกัน” แสดงให้เห็นถึงความไม่กระตือรือร้น ไม่ตระหนักถึงสิทธิที่ได้มาร่วมกัน สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพความเป็นราษฎรที่คอยแต่จะบริโภคมลภาวะของเมืองกรุง มากกว่าจะเป็น “ประชาชน” ที่แสดงออกถึงสิทธิและหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยอย่างชัดเจน

ความคิดเห็นจากชาวบ้านหมู่ 6 ในการจัดทวค มนจักแ้วของผลประ โยชนัส่วนรวมและผล ประโยชนัส่วนตัว ได้ให้ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจว่า "ใจจวบกับที่มีหน่วยคอยสืบเสาะคอยดูแลหน่วย โน้น หน่วยนี้อยู่แล้ว ตอนนีมันเป็นอย่างนี้แล้ว รัฐบาลทำอย่างนี้ก็ได้เหมือนกัน คือถ้าคนกลุ่มนี้เผลอก็ จะมีคนอีกกลุ่มมาตรวจสอบดูแลอีกที คนกลุ่มนี้ก็จะ ไม่กล้าทำ กัด ถ้าชาวบ้านมีส่วนตรงนี้มากขึ้นก็จะ ช่วยได้เยอะ เช่นเวลารัฐบาลให้บ อบค. มาทำอะไร เวลา อบค. จัดจ้าง อะไร ก็จะมีกลุ่มชาวบ้านเป็น หน่วยตรวจสอบว่ามีการประชุมประชาพิจารณ์รึเปล่า ถ้าตัวนี้เ็นกฎออกมา อบค. ก็จะมีทุจริตน้อยลง ๆ ทำได้ แล้วประชาชนก็สามารถให้ความร่วมมือด้วย เพราะเ็นประเทศของเขา คนเวลานี้รู้หน้าไม่รู้ ใจ ชาวบ้านเองต้องช่วยกันสอดส่องดูแลมากขึ้น" (สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2545) ซึ่งแนวคิดของชาว บ้านท่านนี้สอดคล้องกับระบบการ สอดส่องดูแลพฤติกรรมของกันและกันเองจึงเป็นสังคมที่ถูกขับ เคลื่อนด้วยระบบที่เป็นอำนาจแฝง ที่ซ่อนเร้น ไปด้วยการสอดส่องดูแลซึ่งกันและกันเองตามแนวคิด ของฟูโกในเรืองของการสอดส่องตรวจสอบ (surveillance) (Foucault, 1979)

นวนคร

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกษตรกรรมที่เปรียบเสมือน “แหล่งซุดทอง” หรือเป็นศูนย์รวมของผู้คนจากที่อื่นเพื่อมาหาผลประโยชน์จากนวนคร เมื่อพูดถึงนวนครความหมายโดยรวมก็คือ ชุมชนอุตสาหกรรมที่มีผู้คนหนาแน่น มีโรงงานจำนวนมาก “เป็นแหล่งที่รถเมล์ต้องมาจอดจากภาคเหนือ และภาคอีสาน” (สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2545)

คุณมานพ ทัตงาน เจ้าของร้านซุดวิสาหกิจที่ตัวเมืองนวนครกล่าวถึงนวนครว่าเป็น “ที่นี่เจริญดี มีคนเยอะ ... เป็นที่อยู่ของคนทั่วไปที่ต้องการจะทำงาน...คนส่วนมากเขามักไม่ปักหลักอยู่ที่นี้ มองว่าไม่ค่อยจะปลอดภัยนักในการใช้ชีวิตอยู่...มันอยู่ที่เศรษฐกิจด้วย ส่วนใหญ่จะเข้า ๆ ออกๆ ที่นี่ ก็ไม่คิดว่าที่นี่เป็นบ้าน แต่เราก็ออยู่และทำงานที่นี่” (สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2545) ส่วนคุณชรินทร์ บุญพันธ์ ช่างอาชีพเปิดร้านรับจ้างรีดเสื้อผ้าบอกว่า นวนครคือแหล่งชุมชนที่ปลอดภัยมีสิ่งแวดล้อมที่ดี (สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2545)

สำหรับคุณบรรเทา แก่นไพศรี ซึ่งเป็นบุรุษพยาบาลประจำที่โรงพยาบาลนวนครอินเดอร์มาเป็นเวลากว่า 10 ปีและมีความเกี่ยวข้องกับนวนครได้อธิบายความหมายของนวนครไว้ว่า “ชุมชนนวนครเป็นเขตเหมือนโรงงานอุตสาหกรรม มีหอพักบ้านเช่าเยอะ มีร้านค้า สถานบันเทิงที่รองรับพวกโรงงาน มีความเจริญทางด้านอาคารก่อสร้างมากขึ้นกว่าเมื่อก่อน แล้วยังมีคนเยอะมาก” (สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2545) ในขณะที่คุณธงชัย พานิชย์เจริญ เจ้าหน้าที่พยาบาลคนยา โรงพยาบาลนวนครอินเดอร์ มองว่านวนครคือ “เมืองใหม่ จริง ๆ ก็ถือเป็นศูนย์รวมอุตสาหกรรมแห่งหนึ่งของประเทศไทยเหมือนลำโพง รังสิต บางกระดี่ แต่นวนครจะค่อนข้างหลากหลาย มีคนต่างจังหวัดมาขายแรงงานเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ก็เป็นแรงงานระดับล่างมาจากภาคอีสานเยอะ” (สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2545)

พนักงานแรงงานระดับล่างที่คุณธงชัยได้กล่าวถึง มองนวนครว่าเป็นสถานที่ที่พวกเขาสามารถมีรายได้มากกว่าที่เคยได้รับเมื่ออยู่ที่บ้าน (ท้องถิ่นของตนเอง) และส่วนใหญ่จะทราบเกี่ยวกับนวนครจากญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูงที่เข้ามาทำงานอยู่ก่อนแล้ว ดังกับนวนครจึงเป็นแหล่งที่ดึงดูดแรงงานจากต่างจังหวัดด้วยการใช้สื่อแบบ “ปากต่อปาก” โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือการแสวงหาผลประโยชน์ (คือเงิน) จากแรงงานที่คนเอามาแลกเปลี่ยน

ในทางกลับกันโรงงานต่างชนิดต่าง ๆ ที่มาลงทุนในนวนครก็มองว่านวนครเป็นสถานที่ที่สามารถหาแรงงานขั้นต่ำ มีค่าจ้างแรงงานราคาถูกได้ง่ายและหลากหลาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นวนครเป็น “แหล่งซุดทอง” สำหรับทุกกลุ่ม เปรียบได้กับแก่งไข่อ่างหรือวงจรชีวิตที่มีความสัมพันธ์กันในเชิง “ต่างตอบแทน” โรงงานต้องการแรงงานระดับล่างเพื่อผลิตเชิงปริมาณทางอุตสาหกรรม (mass production) ในขณะที่พนักงานต้องการแลกเปลี่ยนแรงงานของตนเพื่อผลประโยชน์ทางด้าน

การเงิน กิจการต่าง ๆ ในชุมชนนวนครเกิดขึ้นเพื่อรองรับความคึกคักของพนักงาน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างหอพัก การจัดตลาดนัดเพื่อชุมชน การค้าขาย หรือแม้กระทั่งทำโรงพยาบาล ความแตกต่างหลากหลายที่เป็นปรากฏการณ์ในนวนครมีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกันทั้งหมด คือ ผลประโยชน์ที่ร่วมกัน

การอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายในแทบทุกมิติ ไม่ว่าจะเส้นทางด้านภูมิศาสตร์ หรือวัฒนธรรมที่แตกต่าง แต่กลับมีผลประโยชน์ร่วมกัน ในพื้นที่ศูนย์กลางเช่น นวนครนั้น สิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้คือการช่วงชิงทรัพยากรที่มีจำกัด การช่วงชิงผลประโยชน์ส่วนตัวให้ได้มากที่สุด ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในนวนครจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียที่แตกต่างกัน และข้อจำกัดของบริบทนวนครเกี่ยวกับเรื่องสาธารณูปโภค ความรู้สึกขัดแย้งระหว่างความเป็น “คนใน” ที่ต้องการออกและความเป็น “คนนอก” ที่ต้องการเข้ามาเป็นผ่านหนึ่งของนวนคร ด้วยลักษณะความเป็นปัจเจกที่สูงและการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อประโยชน์ส่วนตัวจึงทำให้นวนครไม่สามารถเกิดการเกาะเกี่ยวหรือการรวมตัวของชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แต่กลับเป็นการอาศัยอยู่บนวาทกรรมหลักของการพัฒนาเพื่อการสร้างให้สถานะภาพของตนเองเข้มแข็งจากการสร้างรายได้และยกสถานะภาพเศรษฐกิจของตนเองให้ดีขึ้น

คุณสุวัฒน์ สุวรรณภาชน์ อธิบดีสภาพโดยรวมของนวนคร ระบุว่า “ชุมชนนวนครเป็นชุมชนที่หลากหลายของคนที่เข้ามาทำงาน แต่ก็ยังเป็นชุมชนที่เคลื่อนไหวในเรื่องการเข้ามาอยู่อาศัยเป็นหลักทะเบียน เพราะฉะนั้นชุมชนเหล่านี้จะเป็นชุมชนที่ไม่ค่อยได้ทำอะไรให้กับสังคม เพราะว่าเนื้องานที่ชุมชนทำงานอยู่นั้น เป็นกะ หลังจากหมดกะก็จะกลับมาพักผ่อน ในการทำงานจะเสียสละให้กับชุมชนจริง ๆ ก็เลยไม่ค่อยมี หากเราอบถึกิจกรรมหรืออะไรให้ถ้าไม่ชัดเจนในผลประโยชน์ของเขาโดยตรง ก็จะค่อนข้างยากในการขอความร่วมมือ” (สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2545)

ความเป็นชุมชนของนวนครเป็นเพียงรูปแบบทางกายภาพที่ผู้คนจากหลากหลายมารวมตัวเพื่อคอยผลประโยชน์ส่วนตัว มากกว่าความเป็นชุมชนที่มีประวัติกีฬาสมัครร่วมกัน หรือมีความผูกพันกันทางจิตใจ นวนครจึงเป็นชุมชนที่โดดเด่นในด้านความเ็นปัจเจกที่สูง จากการสังเกตของผู้วิจัย พนักงานต่างจังหวัดจะมีการจัดกลุ่มรวมตัวกันเองตามภูมิลำเนาเดิมที่ตนเองอาศัยอยู่เพื่อ โยงใยถึงความสัมพันธ์ของตนเองในพื้นที่บ้านเกิด ที่ ๆ ตนมองว่าเป็น “บ้าน” ในขณะที่นวนครคือ “สถานที่ทำงาน” และโรงงานที่ตนทำงานคือสถานที่ที่เป็นทางการเพื่อการหารายได้เพราะ มีการทำงานเป็นกะ เป็นเวลาที่แน่นอน มีกฎเกณฑ์และระเบียบโรงงานที่ชัดเจน

ผู้ที่อยู่อาศัยในนวนครเองก็ไม่ได้มองว่าตนเองเป็นคนนวนคร แต่กลับมองว่านวนครเป็นสถานที่ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว เป็นสถานที่เบี่ยงเบนภาพที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเพื่อหารายได้ มากกว่าการนึกถึงช่วงเวลาในอดีตที่ตนมีความผูกพันอยู่ (ซึ่งก็จะนึกถึงภูมิลำเนาเดิมที่ตนจากมา) หรือการนึกถึงอนาคต ซึ่งก็ถือว่ามีโอกาสเก็บเงินได้

มากพอที่จะออกไปใช้ชีวิตอยู่ที่อื่น (ไม่ใช่ในนวนคร) เช่น คุณวุฒิ ที่วงเวียน มีอาชีพขายไอศกรีมในห้างสรรพสินค้า กล่าวว่า “มาอยู่ที่นี่ (นวนคร) ได้ เกือบ 2 ปีแล้ว พี่เขาชวนมาช่วยขายของกะว่าคงอยู่อีกไม่นานหรอก” (สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2545)

พระวัชรกร อวาสโกธ รองเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ใหม่ ได้ให้ข้อเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนวนครที่เปรียบเสมือน “คนใน” และผู้ที่อาศัยอยู่นอกชุมชนนวนครที่เปรียบเสมือน “คนนอก” ว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน “คนทางนวนครมาทางนี้ไม่ได้ (ตอนช่วงน้ำท่วม) รางรถไฟน้ำท่วม แต่นวนครไม่ท่วม...เขามีคันบันอยู่ แล้วก็มาดูกันบันกับว้อบ ๆ กลัวหึง...มันมีความแตกต่างกันแถวนวนครมีเงินเก็บ มีบ้านเช่า ฐานะพอมีใช้เดี๋ยวนี้ชาวบ้านเป็นชาวดอน ไม่มีเงินเก็บ เงินไม่พอใช้” (สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2546)

คุณณรงค์ วงษ์วิชัย ได้เปรียบเทียบนวนครกับพื้นที่อื่นว่า “ข้างนอกใคร ๆ ก็อยากเข้ามาในนี้ รอบนอกก็อยากเข้ามาในนวนคร เขาเรียกตรงนี้ในเมือง เหมือนเป็นเมือง ๆ หนึ่ง ถนนใหญ่เขาเรียกหน้าเมือง ข้างในคือในเมือง” (สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2546)

“ที่นี่จะมีลักษณะเด่น คือ จะมีคนพักอาศัยอยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมนวนครด้วย ถ้าเป็นกบนิคมอื่นเขาจะสมบูรณ์แบบนี้ คือ พอเข้ามาก็มีพนักงานเข้ามาทำงาน พอตกเย็นก็แยกย้ายกันออกไปพักอาศัยกันที่อื่น เขาจะ ไม่ได้อาศัยอยู่ในเขตอุตสาหกรรมเหมือนนิคมอุตสาหกรรมแห่งนี้ ...พอมีผู้พักอาศัยที่นี้ ก็มีแหล่งบันเทิง มีอาชญากรรมตามมา มีการขายสินค้าตามมา ยกตัวอย่างเช่น ในทุก ๆ ปี จะมีร้านทองถูกปล้น ไม่ว่าจะร้านใดร้านหนึ่ง คนปล้นก็ไม่ใช้ใคร ก็คนแถว ๆ นี้” (สัมภาษณ์คุณวันชัย สดสฤงฆาร, 23 เมษายน 2545)

นวนครคือ เมืองอุตสาหกรรม มีความเป็น “เมือง” ที่เปรียบเสมือนศูนย์กลางของแหล่งรายได้ให้กับผู้คนหลากหลายพื้นที่ ต่างวัฒนธรรม ฯลฯ มารวมตัวกันด้วยพื้นที่ทางกายภาพ เพื่อเสาะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ความเป็น “เมือง” และความเหลื่อมเหล่งทำให้ผู้คนอยู่อาศัยในนวนครมีวิถีชีวิตที่ “ต่างคนต่างอยู่” ขาดการเกาะเกี่ยวทางสังคมเพื่อที่ประ โยชน์ไว้ให้กับส่วนรวม

ประเด็นความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์และคุณภาพชีวิต

นวนครคือพื้นที่ชั่วคราวสำหรับการหาผลประโยชน์ที่ “คนในอยากออก คนนอกอยากเข้า” เป็นเสมือนวงจรที่มีรูปแบบเป็นทวิลักษณ์ (dualism) เมื่อการหาผลประโยชน์เป็นหัวใจของการที่ชาวบ้านจากนอกพื้นที่ส่วนใหญ่มารวมตัวกระจุกอยู่ในนวนครเพื่อหารายได้ เป็นศูนย์กลางที่เปรียบเสมือนเป็น “แหล่งขุดทอง” แต่เมื่อการรวมตัวของผู้คนจำนวนมากทำให้เกิดขึ้นบนผลประโยชน์มากกว่าความผูกพัน และความมีจิตสำนึกเป็นชุมชน สิ่งที่เคยเมื่อก่อนรวมกันแต่ประ โยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม การให้ความสำคัญกับตัวเพื่อตัวเองเป็นหลัก ไม่เห็นประโยชน์ส่วนตนและที่ของเสีย

ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาชุมชนส่วนรวมให้เข้มแข็ง อีกทั้งกิจกรรมทางกายภาพของนวนครก็ยังไม่พร้อมที่จะเอื้อให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่หนาแน่นไปด้วยผู้คนจำนวนมาก โรงงานจำนวนมาก ความแออัดของชุมชนและพาหนะต่าง ๆ เช่น รถยนต์และมอเตอร์ไซด์ จึงทำให้นวนครมีสภาพแวดล้อมที่มีมลภาวะเป็นพิษ ควบคู่ไปกับคุณภาพชีวิตที่ค่อนข้างต่ำจากความคิดเห็นของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนวนคร

ประเด็นความขัดแย้งเกิดขึ้นในระดับปัจเจกเมื่อบุคคลต้องการมีรายได้อีกก็ถูกดึงเข้าสู่วงจรผลประโยชน์ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องยอมสละในเรื่องคุณภาพชีวิต เช่นความเป็นอยู่ที่ไม่ได้มาตรฐานเปรียบได้กับวาทกรรมการสร้างชุดความจริงที่ชาวบ้านต้องต่อรองกับตัวเองระหว่างการได้มาซึ่งรายได้อีกและการสูญเสียสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยได้สังเกตจากการสัมภาษณ์ทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ระยะยาวเป็นเจ้าของกิจการและผู้ที่อยู่ในพื้นที่ในฐานะคนงานที่เข้ามาทำงานทำแบบชั่วคราว บุคคลเหล่านี้ให้ความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันว่านวนครคือพื้นที่ชั่วคราว เมื่อการหาผลประโยชน์ถึงจุดอิ่มตัวและตนสามารถมีรายได้อื่นๆเพียงก็จะเคลื่อนย้ายออกไปอยู่ที่อื่น “ที่คึกว่านวนคร”

คุณสละ จิวกร่าง เป็นคนพื้นที่ดั้งเดิมได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าในอดีตนวนครเป็นพื้นที่ทำนาทั้งหมด แล้วบริษัทนวนครก็ได้เข้ามาเริ่มพัฒนาเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมโดยกว้านซื้อที่ดินจากชาวนาในราคาถูก “แล้วเอาไปขายในราคาแพง” ซึ่งแรกเริ่มมีโรงงานพลาสติกเป็นที่แรก แล้วก็ค่อย ๆ เกิดการพัฒนาเป็นชุมชนอุตสาหกรรมอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งคนส่วนมากที่อยู่ในนวนครเป็นคนต่างจังหวัด “คนพื้นที่น้อย เป็นคนต่างจังหวัด ทุกจังหวัดอยู่ในนี้” คนต่างจังหวัดส่วนใหญ่ก็ทั้งที่ที่บ้านเกิดโดยคาดหวังที่จะมาหารายได้เลี้ยงชีพจากการขายแรงงาน เมื่อมีเพียงพอก็จะส่งเงินส่วนใหญ่อลับบ้าน ความผูกพันก็จะอยู่กับพื้นที่ท้องถิ่นบ้านเกิดของคนมากกว่านวนคร

เจ้าของกิจการย่อยในบริเวณตลาดได้เล่าถึงประสบการณ์ที่นวนครว่า “เพิ่งเริ่มอยู่นี้มาแค่ 3 ปีเอง ตอนแรกก็มาทำงานโรงงานพอเก็บเงินได้มากพอก็ซื้อรถเงินขายส้มตำ ตอนนั้นก็เช่าบ้าน...ถ้าเราไม่ทำมาค้าขายอย่างนี้ก็ไม่มียาอะไร ทำนาอย่างเดียวส่งลูกไม่ไหว เพราะทำนาปีละครั้ง ขายข้าวปีหนึ่งได้สองสามหมื่น ส่งลูกปีละ 4,000 บาท ก็อยู่ไม่ได้ ... ตอนนั้นก็ห้าขายดี พออยู่ได้ แต่คนอื่นจะเป็นยังไงไม่รู้ละ ได้ส่งลูกไปเรียนหนังสือ ถ้าทำนา ก็ส่งลูกไม่ได้ ถ้าแต่งแต่แม่เลย” (สัมภาษณ์คุณราตรี จันทร์เจิด, 23 มิถุนายน 2545)

เฉกเช่นเดียวกับชาวนาดังจังหวัดอีกเป็นจำนวนมากที่ย้ายถิ่นฐานมาประกอบอาชีพในนิคมอุตสาหกรรมนวนครด้วยความหวังที่โครงการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากรายได้ที่สามารถสร้างให้กับตนเองได้มากขึ้น คุณสมชาติ ทองด้วง ซึ่งเป็นพนักงานขับรถทัวร์รับส่งพนักงานโรงงานเล่าว่า “ผมมาอยู่ที่นี่ได้ 4-5 ปีแล้ว ตอนแรกมาคนเดียว วันที่ขับรถทัวร์ไปเช้าคงเขาชวนมา ก็มาอยู่ทำงานอยู่กินกับเขา ตอนหลังก็ให้เมียมาทำงานด้วย มาเป็นพนักงานทำความสะอาด มันก็มีรายได้ดีกว่าอยู่ที่

สุรินทร์ มีลูกชาย 2 คนให้ชายเลี้ยงที่บ้าน (สุรินทร์) อยู่กับบิดา เขาได้ไต่ถามสภาพเหมือนตอนก่อนทำนา นางที่มันไม่มีอะไรจะกินเลยสงสารลูก” (สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2545) ในขณะที่ภรรยาคุณสมชาติ ทองด้วง เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าคิดตั้งบ้าน คิดถึงลูกที่สุรินทร์ แต่เพื่อลูกและเพื่อครอบครัวก็ต้องยอมอยู่ในนาจนครเพื่อแลกกับเงินให้ลูก คุณลุงไกร แขนงเงิน ซึ่งไปนายท่านไถ่ยรดหัวไร่ได้เล่าว่า “ที่นี่การทำมาหากินจะดีกว่า อย่างชายลูกชั้นนี้ ขาขาวเหนียวย่างทั้งนี้ ผมว่ายังดีกว่าทำนาต่างจังหวัด...ส่วนคนที่ไม่มีนา ต้องเช่าที่ทำนาคือคนจนชายของที่นี่ยังดีกว่าบ้านเรา” (สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2545)

คุณสมพิศ สว่างใจ อาศัยอยู่ในนวนครเป็นเวลา 14 ปี เป็นเจ้าของกิจการร้านขายของชำในตลาดซึ่งพื้นที่ชั้นบนทำเป็นหอพักให้พนักงานโรงงานเช่า กล่าวว่า “ช่วงแรกประทับใจมากตอนมาอยู่เป็นบ้านเดี่ยวบ้านใครบ้านมัน เป็นหมู่บ้านที่ดูดี แต่พออยู่ ๆ ไปมันก็ติดกันหมด มันกลายเป็นแหล่งทำมาหากิน ตัวเราเองก็ทำกิจการรายได้ดี แต่สภาพจิตใจไม่ค่อยดี ... คนที่เป็นเจ้าของก็ เจ้าของที่จริง ๆ เขาไม่อยู่นี่กันหรอก เขาให้คนนอกเช่าแล้วไปอยู่ที่อื่น คนพื้นที่ไม่อยู่นี่กันหรอกมีแค่คนนอกพื้นที่ที่ทั้งนั้น” ผู้วิจัยได้ซักถามต่อไปถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องเกี่ยวข้องกับนิคมอุตสาหกรรมนวนคร ซึ่งคุณสมพิศให้ความคิดเห็นว่า “อยากไปอยู่ที่อื่น ถ้าเลือกได้แต่ตอนนี้มันยังไม่ถึงเวลาเพราะที่นี่มันเป็นแหล่งทำมาหากิน แต่มันพลายไม่อยู่นะ ... คิดเสมอว่าตัวเองคือคนอยุธยาไม่ใช่คนพื้นที่นี้ วันหนึ่งก็อยากกลับไปอยู่ที่บ้าน (อยุธยา)” (สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2545)

แม้ว่าคุณสมพิศคืออาศัยอยู่ในนวนครเป็นเวลากว่า 14 ปี ก็ยังไม่เคยมองว่าตนเองเป็นคนพื้นที่นวนคร หรือแม้แต่ความรู้สึกที่สื่อออกมาถึงคำว่า “บ้าน” ก็ยังหมายถึงบ้านเกิดที่จังหวัดอยุธยา ไม่ใช่นวนครซึ่งเปรียบได้กับพื้นที่ชั่วคราวที่มีกรรมรวมตัวเพื่อวัตถุประสงค์และกิจกรรมเฉพาะกิจ ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในนวนครจึงเป็นลักษณะของความเป็น “ตัวใครตัวมัน” “ต่างคนต่างอยู่” เพื่อทำกิจกรรมเฉพาะกิจ คือการหารายได้เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพื่อจะได้มีความสามารถส่งเงินกลับบ้านให้พ่อแม่ หรือลูกได้มีโอกาสเรียนหนังสือและคาดหวังว่าในอนาคตจะได้มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าคนในปัจจุบัน ดังเช่นคุณมานพ ทับบาง หรือ “อ้อย” ซึ่งเป็นพนักงานร้านให้เช่าชุดวิวาห์มองว่า นวนครคือ “ที่อยู่ของคนทั่วไปที่ต้องการจะทำงาน คนจะไม่ค่อยผูกพันกันมากนัก คือ ต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยผูกพันกัน ที่นี่จะดีสำหรับมาหางาน มาทำงาน... คนส่วนมากเขาไม่ปักหลักอยู่ที่นี้ มองว่าไม่ค่อยจะปลอดภัยนักในการใช้ชีวิต... ก็ไม่คิดว่าที่นี่จะเก็บบ้าน แต่เราอยู่และทำงานที่นี่” (สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2545)

วาทกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในนวนครคือการสร้างชุดความทรงจำร่วมกันของชุมชน ชาวบ้านสร้างและให้ความหมายของการพัฒนาว่าคือการมีรายได้ บวกรวมจึงเป็นทางเลือกใหม่ในการพัฒนาให้ผู้คนจากต่างถิ่นมีโอกาสได้ใช้ชีวิตที่ดีขึ้น (ในคน คนค) ด้วยกระบวนการอาชีพในนวนคร หากแต่ว่าอีกมิติของการพัฒนาที่เน้นคุณภาพชีวิตและจิตใจได้ถูกตีความให้กลายเป็นชุดความจริงย่อย ซึ่งชุมชนที่

อาศัยอยู่ในนครต่างรู้ถึงสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ก่อนจะคิดว่ามาตรวจ แต่ก็ยอมรับด้วยความเต็มใจเพื่อแลกกับสถานะภาพทางเศรษฐกิจส่วนบุคคลที่ดีขึ้น ขอมแลกกับรายได้ที่มีมากขึ้นและสามารถส่งลูกเรียนหนังสือได้ ขอมแลกความเป็นอยู่ที่ดีกว่าในเวลาที่ปัจจุบันด้วยความคาดหวังว่าวันหนึ่งพวกเขาจะได้หลุดออกจากพื้นที่ไปใช้ชีวิตที่กับเด็ก หรือในที่ที่ดีขึ้น แต่ขณะนี้ยังไม่ถึงเวลานั้น การแลกเปลี่ยนและความเสียดสีเพื่อรายได้ในปัจจุบันและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจก

คุณภาพชีวิตและสถานภาพความเป็นอยู่ในนคร

สิ่งที่ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนนครต้องการย้ายออก แต่ก็ยังลงทุนอยู่ที่คือรายได้ คุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากแหล่งท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่แต่เดิม แรมาณล่างจังหวัดที่ย้ายเข้ามาอยู่ในนครส่วนใหญ่จะเช่าหอพักอยู่ห้องละ 2-3 คนในพื้นที่ที่ก่อนข้างจำกัด ช่วยกันจ่ายค่าเช่าห้องซึ่งจะมีเพียงพื้นที่นอนและห้องน้ำในพื้นที่ประมาณ 30 ตารางเมตรต่อห้อง มีราคาเช่าตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไป ขึ้นอยู่กับสภาพตึกและสถานที่ ส่วนรายได้จากการทำงานในโรงงานก็แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับโรงงาน ตำแหน่งหน้าที่การงาน และประสบการณ์

สุดใจ บัวสวรรค์ อายุ 17 ปี เป็นคนจังหวัดสกลนคร เพิ่งเริ่มเข้ามาทำงานในนครได้เพียง 2 เดือนเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าสาเหตุที่มาทำงานครั้งนี้เพราะทางบ้านอยากให้มาทำงาน มาอยู่กับพี่สาวจะได้ช่วยส่งเงินกลับไปให้ที่บ้าน แต่ไม่ได้ต้องการอยู่ที่นี้ระยะยาว สุดใจมองว่าตนเองเข้ามาทำงานเพื่อจะได้เก็บเงินส่งให้ที่บ้านและมองอนาคตตนเองว่าต้องการมีโอกาสได้เรียนหนังสือต่อเมื่อสามารถเลี้ยงดูครอบครัวที่บ้านได้ดี และสามารถเก็บเงินเป็นค่าเรียนได้พอเพียง วันที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับสุดใจตรงกับวันอาทิตย์ช่วงบ่ายซึ่งผู้วิจัยได้เห็นสุดใจเล่นอยู่กับเด็กวัยประถม จึงเดินเข้าไปขอสัมภาษณ์พูดคุยด้วย

สุดใจได้เริ่มทำงานที่โรงงานอิเล็กทรอนิกส์แห่งหนึ่ง ซึ่งค่าแรงเองก็ยังไม่สามารถออกเสียงชื่อโรงงานได้ถูกต้องและชัดเจน เธอมีรายได้วันละ 120 บาท โดยต้องทำงานเป็นกะ อาทิตย์หนึ่งทำงาน 6 วันซึ่งส่วนใหญ่ก็ต้องทำงานเลขเวลาได้ “โอที” เป็นค่าแรงเพิ่ม วันอาทิตย์เป็นวันเดียวที่ สุดใจได้มีโอกาสออกมาเดินข้างนอกหลังจากที่ต้องซักผ้ากับน้องไม่วัยมัธยม เพราะในวันปกติกว่าเธอจะได้กลับหอพักไปทานอาหารค่ำกับพี่สาวก็เป็นเวลาประมาณหกถึงสี่ทุ่ม และก็ต้องเริ่มต้นการทำงานวันใหม่ในเวลาแปดโมงเช้า

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสุดใจไม่ใช่สิ่งที่แตกต่างกับแรงงานทั่วไปในนคร เธอเล่าว่าเธอรู้สึกเหงามาก คิดถึงบ้าน คิดถึงทุ่งนาที่เธอเคยสามารถไปเดินวิ่งเล่นเมื่อไรก็ได้ เป็นชีวิตที่มีอิสระ รวมทั้งมีความเป็นธรรมชาติ มีอากาศที่บริสุทธิ์ แต่เพื่อแลกกับชีวิตที่ดีกว่านี้เธอต้องแลกมาด้วยการสร้างรายได้

ได้เพื่อยกสถานภาพของครอบครัว(ผลพวงจากวาทกรรมเกรงพัฒนา) ครอบครัวของเธอจึงส่งเธอให้มา คำนึงต่อสู้กับชีวิตความเป็นอยู่ในรูปแบบใหม่ซึ่งเธอจะใช้เวลาเกือบทั้งหมดในการปรับตัวให้เข้ากับ สังคม สภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตในนวนคร

คุณภาพชีวิตในนวนคร

คนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในนวนครเพื่อรอคอยความหวังที่จะไปสร้างชีวิตใหม่ข้างนอก สาเหตุหลักที่ทนทำงานอยู่ในนวนครก็คือผลประโยชน์ที่หาได้ง่าย ไม่ว่าจะเป็นการทำงานแลกจ้างแรงงาน ในโรงงาน หรือการค้าขายในตลาด การทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งทุกคนต่างก็มีส่วนร่วมในการแบ่งสรร ทรัพยากรการเงิน แต่สิ่งที่ผู้อาศัยในชุมชนเรียกร้องจากภายนอกก็คือคุณภาพชีวิตที่ไร้มลพิษ ความเป็นธรรมชาติ และชุมชนไม่แออัดอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

รองศาสตราจารย์วารินทร์ หนึ่งในผู้อาศัยในชุมชนนวนครมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับชุมชนนวนครว่า “...เรื่องของสิ่งแวดล้อม ก็เห็นว่าต้นไม้ที่ขึ้นน้อยมาก” (สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2545) ส่วนคุณธงชัย พาณิชย์เจริญ เจ้าหน้าที่พยาบาลคนมา โรงพยาบาลนวนครอินเตอร์ ผู้ที่ ใช้ชีวิตคลุกคลีอยู่ในนวนครมากกว่า 16 ปี ให้ความคิดเห็นว่าคุณภาพชีวิตของคนในนวนครมีมาตรฐาน ที่ “ค่อนข้างต่ำ”

คุณบรรเทา แก่นไพศรี กล่าวเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในชุมชนอุตสาหกรรมนวนครว่า “เรื่องคุณภาพชีวิตที่นี้ค่อนข้างแย่มาก แรงงานอยู่กันอย่างแออัด บ้านเช่าก็แออัดห้องเดียวอยู่กันเต็มไปหมดแล้ว ก็รายได้ส่วนใหญ่จะสูญเสียไปกับการดื่มสุราโดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานชาย พวกนี้ได้เงินมาก็หมดไป กับเหล้า แต่ผู้หญิงทำงานเก็บเงินเก่งกว่า ทำงานโอที ได้เงิน ก็เก็บส่งกลับบ้านหมด ที่นี้ขาดสนามกีฬา ขาดอากาศบริสุทธิ์ บ้านเช่าก็ไม่มีคุณภาพ” (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2545)

คุณธิชาพร วิเศษศรี เป็นเจ้าของกิจการ 21 การแพทย์ให้ความคิดเห็นว่า “ในเรื่องของคุณภาพชีวิตมองว่ามันค่อนข้างต่ำนะ น้ำก็น้ำบาดาล บางทีก็สีขุ่น ๆ พวกโรงงาน (เหมืองงาน) ส่วนใหญ่ก็มาซื้อ ยาแก้ไอ ยาแก้ปวดหัว เขาจะมีปัญหาเรื่องไอ ปากก็ว่าน่าจะเป็นที่ระคายคายใจ” (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2545)

คุณสุนีย์ คลองธรรม เป็นผู้ช่วยอยู่ที่ร้านทำผมหน้าตลาด บ้านเดิมเป็นคนจังหวัดกาฬสินธุ์ย้าย เข้ามาทำงานในนวนครเป็นเวลา 5 ปีกว่าโดยเริ่มแรกทำงานใน โรงงานอยู่ประมาณเกือบ 4 ปีอาศัยอยู่ที่ หอพักฝั่งวัดส้มจีน แต่ปัจจุบันเบื่องานในโรงงานและอยากหาทางปรับปรุงชีวิตการทำงานตัวเองจึงเก็บ เงินไปเรียนเสริมสวยช่วงเวลาเช้าและมาช่วยงานที่ร้านทำผมในช่วงบ่ายถึงช่วงเย็น พี่แดงพูดถึงชีวิต ความเป็นอยู่ในนวนครว่า “รายได้ดี สะดวก มีรถเข้าออกตลอดแต่ที่นี้ก็ใช้พวกรถมอเตอร์ไซด์นะ มันวิ่งเร็วแล้วก็มีควันพิษ ในความคิดของตัวเองที่มีหมอกก็ไม่ค่อยน่าเกลียดเท่าไรแต่มันก็ไม่ถึงปลอดควั

อย่างช่วงเย็น ๆ ตอนคนแน่น ๆ ต้องคอยระวังเรื่องตัวกระเป๋าคอมพิวเตอร์ รถราที่ขังไว้ ต้องดูดี ๆ ถ้าข้ามถนนก็ต้องระวังให้ดีเป็นพิเศษ... ค่าครองชีพในกรุงเทพฯประมาณ อาหารก็ไม่แพงมากเขามีตลาดนัดบ่อย" (สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2545)

คุณสมบัติให้ทัศนะในเรื่องความเป็นอยู่จากที่ตนได้ใช้ชีวิตอยู่ในนวนครมา 14 ปีว่า "เราว่ามันเสถียรนะ คนเห็นแก่ตัวมันมีมากขึ้น ตัวใครตัวมัน ก็ยกน่ะจะมีการศึกษาแต่กลับกลายเป็นว่าไม่มีความเกรงใจ ยิ่งอยู่ก็ยิ่งเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น ... อย่างดีก็ถาวรนั่นเจ้าของก็ให้คนอื่นเช่าขายของ กองของจนล้นออกมานอกถนน เวลาตัวเองมาก็เอารถมาจอดที่ขอคนอื่น แต่ก่อนมันไปเป็นอย่างนี้ คนอยู่ตั้งเดิมเขาทนกันไม่ค่อยได้หรือถึงย้ายกันออกไปหมดแล้ว มีแต่เรานี้แหละทนมาตลอด" (สัมภาษณ์ สัมผัส สว่างใจ, 20 กรกฎาคม 2545)

ทัศนะของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนวนครและผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนให้ความหมายกับคุณภาพชีวิตในมิติที่แตกต่างกันแต่ก็ตั้งอยู่บนความคล้ายคลึงกันในประเด็นความไม่พอใจกับคุณภาพชีวิตที่เป็นอยู่ในชุมชน คุณภาพชีวิตจากความคิดเห็นโดยรวมแล้วอาจหมายถึงการงาน การเงินที่ดี ควบคุมไปกับการเป็นอยู่ที่ดี เป็นสภาพแวดล้อมที่ไม่มีมลพิษและเป็นธรรมชาติ รวมทั้งคุณภาพชีวิตที่ต้องเน้นทางด้านจิตใจให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้นและลดความเห็นแก่ตัว ความเป็นตัวใครตัวมันน้อยลง เมื่อต่างคนต่างเข้ามาอยู่ในนวนครเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ ความเป็นปัจเจกที่มีสูงส่งผลให้การรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการต่อรองกับบริษัทนวนคร โรงงาน หรือภาครัฐมีออกมาในลักษณะที่น้อย ขาดความร่วมมือ ความมีสำนึกในการเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือชุมชนปรับปรุงคุณภาพชีวิตสำหรับส่วนรวม เช่นการสร้างสวนสาธารณะ การจัดระเบียบและกำหนดกฎเกณฑ์ร้านค้า การดูแลคุณภาพของหอพัก ฯลฯ จึงมีค่อนข้างน้อย เนื่องจากการปรับปรุงบูรณะสิ่งต่าง ๆ ข้อมหมายถึงเงินและงบประมาณที่อาจขัดผลประโยชน์ส่วนบุคคล

อำนาจการต่อรองระหว่างชุมชนในนวนครและบริษัทนวนคร

เมื่อการรวมตัวของชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน การต่อรองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านกับบริษัทจึงเป็นไปในลักษณะที่สื่อออกมาถึงความไม่พอใจส่วนบุคคลมากกว่าความไม่เป็นธรรมที่บริษัทนวนครเอาเปรียบส่วนรวม หรือชาวบ้านส่วนใหญ่ เมื่อเสถียรภาพปัจจุบันที่ชุมชนชาวนวนครคุ้นเคย คือความเป็นอยู่ที่ "ต่างคนต่างอยู่" หรือ "ตัวใครตัวมัน" กลายเป็นวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่อย่างปกติ การรวมตัวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในเรื่องต่าง ๆ จึงแทบถูกมองว่าก่อให้เกิดการเสียสุขภาพ เสียเวลาทำมาหากิน ขาดรายได้

ประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมในเรื่องที่ชุมชนไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างชัดเจน อาจสืบเนื่องมาจากความรู้สึกพื้นฐานของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนว่าคนเป็นเพียง “ผู้อาศัย” และนวนครก็ถือสถานที่ทางกายภาพเป็นที่พักพิงเพื่อการทำมาหากินเพียงชั่วคราว ดังนั้นความผูกพันในความสัมพันธ์จึงมักเป็น “ชุมชน” จึงไม่ชัดเจน สำหรับคนงานต่างถิ่นแล้วความเกี่ยวข้องกับความหมายของชุมชนจึงถูกเชื่อมกับท้องถิ่นที่บ้านที่ต่างจังหวัดมากกว่านวนคร แม้กระทั่งผู้ที่อาศัยที่ไปพักอาศัยอยู่ในนวนครเอง ความรู้สึกถึงความเป็นชุมชนดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ค่อนข้างไกลตัว

ผลประโยชน์คือวาทกรรมหลักในนวนคร และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดกฎเกณฑ์และควบคุมชุดความจริงหลักในเรื่องของผลประโยชน์ก็คือบริษัทนวนครเอง ซึ่งเป็นผู้จัดตั้งชุมชนนิคมอุตสาหกรรมนวนคร เป็นผู้ที่วางกรอบ แบ่งสรรจัดเขตของพื้นที่ ควบคุมสาธารณูปโภค และการจัดระเบียบ กฎเกณฑ์ ให้กับวาทกรรมรองต่างๆ ในการกำหนดการดำรงอยู่ สภาพแวดล้อม รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ในนวนคร โดยภาพรวมแล้วบริษัทนวนครเปรียบเสมือนผู้ที่มีอำนาจสั่งการความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ถูกสะท้อนภาพออกมาจากความคิดในหลายแง่มุมของสมาชิกในชุมชน บริษัทนวนครได้สร้างชุดความจริงของบริษัทผ่านกาลเวลา ธรรมเนียมปฏิบัติจนได้รับการผ่านการยอมรับจากชุมชนให้ได้รับความชอบธรรม และในที่สุดได้สถาปนาเป็นเสถียรภาพของชุมชนในวงกว้าง

จากการสัมภาษณ์คุณชาญศักดิ์ เอกชนนิคม (สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2545) ผู้จัดการใหญ่ฝ่ายการตลาดและการขาย การบริหารงานและการจัดการของนิคมอุตสาหกรรมนวนครแบ่งออกเป็น:

- กลุ่มโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีพนักงานหมุนเวียนประมาณหนึ่งแสนคน ซึ่งคนงานส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทั้งในและนอกบริเวณนวนคร โดยมีรถรับส่งของโรงงาน รถสองแถว และมอเตอร์ไซด์รับจ้าง
- กลุ่มที่พักอาศัยซึ่งมีพื้นที่โดยรวมประมาณ 300 กว่าไร่ ทะเบียนสามใบครึ่งมีประมาณ 5,000 กว่าครัวเรือน
- กลุ่มพาณิชย์กรรม เช่น ธนาคาร ตลาด ร้านค้า โรงพยาบาล ฯลฯ
- สาธารณูปโภค เช่น บ่อน้ำบาดน้ำเสีย บ่อน้ำประปา สถานีอนามัย สวนหย่อม

รายได้หลักของบริษัทนวนครมาจาก การขายที่ดิน และรายได้รองแก่ค่าบริการบำรุงรักษาค่าน้ำ ค่าบำบัดน้ำเสีย ค่าขยะ และค่าบริการชุมชน เช่น การรักษาเส้นทาง ถนนหนทาง เวชบริการ ความปลอดภัย การดูแลความสะอาดเรียบร้อยภายในนิคมฯ ภูมิทัศน์ และสวนหย่อม ซึ่งคิดค่าบริการ 600 บาท/ไร่/เดือน จากโรงงานต่าง ๆ ในนิคมฯ บริษัทนวนครเก็บเงินเองกรณีค่าเช่าการประปาทั้งหมด

ในนิคมฯ รวมทั้งเป็นเจ้าของสถานที่ส่วนกลาง เช่น ถนน ทางเดิน สนามฟุตบอล สนามกีฬา และสวนหย่อมหน้าทางเข้า

โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับพนักงาน เพราะเขาหาพนักงานที่ทำงานที่โรงงานเหล่านี้ก็ถูกค่าหลักที่นำรายได้เข้าบริษัท และในเวลาเดียวกันโรงงานค่า ๆ ก็มีความเป็นเอกเทศในการปกครอง ดูแลตนเองค่อนข้างสูง ซึ่งการทำประโยชน์เพื่อสาธารณะหรือการมีส่วนร่วมกับชุมชนไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักของโรงงาน

ประเด็นความขัดแย้งที่มักเกิดขึ้นก็คือความไม่พอใจของชาวบ้านที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนจากการจัดการระบบสาธารณูปโภคของบริษัทเอกชน ในขณะที่บริษัทเอกชนมองกลุ่มที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนว่าเป็นส่วนที่ไม่ใช่ลูกค้ารายใหญ่ และไม่ใช้กลุ่มสำคัญที่นำรายได้หลักให้กับบริษัทหากแต่ประโยชน์ของกลุ่มที่พักอาศัยเป็นกลุ่มเสริมที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับความต้องการพื้นฐานของโรงงานและกลุ่มพนักงานแรงงานต่างจังหวัด ทางด้านที่พ่อกอาศัยและอาหาร ค้างคืนเมื่อชาวบ้านที่จัดอยู่ในกลุ่มชุมชนที่พ่อกอาศัยมีความไม่พอใจเกี่ยวกับการให้บริการทางด้านสาธารณูปโภค การเรียกร้องให้บริษัทเอกชนเข้ามาดูแลในบางกรณีก็จะได้รับการแก้ไข แต่ในบางกรณีการสนองตอบจากทางบริษัทก็เห็นไปอย่างล่าช้า ซึ่งชาวบ้านก็มีวิธีจัดการกับความขัดแย้งและปัญหาความเป็นอยู่ด้วยการสร้างชุดความจริงย่อของตนเอง จนเกิดการขัดแย้งระหว่างวาทกรรมหลัก (กำหนดโดยคนนคร) และวาทกรรมรอง (การต่อสู้ขับเคี่ยวของชาวบ้าน) ซึ่งต่างก็มียุทธศาสตร์ที่มีการปิดกั้นไม่ให้ควาหมายของบางสิ่งบางอย่างที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมเลื่อนลงหายไปจากสังคม (ชัยรัตน์ เจริญสิน โสภาร, 2545)

คุณชรินทร์ บุญพันธ์ เป็นข้าราชการเกษียณที่อาศัยอยู่ในนครก่อนข้างมีความพอใจกับบริการของบริษัทนครและไม่คิดว่าเป็นปัญหา “ผมว่าบริษัทนครเขาก็เข้ามาดูแลลิบะ คือ ถ้ามีท่าวมหรือขยะเต็ม เขาก็เขียนใบร้องเรียนได้เลย เขาก็เข้ามาดู ผมว่าเขาลิบะ” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2545) ในขณะที่คุณสมศักดิ์ ชัยพร เจ้าของร้านตัดเย็บเสื้อผ้าซึ่งตั้งอยู่ที่ชั้นล่างของตึกพักในพื้นที่อยู่อาศัยหมู่บ้านไทยธานีให้ความคิดเห็นว่าบริษัทนครมีการดูแลเรื่องเวรยามและความปลอดภัยดี เรื่องน้ำและไฟก็ไม่มีปัญหา แต่ปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขด่วนคือเรื่องขยะล้นเกลื่อนถนน โดยเฉพาะบริเวณตลาดนัดที่ไม่ค่อยมีการเก็บกวาด

“ในนครนี้ทุกอย่างแพงหมด ค่าน้ำเดือนหนึ่ง 2,000 กว่า ตกยูนิคละ 16 บาท...ค่าขยะก็เดือนละ 130 บาทต่อหลัง เมื่อก่อนมีปัญหาขยะมาเก็บช้า แต่เดี๋ยวก่อนเขาก็เร็วขึ้นนะ คนคงทำไปเยอะ” (สัมภาษณ์ สมพิศ สว่างใจ, 20 กรกฎาคม 2545) คุณณรงค์วงษ์ นิชิต ไก่ทองบอกเห็นเกี่ยวกับบริษัทนครไว้ว่า “ถ้าพูดถึงบริษัทนครเขาดีค่อน เมื่อก่อนเขาที่ไปแต่ ก็ไปไหนก็ไปไหนแล้ว บุคลากรเขาเองก็มีไม่มาก ก็เหมือนกับว่าคนในนครเขาคนที่คิดถึงใจ โยชน์สาธารณะเขาจะไม่ค่อยมีเลย” (สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2545)

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่เล็กหรือนายสละ จันทรวง และที่แคท กรรยา ซึ่งเป็นคนพื้นที่และอาศัยอยู่ในชุมชนนครมาตั้งแต่เริ่มแรก มีอาชีพหลักไปพบักงานประจำของเทศบาลให้ความคิดเห็นในประเด็นสาธารณูปโภคในคอนหนึ่งของการพูดคุยว่า:

ผู้ใหญ่เล็ก “เรื่องขยะที่นี้มันก็ไม่มีปัญหาอะไร เขาก็มาเก็บทุกวันวันแต่บางที่ที่รถมันเสียบ้าง บริษัทนครเขาจะจ้างรถเก็บขยะแล้วเขาก็มีที่ทิ้งของเขา จริจรๆ ใจผมอยากให้เทศบาลเข้ามาดูแลนคร แต่เขาไม่ให้เพราะมันเป็นที่ของเอกชน...ถ้ามันจะเป็นปัญหาที่น่าจะเป็นเรื่องน้ำประปา ชาวบ้านเขาอยากได้น้ำประปา”

กรรยา: “เราอยากให้ตรวจสอบว่าเป็นน้ำประปาจริงไหม เพราะนครจะเปิดน้ำประปาในช่วงหนึ่ง และเปิดน้ำบาดาลให้ช่วงหนึ่ง น้ำมันก็จะสกปรกมีฝุ่น”

ผู้ใหญ่เล็ก: “แต่ถ้าน้ำประปาจะต้องมีกลิ่นคลอรีน แล่นี่ไม่มีลองไปเปิดดูแล้วไม่มีนะ”

กรรยา: “มันจะเป็นตะกอน”

ผู้วิจัยสังเกตว่าการให้ความหมายประเด็นปัญหาจากชุดความจริงย่อยชุดต่าง ๆ ชาวบ้านได้สร้างความหมายที่อิงกรอบประสบการณ์ของตนเองที่มีต่อบริษัทนคร ทำให้เห็นได้ว่าอะไรที่ชาวบ้านมองว่ามีหรือไม่มีปัญหานั้นเป็นการให้ความหมายกับปัญหาเชิงอัตวิสัย (Subjective) และแสดงให้เห็นถึงความเป็นปัจเจกที่มีอยู่ในระดับสูง (เนื่องจากความเป็นอยู่ที่ขึ้นไปในลักษณะ “ตัวใครตัวมัน”) ทำให้การรวมตัวเพื่อเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากบริษัทนครมีอยู่ในระดับต่ำ (“ปัญหาของบ้านอื่นไม่ใช่ปัญหาของฉัน ไม่เกี่ยวข้องกัน”) ดังนั้นปัญหาที่ชาวบ้านประสบจึงกลายเป็นชุดความจริงย่อย ๆ ที่บางครั้งดูเหมือนไร้น้ำหนักและไม่ได้ผ่านกระบวนการยอมรับจากชาวบ้านตนเองเนื่องจากมีโทษนะที่ขัดแย้งกันในหลายประเด็น เช่น การจัดการขยะ น้ำประปา การบริการสาธารณะ ฯลฯ จึงทำให้ชุดความจริงของชาวบ้านขาดการสร้างอำนาจในการต่อรองกับบริษัทนครและถูกเก็บกดให้กลายเป็นวาทกรรมรอง

ในทางกลับกันการไม่รวมตัวของชาวบ้านกลายเป็นตัวเสริมอำนาจต่อรอง และสร้างความแข็งแกร่งให้กับบริษัทนคร ในการสร้างชุดความจริงของเรक्तिให้ได้รับการยอมรับจากชุมชนโดยรวมว่าเป็นชุดความจริงหลักมีความชอบธรรมในการสถาปนาเพื่อควบคุม กำหนดแนวทางความเป็นอยู่ในชุมชน และได้รับอำนาจเบ็ดเสร็จในการดำเนินงาน ตัวอย่างเช่น ชาวบ้านเป็นผู้ให้อำนาจการต่อรองกับ บริษัทนครด้วยความคิดที่เห็นว่าบริษัทเป็นเจ้าของพื้นที่จึงหมดถูกต้องตามกฎหมาย มีอำนาจเต็มที่ในการจัดการดูแลและควบคุมเพราะมีตัวบทกฎหมายที่คอยคุ้มครองและคอยให้ความชอบธรรม เสียงของชาวบ้านส่วนใหญ่จึงกลายเป็นเสียงที่ถูกทำให้เงียบไปโดยปริยาย ถูกปิดกั้นจากการสร้างชุดความจริงใหม่ให้กับสังคมเมื่อพื้นฐานความคิดตั้งอยู่บนความชอบธรรมทางกฎหมาย การ

กรอบจำกัดความคิดในลักษณะนี้จึงทำให้ปัญหาบางเรื่องที่เราที่เผชิญกับกับคุณภรรยา (ซึ่งไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับโดยตรงทางกฎหมาย) ถูกละเอียดและไม่ได้มีการแก้ไขกับเราจึงเพราะเราที่เรามองว่าคนไม่มีอำนาจในการต่อรอง ตัวอย่างเช่นเรื่องน้ำบาดาล ความเป็นอยู่ที่แคบๆ หรือมลภาวะเป็นพิษ

คุณวราภรณ์ (นามสมมติ) ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา ขยะและน้ำในนครว่า “ที่นี่เราจะคิดคำน่าประปรายร่วมกับค่าบริการอื่น ๆ เช่น ค่าดูแลขยะจะคิด 170 บาท คือรวมปริมาณขยะ เราจะไม่นิยมแยกบิลออกมาถึงแม้ว่าจะจะเป็นของบริษัท เราที่พยายามต่อรองกับเขาแต่เขาไม่ยอม เนื่องจากเกรงว่าจะควบคุมไม่ได้...คนในนี้ไม่มีอำนาจไปต่อรองกับบริษัท บริษัทเขาเห็นเราเป็นความแปลกหน้าไม่ค่อยเจอหน้ากัน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เราจะรู้จักเขาก็เมื่อคอนหาเสียเท่านั้น พอได้แล้วก็ไม่เห็นหน้าเขาไม่ได้มาสนใจ คนแถวนี้จึงมีลักษณะเป็นมิตรกันรอบ ๆ บ้านมากกว่า พึ่งหากันเองบ้าง ไม่คิดจะไปพึ่งหาเขา” (สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2545)

คุณสมพิศ สว่างใจ กล่าวว่า “บริษัทนครเราจะยุ่งเรื่องน้ำ ขยะ เขาจะมาเก็บ จริง ๆ มันเป็นเขตเทศบาลแต่เทศบาลเข้าไม่ถึงนะ อย่างรถดูดส้วมอะไรอย่างนี้ ที่อื่นไม่สามารถเข้ามาได้เขาจะเก็บเป็นรายเดือน เกษเอารถดูดส้วมเข้ามาที่หนึ่ง แต่เขา (บริษัทนคร) ไม่ยอมให้เอาเข้ามา...แล้วก็มีเรื่องขยะล้นถัง รถขยะเดินไปทางแคบ ร้านขายอาหารก็ยื่นออกมา ทางเดินแคบมาก แต่นี่ล่ะค่ะที่อยากให้ปรับปรุง” (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2545)

ผู้ใหญ่เล็กกล่าวว่าปัญหาเรื่องขยะเกิดขึ้นจากผู้นำชายที่ลาล “พวกแม่ค้าที่มาขายเย็น ๆ ขายบนถนน ไล่มา 2 ปีแล้ว ไม่ไป ที่แรกให้ขายบนฟุตบาท (ทางเท้า) มีค่อน้อยก็ขายบนถนนเลย คนนอกทั้งนั้นที่มาอาศัยอยู่กัน คนในไม่ค่อยมี แต่ก่อนนครเก็บขยะ ส่วนค่าที่ส่งคนมาเก็บ (จากแม่ค้าริมถนน) เก็บ 1,000 ถึง 2,300 บาท เจ้าของบ้านไม่เก็บแล้วนครเก็บ เก็บได้อย่างไรในเมื่อเจ้าของที่ไม่เก็บ เช็กลูกแล้วเดือน ๆ ได้เป็นแสนมีคนโบร้อเรียนแต่ก็เงียบไป” (สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

หากมองภาพชุมชนนครโดยรวมแล้วจะเห็นการช่วงชิงจุดความจริงหลักที่เกิดขึ้นในทิวทัศน์ ในแง่มุมหนึ่งพื้นที่ในชุมชนนครมีเจ้าของที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านเอง หรือโรงงานต่าง ๆ แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งชุมชนนครคือพื้นที่ที่มีบริษัทนครเป็นเจ้าของ เป็นผู้ควบคุมหลักอยู่เบื้องหลังเพราะเป็นผู้ที่ได้รับความชอบธรรมจากชุดความจริงที่ตนเองตนในการควบคุมและดูแลพื้นที่โดยรวม ตัวอย่างเช่น กรณีของแม่ค้าริมถนนที่นครใช้สิทธิจัดการในฐานะเป็นเจ้าของพื้นที่ส่วนกลางในการเรียกเก็บค่าที่จากแม่ค้าพ่อค้าริมถนน หรือการที่ตำรวจจากถิ่นอื่นไม่สามารถวิ่งผ่านเข้ามาจับส่งผู้โดยสารในชุมชนได้ คุณวราภรณ์ ได้เล่าให้ฟังถึงกรรวมตัวของกลุ่มอิทธิพลในนครว่า “เรารู้สึกว่านครมีกลุ่มอิทธิพล เราเคยไปเล่นรถพวกที่เป็นแม่ไก่เซ่ เขามองว่าคิงเขา ๆ จอดจะจอด โง่งแง้งไม่ได้ เพราะไม่อย่างนั้นพวกที่เขาออกอยู่จะเอาถ่มถ่มมาวิ่ง” (สัมภาษณ์, 20 เมษายน

2545) หรือการที่รถคู่สวนนอกเขตนวนทรไม่ให้วิทย์อนุญาตให้เข้ามาในพื้นที่ บริษัทนวนทรเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมที่ได้รับอำนาจสิทธิ์ขาดในการดูแลและควบคุมพื้นที่ที่ร่วมค่า ๆ อย่างชอบธรรม

ผู้ใหญ่เล็กได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับพื้นที่ที่เคียวโร โยชนิใช้สอนสาธาณะว่า “เมื่อสมัยก่อน ๆ ที่จะโอบนเป็นของนวนทร ทางผู้จัดการบริษัทสกายกับผมสนิทกันดีครับ (บริษัทสกายเป็นบริษัทที่ได้รับสัมปทานให้เป็นผู้ดูแลชุมชนนวนทรในระยะแรกเริ่ม) เขาจะบอกเราที่ตรงไหนเป็นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เมื่อก่อนเป็นป่ารกเลย ผมก็เรียกรอชาวบ้าน...นี่ผมก็ทำเอาหมด ตั้งแสนหรือสองแสนบาท ทำเอารถมาเกรดมาอะไร แล้วใครจะทำบุญก็เอะเพราะไม่ได้ได้ ถึงกลางไหว้กัน พอมาเป็นของนวนทรจะจับจะทำอะไรก็ต้องไปขออนวนทร เมื่อก่อนทำเอาเลย” (สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

การเรียกร้องของชาวบ้านเป็นไปในลักษณะ “ตัวใครตัวมัน” “ค่ารถคนค่าเรียกชื่อ” เมื่อชาวบ้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการเรียกร้อง สิ่งที่ชาวบ้านจัดการกับความขัดแย้งนั้นก็คือการอยู่เฉย ๆ ไม่มีปาก ไม่มีเสียง ปล่อยให้ทุกอย่างเป็นไปตามปรกติเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น อยู่เฉย ๆ คิดว่าหาเรื่องให้เกิดปัญหากับตนเอง เท่ากับเป็นการมอบอำนาจการต่อรองให้กับบริษัทอย่างไม่เห็นใจ ความหมายของชุมชนนวนทร โดยรวมแล้วอาจหมายถึงวงจรรวมตัวเพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลในระดับมหภาค บนความแตกแยกของชุมชนในระดับจุลภาค ดังนั้นอำนาจการต่อรองของชุมชนจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้เพราะไม่มีการรวมตัวอย่างเป็นทางการ สาเหตุอาจเนื่องมาจากแนวคิดของการแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนนวนทรในลักษณะ “ตัวใครตัวมัน” รวมทั้งความกีดกันของชุมชนนวนทรเป็นเพียงพื้นที่ทางกายภาพเพื่อการทำมาหากินมากกว่าความผูกพันที่มีให้กับชุมชน

การรวมตัวเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ถ้าความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง และสร้างพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้กับชุมชน ชุมชนนวนทรก็ไม่ต่างจากกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีการรวมตัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับส่วนรวม หากแต่ถ้าเป็นการรวมตัวที่เกิดขึ้นเนื่องจากสภาวะทางกายภาพที่มีนิคมอุตสาหกรรมนวนทรเป็นศูนย์กลางแห่งหนึ่ง ของผลประโยชน์ต่าง ๆ ดังนั้นการรวมตัวจึงเป็นการรวมตัวทางกายภาพเพื่อสร้างความเข้มแข็งแห่งแรกจนถึงในระดับปัจเจกบุคคลมากกว่าความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาโดยรวมของสังคม

คุณบัว ทิพย์ทอง เจ้าของร้านทำผมหน้าเตลเตลแถววิบูลย์ชนบท นวนทรไม่ใช่ชุมชนที่เข้มแข็งเพราะ “มันไม่มีการจับกลุ่มกัน ต่างคนต่างมาอยู่ที่นี่เพื่อทำมาหากิน ค่ะ ผมเองก็อยู่ที่สี่โรงเลขบางเนชานคาร์ แต่มาเปิดร้านเพราะแม่ก็เปิดร้านอยู่ที่นี่ อยู่เฉยๆไปอย่างงั้น วลีก็ คนที่มีที่โน่นก็มาไม่อยู่ที่นี้กันหรือเขาให้เช่า แล้วตัวเองออกไปอยู่ข้างนอก” (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2545)

ความคิดเห็นของบัวไม่ได้แตกต่างจากเจ้าของร้านค้าหรือผู้ที่ที่เมเท เกินอยู่แถวบริเวณตลาด ดังเช่นคุณสมพิศได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าคนส่วนมากที่อยู่ในพื้นที่ จริง ๆ ก็ทนทนยกพื้นที่ บางคนที่อ้อมมาเช่าหอพัก มาเช่าร้านขายของ และให้ทัศนะเกี่ยวกับนวนครว่า “มันเหมือนพื้นที่ที่เสียเวลา ไม่ใช่คนดั้งเดิมอยู่ คนนอกพื้นที่ต่างหากที่มาอยู่ แต่เหมือนลักษณะตัวใครตัวมัน ใครอยู่ได้ก็อยู่ ใครอยู่ไม่ได้ก็ออกไปซะ ก็ได้ข่าวเรื่องยิงกันในเทศ (สถานบันเทิงช่วงกลางคืน) หลายครั้งนะ แต่ก็เวียน มันเป็นลักษณะแบบว่ามีคนในพื้นที่กลุ่มหนึ่งมีชื่อเสียงขึ้นมาแล้วก็ทำตัวเป็นมาเฟียมาคุม แล้วก็เหมือนกันว่ามาคุมอยู่ อะไรทำนองนี้แหละ” (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2545) พนักงานแรงงานชายที่อาศัยอยู่ในหอพักกับเพื่อนจากจังหวัดชัยภูมิด้วยกันกล่าวว่า “อยู่ที่นี้ก็ต้องพยายามเอาตัวรอดไปวัน ๆ ต้องทำตัวไม่คิดมากผมมาอยู่เพราะมีงานทำรายได้ดี ปัญหาจุกจิกอย่างอื่นของที่นี่ไม่อยากจะคิดมาก ไม่เกี่ยวกับเรา” (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2545)

คุณสุวัฒน์ สุวรรณภาชน์ ให้มุมมองเกี่ยวกับนวนครในฐานะข้าราชการและคนภายนอกว่า “มันเหมือนกับมีพื้นที่ของชุมชนในนวนคร แต่ว่าต่างคนต่างอยู่มากกว่า บางคนก็อยากออกมาสู่พื้นที่บ้านกลางแต่ไม่สามารถออกมาได้ ก็เลยไม่สามารถเป็นชุมชนได้” (สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2545) บางคนที่ยากออกมาสู่พื้นที่ส่วนกลางอาจหมายถึงกลุ่มคนที่มีจิตสาธารณะต้องการทำประโยชน์เพื่อชุมชนแต่ไม่สามารถทำได้เพราะมีข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคมากมาย เช่น ความอ่อนแอในการรวมตัวของชาวบ้าน และความเป็นคนนอกพื้นที่ไม่มีทะเบียนบ้านในนวนครจึงทำให้การขอขบประมาณช่วยเหลือจากรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อสาธารณะประโยชน์เป็นไปได้ยาก

คุณป้ามาลัย กงศรี เจ้าของร้านขายของชำในตลาดให้ความเห็นว่า “บางทีชาวบ้านเขาอาจจะไม่กล้ารวมตัวกันเพราะอะไรก็ไม่รู้แหละ ก็ต่างคนต่างทำมาหากินไม่ค่อยมีเวลาไปยุ่งกับใคร” (สัมภาษณ์, 29 มิถุนายน 2545) ในขณะที่คุณสมพิศได้เล่าประสบการณ์ตัวเองให้ฟังว่า “...ก็เคยคุยกันรวมตัวกันแต่ก็ล้มกันทุกเที่ยว ไม่มีใครจริงจัง บางทีประชุมกันไม่กี่คนแล้วก็สลาย เคยจะตั้งกรรมการชอยแต่ก็ไม่สำเร็จ ...บางทีพีทีเคยมี...เคยไปร้องเรียนบริษัท (นวนคร) แต่ก็หายไป เวลาเราแจ้งไปผลร้ายกลับมากับตัวเรา เขาจะถามชื่อ แซ่ คนที่โดน (หาว่าเรากล่าวหา) เขาจะมอกว่าคนนี้โทรไป คนละแวงนี่ก็จะต่อว่า ทั้งที่เราจะทำให้เขาดีขึ้น เหมือนเราไปขัดผลประโยชน์ธุรกิจของเขา อย่างหน้าปากซอย รถราเข้าออกไม่ค่อยสะดวก ร้านค้าริมถนนเยอะ พอเราบอกไป เขามก็มาบอกกันต่อพวกที่ขายของในตลาดเขาแล้วก็พวกแม่ค้าริมถนนก็แซวเรา ประชดก็มี เดี่ยวนี้ก็ไม่อยากจะทำอะไรแต่ก่อนมันไม่เป็นแบบนี้ แต่สังคมทุกวันนี้เหมือนเห็นแก่ตัวมากเกินไป” (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2545)

บริบทของสังคมในชุมชนนวนครที่คุณสมพิศกล่าวถึงอาจเป็นชุมชนที่ผู้วิจัยได้สังเกตและสรุปจากความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของชาวบ้านว่า การรวมตัวเกิดขึ้นทางกายภาพเพื่อผลประโยชน์

ส่วนตัวมากกว่าจะเป็นการรวมตัวทางสังคมเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ การที่คุณสมทิพถูกข่มขืนเรียกร้องความเป็นธรรมจากบริษัทนวนครในเรื่องที่แม่ค้าในตลาดเขาเปรียบผู้เดินตามเท้าและคนเข้ารถบนท้องถนนเพราะต้องการขยายพื้นที่อาณาเขตการขายของของคนเองยกก๊อไปย่าวักว้างขวาง เกือบเกือบพื้นที่ทางเดินและถนนอันเป็นพื้นที่ส่วนรวม สิ่งทีกลุ่มผู้มีผลประโยชน์ร่วมจัดการกับความขัดแย้งในกรณีนี้ก็คือ บริษัทนวนครได้ใช้วิธีการอาศัยให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินด้วยการใช้อำนาจที่แฝงตัวอยู่ในรูปแบบของผู้ที่รู้ข้อมูลมากกว่า รู้ว่าใครเป็นผู้แจ้ง และรู้ว่าใครเป็นผู้เสียผลประโยชน์ (ซึ่งก็อาจรวมถึงบริษัทนวนครเองที่อาจต้องเสียผลประโยชน์จากการเก็บค่าที่จากแม่ค้าบริเวณนั้น) ดังนั้นการจัดการความขัดแย้งของบริษัทนวนครจึงเป็นการแจ้งข้อมูล ในเชิงฟ้องร้องอย่างเป็นทางการให้ผู้ที่ผลประโยชน์ส่วนตัวอาจถูกกระทบได้รับทราบ ซึ่งในที่นี้กลุ่มแม่ค้าในตลาดจึงเกิดความไม่พอใจที่คุณสมทิพสนาเรื่องไปร้องเรียนบริษัทและสิ่งที่กลุ่มแม่ค้าหรือชาวบ้านละแวกนั้นจัดการกับความขัดแย้งก็คือใช้วิธีการ “แซว” หรือ การประชดคุณสมทิพให้เกิดความรู้สึกว่าไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นและไม่เป็นที่ยอมรับ จะเห็นได้ว่าชุดความจริงย่อยที่คุณสมทิพพยายามสร้างขึ้นไม่ได้ผ่านการยอมรับอย่างชอบธรรมจากคนกลุ่มใหญ่ในสังคม เนื่องจากการเข้าไปขัดผลประโยชน์ซึ่งมีเกิดขึ้นมานานแล้วจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและเป็นเสถียรภาพของชุมชนนวนคร การร้องเรียนของคุณสมทิพจึงเปรียบเสมือนการทำให้เสถียรภาพของชุมชนค้าขายในละแวกนั้นถูกสั่นคลอน การได้กลับจากชุมชนจึงเป็นการปะทะของวาทกรรมหลักและวาทกรรมรอง ซึ่งวาทกรรมรองของคุณสมทิพได้ถูกปิดกั้นและทำให้สลายตัวไปในที่สุด เห็นได้จากการที่คุณสมทิพไม่ต้องการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาใดๆของส่วนรวมอีกและสังคมในชุมชนนวนครก็ช่วยกันกดวาทกรรมนั้นไม่ให้ได้รับความชอบธรรม

คุณสมทิพ ได้ใช้วิธีการหลีกเลี่ยง ทำตัวนิ่งเฉย ไม่ต้องการไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องใด ๆ ในชุมชน ออกจากประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้คุณสมทิพเรียนรู้ว่าตนไม่สามารถพึ่งบริษัทนวนครให้จัดการกับความขัดแย้งได้ รวมทั้งการเรียนรู้ที่จะอยู่อย่างสงบสุขในชุมชนนวนครด้วยการหันไปพึ่งตนเอง ใช้วิธีการจัดการกับความขัดแย้งด้วยความเงียบ การมองปัญหาว่าเป็นเรื่องโง่เงา “ตัวใครตัวมัน” หรือ “เรื่องใครเรื่องมันจัดการกันเอง” ดังเช่นที่คุณสมทิพกล่าวว่า “เดี๋ยวนี้ไม่อยากจะทำอะไร.... ไม่อยากเข้าไปเกี่ยวข้องกับใคร” ทักษะที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์นี้ทำให้ความแตกแยกในชุมชนกลายเป็นวงจรความเป็นอยู่และเป็นเสถียรภาพที่ได้รับความชอบธรรมจากสังคม

การจัดการความขัดแย้งของคุณสมทิพอาจนับได้ว่าเป็นการจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วไปในบริบทสังคมปัจจุบัน ประสบการณ์ของคุณวราภรณ์ที่อาศัยอยู่ในนวนครก็มีลักษณะปัญหาและการจัดการความขัดแย้งที่คล้ายคลึงกับคุณสมทิพ โดยคุณวราภรณ์ได้เล่าว่า “...ส่วนใหญ่คนเช่าที่นี่เป็นคนที่อยู่มานาน มีครอบครัวที่นี่ อย่างหัวมุมบ้านจะมีโรงโสมเจตคาโรง่า จอดแต่ละครั้งกินเนื้อที่เป็นครึ่งเลนของถนนเลย คือความเกรงใจไม่มี เขาคิดว่าหน้าจะโง่ กับโง่ได้ ซึ่งที่จริงแล้วไม่

ควรจอดรถวางหน้าบ้านของคนอื่น ครั้นเราจะทยอยไปบ้านกันก็จะทำให้จิตใจเรารุ่นรุ่ม เราก็นั่งเฉยเฉยเสีย ... ถ้าเราทำประโยชน์ให้กับใครไม่ได้เราจะอยู่เฉย ๆ เพราะเราแยกที่ไม่ค่อยจะได้กลับบ้าน เวลาที่เราไม่อยู่บ้าน บ้านเราก็ไม่ได้มีเหตุกับอะไร หรือไม่ค่อยได้รับอันตรายอะไร เราไม่แยก เลข ๆ” คราบใดที่ถูควารากรณ์เลือกที่จะอยู่ “เลข ๆ” ไม่ต้องการเล่าไปยุ่งเกี่ยวกับหัวที่มีถาวรรู้เกี่ยวกับการจอดรถหน้าบ้านคนอื่นและกินพื้นที่ถนนเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ และผู้ที่กระทำควรรู้ที่อยู่แก่ใจจึงไม่ใช่หน้าที่ที่ถูควารากรณ์ต้องเรียกร้อง เพราะการอยู่ “เลข ๆ” จะเป็นทั้งการปกป้องตนเองได้ทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ

การย้ายออกจากชุมชนนวนครเป็นลึกลับวิธีหนึ่งของการจัดการความขัดแย้งแทนการเผชิญหน้ากับปัญหา ดังเช่นที่ลูกพี่มาดัย กงศรี ได้กล่าวว่า “สภาพที่นี่เป็นแบบถ้าใครถ่วงกัน ต่างคนต่างทำมาหากิน มันไม่มีการจับกลุ่ม ตอนนี่คนแก่ๆ ก็ย้ายออกไปหมดแล้ว เขามองไม่ชอบอยู่ที่ชุมชนแออัด คนในซอยนี้หน้าเก่า ๆ ก็ย้ายออกไปตั้งหลายหลังแล้ว” (สัมภาษณ์, 29 มิถุนายน 2545)

“ป่าอยากให้มีวัดอยู่ในชุมชน ตอนนี้นั้นต้องออกไปวัดข้างนอกถ้านวนครเขาปล่อยให้สร้างวัดก็ดี เดี่ยวเราก็เรียกร้างเงินสร้างวัดกันเอง หนูช่วยไปบอกเขาทีละว่าเดี๋ยวนี้เขาอยากได้วัดกันนะ อย่างพวกพนักงานสาว ๆ บางทีเขาก็มาฝากสิ่งไปทำบุญเวลาไปวัด พวกเขาไม่มีเวลา ไม่มีโอกาสได้ไปวัดกัน ถ้ามีวัดในชุมชนก็จะดีมากเลย มันเหมือนได้ที่พึ่งทางใจนะ” ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวในชุมชนนวนคร การมีวัดที่อยู่ในบริเวณที่ชาวบ้านสามารถเดินทางไปได้ง่ายอาจมีส่วนช่วยในการเป็นที่พึ่งทางใจให้กับชาวบ้านและกลุ่มแรงงานต่างจังหวัดที่อยู่ไกลบ้าน อาจนับได้ว่าการหันเข้าหาศาสนาเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจก็เป็นทางออกในการจัดการความขัดแย้งในระดับปัจเจก

โลกาภิวัตน์และกระแสบริโภคนิยม

การแสวงหาผลประโยชน์ในนวนครเพื่อให้ได้มาซึ่งชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อาจหมายถึงอัตราเร่งในการนิคมบริโภคนิยมที่มีเพิ่มมากขึ้นตามฐานะและรายได้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสใช้เวลาในช่วงวันหยุดสังเกตการณ์ในห้างสรรพสินค้าในชุมชนนวนคร และบริเวณสวนหย่อมหน้าทางเข้านิคมฯ สิ่งที่น่าประหลาดในช่วงวันหยุดคือแถวของผู้คนที่ส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มแรงงานที่รอคิวอยู่หน้าทำการของบริษัทชั้นนำ (บริษัทการเงินเพื่อสินเชื่อส่วนบุคคล) ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับกลุ่มพนักงานที่ขึ้นเข้าแถวรอการบริการอยู่ในบริเวณนั้นเพื่อสอบถามสาเหตุของการมาเดินรอเข้าคิวในเช้าวันเสาร์

ดวงใจ แก้วชูพงษ์ อายุ 26 ปี เป็นพนักงานโรงงาน แต่ไปฟังถึงสาเหตุที่เธอต้องมาขอใช้บริการกู้ยืมเงินด่วนว่าเธอต้องการขอกู้เงินจำนวนหนึ่งมئةบาทเพื่อส่งให้น้องสาวที่จังหวัดอุดรธานี สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายงานแต่งงาน เธอเล่าว่าทางบริษัทที่เธอทำงานไม่พยามโยกย้ายให้พนักงานกู้ยืมเงิน และเธอรู้อมาจากเพื่อน ๆ ในโรงงานที่กู้ยืมเงินมาก่อนหน้านี้ว่าบริษัทนี้ค่อนข้างมีการปล่อยกู้เงินง่าย เธอ

จึงนำเอกสารมายื่นขอกู้เงิน สาเหตุที่มีกิมวแก่เดือนเพ็ญและวันพฤหัสบดีและในวันเดียวที่พนักงานบางกลุ่มไม่ต้องทำงาน หรือขอลาออกเพราะส่วนตัวได้ เมื่อผู้วิจัยได้สอบถามว่าคงใจทราบเรื่องดอกเบ็ญ หรือค่าธรรมเนียมต่าง ๆ หรือไม่ คงใจตอบว่าเขาไม่รู้ว่าเขาทางบริษัทคิดดอกเบ็ญ หรือค่าธรรมเนียมเท่าไร และก็ไม่ได้ให้ความสำคัญในประเด็นนี้ ส่วนที่สำคัญที่สุดสำหรับเธอในตอนนี้เป็นเรื่องการมีเงินสดพอที่จะส่งกลับไปให้น้องสาวได้ใช้จ่ายก่อนวันแต่งงาน เธอแค่เพียงว่าเธอสามารถผ่อนส่งคืนเงินให้บริษัทได้ทุกเดือนหากเป็นจำนวนที่ไม่เกิน 800 บาทต่อเดือน (สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2545)

ในช่วงที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ทำการสำรวจสังเกตการณ์เป็นช่วงใกล้ฤดูการแข่งขันฟุตบอลโลก ดังนั้นบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ในบริเวณห้างสรรพสินค้าจึงมีการโฆษณา จัดรายการส่งเสริมการขายโทรทัศน์ในราคาพิเศษ พร้อมทั้งมอบข้อเสนอการซื้ออย่างง่าย ๆ ด้วยการผ่อนชำระเป็นงวด ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับคู่สามีภรรยาวัยหนุ่มสาวที่เพิ่งกรอกใบสมัครการผ่อนชำระเงินเพื่อซื้อโทรทัศน์เสร็จ โดยที่สองสามีภรรยาได้บอกผู้วิจัยว่าซื้อโทรทัศน์เพราะตัวสามีต้องการดูการแข่งขันฟุตบอลโลก รวมทั้งได้มีการแทงบอลเอาไว้ด้วย โทรทัศน์ในห้องจึงมีประโยชน์นอกเหนือจากการให้ความบันเทิง แต่เป็นเสมือนเทคโนโลยีที่ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลการแข่งขันฟุตบอลได้ทัน่วงที บทสรุปที่ผู้วิจัยได้จากกรณีศึกษานี้ก็คือทั้งคู่ไม่ได้สนใจถึงจำนวนดอกเบ็ญที่ตนต้องรับภาระ การวางแผนซื้อโทรทัศน์ไม่ได้มีการคิดไตร่ตรองในระยะยาวและไม่ได้ให้ความสนใจถึงผลที่จะตามมา เป็นเพียงแต่ล่าคอบสั้น ๆ ว่าตอนนี้ทั้งคู่ทำงานเป็นหลักเป็นแหล่งและมีเงินพอที่จะผ่อนค่าโทรทัศน์เป็นงวด

สิ่งที่ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นเพิ่มเติมคือร้านขายโทรทัศน์เคลื่อนที่ ที่มีอยู่ทั่วไปและโทรทัศน์เคลื่อนที่หรือมือถือก็ได้กลายเป็นอีกหนึ่งปัจจัยเพื่อการบริโภค การติดต่อสื่อสารที่สามารถเข้าถึงชุมชนได้ง่ายขึ้นและในราคาที่ถูกลงทำให้กลุ่มพนักงานแรงงานจากต่างจังหวัดมีความต้องการใช้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความสะดวกในการติดต่อสื่อสารถึงทางบ้าน ในขณะเดียวกันโทรทัศน์เคลื่อนที่ หรือ "มือถือ" ก็ได้ถูกแปรสภาพเป็นตัวชีวิตสถานะภาพของผู้ใช้ในกลุ่มแรงงาน บรรยงค์ บ่อมาต พนักงานแรงงานที่อาศัยอยู่ในชุมชนนครมาได้สามีที่เกษียณแล้วและไม่เคยกลับไปเยี่ยมบ้านที่ต่างจังหวัด ได้อธิบายให้ผู้วิจัยฟังว่า พวกเขาต่างจังหวัดที่เพิ่งเข้ามาอยู่ใหม่ ๆ ส่วนใหญ่จะอยู่อาศัยกับญาติพี่น้องที่บ้านหรือเพื่อนที่เข้ามาทำงานในนครมาอยู่ก่อนแล้ว พวกกลุ่มแรงงานใหม่เริ่มปรับตัวเองเข้าสู่ระบบความเป็นอยู่ในนครมาได้ก็จะเริ่มขยับขยายที่ถูกล่าถัก มาซื้อเครื่องใช้อำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น และการมีโทรทัศน์มือถือก็เป็นการบอกถึงสถานะภาพว่า "ในเมือง" หรือในชุมชนนครมาได้เป็นเวลาพักหนึ่งแล้ว ไม่ใช่พวก "มือใหม่หัดขับ" พวกเขาที่บรรยงค์ได้ให้สัมภาษณ์กับกลุ่มแรงงานที่เข้ามาอยู่ใหม่

เรื่องราวของการบริโภควัตถุดิบมหาศาลแต่โดยมิถุน ไม่น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน หากแต่การบริโภควัตถุดิบเป็นการเผาผลาญทรัพยากรในระบอบทุนนิยมที่กำลังเสริมสร้างความต้องการให้กับกลุ่มคนรวยได้น้อยไปเช่นเดิมค่าจ้างการกิจ เช่นการที่พนักงานแรงงานไม่สามารถหลุดพ้นจากการใช้ชีวิตในชุมชนจนจนครได้ เพราะได้ถูกผูกมัดด้วยเงื่อนไขการผ่อนชำระเงินที่ตนเป็นคนกู้ สร้างชุดความจริงข้อย่ำยว่ามีความจำเป็น และผ่านการยอมรับของตนเองด้วยการยินยอมที่จะคิดบ่วง เป็นวงจรชีวิตที่ในทางอ้อมแล้วมีความสมบูรณ์แบบในการกดขี่ให้ผู้ที่ด้อยโอกาสอย่างเช่นพนักงานแรงงานขั้นต่ำ ต้องตกอยู่ในสภาวะจำยอม จำยอมเพราะอยากมีเครื่องอำนวยความสะดวก มีวัตถุที่เอื้ออำนวยกับการบริโภค และจำยอมเพราะการเสียเปรียบที่ไม่สามารถและไม่มีศักยภาพพอในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เช่นค่าธรรมเนียบการกู้เงิน ดอกเบี้ย หรือแบ้กระทั่งกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดขึ้น ทำให้พวกเขาอยู่ในภาวะจำยอม ถูกบังคับให้ลงชื่อเป็นลายลักษณ์อักษรให้ไปปฏิบัติตาม ซึ่งนับว่าเป็นการบริหารอำนาจการล่อลวงดามระบอบทุนนิยม ให้ผู้ด้อยโอกาสเข้าสู่ภาวะจำยอมอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเป็นไปแบบเต็มใจเพราะความต้องการในการบริโภคสินค้าซึ่งบางครั้งมีสูงกว่าความมีเหตุผลหรือศักยภาพความสามารถในการเข้าใจข้อความของสัญญาต่าง ๆ ที่ถูกร่างขึ้นอย่างสลับซับซ้อนแฝงด้วยนัยยะสำคัญทางกฎหมาย ซึ่งอาจมีเพียงทนายที่สามารถตีความได้

สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นก็คือภาวะจำยอม ไม่มีการค้าต่อต้านกระแสบริโภคนิยมที่นำพาให้ชาวบ้านเข้าสู่วงจรการทำมหาเดียงชีพ มีรายได้เพื่อส่งกลับเข้าสู่ระบบทุนนิยมแบบเป็นวัฏจักร มาตรการหลักที่เกิดขึ้นก็คือการสร้างชุดความจริงให้กับระบบทุนนิยม ซึ่งได้ผ่านการยอมรับจากสังคมและได้รับการสถาปนาอย่างชอบธรรมให้ระบบทุนนิยมกลายเป็นมาตรการหลักเพื่อการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับปัจเจกบุคคลในชุมชนจนจนคร การสร้างชุดความจริงข้อย่ำย ๆ ของชาวบ้านและแรงงานจากต่างจังหวัดจึงเป็นการให้ความหมายกับชุดความจริงที่สอดคล้องกับมาตรการหลักในระบบทุนนิยม การทำงานเพื่อสร้างรายได้ที่สามารถนำไปสร้างชีวิตที่ดีขึ้นด้วยการบริโภคเทคโนโลยี ความสะดวกสบายในรูปแบบต่าง ๆ จนกระทั่งกระแสการบริโภคนิยมได้กลายเป็นชุดความจริงที่คงเสถียรภาพในชุมชน และเป็นชุดความจริงหลักที่ชุมชนไข่ความชอบธรรมในการสถาปนาให้ได้รับการยอมรับ ดังนั้นเมื่อมีการเรียกร้องเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเกิดขึ้น เสถียรภาพของชุมชนที่พอใจกับผลประโยชน์ส่วนตัวและการบริโภคนิยมจึงเกิดสั่นคลอน ทำให้การเรียกร้องต่าง ๆ ถูกทำให้เป็นชุดความจริงข้อย่ำย ๆ หลายชุดซึ่งในที่สุดก็ถูกลืมและถูกทำลาย เพื่อให้มาตรการหลักจากการพัฒนาระบอบทุนนิยมคงไว้ซึ่งอำนาจและเสถียรภาพอย่างถาวรในชุมชนจนจนคร

คุณชาญศักดิ์ เอกชนนิยม ผู้จัดการใหญ่ฝ่ายการตลาดและฝ่ายขายของบริษัททวนครได้ให้นิยามความเข้มแข็งของชุมชนไว้ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง คือชุมชนที่เคารพดูแลความปลอดภ้ยของตัวเองได้ และหากินมีรายได้เองได้ ช่วยตัวเองได้ มีงาน มีวิญญูชนน้อย ไม่เบียดเบียนคนอื่นเพราะมีรายได้

เอง...มองว่านวนครเป็นชุมชนเข้มแข็งประมาณ 0 . ถ้าสร้างนมามีรายได้ให้ชุมชน ชุมชนก็เข้มแข็งไปเอง ถ้าไม่มีรายได้ไม่มีเงินปัญหาที่จะตามมา...เป็นชุมชนอ่อนแอ” (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2545)

คุณธงชัย ศรีสมชัย มีทัศนคติเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนที่แตกต่างกัน โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนนวนครเป็นไปในทางลบที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอมากกว่าเข้มแข็ง “พบว่าชุมชนเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเป็นวัดมากกว่า เพราะคุณภาพชีวิตเราไม่ได้ดีขึ้นนะ มีเทคนิคลับ ก็ยังมาเบียดเบียนรายได้ของเขามากขึ้น ปัญหาเรื่องการทะเลาะวิวาทก็ยังมีบ่อย มาด้ายที่โรงพยาบาลอยู่มาด้อยกว่าที่ราชันย์ผับ (สถานีเท็กซัส) ที่ประจำ...แล้วเรื่องอาหารที่ขายอยู่ในชุมชนก็ไม่มีคุณภาพ ราคาถูกคุณภาพก็ลดลงไปตามราคา ส่วนความสะอาดก็อยู่ในเกณฑ์ไม่ดี ที่นี้เขาจะเน้นไปเรื่องของวัดดูนิคม ดูอย่างภัทรบริโกลนนิคมของสาวโรงงานก็อีกเรื่องหนึ่ง อย่างเช่นภัทรเคอคิดนี่ก็ทำลายโครงสร้างของชุมชน มันมีบริษัทรับทำภัทรเคอคิดในศูนย์การค้าข้างในชุมชน ผมเห็นแล้วตกใจเลย สาวโรงงานแห่ไปทำภัทรกันเยอะแยะไปหมด ผมคิดว่าเขาจะควบคุมการใช้จ่ายของเขาได้ไม่ดี มันจะตกเป็นทาสเบงค์ต่างชาติหมด การจะมาลดระดับรางวัลใช้จ่ายจะแข่งไป แล้วตอนนี้สาวโรงงานก็นิยมใช้มือถือกันมากคุยกันเรื่องไร้สาระ จากที่ฟังๆ เขาเล่ามานะ คิดดูซิเงินเดือนแค่ 7,000-8,000 บาท ก็มีมือถือใช้ มีภัทรเคอคิดเงินผ่อน ซึ่งมันจะมาทำลายเศรษฐกิจของชุมชนแรงงานพวกนี้ ไม่ว่าจะเป็นอือออน อีชีบาช คงได้ะอยู่ในห้างแบบदार...ถ้าเราไม่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับแรงงานระดับนี้ ผมว่าเศรษฐกิจเราจะพังในอนาคต เพราะคนกลุ่มนี้เป็นแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ” (สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2545)

การวิเคราะห์ของคุณธงชัยให้ข้อคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์ของระบบทุนนิยมไว้พอสมควร ไม่ว่าจะเป็นสาวโรงงาน หรือหนุ่มโรงงานต่างก็มีโอกาสดีเข้าไปในกระแสเงินทุนได้อย่างง่ายดายเพราะสิ่งล่อใจทางวัดดูนิคมเพื่อการบริโภคที่มีมากมาย หากมองในแง่มุมมองทางค่านิยมศาสตร์จะเห็นว่ากลุ่มแรงงานเป็นกลุ่มที่ถูกครอบงำด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ที่ดังอยู่แบบของระบอบทุนนิยม ผู้ที่ควบคุมอำนาจในการสร้างชุดความจริงให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่บริโภคอย่างแพร่หลายในชุมชนนวนครก็คือกลุ่มนายทุน นายธนาคาร หรือกลุ่มผู้มีอำนาจผูกขาดด้านการเงิน เป็นผู้ที่กำหนดบทบาทการมีรายได้และการใช้จ่ายเงินของกลุ่มแรงงาน ชุดความจริงก็คือกระแสการบริโภควัดดูนิคมต่าง ๆ เพื่อความสะดวกสบาย และการให้ความหมายการพัฒนาหรือความเจริญที่ได้ผ่านเกณฑ์มารับจากกลุ่มแรงงานว่าคือการมีวัดดูในการบริโภคต่าง ๆ ที่เพียงพอและเป็นหน้าเป็นตาให้กับตนเอง การสถาปนาชุดความจริงหลักของ “สิทธิการบริโภคนิคม” ได้ทำให้วาทกรรมก่อกองการพัฒนามาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งหรือความเจริญที่มาจากรากฐานคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพอเพียงแห่งแก่ตนเองและสุขภาพจิต ถูกกดให้เป็นวาทกรรมรองที่ยังไม่ได้ผ่านการยอมรับจากสังคมเมืองเป็นกระแสแห่งชุดของวาทกรรมที่มี

ความแตกต่างและหลากหลาย โดยวาทกรรมหลัก (Dominant discourse) ที่หาว่าที่ควบคุมกำหนดไม่มีให้ชุดความจริงย่อยหรือความหมายของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากเวทีโลกแบบพอเพียงมีอำนาจในการต่อรอง หรือดำรงอยู่ได้อย่างชอบธรรมในสังคม

ชุดความจริงย่อย ๆ ที่เกิดขึ้นจากปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนนวมนครจึงถูกสะกดให้เป็นเสียงเงียบและผลักดันให้กลายเป็นวาทกรรมย่อยที่ไม่อาจได้รับความสำคัญจากชุมชนได้ เนื่องจากบริบทหลักของสังคมในชุมชนนวมนครคือการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับตนเอง ไม่ใช่การสร้างสถานภาพทางสังคมที่ดีขึ้นให้กับชุมชน ดังนั้นปัญหาทางสุขภาพที่นายแพทย์บรรจงหรือทางคลินิกได้เอ่ยว่าแรงงานในชุมชนนวมนครส่วนใหญ่มาหาหมอเพราะมีปัญหารื่องเกี่ยวกับระบบการหายใจ หรือปัญหาเกี่ยวกับผิวหนัง ซึ่งอาจมีสาเหตุจากสภาพแวดล้อมและมลภาวะที่เป็นพิษในชุมชนนวมนคร และก็มีบางส่วนที่มาหาหมอเพื่อนำแท่งไม้โดยเฉพาะสาวโรงงานที่ยังเป็นวัยรุ่นอยู่ ไม่มีความรู้เพียงพอในเรื่องการคุมกำเนิด และปัญหาที่ตามมาคือโรคเอดส์ที่มีตัวเลขค่อนข้างสูงในกลุ่มคนงานชาย ซึ่งปัญหาเหล่านี้กลับถูกปิดกั้นให้กลายเป็นชุดความจริงย่อย ๆ ที่ไม่มีความสำคัญและท้ายสุดอาจถูกทำให้หายสาบสูญไปจากบริบทของสังคมในเวลานั้น หรือแม้กระทั่งการเอาโรคเอาเปรียบในชุมชนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพื้นที่ขายของ หรือปัญหาสาธารณสุขปโลก ก็กลายเป็นชุดความจริงย่อยที่ไร้เสถียรภาพในการยอมรับจากสังคมโดยรวม เพราะวาทกรรมหลักในนวมนครที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพคือการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและการดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับกระแสบริโลกนิยมในระบบเงินทุน

บทที่ 5

บทสรุป

หัวข้อ “การบริหารความขัดแย้งในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนที่นำไปสู่การวัดผล ความเข้มแข็งของชุมชน”

การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้กลายเป็นกระแสหลักของการพัฒนาในปัจจุบันที่เน้น ชาวบ้าน เป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนาและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาและขั้นตอนการดำเนินการเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Approach) ที่มุ่งพัฒนาคนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

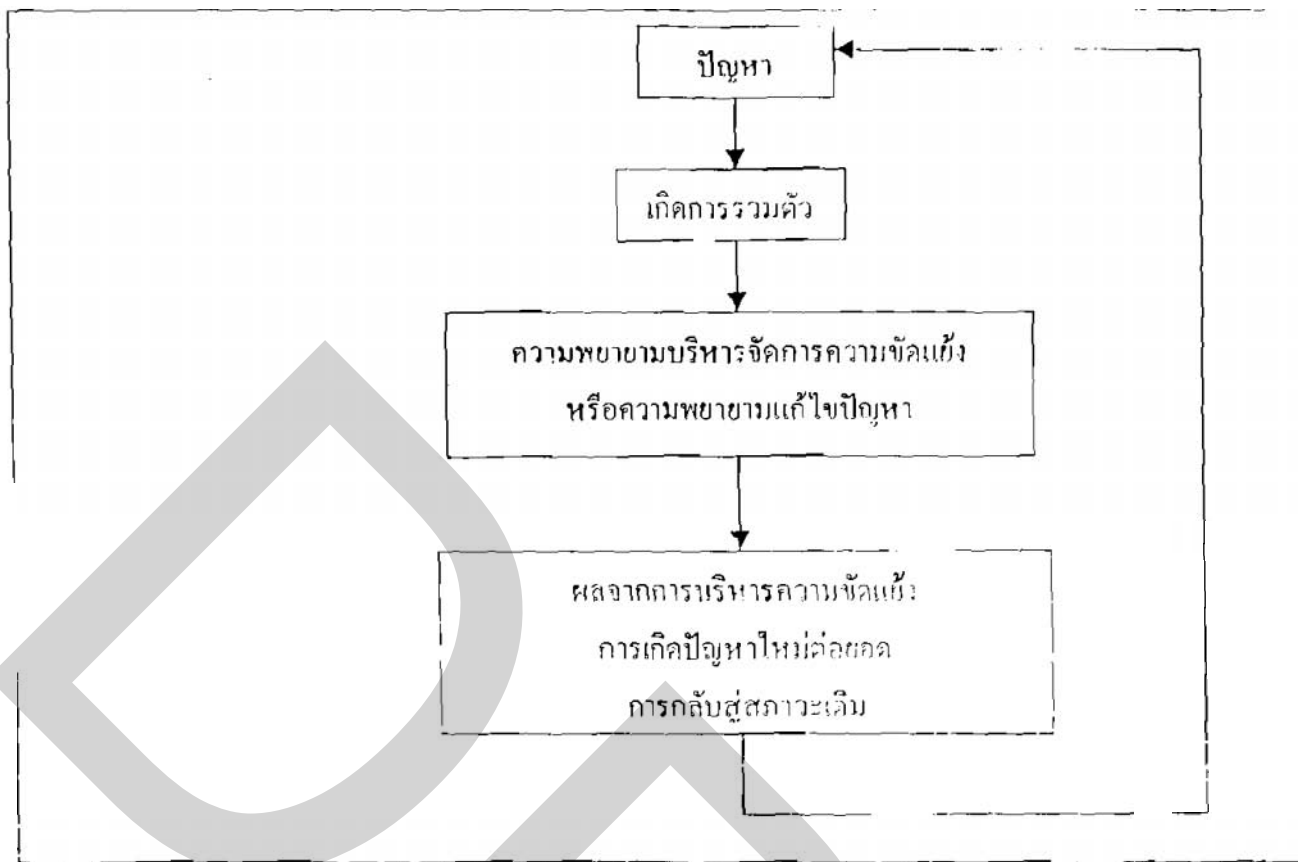
การพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้น หากมองให้ลึกซึ้งจะเห็นภาพของการต่อช่องทางอำนาจ โดยภาครัฐหรือกลุ่มอิทธิพลที่ควบคุมผลประโยชน์ได้ใช้ชุดวาทกรรมดังกล่าวในการควบคุมชุมชนด้วยการอ้างหลักความชอบธรรมบนแนวทางของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งในความเป็นจริงชาวบ้านส่วนใหญ่มิได้ให้ความสนใจหรือมีความเข้าใจอย่างชัดเจนว่าความหมายของ “ชุมชนเข้มแข็ง” แท้ที่จริงแล้วคืออะไร ชาวบ้านให้นิยามความหมายเกี่ยวกับวาทกรรมชุด “ชุมชนเข้มแข็ง” ตามวิถีชีวิตที่ตนดำรงอยู่ ณ เวลาปัจจุบัน วาทกรรมมากมายหลายชุดที่เกิดขึ้นจากการให้ความหมายของชาวบ้าน ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรอาสาสมัคร ข่มขู่ผ่านการข่มขู่ ปะทะกันของชุดความจริงต่าง ๆ จนกลายเป็นความขัดแย้งในการสร้าง ให้ความหมาย และการต่อรองชุดความจริงต่าง ๆ ที่หลากหลาย จนกระทั่งชุดความจริงที่ถูกสร้างขึ้นโดยกลุ่มผู้มีอำนาจในชุมชนได้ผ่านการยอมรับและได้รับการสถาปนาให้กลายเป็นวาทกรรมหลัก ณ เวลาและสถานะในขณะนั้น ๆ

งานวิจัย “การบริหารความขัดแย้งในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน” ภายได้โครงการวิจัยนิเทศศาสตร์ เรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชนเข้มแข็ง มุ่งเน้นศึกษาที่มาของประเด็นความขัดแย้ง โดยมองว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นมากกว่าภาพการต่อต้าน การประท้วง หรือการเจรจาต่อรองที่เปิดเผยมและมีขึ้นถาวร หากแต่ความขัดแย้งในหลาย ๆ กรณีที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นเป็นความขัดแย้งที่แฝงตัวในรูปแบบของปัญหาที่ก่อให้เกิดชาวบ้านรู้สึกไม่ปลอดภัย ความมั่นคง และการดำรงชีวิตประจำวันของตนนั้นถูกส่งผลกระทบต่อความไม่พอดีหรือไม่ลงตัวในด้านของผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นการศึกษาประเด็นความขัดแย้งจึงมุ่งเน้นการสังเคราะห์และวิเคราะห์ปัญหาที่แฝงตัวอยู่ในชุมชน และค้นหาชุดความจริงของการบริหารความขัดแย้งตามแบบ “ไทย ๆ” บนแบบกรรมหลักของกระแสการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งว่าชาวบ้านแท้ที่จริงแล้วมีแนวต่อรองกับดี แบบเพื่อสร้างให้ชุดความจริงของตนได้รับความเป็นธรรมและผ่านการยอมรับให้ต่อกันไป

ชาวบ้านมองประเด็นความขัดแย้งของสังคมว่าเป็นเรื่องไกลตัวและไม่ได้คิดว่าในชุมชนตนเองนั้นมีความขัดแย้ง เนื่องจากการยอมรับความขัดแย้งถือเป็นวิถีเข้าห้ญ่ญ่กับชุมชนตนเองนั้นมีปัญหา เมื่อมีปัญหาเสถียรภาพความมั่นคง (status quo) เกิดความเข้าใจผิดกันเองในชุมชนไว้ระบบและไว้ระเบียบชั่วคราว ทำให้ชาวบ้านมองหากการแก้ไขปัญหานั้นออกให้พ้นตัวที่เอื้อมจากการระบอบความทุกข์ภายในกลุ่มกันเอง การรวมตัวของชาวบ้านจึงเกิดขึ้นแต่การเสกสรรมาภายในกลุ่มระหว่างเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง ไปจนกระทั่งถึงการร้องทุกข์ ระบายความไม่พอใจที่เกี่ยวข้องกับปัญหาไปยังผู้นำกลุ่มต่าง ๆ และภาครัฐ

ความขัดแย้งในชุมชนอาจยังไม่ได้ก่อตัวเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในขณะที่ชาวบ้านในกลุ่มหรือฝ่ายต่าง ๆ พยายามบริหารความขัดแย้งนั้นด้วยการพูดคุย ระบายความทุกข์ด้วยถ้อยคำต่อๆ ไปจนกระทั่งถึงการร้องเรียนประท้วงอย่างมีแบบแผน ผลที่ตามมาอาจช่วยบรรเทาความรุนแรงของปัญหาความขัดแย้งได้ในระดับหนึ่ง ทำให้ความขัดแย้งนั้นบรรเทาและได้รับการเยียวยาแก้ไข หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาใหม่ที่ถูกต้องออกจากความขัดแย้งเดิม และกลับเข้าสู่สภาวะความมั่นคงของเสถียรภาพเป็นวงเวียนวัฏจักร

ครบที่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้านยังไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากสังคมปัจจุบัน การดำเนินชีวิตของชาวบ้านก็เป็นไปแบบค่อนข้างทุกอย่างในระบบที่คงดำเนินไปอย่างราบเรียบ แต่เมื่อใดที่ระบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ถูกสั่นสะเทือนหรือถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้บริบทของสังคมต้องปรับเปลี่ยน เมื่อนั้นชาวบ้านก็จะมีความรู้สึกว่าคนกำลังเผชิญปัญหาในระดับปัจเจก หรือเกิดความขัดแย้งขึ้นกับชุมชนที่อาศัยอยู่ ตัวอย่างเช่นการจัดเก็บขยะที่หน้าวัด และหน้าบ้าน เมื่อชาวบ้านต้องมีการเพิ่มขึ้นในการเสียค่าใช้จ่ายให้มีการจัดเก็บขยะ ซึ่งบางบ้านก็เกินเงาที่จะให้ความร่วมมือในขณะที่ชาวบ้านบางรายก็ต่อต้านค่าจัดเก็บขยะแบบเงิบ ๆ ด้วยการนิททานกันเองในกลุ่ม จึงเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจกภายใต้บริบทสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัวกันเองอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อพูดคุยระบายปัญหาความในใจในระดับเบื้องต้น และการพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหามักถูกมองว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐว่าควรจะต้องเป็นผู้นำเสนอถึงแนวทางวิธีการแก้ไขปัญห และจกการกีดกันความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ผลที่ตามมาจากการบริหารจัดการความขัดแย้งอาจไม่ไ้จบลงด้วยเหตุระแก้ปัญหและหาจุดร่วมได้เสมอไป หากแต่ผลที่ตามมาอาจหมายถึงการสร้างกรณีปัญหาใหม่ที่มาจากรูปแผนภาพด้านต่างประกอบ

แผนภาพประกอบอธิบายที่มาของปัญหาในชุมชน

วงจรของความขัดแย้งเป็นกระบวนการวิภาษวิธีที่มีการเปลี่ยนผ่านจากสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสถานภาพหนึ่ง ความขัดแย้งในตัวของมันเองเป็นกระบวนการแสวงหาความจริง และความจริงโดยสมบูรณ์นั้นไม่มีทางค้นพบได้ เพราะภาวะของการค้นหาชุดความจริงนั้นขึ้นอยู่กับอัตวิสัย (subjectivity) ที่ผ่านขั้นตอนกระบวนการให้ความหมายและการตีความที่แตกต่างกันไปไฉนปัจเจกบุคคล เวลา และสถานะการณ์ ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นกระบวนการค้นหาชุดความจริงร่วมกันระหว่างคู่ขัดแย้ง (Wehr, 1979: อังโน ฉันทนา บรรพศิริโชติ, 2541)

กระบวนการค้นหาชุดความจริงจึงเป็นวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อช่วงชิงอำนาจในการควบคุมและกำหนดบทบาทของสังคม มีระบบเผด็จการตรวจสอบพฤติกรรมส่วนบุคคลได้ตลอดเวลา โดยชาวบ้านในฐานะเสมือนผู้ที่ถูกควบคุมดูแลจะมีความรู้สึกรู้ว่าถูกเฝ้ามองตลกดั่งพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้ประพฤติดีผลไปจากพฤติกรรมที่พึงประสงค์และเป็นปรกติในสังคม ซึ่งสิ่งที่มีนัยว่าเป็นปรกติในสังคมก็คือคุณลักษณะความเป็นอยู่อย่างเดิม ๆ ที่ได้ผ่านการยอมรับกันกลายเป็นปรากฏการณ์ความจริงที่ไร้ข้อโต้แย้ง หรือการตั้งคำถามใด ๆ และทำไปซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อที่จะใช้ชุดความจริงของตนเองขึ้นมาต่อสู้กับปรากฏการณ์ที่กลายเป็นสิ่งปรกติ ไม่กล้าที่จะทำผิดกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดแนวทางไว้ให้ปฏิบัติ เพราะถ้าชาวบ้านมีพฤติกรรมที่ดกบนสกปรกบน นอกกรอบ

แนวทางที่พึงประสงค์ ระบบการสอดส่องดูแลที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านว่าเฝ้ากันเองที่จะเป็นผู้ที่ควบคุมดูแลไม่ให้มีผู้ใดปฏิบัติผิดเพี้ยนไปจากบรรทัดฐานของชุมชน กฎเกณฑ์ของสังคมและของชุมชนในการสร้างระเบียบวินัยธรรมเวิธปฏิบัติให้เกิดการยอมรับและเชื่อกัน และไม่ขัดขืนต่อกฎเกณฑ์ที่รัฐหรือผู้ที่มีอำนาจสร้างขึ้น

ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมีความพร้อมที่จะรักษาสถานะเดิม (status quo) มากกว่าการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม โดยที่ด้านหนึ่งชาวบ้านอาจมีความรู้สึกไร้อำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรให้ดีขึ้น ส่วนอีกด้านหนึ่งมีความรู้สึกกลัวว่าการต่อต้านหรือ การตั้งคำถาม มีข้อสงสัยกับปรากฏการณ์ความจริงที่ผ่านการยอมรับ (วาทกรรมหลัก) หรือ การแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกับวาทกรรมหลักอาจเป็นภัยที่ถูกความมั่นคงของตนเอง ปัญหาจะเกิดขึ้นก่อต่อเมื่อสภาวะปรกติของชาวบ้านถูกลุกคามและมีผลกระทบโดยตรงกับความเป็นอยู่และผลประโยชน์ส่วนตัว เมื่อนั้นชาวบ้านก็จะเริ่มตั้งคำถามต่อปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นคือเมื่อการรับรู้เดิมของคนขัดแย้งกับภาวะวิสัยที่ปรากฏ

ดังนั้น ชาวบ้านต้องดิ้นรนต่อสู้กับพลังสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมในปัจจุบัน ชาวบ้านไม่ได้มองว่าการพัฒนา หรือ การสร้างชุมชนเข้มแข็งมีความหมายที่หยุดนิ่ง คายตัว ตามนิยามของรัฐ แต่ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านมองว่ามีความเคลื่อนไหวและหลากหลายไปตามบริบทของสังคมและเงื่อนไขต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านผลประโยชน์ ความเป็นธรรม การเมือง หรือ เพื่อปากท้อง ดังนั้นการให้ความหมาย และการตีความหมาย การพัฒนา ชุมชนเข้มแข็ง และประเด็นความขัดแย้ง จึงมีความแตกต่างค่อนข้างมากระหว่างชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ภาครัฐ และภาคเอกชน เนื่องจากการสร้างชุดความจริง การให้ความหมาย และการตีความมีความเคลื่อนไหว โดยในนิยามของชาวบ้านไม่ได้ยึดติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างตายตัว แต่กลับเป็นการตีความที่อิงพื้นฐานผลประโยชน์ของแต่ละบุคคลและแต่ละกลุ่ม ที่มุ่งเน้นให้วาทกรรมของตนได้รับการยอมรับโดยพยายามผลักดันความหมายการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในเชิงคุณค่าที่จะเกิดร่วมกันในสังคม (อารียา เสวตามร์, 2542)

ชุมชนมีทั้งความกลมกลืนและความขัดแย้งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ชาวบ้านเองก็มีการแบ่งออกเป็นกลุ่มทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ มีการแสดงออกถึงความรู้สึกเฉพาะของความเป็นกลุ่ม เช่น การที่ชาวบ้านในชุมชนเกาะเกร็ดมีความรู้สึกเป็นคนมอญเหมือนกันเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีมอญเหมือนกัน “มีแก้วอกเดียวกัน” เรื่อง พวกอดีตสามที่หนุ่มสองและหนุ่ม 3 ไม่มายุ่งเกี่ยวกับคนบนเกาะแต่กับไปเกาะเกี่ยวตนเองกับคนบนฝั่งวัดใหญ่ฯ หรือชาวบ้านด้าน “ข้างใน” ที่มองตนเองว่าเป็นชาวสวนและเป็นคนไทย หรือ ในชุมชนนาครที่พนักงานแรงงานจากต่างจังหวัดส่วนใหญ่มีการรวมตัวกันเองตามภูมิใต้แนเดิม นอกเหนือการรวมตัวที่บ่งบอกความเป็นชุมชนเกาะเกร็ด ในภาวะที่พลังรวมตัวถูกทำให้ถ่วงถ่วงเป็องจากการแบ่งแยกเป็นกลุ่มย่อย ๆ อำนาจในการต่อรองช่วงชิงชุดวาทกรรมย่อยต่าง ๆ ก็ถูกโยกโยกไปถ่วงถ่วงไปด้วย

สรุปผลการวิจัยประเด็นความขัดแย้ง: เกาะเกร็ด

1. ความเกี่ยวพันของวาทกรรมการพัฒนาและการท่องเที่ยวที่แยกแยะคุณค่าของกลุ่มผู้มีอำนาจ

อำนาจที่อิงประเพณีและวัฒนธรรมตั้งอยู่บนความชอบธรรมจากบรรพบุรุษ ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติที่ไม่ได้ต้องการเหตุผลชัดเจน นายอำเภอวัชรินทร์ ไรจนพานิช เป็นอดีตนายอำเภอเกาะเกร็ด เป็นผู้นำทางความคิดและเป็นผู้นำชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนเกาะเกร็ดให้มีความเจริญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการท่องเที่ยว นายอำเภอวัชรินทร์ได้สร้างการยอมรับจากชาวบ้านด้วยการลงพื้นที่ แสดงความเป็นกันเอง ร่วมแก้ไขปัญหามุมชน และอาศัยอำนาจที่อิงประเพณี วัฒนธรรมเพื่อชักนำให้ชาวบ้านแปลงทุนทางวัฒนธรรม (มอญ) ให้เกิดประโยชน์กับการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกระจายรายได้ การพยายามสร้างสรรค์ฟื้นฟูความเป็น “มอญ” ด้วยการสืบทอวัฒนธรรมและการเล่าขานเรื่องราวในอดีตขึ้นมาใหม่ ก็เพื่อสร้างความสำคัญไว้กับอัตลักษณ์บนความเป็นมอญ ดังนั้นวาทกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่นายอำเภอใช้ในการสร้างชุดความจริงจึงได้ผ่านความเห็นชอบและการยอมรับจากชาวบ้านในชุมชนมอญ โดยบางครั้งไม่จำเป็นต้องอาศัยเหตุผลที่ชัดเจน เพราะเหตุผลประการเดียวที่มีความสำคัญก็คือการสืบทอวัฒนธรรมประเพณีที่ถูกแปรสภาพเป็นรายได้ให้กับชุมชน

ความสัมพันธ์ของระบอบอุปถัมภ์ ซึ่งมีนายอำเภอวัชรินทร์ เป็นเสมือน “พี่เลี้ยง” และมีผู้นำทางความคิดเช่น ท่านเจ้าอาวาสวัดปรมัยฯ และผู้ทำกลุ่มต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญในการสถาปนาอำนาจจากชุด “ความจริง” และ “ความรู้” ของคนกลุ่มหนึ่งให้ขึ้นมาเถลิงถวัลยวาทกรรมการท่องเที่ยวของคนอย่างชอบธรรม ความแตกต่างทางสังคมอาจทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง สาเหตุสำคัญอาจเกิดจากการสร้างและให้ความหมายชุดความจริงเกี่ยวกับการพัฒนา และการท่องเที่ยวที่หลากหลายในกลุ่มของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการมองการท่องเที่ยวว่าเหมาะสมถึงการกระจายรายได้สู่ชุมชน หรือการสูญเสียความเอกลักษณ์ความเป็นอยู่แบบเดิม ๆ เพื่อตอบสนองการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยว

วาทกรรมการท่องเที่ยวเป็นการสร้างชุดของความจริงใหม่เรื่องการพัฒนาเกาะเกร็ด การท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดกลายเป็นตัวชี้นำกำกับพฤติกรรมของชุมชนมอญ เช่น การที่ผู้ชายสูงอายุซึ่งเคยเดินไปมาด้วยกางเกงขาสั้นเพียงตัวเดียว ก็ได้รับคำแนะนำให้ใส่เสื้อเพื่อทำให้เกาะเกร็ดดูเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีวัฒนธรรม มีนัยยะสำคัญแสดงถึงสังคมแบบ กติชนสงฆ์โคทที่มี การตรวจสอบกันเอง สังคมและชุมชนจะเป็นตัวกำหนด สร้างกฎ ระเบียบ และการปฏิบัติตนในวาระต่าง ๆ หรือจากการที่วินมอเตอร์ไซค์ถูกห้ามไม่ให้วิ่งในทิวเวียงมอญบนเส้นทางที่มักท่องเที่ยวสัญจร โดยเฉพาะหมู่ 1, 6 และ 7 วาทกรรมการท่องเที่ยวแยกแยะเป็นลำดับคุณค่ากิจกรรมที่พึง

ประพุดิเพื่อความเป็นหน้าเป็นตาของชุมชน กลายเป็นกลไกและระบบ ภูมิรพทลสัวมที่กำกับให้ ชาวบ้านมีพฤติกรรมเป็นไปตามบรรทัดฐานที่ความรู้ของชุมชนและเกรพทอที่ควบคุมกำหนดด้วยชุด ความจริงหลักของผู้ที่ควบคุมอำนาจในเวลานั้น ๆ

ชาวบ้านกลุ่มย่อย ๆ หลากหลายเป็นเพียงบางกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยว เช่นมอเตอร์ไซค์รับจ้าง หรือผู้สูงอายุที่เคยชินกับความเ็นอยู่แบบคั้งเดิม (ที่สามารถเดิน เปลือยท่อนบนได้) ที่ไม่มีเสียงมากพอที่จะช่วงชิง ต่อรอง การสร้างชุดความจริงย่อย ที่ขัดกับวาท กรรมหลักของการพัฒนา ดังนั้นความขัดแย้งจึงไม่ได้ถูกสื่อออกมาว่าแต่โดยนย ไม่ได้มีการเปิดเวที ให้ผู้ที่ถูกคุกคาม (ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยในชุมชน) ได้มีโอกาสโต้แย้ง ตกเถียง หรือผ่านการช่วงชิงการให้ ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หรือการพัฒนา

2. เส้นแบ่งระหว่างความเจริญและผลกระทบที่ตามมาจากวาทกรรมการพัฒนา

การพัฒนาเกาะเกร็ดให้เ็นแหล่งท่องเที่ยวได้สร้างผลกระทบต่าง ๆ ที่ตามมา เช่น การท่องเที่ยวและทุนวัฒนธรรมที่ถูกรู้เห็นแต่ในชุมชนมอญ ปัญหาจ้างงานขยะ การกระจายรายได้ที่ไม่เท่า เทียมกัน ความเจริญที่กระจุกอยู่เฉพาะเขตการท่องเที่ยว ฯลฯ ทำให้ชาวบ้านบางกลุ่มมีความรู้สึก แปลกแยกและรู้สึกว้าคนไม่ได้รับความเ็นธรรมจากการพัฒนาความไม่เ็นธรรมของการกระจาย รายได้และความเจริญที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหมู่ต่าง ๆ (หมู่ 1 ถึงหมู่ 7) และระหว่างชุมชนไทย ชุมชนมอญ และชุมชนอิสลาม

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2543) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้สังคมมีความขัดแย้งอาจมีสาเหตุ ส่วนหนึ่งที่เกิดจาก อคติในใจคนและอคติจากความไม่เท่าเทียมกัน คือการมีอคติของกลุ่มคนที่มี ลักษณะร่วมในการยึดเอาตัวเองและพวกเดียวกันเ็นศูนย์กลาง โดยใช้ตนเองเป็นหลักในการ วิเคราะห์และตัดสินปัญหา ที่อาจทำให้เกิดความคิดเ็นสรุปรวมตลจในลักษณะเหมารวม (stereotype) การที่ชาวบ้านในหมู่ 2, 3, 4 และ 5 มีความรู้สึกว้าคนไม่ได้รับความซลาธรรมจากการ พัฒนาที่เ็นแค่เฉพาะการท่องเที่ยวในชุมชนมอญอาจทำให้เกิดการแยกแยะระหว่าง “พวกคนไทย” “พวกคนมอญ” และ “พวกคนมุสลิม” อาจก่อให้เกิดความแปลกแยกในชุมชน การสร้างสรรคัผล ประโยชน์ด้วยการอ้างถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเพื่อคนส่วนใหญ่ (ซึ่งก็อาจเ็นเพียงแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชนมอญ) ในความเป็นจริงตามนิยามของชาวบ้านโดยเฉพาะในหมู่ 2 และชุมชนมุสลิมนั้น มองว่าชุดความจริงของการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งไม่ควรคั้งอยู่แบบคนละท่าเทด หรือความ เดือดร้อนของคนส่วนน้อยที่คือโอกาส และเมื่อใดที่ชาวบ้านผู้เอง ว่าจะตนเองคั้งโดยอาสาว่าผู้มี อิทธิพลหรือผู้มีอำนาจในสังคม การมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาและการสรุปรวมชุมชนเข้มแข็งก็ ไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง เพราะชาวบ้านขาดความไว้บงใจและ เ็นคนเ็นนเ็นในกาทรูฐณะใน คิวผู้นำ

ความรู้สึกที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มชาวบ้าน จึงถูกแสดงออกด้วยแนวคิดที่ยึดว่าและมักเรียกตัวเองเป็น “พวกหมู่ 2” ไม่เหมือน “พวกที่อยู่หมู่ 3 “ หรือ “พวกชาวมอญ” ที่มีโอกาสมากกว่าเพราะเป็นที่ทำเงินเป็นแหล่งที่ตัวของเกาะ เพื่อเป็นการตอบโต้ความรู้สึกไม่เท่าเทียมที่ได้รับจากการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียม เพราะเป็นการพัฒนาที่อ้างว่าทศวรรษหลักของการสร้างถนนหรือสะพานไปยังหมู่ที่มีนักท่องเที่ยวไปถึงก่อนว่าทำไปเพื่อความเจริญ เศรษฐกิจ และห่างไกลจากเสียงส่วนรวม ในขณะที่หมู่ ๒ มองตนเองว่าเป็นหมู่บ้านที่ด้อยพัฒนาที่สุดบนเกาะ เปรียบเสมือนเป็นกลุ่มคนเสียงน้อยที่ไม่ค่อยได้รับความเป็นธรรมจากการพัฒนา การตัดท่อคือว่า แสดงความน้อยใจจึงเป็นการตอบโต้กับวาทกรรมการพัฒนาอ้อม วาทกรรมรองเหล่านี้เกิดจากรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่ไม่ได้รับการเหลียวแลในความยากลำบากของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นความยากลำบากในการเดินทางเพราะไม่มีสะพานเชื่อมกับหมู่อื่น ๆ หรือการที่ไฟฟ้ายังเข้าไปไม่ถึงก็ก่อให้เกิดความลำบากและเป็นอันตรายในการที่ชาวบ้านต้องเดินกลับบ้านของคนในยามมืดค่ำ ความรู้สึกถูกกีดกันจากสังคมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก โดยเฉพาะในกลุ่มชาวบ้านมุสลิมที่รู้สึกไม่พอใจจากการที่ไม่ได้รับความเท่าเทียมของการพัฒนาในฐานะที่พวกเขาและชาวบ้านหมู่ 2 ทั้งหมดก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

การขยายงานพัฒนามีรูปแบบทั้งแนวตั้งและแนวนอน การขยายงานในแนวตั้ง เช่น การที่ชาวบ้านหมู่ 1 สามารถทำมาค้าขายกับนักท่องเที่ยวโดยการดึงเอาวัฒนธรรมพื้นบ้านมาแปรเป็นสินค้าเครื่องปั้นดินเผา ชาวบ้านที่มีกิจการย่อยเหล่านี้ก็มีการรวมตัวขยายโครงการตัวเองออกไปเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาหมู่ 1 ที่มีศูนย์กลางเป็นแกนนำ หรือ ธุรกิจการท่องเที่ยวที่เจริญเติบโตและขยายออกเป็นวงกว้างในชุมชนเกาะเกร็ด ซึ่งในแง่ดีคือเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนอันน่าจะหมายถึงการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ แต่ปัญหาที่ตามมาคือ การที่ชาวบ้านมองผลประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น อยากมีกิจการใหญ่ขึ้น อยากมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ไม่รู้จักพอ และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่การขยายงานในแนวนอนคือพอลงกลุ่มตัวเองมีพอกินบ้างแล้วก็ขยายความช่วยเหลือไปยังกลุ่มอื่น ๆ เช่น เมื่อหมู่ 1, 6 และ 7 มีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ก็สามารถขยายออกไปยังหมู่ 2, 3, 4 และ 5 เพื่อผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพราะหมู่บ้านดังกล่าวมีพื้นที่ส่วนใหญ่ทางการเกษตร การขยายงานทางแนวนอนจึงน่าจะมีประสิทธิภาพมากกว่าเมื่อชาวบ้านมีบทบาทที่ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ

3. การหารวมระหว่างความเป็น “คนใน” และ “คนนอก” ที่พื้นที่

ความรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมกันของชาวบ้านเกิดขึ้นเมื่อชาวบ้านเริ่มรู้สึกถึงทางตันคลอนทางเสถียรภาพที่อาจมีผลกระทบต่อคนโดยตรง เช่น การที่มี “คนนอก” มาแย่งพื้นที่ขายของ เพิ่มจำนวนขยะ ฯลฯ ซึ่งทำให้ผลประโยชน์ของทั้งส่วนรวมและส่วนบุคคลได้รับผลกระทบ เมื่อนั้น

ความสามัคคีของชาวบ้านจะเกิดขึ้นเพื่อใช้ในการแบ่งกลุ่มทางสังคม ส่วนความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นพวกเดียวกัน (Ohnuki-Tierney, 1993) ดังนั้นวิถีของความซัดแย้งมุ่งไปที่การต่อรองชุดความจริงที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ได้ผ่านการยอมรับจาก “คนในกลุ่ม” ก่อให้เกิดการให้ความหมายและการตีความที่หลากหลายจากทั้ง “คนใน” และ “คนนอก” เพื่อแสดงถึงความเป็นตัวตนของตนเองในการเผชิญกับคนอื่น หรือคนภายนอกชุมชน เพื่อช่วงชิงความชอบธรรมในการสถาปนาชุดความจริงของคนในพื้นที่ (ในที่นี้คือความชอบธรรมที่พื้นที่ชายของคววเ็นได้พิทักษ์สำหรับคนเกาะเกร็ดเท่านั้น)

ความสำคัญในความเป็นชุมชนของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งและตายตัว หากแต่มีขอบเขตที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และบริบทของสังคม นับเป็นความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีความซับซ้อน เนื่องจากชาวบ้านแต่ละกลุ่มต่างก็มีการสร้างชุดความจริงย่อย ๆ ที่อิงกับประสบการณ์ตนเอง และความเป็นชุมชนแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับเวลาและโอกาสที่เหมาะสม ซึ่งในบางครั้งก็เป็นการสร้างความเป็นพวกเดียวกันบนความรู้สึกเป็นชุมชนที่มีเป้าหมายเดียวกันคือการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และในบางครั้งก็เป็นการกีดกันคนที่ไม่ใช่พวกเดียวกัน “คนนอก” พื้นที่ซึ่งในที่นี้อาจหมายถึงคนที่มีอุดมการณ์แตกต่างกัน มีผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน การกีดกัน “คนนอก” ทำได้ด้วยการสร้างชุดความจริงให้ผ่านการยอมรับและได้รับอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขจากคนในกลุ่ม เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการต่อต้าน “คนนอก” ในเวลาที่ชาวบ้านไม่ต้องการเอาคนนอกเข้ามารวมกลุ่มเมื่อมีความขัดแย้งทางผลประโยชน์

อาจสรุปได้ว่าการสร้างความเป็นพวกเกิดขึ้นทั้งการรวมกลุ่มและการแบ่งแยกตัวเองออกจากกลุ่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป อาริยา เสวคามร์ (2542) อธิบายว่าการให้ความหมายของชุมชนที่หลากหลายของชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ จึงเป็นการสร้างอำนาจในการต่อรอง เพราะเป็นการพยายามให้ความสำคัญกับความหมายที่สร้างความชอบธรรมจากผลประโยชน์ของตนเอง เป็นการช่วงชิงการได้เปรียบจากการอธิบายที่แตกต่างกัน เช่น การเหมารวม “คนใน” และการแยกแยะ “คนนอก” ดังเช่นที่คนในเกาะเกร็ดพยายามสร้างชุดความจริงว่า คนนอกคือคนที่สร้างปัญหาขยะให้กับชุมชน ชาวบ้านใช้รูปแบบการต่อสู้ในชีวิตประจำวันเพื่อต่อรอง เช่น การจู่โจมยื่นท้าวคนนอกเกาะที่มาอาศัยที่บนเกาะเกร็ดทำมาหากินมักจะไม่มีความสำคัญในการรักษาความสะอาดขยะก็ไม่นำไปทิ้งเป็นที่เป็นทาง มีแต่มาโดยเงินแล้วก็ไปโดยไม่ได้มีจิตสำนึก เปร็ดความรังผิดชอบ

4. การปะทะทางสังคมในเรื่องของผลประโยชน์บนวาทกรรมการพัฒนา

ผลประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นเรื่องที่ใกล้ชิดในขณะที่ผลประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะถูกผลักดันการรับผิดชอบไปยังภาครัฐ หรือกลุ่มองค์กรเอกชนต่าง ๆ และทำให้กลายเป็นเรื่องไกลตัวหมลการรับผิดชอบของชาวบ้าน จึงทำให้เกิดการต่อรองทางวาทกรรมระหว่างชุด

ความจริงตามที่ชาวบ้านให้ความหมายและชุดความจริงตามวาทกรรมที่เกิดขึ้นแก่เวทีพัฒนา แนวโน้ม
ส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

การผลักภาระปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้านเกิดจากกระแสวาทกรรมที่เหมารวมความเป็น
พรพรกพวก เข้าสู่ระบบอุปถัมภ์และระบบเครือข่ายที่ใช้ในการแสดงอัตลักษณ์ที่แตกต่างจาก
ผู้อื่น เช่น ชาวมอญมีวัฒนธรรมประเพณีและความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากชาวมุสลิม/ชาวไทย หรือ
ชาวเกาะเกร็ดมีสำนึกความรับผิดชอบชุมชน ดูแลความเรียบร้อย ไม่เอาเปรียบกันเอง ในขณะที่
“คนนอก” ไม่ว่าจะเป็นคนนอกเกาะที่เข้ามาขายของในวันหยุด คนนอกเกาะที่มาเช่าที่อยู่อาศัยบน
เกาะ หรือนักท่องเที่ยวที่เป็นคนนอกเกาะ ล้วนไม่มีสำนึกความรับผิดชอบต่อเกาะเกร็ด และมักเป็น
ผู้ที่ก่อปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องขยะ ยาเสพติด หรือ การเอาวีลเอาปรีภัย สามารถสรุปได้ว่า
คนในห้องที่ทำเพื่อชุมชนในขณะที่คนนอกพื้นที่ส่วนใหญ่มาครอบงำผลประโยชน์และสร้าง
ปัญหา

ลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างส่งผลให้เกิดวาทกรรมชุดความจริงหลากหลายชุดจากกลุ่ม
ต่าง ๆ เช่น การหวงพื้นที่ของชุมชนมอญเนื่องจากงานพื้นที่ที่มีจำกัด ในขณะที่ชุมชนไทย
ต้องการขายที่และออกไปอยู่นอกเกาะ หรือการต้องการความสะดวกสบายในการเดินทางของชุม
ชนไทยและชุมชนอิสลาม ซึ่งขัดกับความต้องการของชุมชนมอญ หากมีสะพานข้ามมาได้ชุมชน
ไทยมองว่าก็จะได้รับความสะดวก การมีสะพานสำหรับกลุ่มชาวบ้านอีกหลายกลุ่มอาจหมายถึงการ
ถดถอยของความเจริญด้านจิตใจ ทำให้ชุมชนพลุกพล่านแออัด และสร้างปัญหาสภาพความเป็นพิษ

ความแตกต่างทางเศรษฐกิจมีผลต่อความแตกต่างที่เกิดขึ้นทางสังคมซึ่งอาจเป็นตัวเร่งหรือ
ชนวนที่นำไปสู่ความขัดแย้ง กลุ่มชาวมอญมีสำนึกในความเป็นมอญและมักกล่าวอ้างถึงอดีต ความ
ภาคภูมิใจ และการลงทุนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าที่สิ่งคนนอกเกาะ ที่ทำให้ชาวบ้าน
กลุ่มมอญมีรายได้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการท่องเที่ยว ในขณะที่หมู่บ้าน ๆ ที่อาศัยการทำเกษตร
เป็นอาชีพและรายได้หลักกำลังเผชิญปัญหาอย่างค่อยเป็นค่อยไปเนื่องจากภาวะน้ำท่วมที่ทำให้ผลผลิตลดลง
ความแตกต่างทางสถานะภาพเศรษฐกิจที่ชาวสวนบนเกาะมองว่าคนที่มีมกมายบนเกาะที่อยากขาย
ที่และออกไปอยู่ “ข้างนอกเกาะ” หรืออยากให้ความเจริญที่ถูกถดถอยแล้วหมายถึงการมีสะพาน
เชื่อมมาจากตัวเมือง หรือการมีห้างสรรพสินค้าบนเกาะ เกิดขึ้นบนเกาะ ในบางครั้งกันข้ามกลุ่มชุม
ชนชาวมอญใช้วาทกรรมของอัตลักษณ์ ความภาคภูมิใจที่เป็นคนในพื้นที่ ครอบงำความต้องการ
ให้มีสะพาน หรือความเจริญทางวัตถุข้ามมาบนเกาะ โดยมักกล่าวถึงวัฒนธรรมชาวมอญที่ยึดติด
เหนียวแน่นทางกายภาพกับพื้นที่และจะไม่ยอมขายที่ดินของตนเอง เช่นเมื่อไปสุมนัยบอกกล่าว
ว่า “คนบนเกาะรักพื้นที่ตรงนี้ เราไม่มีวันยอมขายหรือจริง ๆ แล้วก็มีคนนอกที่ต้องการมาซื้อที่บน
เกาะเพื่อทำเป็นแหล่งที่พักอาศัยสำหรับการท่องเที่ยวแต่เราไม่ยอมขยแต่ที่ ๐๐๐๐๐๐ แต่มีหลบน
เกาะยินดีซื้อรับ แค่มาอยู่ไม่เอา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมแนว “โสมแลนด์” ก็ไม่เอา...”
ความขัดแย้งที่ตามมา คือ เมื่อกลุ่มชาวสวนในหมู่บ้าน ๆ มองว่าเวลาฤดูเก็บเกี่ยว ชาวมอญยึดติดไม่ยอม

ขายที่เพราะมีที่น้อย “ขายไปก็ไม่ได้อะไร” ในขณะที่ชาวบ้านมกญุสร์หาความหมายใหม่ที่ไม่ต้องการขายที่ดินเพราะความภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของความแตกต่าง

ในการประชุมหมู่บ้านกลุ่มผู้นำทางความคิดและเป็นผู้ที่เตรียมเสมือนกระบอกเสียงของชาวบ้านมักนั่งอยู่แถวหน้า ๆ และเป็นผู้ที่ควบคุมการประชุม ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติตาม เป็นผู้ฟังที่ดี เป็นจำนวนตัวเลขที่นับได้ในที่ประชุม ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้มาร่วมประชุมหรือบางส่วนที่มาร่วมประชุมอาจเป็นเพราะความเกรงใจและความเคารพในผู้นำ แต่จากการสังเกตการณ์ชาวบ้านกลายเป็น “เสียงที่เงียบ” เป็นกลุ่มคนชายขอบที่มีหน้าที่หลีกเลี่ยงเห็นด้วยกับผู้นำทางความคิดหรือผู้นำกลุ่ม มากกว่าการแสดงทัศนคติความคิดเห็นของตนเองอาจเป็นด้วยความเกรงใจ หรือไม่ต้องการเผชิญหน้าซึ่งจะทำให้เกิดการโต้เถียงและเป็นปัญหาความขัดแย้ง ดังนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่จึงใช้วิธีพูดคุยกันเองอย่างไม่เป็นทางการในหมู่คนสนิท อภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นที่ตนไม่เห็นด้วยกับวาทกรรมหลัก ใช้การบอกเล่า นิทาน หรือการพูดลับหลังมากกว่าการเผชิญหน้า เพราะนั่นหมายถึงความก้าวร้าว และความไม่เคารพผู้นำหรือผู้ใหญ่ในที่ประชุม

วิเคราะห์ได้ว่าสาเหตุที่ขึ้นมาโต้แย้งเพราะมีผลกระทบโดยตรงกับตนเองซึ่งเป็นผู้รับสิทธิสัมปทาน ลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิของตนเองโดยอ้างว่าไม่ทำอะไรและเจ้าอาวาสเป็นผู้บอกเรื่องให้มาช่วย ไม่ใช่ทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว พอลิจการไปได้ลิ้มมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมเกาะเกร็ด และมีเศรษฐกิจดีขึ้นฝ่ายตรงข้ามก็หาเรื่องอ้างผลประโยชน์ส่วนตัวที่หาบริษัทรับเหมาสัมปทานได้รับโดยมีสาเหตุหลักที่ต้องการนำเอาไปทำเอง ซึ่งวัตถุประสงค์แอบแฝงคือการทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว

สรุปผลการวิจัยประเด็นความขัดแย้ง: นวนคร

1. ผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม

สังคมไทยในปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนไม่พร้อม ๆ กับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เน้นการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อสร้างรายได้และเศรษฐกิจให้กับชุมชน ซึ่งการปรับเปลี่ยนแปลงนี้ได้เข้ามาบีบบังคับให้เกิดการปะทะกับชุมชน และผลกระทบจากการปะทะทางสังคมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวของแรงงานเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม การเคลื่อนย้ายของแรงงานชนบทจากการทำการเกษตร เข้าสู่การขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรม โดยเหตุผลที่สำคัญในการอพยพประชากร (แรงงาน) จากชนบทเข้าสู่สังคมเมืองเป็นเรื่อง เศรษฐกิจ จลกการพัฒนาเขตอุตสาหกรรม โดยส่วนใหญ่แล้วเชื่อว่า ตนเองจะมีชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับที่ได้เคยได้กับชีวิตในชนบท (ปรีชา กุฑิการ์พันธุ์, 2545)

นิคมอุตสาหกรรมนวนคร จึงกลายเป็นชุมชนอุตสาหกรรมที่เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ โดยผู้คนจากหลากหลายพื้นที่มารวมตัวเพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจากการว่าจ้างแรงงาน และการทำธุรกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับแรงงานที่เกิดขึ้นในชุมชน การรวมตัวในนวนครจึงเป็นการรวมตัวของชุมชนในลักษณะทางกายภาพ มีความคาดหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับ และพร้อมที่จะถอนตัวออกจากชุมชนนั้นเมื่อผลประโยชน์ส่วนตัวจบสิ้นลง แคมป์เบลล์ และ ลี (Campbell & Lee, 1992) อธิบายความเป็นชุมชนทางกายภาพที่มีรูปแบบชั่วคราวตามระยะเวลาของการร่วมหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจว่าเป็นชุมชนที่ชาวบ้านมีการคิดคำนวณระหว่างสิ่งที่ต้องใช้จ่าย (cost) กับผลประโยชน์ที่จะได้รับ (benefits) ดังนั้นแรงกระตุ้นที่ผลักดันให้ชุมชนเป็นรูปธรรมและมีตัวตนอยู่ได้คือ ความผูกพันด้านผลประโยชน์มากกว่าความผูกพันที่เกี่ยวข้องทางจิตใจเสรีหรือความรับผิดชอบเพื่อส่วนรวม

นวนครเป็นชุมชนที่อยู่เพื่ออนาคตมากกว่าปัจจุบัน เนื่องจากผู้ที่อาศัยอยู่ในนวนครส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกพื้นที่ที่มีความคาดหวังที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แรงงานส่วนใหญ่เข้ามาเพื่อหารายได้ส่งกลับบ้านและรอวันที่จะสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวได้เพื่อที่จะได้กลับบ้านเกิด หรือออกไปพื้นที่ที่กำมาหากินที่ดีขึ้น ชุมชนนวนครจึงเป็นเพียงพื้นที่ชั่วคราวสำหรับการหารายได้ มากกว่าการเป็นชุมชนที่ผูกพันชาวบ้านไว้ทางจิตใจ

ความขัดแย้งในชุมชนนวนครเกิดขึ้นเมื่อชุดความจริงของ “ชุมชน” เป็นเพียงการรวมตัวทางกายภาพเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งค่อนข้างขัดกับนโยบายรัฐที่กำหนดแนวคิดของความเป็นชุมชน ที่มาพร้อมนิยามของการสร้างสรรค์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการสร้างความเข้มแข็งให้กับส่วนรวมโดยพยายามผลักดันให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและลดบทบาทของรัฐลง แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนวนคร เป็นรูปแบบของการแสวงหาผลประโยชน์ที่มีลักษณะเป็นปัจเจกสูง มีความเป็นอยู่แบบ “ตัวใครตัวมัน” มากกว่าความต้องการมีส่วนร่วม ความพยายามสร้างความเข้มแข็งให้เกิดในชุมชนนวนคร ซึ่งความคิดที่ต้องการอยู่แบบ “ตัวใครตัวมัน” ก็คือการเลือกที่จะดูแลตัวเองให้มากขึ้น แต่ไม่ใส่ใจการเลือกที่ต้องการดูแลชุมชนของตน โดยปราศจากการพึ่งพารัฐหรือสังคมภายนอก

หากมองในมุมกลับกัน อาจกลายเป็นการผลักดันการควบคุมอำนาจโดยรัฐที่ต้องการกำหนดชุดความจริงของการพัฒนา ตามแนวทางเสริมสร้างวัฒนธรรมชุมชน ต้องการผลักดันให้ชุมชนเข้มแข็งจากการพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งรัฐ หรือสังคมภายนอก (จากผู้เชี่ยวชาญ) ให้ผ่านการยอมรับและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน หากแต่ว่าความเข้มแข็งนั้นไม่ได้เกิดขึ้นในชุมชน และก็เป็นคำถามว่าจริง ๆ แล้วชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนสนใจกับ “ความเข้มแข็งของชุมชน” ความนิยาม หรือวาทกรรมหลักของรัฐ หรือผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้นิยามและกำหนดวาทกรรมนี้มากน้อยแค่ไหน สำหรับชาวบ้านในชุมชนนวนคร ความเข้มแข็งอาจเป็นเพียงการมีอาชีพ มีงาน มีเงิน มีเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย มากกว่านิยามของการร่วมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สาธารณะ หรือการสร้าง

ความภูมิใจจากภูมิปัญญาชาวบ้าน (ซึ่งก็ไม่มีในชุมชนนวนคร) ซึ่งหากแต่ในแง่ที่มีความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นระหว่างการสร้างชุดความจริงของการพัฒนาโดยชาวบ้านที่อยู่กับอยู่ในชุมชน และการสร้างชุดความจริงของรัฐหรือผู้เชี่ยวชาญในสังคม เช่น นักวิชาการ ภาครัฐหรือหน่วยงานที่จัดการก็คือแท้ที่จริงแล้วชาวบ้าน หรือชุมชน เลือกที่จะดูแลสังคมของตนเองทางอ้อมเพื่อเอาใจ และต้องการให้รัฐลดบทบาทความช่วยเหลือหรือไม่ ยุทธนา วรณปิติ และ สุพิศดา เจริญจิต (2542) ให้ผลความคิดเห็นในประเด็นการเลือกที่จะดูแลตัวเองของชาวบ้านในสังคมไว้ว่า ความเจริญคนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้เรียงเคียง ไม่ได้กล้ว หรือไม่ได้เกี่ยวกับการที่รัฐเข้ามาบงการในชุมชน

ความคิดที่ต้องการให้ชุมชนและสังคมมีบทบาทมากขึ้น มีความเป็นเอกเทศมากขึ้นในการดูแลและปกครองตนเอง มีความเป็นอิสระ โดยที่ไม่มีรัฐมาคอยเป็นผู้กำหนดบทบาท และแนวทางให้กับชุมชนนั้น นับว่าเป็นความคิดที่ใหม่ และอาจเข้าใจยากสำหรับชาวบ้าน เพราะหลักคิดที่ฝังตนเอง มีสังคมที่เป็นอิสระจากการดูแล ชี้นำ และกำกับโดยรัฐ ไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ง่ายในสังคมไทยที่หวังพึ่งพิงรัฐ และเป็นสังคมที่ถูกกำกับดูแลโดยภาครัฐมาตลอด (อนันต์ เกตุธรรมทัศน์, 2540)

2. ความไม่ชัดเจนของความเป็นชุมชนสาธารณะและบทบาทของความเป็นเอกชนของนวนคร

ชุมชนนวนครไม่ได้เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือมีวัฒนธรรมผูกโยง เชื่อมกับคนในชุมชน นวนครคือชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางด้านอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ ความเป็นชุมชนของนวนครดูโดยผิวเผินแล้วน่าจะเป็นชุมชนสาธารณะที่มีการรวมตัว สร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม และควรได้รับการสนับสนุนจากรัฐเพื่อสนองตอบนโยบายการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือการที่ชุมชนถูกรอปรองและควบคุมโดยบริษัทนวนครอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ตัวอย่างเช่นการเป็นเจ้าของของสาธารณูปโภคต่าง ๆ การกำหนดขอบเขตการรับส่งของรถรับจ้าง การเรียกเก็บค่าน้ำและค่าน้ำประปาที่ต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการอ้างความชอบธรรมจากการมอบพื้นที่ให้ชุมชนใช้เป็นส่วนหย่อม หรือสนามฟุตบอล แต่กิจกรรมเพื่อชุมชนและประโยชน์สาธารณะใดๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ในชุมชนต้องผ่านการเห็นชอบ และได้รับการอนุมัติจากบริษัทนวนครก่อน ขั้นตอนการขออนุญาต กฎระเบียบที่ถูกลังเลนั้น ความเข้มงวดในการขออนุมัติ ฯลฯ อาจเป็นปัจจัยทำให้การรวมตัวของชุมชนเป็นไปได้ยาก เพราะฉะนั้นเมื่อกำหนดภารกิจที่กลุ่มคนบางกลุ่มในชุมชนต้องยอมสละเวลาและผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ให้กับส่วนรวม ซึ่งหากวิเคราะห์ดูแล้วจะเห็นว่าความเป็นส่วนรวมของชุมชนนวนคร ไม่ค่อยเกิดขึ้นได้ง่ายนัก เพราะบนความเป็นส่วนรวมเพื่อสาธารณประโยชน์นั้น ก็มีบริษัท นวนครคอยบงการ ควบคุม และเป็นผู้มีอำนาจในการสร้างชุดความจริงให้กับชุมชน

กลุ่มอิทธิพลหลายกลุ่มในนวนคร คือกลุ่มที่มีอำนาจในแวดวงความเคลื่อนไหวหลักให้กับชุมชนในนวนคร จนทำให้วาทกรรมย่อย ๆ ทั้งหลายของชาวบ้านถูกใส่เบ็ดขี้ผึ้ง เช่น การขอใช้พื้นที่

สาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนรวมวันสงกรานต์ ซึ่งการจัดงานต้องผ่านการอนุมัติจากหน่วยงานหรือการจัดการบริหารตลาดนัดทุกวันพุธถึงวันอาทิตย์ที่บริษัทนครอ้างว่า เขตฯ เห็นประโยชน์ ประโยชน์ส่วนรวมและไม่ได้หวังหารายได้เพื่อผลประโยชน์ของบริษัท (จากกรณีศึกษาเขตฯ ชานุกศักดิ์ เอกชนนิยม) ในขณะที่ชุมชนอ้างว่าได้รับความเดือดร้อนจากความไม่มีระเบียบของตลาดนัด และความเห็นแก่ได้ของกลุ่มผู้ค้าขายบางกลุ่มที่เอาเปรียบชาวบ้านด้วยการใช้พื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่ส่วนบุคคลในการค้าขาย

3. ชุมชนที่เข้มแข็งจากการมีส่วนร่วม หรือ ปัจเจกชนที่เข้มแข็งจากการบริโภคนิยม

เนื่องจากรายได้จากการผลิตในภาคเกษตรกรรมไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่าย นี้นำมาใน ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อบริโภค และแหล่งรายได้ที่เป็นเงินสดที่สำคัญของชุมชน คือ การออกไปทำงานรับจ้างภายนอกหมู่บ้าน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2525 เป็นต้นมา พบว่ามีการอพยพของคนในวัยแรงงานจำนวนมาก คนชนบทในปัจจุบันมองการเกษตรในหมู่บ้านของตนเป็นเพียงอาชีพเสริม ■ ขณะที่แหล่งที่มาของรายได้หลักคือการรับจ้างทำงานนอกภาคเกษตร (Ritchie, 1996 อ้างใน อาริยา เสวตมร์)

เมื่อสังคมไทยเข้าสู่ยุคของการทำให้ทันสมัย (modernization) จากภาคอุตสาหกรรม จึงเกิดการอพยพของชาวชนบทเข้าสู่ตัวเมืองเพื่อหารายได้จากการทำงาน โดยมิวิตดุประสงค์หลัก เพื่อสามารถส่งเงินกลับไปจุนเจือหวงบ้านในต่างจังหวัด เมื่อชาวบ้านจากหลากหลายพื้นที่ที่มีความจำเป็นต้องมาอยู่รวมกันในวันนครเพื่อทำมาค้าขาย หรือมีอาชีพรับจ้างตามโรงงานต่าง ๆ การหลอหลอมของวัฒนธรรมใหม่ก็ได้เข้ามามีบทบาทให้ชุมชนปรับตัวเข้ากับพื้นที่ใหม่ มีการปรับเปลี่ยนการบริโภคของตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมเมือง เช่น ความเป็นปัจเจกที่มีสูงมากขึ้นเนื่องจากสังคมในวันนครอยู่ในรูปแบบ “ตัวใครตัวมัน” ไม่ค่อยมีเวลาว่างเกี่ยวข้องหรือรวมตัวกันเพื่อพบปะสังสรรค์ หรือสร้างสัมพันธ์ภาพในชุมชน การปรับเปลี่ยนของชาวบ้านให้เข้ากับวัฒนธรรมเมืองรวมไปถึงการรับวัฒนธรรมการบริโภคที่เน้นความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น เช่น ความต้องการมีโทรทัศน์เครื่องหนึ่ง หรือโทรทัศน์รุ่นใหม่จอแบน ซึ่งห้างสรรพสินค้าและร้านค้าในวันนครมีพร้อมให้บริการ อีกทั้งยังมีแหล่งเงินทุนปล่อยกู้สินเชื่อบริการ

กระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่แทรกซึมในชุมชน ทำให้วิถีการบริโภคเปลี่ยนไป ส่งอำนาจความสะกดต่าง ๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน ทำให้ความต้องการรายได้ที่เป็นเงินสดมีเพิ่มมากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับความต้องการการบริโภคที่มีเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ชุมชนโดยรวมสูญเสียการควบคุมจัดการทรัพยากรของตนเองเพราะรายได้ที่สามารถหามาได้ง่าย พร้อม ๆ กับรายจ่ายที่บริษัทสินเชื่อการเงินต่าง ๆ พยายามเก็บดอกเบี้ย

ช่วยเอื้ออำนวยความสะดวกด้วยระบบการผ่อนเป็นงวด ดังนั้นการวิเคราะห์ทางทฤษฎีในวัดดูนิยมจึงมีมากขึ้นเนื่องจากความง่ายภายในการครอบครองสินค้าอุปโภคและบริโภคที่มีมากขึ้นนั่นเอง

การปะทะทางสังคมระหว่างการพัฒนาและสร้างควมเจริญให้กับชุมชนพร้อม ๆ กับการเพิ่มพูนของวัดดูนิยมในรูปแบบของการบริโภคตามกระแสวัฒนธรรมใหม่ หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ชาวบ้านต้องการสร้างรายได้เพื่อยกระดับฐานะและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขณะที่การให้นิยามชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีความแตกต่างกันระหว่างรัฐ และชาวบ้าน ชาวบ้านหรือชุมชนแรงงานส่วนใหญ่มองชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นคือการมีอำนาจในการจับจ่ายใช้สอย สร้างความสะดวกสบายให้กับชีวิตความเป็นอยู่ของตน ซึ่งอาจไม่ได้หมายถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในแง่ของความเป็นอยู่ที่ไม่มียลภาวะเป็นพิษ มีการรวมตัวกันเพื่อสร้างความสามัคคีให้กับชุมชน ความเป็นชุมชนเข้มแข็งสำหรับชุมชนในนครอาจหมายถึง ความเป็นปัจเจกสูง มีศักยภาพสูงในการจับจ่ายใช้สอย มากกว่าการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างประโยชน์สาธารณะ ดังเช่นที่กลุ่มชาวนอกชานเมือง เอกชนนิยม ผู้จัดการใหญ่บริษัทนครได้เคยให้นิยามความเข้มแข็งของชุมชนนานคร ไว้ว่าคือการมีเงิน มีรายได้ ถ้าชาวบ้านมีรายได้ดี ก็จะทำให้ชุมชนดีไปเองในภาพรวม (สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2545)

การรวมตัวของชุมชนโดยแท้จริงแล้วไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็งทั้งสองชุมชน เนื่องจากความเคยชินกับวิถีชีวิตเดิม ๆ ที่มีรัฐเข้ามาช่วยกำกับดูแล มาสร้างสรรค้บูรณะ และให้เงินสนับสนุน ดังนั้นชุมชนทั้งสองจึงเป็นชุมชนที่ยังต้องพึ่งพารัฐและสังคมภายนอกที่ค้ำคองการพึ่งตนเอง การพึ่งรัฐเกิดขึ้นเมื่อเสถียรภาพความเป็นอยู่ของตนเองในปัจจุบันถูกคุกคามจากความเคยชิน เมื่อปัญหานั้นมีผลกระทบที่ใกล้ตัว เช่น ระบบสาธารณสุขโลกที่ไม่มีประสิทธิภาพ ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวที่ลดลง หรือการเอารัดเอาเปรียบของผู้ขาย เมื่อนั้นชาวบ้านอาจมีการรวมตัวอย่างไม่เป็นกิจลักษณะเพื่อเรียกร้องให้ภาครัฐเข้ามากำกับดูแล และมองว่าปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว เป็นปัญหาของสังคมที่ถูกสร้างชุดความจริงว่า คือ "คนนอก" มาทำให้เสียหาย

สรุปประเด็นความขัดแย้งในชุมชนเกาะเกร็ด และชุมชนนวนคร

ชาวบ้านมองว่าในชุมชนของพวกเขาไม่ได้มีความขัดแย้งเกิดขึ้น เพราะความขัดแย้งมักถูกนิยามถึงการโต้เถียง เผชิญหน้า ทะเลาะเบาะแว้ง ความไม่สงบ และอะไรก็ตามที่สื่อถึงปัญหาในทางลบ ชาวบ้านมองความขัดแย้งเป็นเรื่องไกลตัวที่ไม่ได้เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง เนื่องจากความเป็นอยู่ วิถีชีวิตในชุมชนเป็นไปแบบ "ต่างคนต่างอยู่" ต่างคนต่างออกไปทำงานและใช้ชีวิตตามปรกติของตนเองโดยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชนก่อนข้างนอก ยกเว้นแต่เมื่อมีงานประเพณี หรือ การไปวัด เมื่อความเป็นอยู่ยังคงไว้บนความเคยชินเก่าแก่เดิม ๆ เป็นธรรมชาติปฏิบัติและมีเสถียรภาพแล้ว ประเด็นปัญหาความขัดแย้งจึงถูกมองว่าไม่เกี่ยวข้องกับตนเองครบ ๖๖ ที่รูปแบบการดำเนินชีวิตของตนไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง หากแต่พวกเขาคิดแต่มั่นแท้ที่จริงแล้วมี

ความหมายที่ลึกซึ้งกว่าการเป็นเพียงการทะเลาะเบาะแว้ง แต่เป็นการเจรจาต่อรองสร้างชุดความจริง ที่อิงกรอบความรู้และประสบการณ์ตามแนวคิดของชมรมนั้นเอง มีการให้ความหมายกับชุมชนและ ตัวตนเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของตนเอง มีการต่อสู้เพื่อให้ชุดความจริงของคนได้ รับการยอมรับอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

ประเด็นความขัดแย้งในบริบทของชุมชนเกาะเกร็ด และชุมชนนครโม้ไม่ได้มีขั้วบวก ขั้วลบ หรือความสุดโต่งที่ชัดเจน ไม่ได้เกิดการปะทะกันชัดเจน หรือการต่อต้าน ทะเลาะเบาะแว้ง แบบเผชิญหน้า หากแต่ประเด็นความขัดแย้งเป็นเรื่องที่แฝงตัวอยู่ในชุมชน บนความคลุมเครือ ความไม่ชัดเจน ความเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา และสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ถึงแม้ความขัดแย้งจะไม่ได้เกิดการปะทะกันอย่างชัดเจน แต่ก็มีมีการต่อรองเจรจาเพื่อให้วาทกรรมของกลุ่มคนเป็นที่ยอมรับ ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยกันอย่างกันเองในระดับชาวบ้าน การสร้างชุดความจริงเพื่อจูงใจ และหาแนวร่วม การดึงภาครัฐ หรือผู้นำชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือแม้กระทั่งการชุมนุมกันที่อยู่อื่น เพื่อเรียกร้องความไม่พอใจและหาเสียงสนับสนุน ชุดความจริงต่าง ๆ ในบริบทของชุมชน ทั้งสองแห่งถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดการยอมรับในการให้และใช้นิยามที่คนต้องการ คือการสร้างฐาน คำนำร่องอยู่เบื้องหลังวาทกรรมหลักของการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

ความขัดแย้งคือการต่อรอง ช่วงชิง การสร้างชุดความจริงของชาวบ้านที่เกิดขึ้นในแต่ละ สถานการณ์เมื่อมีปัญหา หรือผลกระทบใกล้ตัว โดยการพยายามให้ชุดความจริงที่ตนเองหรือกลุ่ม สร้างขึ้น ได้รับการยอมรับจากชุมชน การพยายามสร้างชุดความจริง ซึ่งอาจมีเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน ครั้งละหลาย ๆ ชุดในบริบทของชุมชน เกิดการต่อรอง ต่อต้านและแย่งชิงอำนาจเพื่อให้ชุดความจริง ที่ตัวเองสร้างขึ้นกลายเป็นวาทกรรมหลัก เช่นการกล่าวโทษ อบต. ว่าไม่มีความเป็นธรรมในการ กระจายงบประมาณเพื่อสร้างถนน หรือ การกล่าวโทษคนนอกว่าเป็นผู้นำความเสื่อมโทรมมาสู่ชุมชน ดังนั้นการต่อรองเพื่อให้วาทกรรมย่อย และอัตลักษณ์ของกลุ่มคนต่าง ๆ ในหมู่บ้านจึงเกิดขึ้น อยู่ตลอดเวลา เพื่อสร้างพื้นที่ครอบครองและกำหนดชุดความจริงของคนให้กลายเป็นวาทกรรม หลักและผ่านการยอมรับอย่าง ทั้งนี้การสร้างชุดความจริงที่เกิดขึ้นเป็นการการอ้างเพื่อผลประโยชน์ ส่วนรวม (ซึ่งอาจแฝงด้วยผลประโยชน์ส่วนตัวในบางกรณี)

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งสองส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม ประเด็นของความขัดแย้งจำนวนมากอ้างถึงเหตุผล ของผลประโยชน์ส่วนรวมว่ามีความสำคัญมากที่สุดและอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนตัวบุคคล โดยอาศัย หลักข้ออ้างตามผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่เป็นหลักที่ใช้เสียงส่วนใหญ่เป็นคำ ควบคุม และกำหนด (majority rule) ซึ่งอันที่จริงแล้วผลประโยชน์ของคนเสียงส่วนใหญ่ตามหลักการ ประชาธิปไตยมีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัวเอง สิ่งที่น่าแปลกใจก็คือเสียงส่วนน้อยที่ถูกกลืนไปกับ กระแสวาทกรรมหลักที่มักใช้สิทธิในการอ้างถึงผลประโยชน์ส่วนรวมและเพื่อคนส่วนใหญ่ในการ พัฒนา จนทำให้เสียงส่วนน้อยกลายเป็นเสียงที่ดังอยู่บนถนนเดียว เป็นเพียงกลุ่มงานจำนวนหนึ่งที่

เปรียบเสมือนไม่มีปากมีเสียงเนื่องจากมีแนวความคิดที่เห็นที่ส มพระเสส ภาทธรรมหลัก จนอาจถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่เรียกร้องสิทธิเพียงเพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล

ทฤษฎีของคนกลุ่มเงียบ (Muted Group Theory) ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มคนที่บีบจำนวนน้อยและไม่มีปากมีเสียงกับคนส่วนใหญ่ หากแต่คนกลุ่มเงียบนี้ที่จิวแล้วคืออยู่ในคนกลุ่มใหญ่ที่ไม่สามารถเข้าถึงแก่นแท้ของอำนาจในการสร้างวาทกรรมหลัก จากเสกษาที่แผ่ขยายให้คนกลุ่มเงียบนี้เปรียบได้กับ “คนชายขอบ” (marginalized) เพราะปราศจากเสียงที่จะสื่อความหมายและชุดความจริงที่แสดงความเป็นตัวตนออกมาได้อย่างชัดเจนและได้รับการยอมรับ ยกเว้นเช่นกลุ่มชาวบ้านที่รับฟังการพัฒนาตามกระแสหลัก เมื่อภาครัฐมีแนวคิดการพัฒนาด้วยกระแสชาวมชนเข้มแข็งด้วยการอ้างอิงอำนาจจากผลประโยชน์ส่วนรวมจนกลายเป็นวาทกรรมกระแสหลัก ชาวบ้านมีเพียงหน้าที่ปฏิบัติตามแนวคิดที่ถูกถ่ายทอดมาจากเบื้องบน วาทกรรมการพัฒนาด้วยการสร้างภาพของ “การมีส่วนร่วม” ของชาวบ้าน แต่ไม่ใช่การให้อำนาจที่แท้จริงกับชาวบ้าน จนบรรดาชาวบ้านที่ด้อยโอกาสในการกำหนดและควบคุมชุดความจริงของตนเองที่เป็นวาทกรรมรองหรือวาทกรรมทวนกระแสต้องกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนา ซึ่งเป็นปัญหาความขัดแย้งที่ก่อตัวอย่างเรื้อรัง อยู่ภายใต้บริบทสังคมปัจจุบัน การสร้างสรรค์ผลประโยชน์ให้คนส่วนใหญ่ในความเป็นจริงและเที่ยงธรรมนั้น ไม่ควรตั้งอยู่บนความลำบาก หรือความเดือดร้อนของคนส่วนน้อยที่ด้อยโอกาส

ประเด็นหลักของความขัดแย้งในชุมชนทั้งสองเกิดขึ้นบนหลักการความเป็น “ทวีลักษณ์สองขั้ว” ตัวอย่างเช่น เมื่อการกระจายรายได้ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยว การว่าจ้างแรงงาน หรือการทำธุรกิจในวันคร เริ่มทำให้สถานภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป การมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนก็มีน้อยลงเนื่องจากเวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ ภาระหน้าที่รับผิดชอบที่ควรจะต้องมีต่อชุมชนที่คนอาศัยอยู่จึงถูกผลักออกไปสู่อรัฐ (จึงชาวบ้านค่อนข้างพอใจกับบทบาทของรัฐที่เข้ามาดูแล ควบคุม เพราะเท่ากับเป็นการแบ่งเบาภาระหนักที่ของชุมชน) หรืออะไรก็ได้ที่ไกลตัว เช่น “คนนอกเกาะเข้ามาทำมาหากินทั้งขณะเกาะเกาะ ไม่รับผิดชอบ (แสดงถึงความไม่เกี่ยวข้องต่อปัญหาดังกล่าวกับตนเอง) ต่างคนต่างทำมาหากิน ของของ และเห็นผลประโยชน์ที่ไกลตัวเป็นเรื่องสำคัญกว่าการมีสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน ถือให้เน้นถึงผลประโยชน์ทางความคิดและวิถีชีวิตในสังคมปัจจุบัน

คนไทยส่วนใหญ่มักชอบให้รัฐทำอะไรอะไรให้ตนมากกว่าการเข้าไปมีส่วนร่วม ในขณะที่เดียวกันคนไทยส่วนใหญ่ก็ยินดีที่จะผลัดภาระหน้าที่ที่ควรรับผิดชอบแก่กับประโยชน์ส่วนรวม ที่ถูกมองว่าเป็นประโยชน์สาธารณะที่ควรจะมีไปให้แก่กับทั้งของรัฐ มากกว่าการมีสำนึกพลเมือง และต้องการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เมื่อเกิดประเด็นปัญหาความขัดแย้งใดๆ ขึ้นชาวบ้านส่วนใหญ่มักมองว่าเป็นหน้าที่ของรัฐที่ควรเข้ามาช่วยเหลือ ต้องเข้ามาแทรกแซงปัญหาคือสิ่งที่ถูกผลักดันออกไปไกลตัว ในขณะที่ผลประโยชน์โดย คับบุคคลที่เป็นเรื่องที่ต้องได้รับการเอาใจใส่ก่อนเรื่องอื่น เพราะคนไทยมักอ้างถึงเรื่องไปก่อนก่อนก่อนก่อนก่อน ๑) ทุกวันนี้คน

ไทยส่วนใหญ่ไม่ได้รู้สึกเดือดร้อนกับสิ่งที่ผู้แทนของตนใช้มาประมาณ ๗ ในทศวรรษที่ผ่านมาอย่างไร เพราะไม่ได้รู้สึกว่าเงินที่มาจากพวกเขาเอง แต่กลับเข้าใจว่าเงินที่ได้มาบรรเทาความทุกข์ยากของประชาชน (Omun เหล่าธรรมทัศน์, 2540)

มาร์ค ตามไท (2536) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับระบบทุนนิยมของประเทศไทยว่าเป็น สังคมที่ระบุดคิดเองมาเป็นเวลานาน สืบเนื่องมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามา มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิต รวมทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่คนไทยไม่ค่อยคิด เพราะเป็นสังคมระบบอุปถัมภ์ที่มีเจ้านายคอยดูแล จึงเกิดการทำลายวิถีชีวิตของภูมิปัญญาในส่วนที่เห็นของคนไทยมากขึ้น ยุทธนา วรณปิติกุล และสุพตา เริงจิต (2542) ให้ทัศนะว่าคนไทยไม่ค่อยรู้สึกถึงความแตกต่างของคำว่า ประชาชน ราษฎร ไพร่ และพลเมือง หน้าที่หรือบทบาทที่พึงประสงค์ ในปัจจุบันเจ้านายที่คอยดูแลก็อาจเปรียบได้กับรัฐที่ทำหน้าที่รับเหมาจัดการปัญหาในชุมชนมาโดยตลอด

ในสภาพสังคมปัจจุบัน รัฐหรือกลุ่มผู้มีอำนาจจะเป็นผู้กำหนดชุดของความจริงและสร้างความเชื่อธรรมให้สำหรับวาทกรรมของตนเป็นวาทกรรมหลัก ดังนั้นกรณีประเด็นความขัดแย้งซึ่งตกอยู่ในมือของรัฐหรือกลุ่มผู้ควบคุมอำนาจในชุมชน ข้อมูลข่าวสารที่แท้จริงจึงถูกกำหนดบทบาทจากชุดความจริงตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มผู้มีอำนาจ ชาวบ้านคือผู้ที่คอยต่อทาสในการเรียนรู้ รับรู้ และทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อที่จะนำมาสร้างชุดความจริงตามแบบความคิดของชาวบ้านเองที่ถูกทำให้กลายเป็นเสียงส่วนน้อย ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมเพียงแค่ผู้ร่วมเข้าประชุม เป็นเพียงผู้ฟัง แต่ไม่ใช่ผู้ประสานหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในหมู่บ้านของตน ดังนั้นความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นเพราะปัญหาเรื่องผลประโยชน์โดยตรงเพียงอย่างเดียว หากเป็นเพียงตัวประกอบของประเด็นที่สำคัญกว่านั่นก็คือความขัดแย้งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจประเภทหนึ่ง เพราะความขัดแย้งมีเหตุมาจากพฤติกรรมความไม่สมดุลตามสมการของอำนาจ ที่แต่ละฝ่ายมีไม่เท่าเทียมกัน แต่ละฝ่ายต่างใช้อำนาจที่ตนมีในการเจรจาต่อรองให้ความหมายกับวาทกรรมของตน เพื่อจะให้วาทกรรมของฝ่ายตนเป็นส่วนที่สร้างความชอบธรรมและในที่สุดก็กลายเป็นที่ยอมรับและเป็นธรรมเนียมปฏิบัติตามธรรมชาติบรรลุเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์และทรัพยากรของฝ่ายตน เมื่อวาทกรรมของอีกฝ่ายถูกควบคุมให้สูญสิ้นวาทกรรมข้อยกเว้นการกระทำดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นการเอาเปรียบและใช้วิธีการควบคุมด้วยอำนาจ ซึ่งอำนาจในที่นี้มีได้หมายถึงการเข้าถึงทางกายภาพ หากแต่เป็นการหักท้อประสานอำนาจแฝงที่มีความซับซ้อนอยู่ในวาทกรรมหลัก ความไม่เท่าเทียมจึงเกิดขึ้นจากการเอื้อประโยชน์ของภาครัฐหรือราชการให้กับกลุ่มคนบางกลุ่มให้ได้รับสิทธิพิเศษ และอำนาจอย่างชอบธรรมในการกำหนดชุดความจริงให้กับชุมชน

การจัดการความขัดแย้ง

การจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยต้องคำนึงถึงเงื่อนไขของวัฒนธรรมไทยที่เข้ามามีบทบาทในการต่อสู้ ช่วงชิงการสร้างชุดความจริงของชนที่ไทยไปให้แก่ภาคเอกชนเป็นวาทกรรมหลักที่

ควบคุมและกำหนดกฎเกณฑ์ให้กับสังคม มาร์ค คามโท (2542) ให้ความสำคัญกับแนวคิดนี้ในสังคมว่ามีสาเหตุมาจากทั้งธรรมชาติมนุษย์และวัฒนธรรม ดังนั้นรูปแบบการจัดการความขัดแย้งจึงควรเป็นไปแบบผสมผสาน จากผลการวิจัยประเด็นปัญหาความขัดแย้งในชุมชนเกษตรวิสัย และชุมชนนวนคร ผู้วิจัยสามารถสรุปภาพรวมของการจัดการบริหารความขัดแย้งของชาวบ้านที่เป็นแบบผสมผสานระหว่างการแก้ไขปัญหาและวิธีคิดแบบ “ไทย ๆ” ได้ดังนี้

1. การบริหารความขัดแย้งผ่านกระบวนการเสียงข้างมาก (majority rule)

เสียงของคนกลุ่มใหญ่กลายเป็นอำนาจที่ถูกสร้างขึ้นและผ่านการยอมรับ ได้รับการสถาปนาให้เป็นวาทกรรมหลัก ในขณะที่วาทกรรมย่อย ๆ ของกลุ่มเสียงข้างน้อยต้องถูกควบคุม กำกับ และถูกกำหนดบทบาท จนกลายเป็นเสียง “เงียบ” หรือกลุ่มความเงียบ “Muted Group” เสียงข้างมากเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการกับอำนาจในการบริหารความขัดแย้ง ด้วยการอ้างถึงผลประโยชน์ของคนกลุ่มใหญ่ เช่นการอ้างถึงวาทกรรมการพัฒนาเพื่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งให้กับหมู่บ้านและชาวบ้าน จนทำให้กลุ่มเสียงข้างน้อย (ที่หลายครั้งต้องกลายเป็นวาทกรรม “ชายขอบ”) ต้องยินยอมปฏิบัติตามเสียงส่วนใหญ่

2. การใช้อำนาจชอบธรรมจากระบบ

การจัดการความขัดแย้งแบบ “ไทย ๆ” บางครั้งก็อิงกับการใช้อำนาจตามระบบอย่างเป็นทางการ ตัวอย่างเช่น การที่นายอำเภอใช้อำนาจในการสั่งการให้ชาวบ้านปฏิบัติตามด้วยการอ้างถึง “บารมี” ของความเป็นนายอำเภอ และเป็น “รัฐ” โดยชอบธรรม หรือการที่ อบต. ใช้อำนาจในการจัดสรรงบประมาณ การให้ความสำคัญว่าหมู่บ้านใดควรได้รับการพัฒนาต่อหรือหลังด้วยการอ้างอำนาจอันชอบธรรมในฐานะที่เป็นตัวแทนของชุมชนที่ได้รับคัดเลือกมาจากชาวบ้าน และในฐานะที่เป็น “ราชการ” จากการเป็นผู้ประสานงานกับรัฐพร้อมทั้งยังมีเครื่องแบบราชการเป็นตัวสื่อในการสร้างความแตกต่างจากชุมชน หรือการที่บริษัทนวนครใช้อำนาจสิทธิขาดในความเป็นเจ้าของพื้นที่เพื่อสาธารณะประโยชน์ (แต่ไม่ใช่ที่สาธารณะ) ที่บังคับให้ชาวบ้านหรือชุมชนต้องขออนุญาตการใช้พื้นที่และต้องผ่านการยอมรับจากบริษัทนวนคร

ความขัดแย้งและรูปแบบการต่อรองของชาวบ้านที่มีต่อวาทกรรมหลัก เช่นการจัดระเบียบของหมู่บ้าน การปลูกต้นไม้ การจัดการเรื่องขยะ มีลักษณะสถานะเผชิญปัญหาสองด้าน (dilemma) แฝงอยู่ด้วย นั่นคือ ด้านหนึ่งภาครัฐพยายามสร้างความเจริญ และพัฒนาท้องถิ่นบนกระแสทศวรรษหลักว่าด้วย “ชุมชนเข้มแข็ง” โดยพยายามเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้มีการบริหารจัดการกันเองไม่ว่าจะเป็นกองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์เกษตรกร ฯลฯ แต่อีกด้านหนึ่งความเจริญก็เอื้อประโยชน์ให้แก่เฉพาะกลุ่มคนบางกลุ่มในท้องถิ่นซึ่งมีโอกาสมากกว่าในการที่จะสร้างความมั่งคั่ง และอำนาจในหมู่บ้านท้องถิ่นนั้นแท้จริงแล้วมันอยู่ในมือของ

สูญเสียอำนาจในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน ไม่ว่าจะบ่อนทำลายในด้านการสัมปทานการเดินเรือข้ามฟาก การดำเนินการท่องเที่ยว การจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ในบ่อนคร ซึ่งส่วนใหญ่แล้วยังถูกกำหนดบทบาทและควบคุมโดยกลุ่มคนจำนวนน้อย

3. หลีกเลียงประเด็นปัญหา

การจัดการความขัดแย้งของชาวบ้าน คือ การผลักปัญหาการะรับผิดชอบไปให้รัฐ และ “คนนอก” โดยมองว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นปัญหาที่ “คนนอก” นำเข้ามาสู่ชุมชน และรัฐควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไข เช่น ความขัดแย้งบนผลประโยชน์เรื่องยาเสพติด ปัญหาเรื่องยาเสพติดถูกมองเป็นปัญหาของรัฐ ไม่ใช่ชุมชน หากอบต.เข้าไปยุ่งเกี่ยวมากก็เกรงว่าชาวบ้านจะไม่ให้ความร่วมมือและท้ายสุดอาจส่งผลถึงคะแนนเลือกตั้งในครั้งหน้า ดังนั้นประเด็นเรื่องยาเสพติดจึงมักผูกติดกับวาทกรรมของการ “เอาหูไปนาเอาตาไปไร่” เป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านและก็ไม่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับรู้ รู้เห็น หรือการให้ความช่วยเหลือ ดังเช่นที่ชาวบ้านเกาะเกร็ดบางกลุ่มมองว่า ปัญหายาเสพติดที่มีจำนวนมากในหมู่ 5 เกิดจาก “คนนอก” พื้นที่ที่เข้ามาเช่าอาศัยอยู่และนำยาเสพติดมาแพร่กระจาย ไม่ใช่เป็นปัญหาของคนบนเกาะโดยตรง หรือการที่ชุมชนนวนครมีปัญหาเรื่องมลภาวะเป็นพิษก็เป็นการโทษว่าเพราะมีจำนวนผู้คนที่มาจาก “ข้างนอก” มาอาศัยอยู่มากเกินไป ชาวบ้านมองความขัดแย้งเป็นเรื่องไกลตัวที่ไม่ได้เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง เนื่องจากการเป็นอยู่ วิถีชีวิตในชุมชนเป็นไปแบบ “ต่างคนต่างอยู่” ต่างคนต่างออกไปทำงานและใช้ชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชนค่อนข้างน้อย

4. หลีกเลียงการเผชิญหน้าแต่อาศัยความคลุมเครือทางการสื่อสาร

ชาวบ้านจะเลือกต่อต้านวาทกรรมหลักในหลายรูปแบบที่เห็นว่าสามารถให้หลักประกันความปลอดภัยต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มคน การสลายความชอบธรรมของวาทกรรมหลักในชีวิตประจำวัน เช่น การซุบซิบนินทา เช่นการพูดคุยกันเองในกลุ่ม ระบายความไม่พอใจเกี่ยวกับการบริหารงานของ อบต. ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดสรรงบประมาณ หรือการดูแลบริการงานในท้องถิ่น หรือการที่ผู้อาศัยในนครแสดงความไม่พอใจการบริหารงานของบริษัทนวนครออกมาในรูปแบบของการซุบซิบนินทาต่อกันเองภายในกลุ่ม แทนการร้องเรียนปัญหาเกี่ยวกับบริษัทนวนครอย่างเป็นทางการ ชาวบ้านจัดการกับความขัดแย้งด้วยการหลีกเลียงไม่พยายามเผชิญหน้าโดยตรงเพื่อความปลอดภัยของตนเอง

รูปแบบการบริหารความขัดแย้งโดยตรงคือการต่อต้านแบบเผชิญหน้า เช่นการคัดค้านต่อหน้าในที่ประชุมสาธารณะ การไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ใหญ่บ้าน หรือการทำเรื่องร้องเรียนอย่างเป็นทางการไปยังบริษัทนวนครเช่นการร้องเรียนให้บริษัทนวนครเข้ามาจัดระเบียบพื้นที่เกษตรกรรม

ถนน ส่วนรูปแบบการบริหารความขัดแย้งด้วยการต่อรองความถ่วงดุล ได้แต่การต่อต้านด้วยการใช้ พฤติกรรมความเยียบ เลือกที่จะไม่ปฏิบัติตาม เช่นการไม่ยอมจ่ายค่าเช่า โดยย้เหววมะกอน หรือ อ้างเหตุผลว่าไม่ค่อยได้อาศัยอยู่บนเกาะ

ระหว่างการกระจายอำนาจให้ชุมชนกับการค้าชุมชนเข้าเป็นส่วนมาหนึ่ง และมีส่วนร่วมซึ่ง กันและกัน สิ่งที่ชาวบ้านสูญเสียคืออำนาจและอิสระในการจัดการทรัพยากรเพื่อผลประโยชน์ส่วน ตนเนื่องจากผู้ที่มีบทบาทในการควบคุมอำนาจการสร้าและใช้ความหมายเกี่ยวกับวาทกรรมการพัฒนา และการสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้นตกอยู่ภายใต้การบริหารวาทกรรมของผู้มีอำนาจเฉพาะกิจ เช่น นาย อำเภอย ข้าราชการฯ หรือ บริษัทนวนคร ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะต่อรองวาทกรรมด้วยขบวนการหลัก ด้วยการต่อต้านทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อสลายความชอบธรรมของวาทกรรมหลัก

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและกลุ่มผู้มีอำนาจควบคุมวาทกรรมเป็น ไปในลักษณะที่ เป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ชาวบ้านมีความผูกพันทางใจกับผู้นำทางความคิดและกลุ่มผู้มีอำนาจ ซึ่งสะท้อนถึงความมั่นคงและความสมานฉันท์ของสังคม ด้วยการให้ความเคารพ เชื่อฟัง และตรง ใจ (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2544) ดังนั้นการบริหารความขัดแย้งจึงมีรูปแบบที่สื่อออกมาทางอ้อม เป็นส่วนใหญ่ มากกว่าการเผชิญหน้าโดยตรง

การพูดจาแบบอ้อม MSD ไม่มีการเจาะจงก็เห็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งที่ช่วยป้องกันตัว เองจากการต้องเผชิญหน้าและต้องเป็นผู้รับผิดชอบกับความกลืนที่ถูกลูกสื่อออกมา (Baron. 1997) จากการวิจัยพบว่ากลุ่มชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้วิธีการตัดพ้อต่อว่าแบบไม่เจาะจงถึงผู้ใดหรือสิ่งใด ซึ่ง เป็นการพูดแบบอ้อมเพื่อสร้างความปลอดภัยให้กับตนเอง ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ชาวบ้านถูกขี้แฉ่ต่อ ว่าการจัดการของ อบต. หรือ การจัดสัมปทานท่าเรือ โดยไม่ได้มีการตัดพ้อต่อว่าบุคคลใดบุคคล หนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง ซึ่ง คีฎ ศรีนรวัฒน์ (2544) ให้อธิบายว่ากลวิธีการสื่อสารด้วยการพูดอ้อม ของคนไทยค่อนข้างมีประสิทธิภาพตามสภาพการณ์ที่วัฒนธรรมไทยมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับ การสื่อสาร ดังนั้นการพูดจาแบบไม่เจาะจงและแบบอ้อมของคนไทยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการลด การทำให้ผู้อื่นเสียหน้าพร้อม ๆ กับเป็นการรักษาหน้าตัวเองไม่ให้ไกลจกขงจากการ โดนได้กลับแบบ เผชิญหน้า

การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและอาศัยความคลุมเครือทางภาษาร่วมการถ่วงดุลแบบไทย ๆ ในจัดการ ความขัดแย้งของชุมชนเกาะเกร็ดและชุมชนนวนคร เชื่อมโยงไปถึงการที่ขี้แฉ่หันเลือกใช้ภาษาพูด เจริงประชดประชัน และการพูดแบบเป็นนัยให้ผู้ฟังต้องตีความเองเอง ซึ่งผลการวิจัยที่ม รมสอด คล้องกับการที่ชาวบ้านใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการพูดแบบมีนัยและมีลักษณะ ประชด ประชัน เสียคสีก่อนข้างสูง นับว่าเป็นการจัดการความขัดแย้งที่มีประ ลังลักษณะแบบ “ไทย ๆ” เนื่องจากประโยชน์ของการใช้ภาษาอ้อม หรือภาษาที่คลุมเคลือลดความตึงเครียดระหว่าง ความต้องการมีส่วนร่วมกับชุมชนไปพร้อม ๆ กับยอมรับความที่ถ่วงดุลแบบเดิมที่ถ่วงดุลกันแต่เป็น และไม่จำเป็นต้องถูกจำกัดให้เกิดการรวมกลุ่มกันเป็นรูปธรรม การพูดอ้อมเข้าขมเผ่นเผ่นถึงการ

เผชิญหน้าหรือเป็นการปกป้องตนเองไปพร้อมกับการแสวงหาความสุขตามลักษณะทางวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์

การใช้คำพูดที่กำกวมในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนรวมไปถึงลักษณะการใช้คำพูดเสียดสีหรือการพูดประชด ซึ่งเป็นการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายซ่อนแฝงอยู่ในความหมายตรง เป็นการใช้อำนาจในทางลบต่อจิตใจของผู้ฟัง การพูดแบบอ้อม ๆ ของชาวบ้านก็ถูกใช้เพื่อการประชดประชัน เป็นการแสดงทัศนคติในเชิงลบที่มีต่อ อบต. กลุ่มผู้มีอำนาจ หน่วยงานรัฐ หรือบริษัทเอกชนเองก็ตาม

การจัดการความขัดแย้งของชุมชนเกาะเกร็ดและชุมชนนวนครจึงเป็นการเลือกใช้ภาษาพูดที่กำกวม พูดจาแบบ “อ้อม ๆ” เพื่อสร้างชุดความจริงข้อยกเว้นหลากหลายจากกลุ่มต่าง ๆ การเลือกใช้ภาษากำกวมในการจัดการความขัดแย้งสื่อให้เห็นภาพรวมของวัฒนธรรมไทยที่ให้ความสำคัญของสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเหนือประเด็นความขัดแย้ง ดังนั้นการจัดการกับความขัดแย้งจึงต้องอาศัยความสุภาพ มีความระมัดระวังทางด้านความรู้สึกกันเป็นพิเศษเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือการทำให้อีกฝ่ายต้องเสียหน้า การเลือกใช้วิธีป้อน พูดคุยต่อว่ากันเองในหมู่เพื่อนฝูง หรือการคัดค้านคือว่า ประชดประชัน เช่น การบอกเล่าให้ผู้วิจัยฟังและถึงท้ายว่า “อย่าเอาไปบอกใครนะ” หรือ “อย่าเอาผมไปอ้าวนะเดี๋ยวเขาจะเข้าใจ” ฯลฯ เป็นการแสดงออกถึงความระมัดระวังที่จะไม่ทำให้ทัศนคติในแง่ลบของตนเองที่มีต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่งต้องไปกระทบความรู้สึกของผู้อื่น

5. การจัดการความขัดแย้งโดยผ่านบุคคลที่สาม หรือบุคคลภายนอกชุมชน

ลักษณะการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านมักอิงผู้นำทางความคิด หรือผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเจรจาปัญหาความขัดแย้ง ตัวอย่างเช่นการเข้าหานายอำเภอเป็นที่พึ่งเมื่อเกิดความขัดแย้งในประเด็นปัญหาการเก็บค่าขยะ หรือค่าเรือข้ามฝาก หรือการเข้าหาคุณณรงค์ ผู้เป็นตัวแทนของหมู่บ้าน ไทชธานีเมื่อต้องการเจรจาขอใช้ที่จากนวนครในการจัดงานสงกรานต์ จะเห็นได้ว่าการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านบางครั้งก็มีความจำเป็นต้องอิงโครงสร้างทางอำนาจที่เป็นทางการในสังคมเพื่อช่วยแก้ไข้ปัญหา และบางครั้งก็เน้นในลักษณะกลับกันเมื่อรัฐต้องการได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านไม่ให้เกิดการต่อต้านในการดำเนินงาน ก็ต้องอาศัยผู้นำทางความคิดในชุมชน เช่นท่านเจ้าอาวาสวัดปรมัยฯ การจัดการความขัดแย้งด้วยการพึ่งพาบุคคลที่สามสามารถช่วยลดความตึงเครียดของประเด็นปัญหา อีกหนึ่งสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับผู้ที่มีอาวุโสทั้งทางด้านวัยวุฒิ คุณวุฒิ จึงเกิดการยอมรับได้ง่ายขึ้น

6. การจัดการความขัดแย้งด้วยวาทกรรมทวนกระแส

นอกเหนือจากการบ่น คัดค้านคือว่า พูดจาประชดประชันแล้ว ชาวบ้านมีวิธีการจัดการกับความขัดแย้งด้วยการต่อต้านกับวาทกรรมหลักของการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการ “ใช้

ความเจ็บ” ในการอยู่กับตัวเอง คัดปัญหาด้วยการถ่มถุยถ่มแล้วเริ่มใส่หมวกกับชุมชน ด้วยการทิ้งพิงศาสนา การใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิต เช่น “อยู่กับตัวเอง” หรือ “แยกไว้ก็แล้วเอา” การเลือกที่จะดีตัวออกจากปัญหาเป็นการกระทำเพื่อสร้างความสบายใจจนกระทั่งมาถึงการตัดสินใจของศาสนาที่ให้อภัย “ปล่อยวาง” การต่อรอง ต่อต้าน หรือเบียดเบียนได้สะดวกจนไม่พอใจกับความขัดแย้งหรือปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะเป็นการสร้างความไม่สบายใจให้กับตนเอง ทบให้จิตใจขุ่นมัว ดังนั้นการปล่อยให้ทุกอย่างดำเนินไปตามวิถีทางของธรรมชาติก็จะไปเบียดเบียนความขัดแย้งที่ไม่จำเป็นต้องเอาตนเองเข้าไปยุ่งเกี่ยว “ฉันไม่อยากเรื่องมาก ... อะไรก็หยวน ๆ ไป ... ประนีประนอมกันไว้ดีกว่า”

การจัดการความขัดแย้งและวาทกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ชาวบ้านพยายามต่อรองบนความขัดแย้งของวาทกรรมหลัก การพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งการพัฒนาอาจหมายถึงความเจริญของอุตสาหกรรมการค้าเพื่อชีวิตสำหรับชุมชนเกาะเกร็ดและความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงวิวัฒนาการของชุมชนนวนคร การต่อรองของชาวบ้านและกระแสวิพากษ์มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งการปฏิเสธท้าวธรรมและทางอ้อม การปรับตัวและการปรับเปลี่ยนสร้างวาทกรรมใหม่ขึ้นต่อรองกับกระแสวาทกรรมหลัก หรือปรับเอาเพียงบางส่วนของกระแสหลักของการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งมาอ้างเพื่อสร้างอำนาจให้ชุมชน โดยรูปแบบการต่อรองจะถูกปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขที่เห็นว่าสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม และในขณะที่เดียวกันก็ยังคงมีความปลอดภัยกับตนเองมากที่สุด ความขัดแย้งเช่นนี้จึงซับซ้อนและพลิกแพลงไปได้หลายรูปแบบ ซึ่งยิ่งทำให้ การพัฒนาและการสร้างชุมชนเข้มแข็งมีความซับซ้อนมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ตัวอย่างเช่น การประท้วงหน้าอำเภอเมือง การประท้วงต่อต้านการงบบุของกลุ่มนายทุนใบ การสร้างคอนโดที่อยู่อาศัย การต่อต้านสะพาน ปัญหาเรื่องขยะ เรื่องร้านค้าที่ขายของจากข้างนอกแทนที่จะเป็นสินค้าซึ่งพยายามทำให้เป็นเอกลักษณ์ของเกาะเกร็ดหรือของชาวมวลญ การใช้งบประมาณของ อบต. ที่เลือกก่อสร้าง พัฒนาแต่ในหมู่ 3 ขณะที่หมู่ 2 รู้จักว่าหมู่บ้านของตนเองนั้นคือพัฒนาที่สุดในทั้งหมดที่มีอยู่ 7 หมู่บนเกาะเกร็ด หรือการที่ชุมชนนวนครมีความเกาะเกี่ยวกันอยู่บนผลประโยชน์ส่วนตัวโดยมองข้ามผลประโยชน์เพื่อส่วนรวมและเพื่อชุมชน ซึ่งถูกมองว่าเป็นหน้าที่ของบริษัทนวนครที่ต้องเข้ามาบริหารและดูแล ความซับซ้อนของกระบวนการที่เห็นเกิดขึ้นเมื่อตัวบริษัทนวนครเองก็มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการกอบโกยผลประโยชน์เพื่อบริษัทมากกว่าการมีจิตสำนึกเพื่อสาธารณะ

สิ่งที่เรียกว่าการพัฒนา หรือ การสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นปฏิบัติการที่มีพลังที่พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การเมือง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็กระทบถึง เมื่อเกาะเกร็ดการพัฒนาไปสู่การพึ่งพารัฐมากขึ้น การกระจายความเจริญสู่ชนบทที่มุ่งเน้นแนวร่วมอัลตรีนอย วิถีธรรมชาติท้องถิ่นไม่สามารถต้านกระแสการพัฒนาจึงทำให้สังคมในชุมชนค่อย ๆ ไปประกอบโดยผลประโยชน์ของผู้สังคม

สมัยใหม่ที่เน้นการบริโภค เนื่องด้วยกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมได้แทรกซึมไปสู่วิถีชีวิตของชาวบ้าน ทำให้วิถีการบริโภคเปลี่ยนแปลงไป และถึงอำนาจควบคุมระบอบต่าง ๆ ได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน ดังนั้นเงินจึงกลายเป็นสื่อของการแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคและบริโภคต่าง ๆ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวก ในขณะที่ชุมชนหลายแห่งกำลังดิ้นรนปรับตัวเข้าสู่กระแสการพัฒนาใหม่นี้ ความต้องการเงินจึงมีเพิ่มมากขึ้นพร้อม ๆ กับการเกิดช่องว่างระหว่างความต้องการบริโภคและการควบคุม จัดการทรัพยากรในระดับปัจเจก

ในสังคมไทยโดยทั่ว ๆ ไปแล้วการจัดการหรือการบริหารความขัดแย้งยังไม่มีการจัดฐานที่ชัดเจนตามกรอบแนวคิดแบบตะวันตกที่มีระบบและขั้นตอน ประเด็นความขัดแย้งในชุมชนเกาะเกร็ดและชุมชนนวนครมีสภาพที่อิงความชอบธรรมของกลุ่มผู้ควบคุมอำนาจในชุมชนที่เป็นผู้กำหนดชุดความจริงและสร้างความเป็นธรรมให้กับวาทกรรมของคนเป็นวาทกรรมหลัก ในหลายกรณีของความขัดแย้งชาวบ้านจึงตกเป็นผู้ด้อยโอกาสในการสร้างชุดความจริงอันหลากหลายของตนเองให้ได้รับความชอบธรรมในสังคม อย่างไรก็ตามชาวบ้านไม่ได้เป็นฝ่ายถูกกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว จากการรับกระแสการพัฒนาและวาทกรรมการสร้างชุมชนเข้มแข็งจากแนวทางของรัฐหรือของกลุ่มผู้ควบคุมอำนาจความชอบธรรมของวาทกรรมหลัก แล้วชาวบ้านกลับมีกลไกวิธีแบบพลหลายอย่างในการตอบโต้กับวาทกรรมที่รัฐหรือกลุ่มผู้มีอำนาจสร้างขึ้น วิธีดังกล่าวก็คือการจัดการความขัดแย้งด้วยการอิงรัฐเป็นผู้ดูแล รับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ด้วยการพูดคุยกันเองภายในกลุ่ม ตัดพ้อต่อว่า การบ่น ชูชบนิมิตา พุดจาประชดประชัน เลิกใช้คำพูดกำกวม การหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาโดยยึดหลักฟังฟังทางธรรมะ การใช้ความเงียบ อยู่เฉย ๆ หรือการปล่อยให้เสียงส่วนมากเป็นเสียงที่ปกครองอย่างชอบธรรม ทั้งหมดนี้เป็นวิธีการที่ชาวบ้านจัดการกับความขัดแย้งซึ่งทำให้ชาวบ้านสามารถดำรงไว้ซึ่งความเป็นตัวตนของชาวบ้าน

ความเป็นชุมชนเกิดขึ้นเมื่อมีความขัดแย้งในความสัมพันธ์กับคนอื่นหรือกลุ่มอื่น ๆ นอกชุมชน ซึ่งมีทั้งการผสมผสานและขัดแย้งกันเอง ความเป็นชุมชนมีความหมายที่หลากหลายและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามความสัมพันธ์ทางสังคมในหลายมิติ นิยามความเป็นชุมชนของชาวบ้านอาจหมายถึงการดำรงไว้ซึ่งความเป็นตัวตน คงไว้ซึ่งเสถียรภาพความมั่นคงของตนเองในระดับปัจเจกและระดับชุมชน

การจัดการความขัดแย้งแบบ “ไทย ๆ” ที่นำมิติทางค่านิยมวัฒนธรรมเข้ามาเชื่อมโยงสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้คงอยู่ได้ในแบบที่เน้น “ไทย ๆ” บนความเท่าเทียมกันของชาวบ้านที่มีสูง และบางครั้งก็มีการผสมผสานระหว่างความเท่าเทียมกันกับแนวทางการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อเป็นพื้นฐาน ไปสู่การสร้างอำนาจต่อรองและการจัดการกับความขัดแย้ง โดยที่ตนสามารถมีบทบาทในการกำหนดบทบาทชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้มากขึ้น การผสมผสานเกิดขึ้นเมื่อชาวบ้านมีความพยายามสร้างชุดความจริงของตนเองไปสู่นโยบายหรือนโยบายร่วมกลุ่มเพื่อ

สร้างฐานอำนาจในการต่อรอง การผสมผสานที่เกิดขึ้นก็ถือการสัปดาห์ผลประโยชน์ส่วนรวมที่ดูน่า
มาพลิกผันให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ส่วนตัว

การช่วงชิงการสร้างชุดความจริงและการให้ความหมายแก่เวทีเวทีการพัฒนาเพื่อสร้าง
ชุมชนเข้มแข็ง จึงเกิดขึ้นจากการสร้างและการให้ความหมายที่หลากหลายของชาวบ้าน ภาครัฐ หรือ
ภาคเอกชน ซึ่งการช่วงชิง ค่ององ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการควบคุมวาทกรรมหลักย่อมต้องผ่าน
ความขัดแย้งในการให้ความหมาย และการต่อรองชุดความหมายต่าง ๆ จนกระทั่งชุดความจริงชุด
ใดชุดหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ได้ผ่านการยอมรับและได้รับอำนาจความชอบธรรม สถาปนาให้
กลายเป็นวาทกรรมหลัก ดังนั้นการต่อสู้เพื่อผลิตชุดความจริงทั้งหลายจึงมีวัตถุประสงค์ตามการให้
ความหมายที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของตนเองแต่อ้างถึงผลประโยชน์เพื่อส่วนรวม ดังนั้นการต่อรอง
เพื่อวาทกรรมและอัตลักษณ์ของกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนจึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการ
อ้างเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม หรือส่วนตัว

ในแนวทางวาทกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งซึ่งได้กลายเป็นวาทกรรมหลัก
ในปัจจุบัน ชาวบ้านในชุมชนเกาะเกร็ดหรือชุมชนนวนครอาจดูมองได้ว่าคือ “ผู้ที่ต้องถูกทำให้เข้ม
แข็ง” ไม่ว่าจะเป็นทางปัญญา ทางกายภาพ ความอยู่รอด และการจัดการ เพื่อในท้ายที่สุดการสร้าง
ความเข้มแข็งในระดับปัจเจกก็จะช่วยสร้างภาพรวมของความเข้มแข็งให้กับชุมชน สิ่งที่พึงระวังก็
คือการที่รัฐเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดวาทกรรม การให้ความหมายกับการพัฒนาไม่ว่าจะเป็น
ในระดับปัจเจกหรือระดับชุมชนซึ่งอาจมีความแตกต่างจากการสร้างชุดความจริงและการให้ความ
หมายกับการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในสายคาของชาวบ้าน

ในขณะที่เดียวกันก็สามารถพบได้ว่าชาวบ้านเองก็มีการสร้างและให้ความหมายใหม่กับการ
พัฒนาเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยการใช้ลักษณะการต่อต้านเพื่อทำลายวาทกรรมหลักในหลายรูป
แบบ ซึ่งอาจเป็นไปด้วยการใช้วิธีการต่อสู้ บริหารความขัดแย้งกับวาทกรรมหลักด้วยการใช้ความ
เฉียบ การไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เลือกที่จะไม่เข้าร่วมประชุม (เพราะเสียเวลาทำมา
หากิน ซึ่งจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าผู้ที่เข้าร่วมประชุมหรือผู้ที่แสดงความคิดเห็นมักจะเป็นหน้า
เดิม ๆ ที่มีส่วนร่วม) บางครั้งชาวบ้านก็เลือกที่จะต่อรองกับวาทกรรมหลักด้วยการหลีกเลี่ยงการ
เผชิญหน้า และบางครั้งก็เป็นการต่อสู้แบบเปิดเผยเช่นการร้องเรียน หรือการประท้วง

การนิยามความเข้มแข็งตามแนวคิดของชาวบ้านในชุมชนเกาะเกร็ดและชุมชนนวนคร
สามารถสรุปโดยรวมได้ว่า เป็นการสร้างชุดความจริงใหม่ให้กับชุมชนตามความเข้าใจของชาวบ้าน
เอง ถึงแม้ความขัดแย้งจะไม่ได้เกิดการปะทะกันอย่างชัดเจน แต่ก็มี การต่อรองเจรจาเพื่อให้วาท
กรรมของกลุ่มตนเป็นที่ยอมรับ ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยกันเองกับเองในระดับชาวบ้าน การสร้าง
วาทกรรมจงใจ การดึงภาครัฐ หรือผู้นำชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือแม้กระทั่งการชุบชีพนิทานอยู่
เบื้องหลัง วาทกรรมบนบริบทของชุมชนถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดการยอมรับในการให้และใช้นิยามที่
คนต้องการ คือการสร้างฐานอำนาจอยู่เบื้องหลัง วาทกรรมหลักการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

ชาวบ้านสามารถแสดงออกถึงการไม่ยอมรับวาทกรรมการพัฒนา เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ตามนิยามของรัฐ ของนายอำเภอ ของ อบต. หรือของงาบริษัทมหาชน โดยชาวบ้านเองเห็นไปไหนแนวร่วมด้วยการรวมตัวต่อต้านนโยบายรัฐ เช่นการรวมตัวเพื่อต่อต้านการเสรีในสหกรณ์เพื่อเชื่อมโยงเกาะเกร็ดกับชุมชนภายนอก หรือการหลีกเลี่ยงการต่อรองกับชุดความจริงหลักด้วยบทเรเลียมที่จะไม่มีส่วนร่วม ไม่ต่อต้าน หรือการใช้ความเจ็บเป็นการสร้างชุดความจริงย่อยให้กับตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการอยู่ในสังคมอย่างสงบ ไม่มีปัญหา ลงไว้ซึ่งเสถียรภาพเดิม ๆ ที่เป็นอยู่ และท้ายสุดก็สามารถทำให้มีจิตใจที่ใหม่เป็นทุกซ์

โดยรวมแล้วความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อความเป็นปัจเจกชนชาวบ้านยังคงดำรงอยู่ได้ และเสถียรภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านยังคงความมั่นคง มีคุณภาพที่ผสมผสานระหว่างความเป็นปัจเจก สถานะภาพทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ล้วนรากฐานวัฒนธรรมไทย จึงนับได้ว่าการจัดการความขัดแย้งแบบ “ไทย ๆ” สามารถช่วยให้ชุมชนดำรงความเข้มแข็งจากความเป็นปัจเจกชนที่มีสูงความแบบ “ไทย ๆ” ความขัดแย้งถูกจัดการและบริหารด้วยรูปแบบไทย ๆ ในรูปแบบความเป็นตัวตนของชาวบ้านตามวัฒนธรรมไทย ดังนั้นจึงเป็นการสร้างวาทกรรมของชุมชนในแบบไทย ๆ ที่สามารถทำให้วาทกรรมนั้น ๆ ดำรงอยู่ได้ต่อไป บนความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นสังคมที่รักสันติ รักความสงบ ไม่ใฝ่หาความรุนแรง มีแนวโน้มความเป็นปัจเจกสูง แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถยอมรับ และเคารพในความเป็นปัจเจกของผู้อื่นได้ง่ายเช่นกัน เนื่องจากสังคมไทยตั้งอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมที่กลม่อม มีความปรองดองซึ่งกันและกัน ยินยอมกับแบบไทย ๆ จึงทำให้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นไม่ใช่เรื่องที่ยาก และการบริหารความขัดแย้งแบบไทย ๆ ก็น่าจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนอยู่กันได้อย่างมีสันติ ลงไว้ซึ่งคุณภาพ และท้ายสุดก็ช่วยขับเคลื่อนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้ในแบบ “ไทย ๆ”

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อเนื่อง

ประเด็นความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยล้งค้ำจึงจะมองไปทางวัฒนธรรมไทยที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เข้ากับบริบทของสังคมในปัจจุบัน การจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ ตามผลการวิจัยเป็นการวิจัยเบื้องต้นที่ผู้วิจัยพยายามผสมผสานมิติทางด้านวัฒนธรรมซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งกับการหาค้นหาแนวทางที่จะมาแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งผลการวิจัยที่ได้นำเสนอไปนั้นแสดงให้เห็นถึงประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงและศึกษาเพิ่มเติมดังนี้

1. การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีทัศนคติในแง่ลบกับให้ความหมาย “ปัญหา” และ “ความขัดแย้ง” คั้งที่ผู้วิจัยได้ประสบกับการที่ชาวบ้านหลีกเลี่ยงการนิยามปัญหาของตนเอง หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากการยอมรับว่ามีปัญหาหรือความขัดแย้งในชุมชน

ชนของตนอาจหมายถึงความรู้สึก “เสียหน้า” ที่คนไม่สมควรจะจัดการกับปัญหาเป็นชุมชนได้ หรือการที่คนตกเป็นหนึ่งเดียวกับความขัดแย้งในวัยผู้ใหญ่ ๆ ที่มองเห็นได้จาก การที่ชาวบ้านมักบอกรู้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่ “คนนอก” แก้ไม่ได้หรือนำเข้ามาสู่ชุมชน ประเด็นที่ควรปรับปรุงก็คือการสร้างทักษะใหม่ที่ยุ่ด้อยเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งด้วยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจสาเหตุ ที่มาของความขัดแย้ง และสร้างธรรมเนียมปฏิบัติและวัฒนธรรมในการแก้ไขปัญห ความขัดแย้ง

2. การจัดรูปแบบแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการบริหารจัดการความขัดแย้งที่ผสมผสานวิถีทางด้านวัฒนธรรมไทย แทนการอิงรูปแบบความขัดแย้งและวิธีการจัดการความขัดแย้งตามทฤษฎีหรือแนวคิดทางตะวันตก ด้วยการสร้างกรอบสาเหตุความขัดแย้ง และวางขอบเขตปัจจัยในการจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ ซึ่งอาจหมายถึงการวิจัยต่อเนื่องในประเด็นความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งในชุมชนอื่น ๆ เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งแบบ “ไทย ๆ”
3. การดึงจุดแข็งของวัฒนธรรมไทยที่เน้นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้อภัย ความเป็นปัจเจกที่สูงแต่ก็มีการยอมรับความเป็นปัจเจกของผู้อื่นได้ง่าย มาเป็นแนวทางในการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งแบบไทย ๆ
4. การศึกษาวิจัยต่อเนื่องในประเด็นการใช้บุคคลที่สามหรือบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหา โดยทำการศึกษาเชิงโครงสร้างทางสังคม ทางอำนาจ ระบบเครือญาติ และระบบอุปถัมภ์ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างการยอมรับของชาวบ้าน และมีผลต่อการตัดสินใจ
5. เน้นการศึกษาการสร้างชุดความจริงย่อยของชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการให้ความหมาย ความเป็นตัวตนของตนเองให้ได้รับการยอมรับ โดยที่กรมประเด็นการให้ความหมายและความสำคัญกับการพัฒนาโดยยึดแนวทางแนวคิดของชาวบ้านเป็นพื้นฐาน แทนการตีกรอบการวิจัยที่อิงวาทกรรมการพัฒนาที่ดูหมิ่นคนโลกรู้ หรือผู้เฒ่าชาญ เป็นงานวิจัยต่อเนื่องที่ศึกษาความเป็นไปได้ในการทำเหมืองค้นความหมายหลักของการพัฒนาโดยอิงบริบทของชาวบ้านในการสร้างและให้ความหมายชุดความหมายจริงย่อย ๆ ดัง ๆ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาชาวบ้านไทยจริง

6. ศึกษาเพิ่มเติมถึงความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งที่อิทธิพลการเสียข้ามมา โดยค้นหาข้อเท็จจริง ที่มาของการมีเสียข้ามมา มีจุดของและอำนาจที่เกิดจากมุมมอง ข้างมาก หรือมี ำไปกับการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเสียข้ามน้อย หรือผลกระทบต่อ ขอบที่ถูกสะกดให้อยู่ในความเงียบ และบทบาทของการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น บนเวทีที่ผู้แสดงคือเสียงส่วนใหญ่
7. การหาปรากฏการณ์เกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม บนความเป็นชุมชน โดยเน้นการหาคำถามหรือกรณีศึกษาเพื่อ ค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการต่อสู้ ช่วงชิงอำนาจเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์

ภาพผนวก ก.

เกาะเกร็ด

เกาะเกร็ดเป็นเกาะที่เกิดขึ้นจากการขุดคลองวัดหลักแก้วแห่งพระยา ตรงส่วนที่เป็นแหลมยื่นไป
ตามความโค้งของแม่น้ำ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระแห่งกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2264
คลองนี้มีชื่อว่า คลองวัดเกร็ดน้อย (คลองวัดเกร็ดใหญ่อยู่ที่จังหวัดปทุมธานี บริเวณที่ขุดลัดแม่น้ำ
เจ้าพระยาตอนท้ายอำเภอสามโคก ตอนใต้ถึงคลองมหาพิมลวันเข้ยวราภ) ต่อมากระแสน้ำได้เปลี่ยน
ทิศทาง ทำให้คลองขยายกว้างขึ้นเพราะถูกความแรงของสายน้ำเซาะตลิ่งพัง คลองจึงกลายเป็นแม่น้ำ
และเกาะเกร็ดจึงมีสภาพเป็นเกาะคังเช่นในปัจจุบัน

ชื่อของเกาะเกร็ดแต่เดิมนั้น ไม่มี คนเรียกตามสภาพพื้นที่ที่เป็นแหลมยื่นของพื้นดินว่าบ้าน
แหลม ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่บริเวณใกล้เคียงก็มีบ้านและคลอง เมื่อขุดคลองแล้วสภาพของการเป็น
เกาะยังไม่ชัดเจน เพราะเป็นเพียงคลองลัดแคบ ๆ เรียกว่า “ลัดเกร็ด” ส่วนความหมายของคำว่า
“เกร็ด” นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานระบุไว้ว่า หมายถึง ห้วงน้ำที่แคบ ๆ ต่อห่างใหญ่ห้วง
คลองข้าง หรือใช้ปนเดี๋ยก็มิ

ดังนั้น คำว่าลัดเกร็ดจึงน่าจะหมายถึง ห้วงน้ำแคบ ๆ ที่ใช้เป็นทางลัด

ในสมัยต้นรัชกาลที่ 3 ศูนย์ภู ได้กล่าวถึงเกาะเกร็ดเอาไว้ในนิราศภูเขาทอง แต่เรียกเพียง
ชื่อของชุมชนเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงชื่อเกาะแต่อย่างใด

“ถึงเกร็ดย่านบ้านมอญแต่ก่อนเก่า

ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา”

เมื่อคลองกว้างขึ้น สภาพความเป็นเกาะจึงค่อย ๆ ค่อย ๆ แคบลง แต่ชื่อที่เรียกกันในขั้นแรกนั้น
เรียกกันว่า “เกาะสาลาคุน” และชื่อนี้ยังปรากฏอยู่ในโฉนดที่ดินที่ออกมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เกาะ
สาลาคุนนี้เป็นชื่อเรียกตามชื่อวัดบนเกาะ คือ วัดสาลาคุน ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นชื่อที่ได้มาจากผู้สร้าง
ศาลาถวายวัด คือ เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ (กุน) ที่มีตำแหน่งเป็นสมุหนายกกับราชการตั้งแต่สมัย
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจนถึงสมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อวัดที่เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์มาสร้างศาลาไว้
ชื่อวัดสาลาคุน ดังนั้น เกาะนี้ในขั้นแรกจึงได้ชื่อตาม วัดว่า เกาะสาลาคุนด้วย แต่ต่อมาเมื่อได้ตั้งอำเภอ
ปากเกร็ดขึ้นแล้ว เกาะสาลาคุนจึงมีฐานะเป็นตำบล และมีชื่อเรียกว่า ตำบลเกาะเกร็ด เกาะนี้จึงได้ชื่อ
ว่า “เกาะเกร็ด” มาจนถึงทุกวันนี้

เกาะเกร็ดเป็นเกาะใหญ่ พื้นที่ ๔.๖๒ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒,๔๔๘ ไร่ อยู่กลาง
แม่น้ำเจ้าพระยา เขตอำเภอปากเกร็ด เกิดขึ้นจากการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาตรงส่วนโค้งของแม่น้ำ
น้ำ (บ้านแหลม คลองลัด เมื่อแรกขุดเรียกว่า คลองวัดเกร็ดน้อย) ใน พ.ศ. ๒๒๖๕ สมัยสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวท้ายสระกรุงศรีอยุธยา พื้นที่ของเกาะเป็นทิวเขาคัง ในฤดูน้ำหลากเดือนกันยายน-
พฤศจิกายนของทุกปีมีน้ำท่วมขัง

ชาวไทยเชื้อสายมอญร้อยละ 43 ทั้งหมด ตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 เป็นประชากรเชื้อชาติไทยและจีนร้อยละ 42 ของประชากรทั้งหมด ตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ประชากรอีกร้อยละ 15 เป็นประชากรที่เข้าถือศาสนาอิสลาม ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่เฉพาะบริเวณริมแม่น้ำ อย่างไรก็ตาม ทุกหมู่บ้านจะมีชาวไทยเชื้อชาติไทยออกเที่ยวไปอยู่ด้วย ประชากรคิดเป็นครัวเรือนของเกาะเกร็ดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่อยู่บนแผ่นดินที่สุดในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด และอาศัยอยู่น้อยที่สุดในพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านโองอ่าง

ตารางแสดงเนื้อที่และจำนวนครัวเรือนของตำบลเกาะเกร็ด

	เนื้อที่ (ไร่)	สัดส่วน %	จำนวนครัวเรือน
หมู่ที่ ๑ บ้านลัดเกร็ด	๕๘๐	๒๐.๔๒	๒๒๖๘
หมู่ที่ ๒ บ้านศาลากุลนอก	๒๘๐	๙.๘๖	๒๘๘
หมู่ที่ ๓ บ้านคลองศาลากุล	๗๕๙	๒๖.๗๒	๘๘๗
หมู่ที่ ๔ บ้านคลองสระน้ำอ้อย	๓๐๓	๑๐.๖๗	๑๐๖
หมู่ที่ ๕ บ้านท่าหน้า	๕๐๘	๑๗.๘๕	๒๖๐
หมู่ที่ ๖ บ้านเสาธงทอง	๒๓๐	๘.๑๐	๑๖๔
หมู่ที่ ๗ บ้านโองอ่าง	๑๘๐	๖.๓๔	๑๐๕
รวม	๒,๘๔๐	๑๐๐	๑,๒๑๕

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ๒๕๔๑

พื้นที่ส่วนใหญ่ของเกาะเกร็ดมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วม บริเวณกลางและเป็นที่ยาบลุ่มลาดต่ำไปทางพื้นที่ริมแม่น้ำ ในฤดูน้ำหลากระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน น้ำจะท่วมบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมเป็นประจำ อากาศที่เกาะเกร็ดร้อนชื้น มีฝนตกชุกในช่วงฤดูฝน บางปีเกิดอุทกภัย พื้นที่ทั่วไปไม่แห้งแล้งเพราะมีพื้นที่ที่เป็นสวนผลไม้ที่อยู่มากและมีน้ำล้อมรอบทำให้มีความชุ่มชื้นตลอดปี

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

11 มกราคม 2565

ชุมชนนวนครเป็นส่วนหนึ่งของตำบลท่าโข้ว อับทมณฑลอยุธยา จังหวัดปทุมธานี โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่นๆดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับถนนพหลโยธิน อับทมณฑลอยุธยา จังหวัดปทุมธานี
ทิศตะวันออก	ติดกับ ตำบลสนมโคก อับทมณฑลอยุธยา จังหวัดปทุมธานี
ทิศตะวันตก	ติดกับ เทศบาลตำบลมณฑลอยุธยา จังหวัดปทุมธานี

ตัวชุมชนนวนครประกอบด้วย 3 หมู่บ้านคือ

หมู่ 13 มี 4.734 ครัวเรือน ตั้งอยู่ด้านหน้า ติดกับถนนพหลโยธิน

หมู่ 18 มี 418 ครัวเรือน

หมู่ 19 คือ ชุมชนไทยธานี มี 3,310 ครัวเรือน

รวมทั้ง 3 หมู่บ้านมีทั้งสิ้น 8,462 ครัวเรือน

การบริการงานในชุมชนไทยธานีมีทั้งหมด 49 ซอย เป็นรูปแบบคณะกรรมการ มีนายทรงศักดิ์ วิชัยเป็นประธานชุมชนไทยธานีและมีคณะกรรมการประจำซอยแต่ละซอย 2-4 คน ภายในเขตนิคมอุตสาหกรรม ชุมชนนวนครมีการแบ่งโซนที่อยู่อาศัยและ โรงงานอุตสาหกรรมไว้อย่างชัดเจน โดยมีโรงงานทั้งสิ้น 211 แห่ง (พ.ศ. 2545)

ประชากรส่วนใหญ่เป็นประชากรแฝงที่เข้ามาทำงานในโรงงาน โดยไม่มีทะเบียนบ้าน จำนวนประมาณ 150,000-200,000 คน

สภาพภูมิประเทศ

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ซึ่งมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านในกลางจังหวัด ส่งผลให้พื้นที่บางส่วนของเขตเทศบาลท่าโข้วประสบปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝน แต่พื้นที่ส่วนใหญ่สามารถกักเก็บปริมาณน้ำได้ เนื่องจากภูมิประเทศจะเป็นที่ลุ่มชลประทานมากมาย

สภาพภูมิอากาศ

แบ่งได้ 3 ฤดู คือ

ฤดูหนาว	เริ่มเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์	อุณหภูมิเฉลี่ย 21.5 องศา
ฤดูร้อน	เริ่มเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน	อุณหภูมิเฉลี่ย 35.5 องศา
ฤดูฝน	เริ่มเดือนพฤษภาคม-กันยายน	ฝนตกชุกและมีน้ำท่วม

สภาพทางเศรษฐกิจ

การเกษตร มีไม่มากนัก เช่น เลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชผักเห็ดถั่งชั่งถั่วเหลือง เนื้อหมู เป็ดไก่ มีราคาสูง

อุตสาหกรรม มีประชากรที่ประกอบอาชีพนี้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่มากมายในพื้นที่

ชุมชนเดิมก่อนนวนคร

จากประชากรเรือนแสนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตอุตสาหกรรมนวนครในปัจจุบัน มีประชากรเพียงน้อยนิดที่เป็นคนในพื้นที่มาแต่เดิม ดังนั้นการขยายตัวของนิคมอุตสาหกรรมจึงส่งผลกระทบต่อชุมชนเดิมในสองแง่คือ

1. การคมนาคม การศึกษา และสาธารณสุขในด้านลึ้น
2. แต่กลับมีปัญหามลพิษ สิ่งแวดล้อม สังคมในด้านค่าเช่าความหนา

ชุมชนผู้มาใหม่

นวนครเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมาร่วม 30 ปีแล้ว สืบเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ใช้นโยบายส่งเสริมการลงทุนเป็นหลัก ทำให้นวนครกลายเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญและเป็นจุดดึงดูดแรงงานต่างจังหวัดให้หลั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานและแสวงหางาน จนนวนครเป็นชุมชนที่มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มต่างๆที่ได้รับประโยชน์จากการเติบโตของนวนคร

1. กลุ่มผู้ค้าขาย
2. กลุ่มรถรับจ้าง (มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ประมาณ 200 คัน และ จุฬารู มี 128 คัน)

บรรณานุกรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2541) กระแสวัฒนธรรม: บทเรียนเพื่อสังคมไทย, กรุงเทพฯ : ชักเชสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544) ชุมชนนิคม: ฝ่าฟันเขตชุมชนลุ่มสลาย, กรุงเทพฯ : ชักเชสมิเดีย.

โกมลาร จิงสติยทรัพย์ (2546). อำนาจและเกียรติยศ: ถอดรหัสวัฒนธรรมราชการสาธารณสุข, กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

กัทรทิพย์ นาคสุภา. (2540) วัฒนธรรมไทยกับท่วงท่าการป้อนแม่ปลาซังลม, กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์ มหา วิทยาลัย.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ. (2541) “สรุปการสัมมนาเรื่อง การแก้ไขผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ : กรณีโครงการวชิรวิสัย”, จัดโดยโครงการศึกษากางเดื่อการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม ร่วมกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุม 12 อาคารเกษมอุทยานิน, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 11 พฤษภาคม 2541.

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอเภา (2545). วาทกรรมการพัฒนา, (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

ดิฐ สิริบราววัฒน์ (2544). “กลวิธีสื่อสารด้วยบทพูดลุ่มของลมไทย”, วารสารศิลปศาสตร์, 2, 85-101.

ทวีศักดิ์ นพเกษร.(2541). วิกฤตสังคมไทย 2540 กับบทเรียนกับเหตุการณ์ระบอบการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาชน, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การฝึกหลักสูตร สำนักงบนสถาสถาบันราชภัฏ.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2544). “วิวัฒนาการของลมไทยกับลุ่มวัฒนธรรมไทยในประวัติศาสตร์”, วารสารศิลปศาสตร์, 2, 3-15.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, (2541). “การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยอาศัยทนายความ ที่สหภาพ อนุญานไปไม่ได้ในสังคมไทย”. ใน สันติวิธีกับความมั่นคงของชาติ. เอกสารประชุมคณะกรรมการคณะกรรมการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยกับรัฐธรรมนูญใหม่จัด โดยสถาบันสมทบความมั่นคงแห่งชาติ, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น มูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation), ศูนย์ปรัชญา กับนโยบายสาธารณะ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 24 – 25 กันยายน 2541 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล.

ประเวศ วะสี. (2542). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลัดถิ่นสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมกชาวบ้าน.

ปรีชา สุวิฑูร์พันธ์. (2545). สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา นคร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (2538). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ จำกัด.

พรนพ พุกกะพันธ์ (2542). การบริหารความขัดแย้ง. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีอีโอเอช จำกัด (มหาชน).

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพระธรรม

โอกาส ปัญญาและพิธีกรรม หนองช้าง. (2542). ประชาคมรากหญ้า แนวทางการแก้ สร้างบ้านใหม่. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

พัชรี สีโรรส (2543). ความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤติเศรษฐกิจ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

มารค ตามไท, (2541). "การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี" ใน สันติวิธีกับความมั่นคงของชาติ. เอกสารประกอบการสัมมนา กระบวนการแก้ปัญหา ความขัดแย้งในสังคมไทยกับรัฐธรรมนูญใหม่ จัดโดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation), ศูนย์ปรัชญาคัมภีร์นโยบายสาธารณะ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 24 - 25 กันยายน 2541 ณ ดิกล้านดิไมตรี ทำเนียบรัฐบาล.

เรียม ศรีทอง (2542). พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน. พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท เวิร์คเวฟ เอ็ดดูเกชั่น จำกัด.

เรียม ศรีทอง. (2542). พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน. กรุงเทพฯ: เวิร์คเวฟ เอ็ดดูเกชั่น

วันชัย วัฒนศัพท์ (2544). ความรู้เรื่องสั้นเกี่ยวกับกระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่เหมาะสม (แปลและเรียบเรียง). ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริวัฒน์.

ศุภชัย เจริญวงศ์ (2544). ถอดรหัสสารพัฒนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ร่วมกับ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. นพป. คู่มือการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง.

สนชชา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์

สนชชา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเคียนสโตร์.

สันติวิธีกับความมั่นคงของชาติ, เอกสารประกอบการสัมมนา กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ในสังคมไทยกับรัฐธรรมนูญใหม่ จัดโดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation), ศูนย์ปรัชญาคัมภีร์นโยบายสาธารณะ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 24 - 25 กันยายน 2541 ณ ดิกล้านดิไมตรี ทำเนียบรัฐบาล.

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2543 คู่มือการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งระหว่าง ประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จีวีการพิมพ์

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2538). พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม ในประเทศไทย
; แ่งคิดเกี่ยวกับพลวัตทางการเมืองและการพัฒนาประเทศไทย โดย โกวินท์สังคมไทย.
กรุงเทพฯ : สมาคมสังศาสตร์. (หน้า 121 – 122)

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2540). ความขัดแย้ง: การบริหารเพื่อความสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ:
บริษัททันอ้อ แกรมมี่ จำกัด.

อรรถ เหล่าธรรมทัศน์. (2540) อนุทินการเดินทางของความคิด : จาก "รัฐ"สู่ "อารายสังคม"
และ "พลเมือง". กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2536). "ความเป็นชุมชน" ใน ศักยภาพชุมชนและการพัฒนา กรอบคิดและ
แนวทางการวิจัยด้านการพัฒนาสังคม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อารีธา เสวตามร์ (2542). ฟ้าไปขาว: บทสะท้อนวิถีคิดของชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

Ashcraft, K. L. (2000). "Feminist organizing and the construction of 'alternative' community." In G. J. Shepherd & E. W. Rothenbuler (Eds.), *Communication community* (pp. 79-110). Thousand Oaks, CA: Sage publications.

Baron, R. A. (1997). "Positive effects of conflict: Insights from social cognition." In De Dreu, K.W.C. and Van de Vliert, V.E. (Eds). *Using Conflict in Organization* (pp. 161-176). London: Sage Publications.

Blalock, Hubert M., Jr., 1989. *Power and Conflict: Toward a General Theory*. Newbury Park: SAGE Publication, Inc.

Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press

Carter, K. and Spitzack, C. (1989). Doing research on woman's communication : Perspectives on theory and method. New Jersey: Ablex Publishing Corporation.

Chulacheep, C.. (1988). "Rice, farmers and politics of conflict in Thailand." In Wallenstein, P. (Ed.). Food, development & conflict, Thailand and the Philippines (pp. 19-56). Uppsala, Sweden: Uppsala University Press.

Daniels, T. D., & Spiker, B. K. (1994). Perspective on organizational communication. Dubuque, IA: Wm. C. Brown Communications, Inc.

De Dreu, K.W.C. and Us Vliert, V.E. (1997). *Using Conflict in Organization*. London: Sage Publications.

Donnellon, A., & Kolb, D. M. (1997). "Constructive for whom? The fate of diversity disputes in organization." In De Dreu, K.W.C. and Van de Vliert, V.E. (Eds). Using Conflict in Organization. 161-176). London: Sage Publications.

Fisher, R. J. (1997). "Third party consultation as the controlled stimulation of conflict." In De Dreu, K.W.C. and De Vliert, V E. (Eds). Using Conflict in Organization (pp 192-209) London: Sage Publications.

Foss, K.S., Foss, A. and Irapp, R. (1991). Contemporary Perspectives on Rhetoric (2nd ed.). Illinois: Waveland press.

Foucault, M. (1983). The subject and power. In H. Dreyfus & F. Rabinow. Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press

Foucault, M. (1979). Discipline and punish: The birth of the prison (A. Sheridan, Trans.). New York: Vintage.

Foucault, M. (1980). Power/knowledge. New York: Pantheon

Gehrke, J. P. (2031). "Deviant Subject in Foucault and *A Clockwork Orange*: Congruent Critiques of Criminological Constructions of Subjectivity." Critical Studies in Media Communication, 18.

Gill, A. (1994) Rhetoric and Human Understanding. Illinois: Waveland Press

Gossett, L. M., & Tompkins, P. K. (2000). "Community as a means of organizational control." In G. J. Shepherd & E. W. Rothenbuler (Eds.), Communication community (pp.111-133). Thousand Oaks, CA: Sage publications.

Hocker, L.J. and Wilmot, W.W. (1995). Interpersonal Conflict (4th ed.) USA: Wm.C. Brown Communications.

Lindlof, T. R. (1995). "Qualitative communication research methods." Thousand Oaks, CA : Sage publications.

Morrill, C., & Thomas, C. K. (1992). "Organizational conflict management as disputing process: The problem of social escalation." *Human Communication Research*, 18, 400-428.

Mulder, N. (2000). "Inside Thai Society Religion Everyday Life Change" Thailand : O.S. Printing House.

Putnam, L. L., & Pools, M. S. (1987). Conflict and negotiation. In F. M. Jablin, L. L. Putnam, L. H. Roberts, & D. W. Porter (Eds.), *Handbook of organizational communication: An interdisciplinary perspective* (p. 549-599). Newbury Park, CA: Sage.

Putnam, L. L. (1997). "Productive conflict : Negotiation as implicit coordination." In De Dreu, K.W.C. and Van de Vliert, V.F. (Eds.) *Using Conflict in Organization* (pp. 147-169). London: Sage Publications.

Rahim, A. M. (1983). "A measure of style of handling interpersonal conflict." *Academy of Management Journal*, 26, 368-376.

Robbins, S. P. (1974). *Managing organizational conflict: A nontraditional approach*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Rothenbuler, E. W. (2000). "Revising communication research for working on community." In G. J. Shepherd & E. W. Rothenbuler (Eds.), *Communication community* (pp. 159-179). Thousand Oaks, CA: Sage publications.

Scott, J. C. (1999) *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. New Heaven: Yale University Press.

Steele, M. (1997). *Critical confrontations : Literary theories in dialogue*. South Carolina: University of South Carolina Press